

«سادا» ژورنىلىنىڭ فاكولتېتىمىز ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ  
 يېشى دەۋر تەرەققىياتى بىلەن ماس قەدەمدە ئۇرغۇپ  
 چىققان قەلب سادالىرىنى ۋاقتى - ۋاقتىدا ئەكس  
 ئەتتۈرۈپ تۇرۇشىنى ئۈمىد قىلىمەن .

لىتىپ تولىتى

2009 - يىلى 12 - ئىيۇن

《萨达》是我系领导和教师指导下由系学  
 生会主办的刊物。《萨达》为学生提供了  
 施展才华的平台，也是宣传我系的重要窗口。  
 我衷心希望《萨达》越办越好，成为学生  
 的良友。让我们一起努力！

艾力肯

2009年6月12日

# سادا

(ئىچكى ژۇرنال)

لىتىپ توختى

مەسلەھەتچىلەر:

ئەركىن ئابدۇللا

يىتەكچى ئوقۇتقۇچىلار:

ئابدۇرەئوپ پولات

ئىمام موللاخۇن

باش مۇھەررىر:

شۆھرەت ئابلا

ئۆمەر جان ئىسمائىل

تەھرىر ھەيئىتى:

شۆھرەت ئابلا، ئۆمەر جان ئىسمائىل، ئەلانۇر ئەسقەر،  
دىئارام ۋەلى، ئاينۇرقىز مۇھەممەدئىمىن، گۈلنار مەجىت،  
قۇربانجان ۋاھاپ، مېرىلا تەۋەككۈل

كوررېكتور، تېخنىكاكتور ۋە مۇقاۋا لايىھىلىگۈچى:

شۆھرەت ئابلا

مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى ئۇيغۇر تىلى - ئەدەبىيات فاكولتېتى

ژۇرنال تەھرىر بۆلۈمى تۈزدى



# بۇ ساندا

## فاكۇلتېت ھەققىدە

- 1 فاكۇلتېت قۇرۇلغانلىقىنىڭ بەش يىللىقىدا سۆزلەنگەن سۆز.....لتىپ توختى
- 7 ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇد كاشغەرىي تۇغۇلغانلىقىنىڭ مۇبارەك 1000 - يىلى ..... ئەركىن ئارىز

## ئۇستازلىرىمىز

- 13 ئۇستاز — ئابدۇرەئوپ پولات تەكلىماكانى..... مېھرىئاي ئوسمان

## ماقالىلەر

- 20 تۇيۇق ھەققىدە.....نۇرۇنگۈل مامۇت
- 24 تېيىپجان ئېلىيوف شېئىرلىرىدىكى ۋە تەنپەرۋەرلىك ئىدىيىسى توغرىسىدا..... مېھرۇللا تەۋەككۈل

## ئىزدىنىش ۋە نەتىجە

- 26 ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى دۇچ كېلىۋاتقان مەسىلىلەر..... دىئارام ۋەلى
- 29 ئەجداد ئىزىنى ئىزدەپ..... رابىگۈل ھاجىمۇھەممەت

## ھېكايىلەر

- ھۆكۈمەت..... بۈمەرىيەم سۇلتان

31

- ئايىرىلىش..... شۆھرەت ئابلا

33

- ھويلىمىزدىكى ئۈجمە..... تۇدىگۈل رەھىم

45

- ئاتا ۋە ئوغۇل..... مەرىيەمگۈل تۇرسۇن 19



ئاسياغا ساياھەت..... ئابدۇلجان 48

نەسىر

ئۆگىنىش ئېغى - نۇسرەتنىڭ تېغى..... ئابدۇرەئوپ پولات تەكلىماكانى 50

ئانا تىلىم..... ئاينۇرقىز مەتتىمىن 52



شېئىرىيەت باغچىسى

قەلب تۇيغۇلىرى..... ئابدۇمىجىت جېلىل 53

ئېچىنىش..... ئاينۇر ياسىنجان 23

شادلىقنىڭ ئۆلۈمى..... مۇنەۋۋەر ئەخمەت 54

ئۇيغۇر ئىللەتلىرى..... ئۆمەر جان ئىسمائىل ئارتۇچى 55

شېئىر ۋە شائىر..... قۇربانجان ۋاھاپ 56

ۋىجدانىمغا..... توختىقارى نۇر

ئاقىلار چايخانىسى

كۆڭۈلدىكى سۆز..... ئۆمەر جان، گۈلنار 58

تەرجىمە ئەسەرلەر

ئۆزىگە ئىشىنىشنىڭ قىممىتى..... گۈلجەننەت ياسىن 76

بارىش مانچۇنىڭ جاۋابى..... توختىگۈل 77

كەم - كۈتسىز مۇھەببەت..... ئەلانۇر ئەسقەر 78

«سوفى ئاللاھ يار» ھېكايەتلىرىدىن ئۈچ پارچە..... نەبىجان تۇردى 80

تۇنجى مۇھەببەت..... ئابدۇمىجىت ئابدۇللا 57

خەۋەرلەر

يىللىق قىسقا خەۋەرلەر..... تۆمەرجان، گۈلنار 83

\*\*\*\*\*

مۇقاۋىدىكى ( شادىيانە ) ناملىق رەسىمنى 2007 - يىللىقتىن ئادىلەقىز سىزغان



## ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىيات فاكولتېتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ بەش يىللىقىنى تەبرىكلەش

### يىغىنىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق

فاكولتېت مۇدىرى: لىتىپ توختى  
(2009 - يىلى 4 - ئاينىڭ 25 - كۈنى)

ئەدەبىيات فاكولتېتى 2004 - يىلى 4 - ئاينىڭ 15 - كۈنى ئەسلىدىكى ئۇيغۇر - قازاق - قىرغىز فاكولتېتىدىن ئايرىلىپ چىقىپ رەسمىي فاكولتېت بولۇپ قۇرۇلغان. 2004 - يىلى 11 - ئاينىڭ 13 - كۈنى بىز تەنتەنىلىك تەبرىكلەش مۇراسىمى ھەمدە ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈپ بىر تەرەپتىن، خەلقئارا ۋە دۆلەت ئىچىدە تۇنجى بولۇپ «ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىيات فاكولتېتى» دەپ نام ئالغان بۇ بىردىنبىر فاكولتېتنىڭ دۇنياغا كەلگەنلىكىنى تەبرىكلەش بولساق، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىيات كەسپى بويىچە ئوقۇتۇش ۋە تەتقىقاتتىكى ئىرادىمىز ۋە ئارمانلىرىمىزنى ئىپادىلەش ئىدۇق. يىغىنغا، تۆمۈر داۋامەت، ئابلەت ئابدۇرشىت قاتارلىق دۆلەت رەھبەرلىرى، دۆلەتلىك مىللەتلەر

ھۆرمەتلىك رەھبەرلەر، مېھمانلار، ئوقۇتقۇچى - ئۇستازلار ھەممىڭلارغا ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!  
ھەربىرىڭلارنىڭ فاكولتېتىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ بەش يىللىقىنى تەبرىكلەش چوڭ يىغىنغا كەلگەنلىكىڭلارغا تەشەككۈر ئېيتىمەن.  
تۆۋەندە مەن فاكولتېتىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيان باسقان بەش يىللىق مۇساپىمىزنى يەتتە بۆلەككە بۆلۈپ تونۇشتۇرۇپ ئۆتىمەن:

1. ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىيات فاكولتېتىنىڭ قۇرۇلغانلىقى بىزنى يېڭى تەرەققىيات بوشلۇقى ۋە پۇرسەت بىلەن تەمىنلىدى  
مەركىزىي مىللەتلەر ئۈنۋېرسىتېتى ئۇيغۇر تىل -

تىل - ئەدەبىيات كەسپىنىڭ قۇرۇلۇشىدا ۋە دەسلەپكى تەرەققىيات ئاساسىنى يارىتىشتا لى سىن، خەمىت تۆمۈر، گېڭ شىمىن، خۇجىنخۇا، گاۋشىجى، تۇرسۇن ئايۇپ.... قاتارلىق دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىغا دائىلىق ئالىملار ناھايىتى كۆپ ئەجىر سىڭدۇردى.

2004 - يىلى فاكۇلتېتىمىز قۇرۇلغاندا 14 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچى بار ئىدى. ھازىر 17 نەپەر بولۇپ، ئىلگىرىكىدىن %2.1 ئاشتى. بىلىم قۇرۇلمىسى جەھەتتىن ئېيتقاندا پروفېسسورلار ئۈچ نەپەر، دوختىپىنلار ئىككى نەپەر، ئاسپىرانتلىقتىن يۇقىرى ئوقۇش تارىخىدىكىلەر يەتتە نەپەر ئىدى. ھازىر بولسا، پروفېسسورلار ئۈچ نەپەر، دوختىپىن بىر نەپەر بولۇپ، ئاسپىرانتلىقتىن يۇقىرى ئوقۇش تارىخىدىكىلەر 10 نەپەرگە كۆپەيدى. ئىلگىرىكىگە ئوخشىمايدىغىنى، ھازىر ئوقۇتۇش ۋە باشقۇرۇش خىزمىتىنى ئىشلەۋاتقانلارنىڭ ياش تەركىبىدە پەلەمپەيسىمان ھالەت شەكىللەندى.

3. ئوقۇغۇچى سانى سىجىل ئاشتى.

جەمئىيەتكە نۇرغۇنلىغان يۇقىرى ساپالىق ئىختىساسلىقلار يېتىشتۈرۈپ بېرىلدى

ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىيات كەسپى تەسىس قىلىنىپ يەنى 1949 - يىلىدىن باشلاپ تولۇق كۇرس ئوقۇغۇچىلىرىنى قوبۇل قىلىشقا باشلىغان. 1979 - يىلى ماگىستىر ئاسپىرانتلار، 1993 - يىلىدىن باشلاپ دوكتور ئاسپىرانتلار قوبۇل قىلىنىشقا باشلىغان. كەسپىمىزدە ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلار سانىغا قارايدىغان بولساق، ئۆتكەن 60 يىل ئىچىدە بەزى ئوبىيكتىپ سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچى مۇقىم بولمىدى. بەزى يىللىرى 15 دىن 20 گىچە، بەزى يىللىرى 25 دىن 30 گىچە بولۇپ ھەتتا بەزى يىللىرى ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىنمىغان. 2004 - يىلى فاكۇلتېتىمىز رەسمى قۇرۇلغاندىن باشلاپ يىلىغا 40 نەپەر ئوقۇغۇچى مۇقىم

ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ۋە شىمىن قاتارلىق رەھبەرلەر قەدەم تەشرىپ قىلىپ، كەڭ ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلارغا ئىلھام بەرگەن ۋە ئۇنتۇلماس ئەسلىمىلەرنى قالدۇرغان ئىدى.

كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە بەش يىل ئۆتۈپ كەتتى. بۇ بەش يىلغا نەزىرىمىزنى ئاغدۇرساق، نەرەققىيات مۇساپىمىز قىسقا. ئەمما، قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرىمىز كىشىنى خۇشال قىلدۇ. بولۇپمۇ، ئوقۇ - ئوقۇتۇش، پەن - تەتقىقات ئوقۇتقۇچىلار قوشۇنى قۇرۇلۇشى، باشقۇرۇش قوشۇنى قۇرۇلۇشى، پەن تەسىس قىلىش قۇرۇلۇشى ۋە ئوقۇ - ئوقۇتۇش قۇرۇلۇشى جەھەتلەردە قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرىمىز خىلى كۆرۈنەرلىك. بۇ بەش يىل شۇنى ئىسپاتلىدىكى، ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىيات كەسپىنىڭ مۇستەقىل فاكۇلتېت بولۇپ قۇرۇلغانلىقى بىزگە يېڭى تەرەققىيات پۇرسىتى ئېلىپ كەلدى.

2. ئوقۇتقۇچىلار قوشۇنى زورايدى، ئۇلارنىڭ

ياش ۋە بىلىم قۇرۇلمىسىدا يېڭىلىنىش بولدى گەرچە فاكۇلتېتىمىز قۇرۇلغانغا ئەمدىلا بەش يىل بولغان بولسىمۇ، ئەمما، ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىيات كەسپىنىڭ تەرەققىياتى 60 يىللىق مۇساپىنى بېسىپ ئۆتتى. بۇ كەسىپ 1949 - يىلى بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ شەرق تىللىرى فاكۇلتېتىدا تەسىس قىلىنغان. 1951 - يىلى مەركىزىي مىللەتلەر ئىنىستىتوتى قۇرۇلۇپ، بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى ئوقۇتقۇچىلار بۇ مەكتەپنىڭ ئاز سانلىق مىللەتلەر تىل - ئەدەبىياتى كەسپىگە يۆتكەپ كېلىنگەن. 1986 - يىلى 2 - ئايدا ئۇ، قازاق، قىرغىز تىل - ئەدەبىيات كەسپلىرى بىلەن بىللە فاكۇلتېت بولۇپ قۇرۇلۇپ «ئاز سانلىق مىللەتلەر تىل - ئەدەبىياتى 2 - فاكۇلتېتى»، «تۈرك تىل - مەدەنىيەت فاكۇلتېتى»، «ئۇيغۇر - قازاق - قىرغىز تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتى» دېگەن ناملار بىلەن ئاتىلىپ كەلگەن. ئۇيغۇر

قىلدۇرۇش» تەك ئوقۇتۇش شوئارىنىڭ ئىلھامى بىلەن بۇنىڭدىن كېيىنكى تەرەققىيات نىشانىمىزنى بەلگىلەپ چىقتۇق. مەسىلەن: بەزى تارىخىي سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن فاكۇلتېتىمىزنىڭ تىل ۋە ئەدەبىيات ئوقۇتۇش سەۋىيىسى تەڭپۇڭ ئەمەس، تىل ئوقۇتۇشىدا كۈچلۈك، ئەدەبىياتتا ئاجىز بولۇپ كەلدۇق. فاكۇلتېتىمىز قەدىمكى تۈرك تىلى، يېقىنقى زامان ئۇيغۇرتىلى، ھازىرقى زامان ئۇيغۇرتىلى ئوقۇتۇشى ۋە يادىكارلىقلار تەتقىقاتىدا باشقىلاردىن كۈچلۈك. شۇڭلاشقا بىز، بۇنىڭدىن كېيىن ئۆزىمىزنىڭ بۇ ئەۋزەللىكىمىزنى تېخىمۇ جارى قىلدۇرۇپ، ئاجىز تەرەپلىرىمىزنى باشقىلاردىن ئۆگىنىپ ۋە تولۇقلاپ، ئىلمىي تەرەققىيات قارىشى بويىچە خىزمەت قىلىمىز.

(2) ئوقۇتۇش سۈپىتىنى ئۆستۈرگەچكە، پەنلەر قۇرۇلۇشى نەتىجىسى كۆرۈنەرلىك بولدى.

(1) فاكۇلتېتىمىز 2007-يىلى تولۇق كۇرس ئوقۇتۇشىنى باھالاش خىزمىتىنىڭ تۈرتكىسىدە فاكۇلتېتىمىز تەسىس قىلغان 16 زۆرۈر دەرسلىك لايىھە تىلىك دەرسلەر قاتارىغا كىردى. بۇلارنىڭ ئىچىدە ئابدۇرەئوپ مۇئەللىمنىڭ «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى-ئەدەبىياتى» بېيجىڭ شەھىرى بويىچە سەرخىل دەرسلىك قاتارىغا، مۇھەممەت رەھىم مۇئەللىمنىڭ «قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى يادىكارلىقلىرى» ناملىق دەرس مەكتەپ دەرىجىلىك سەرخىل دەرسلىك قاتارىغا كىردى.

(2) ئىلمىي تەتقىقات ئارقىلىق ئوقۇتۇشنى ياخشىلاش-فاكۇلتېتىمىز ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتقان ئۇسۇل. فاكۇلتېتىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيان نەشرىياتنىڭ تەلپىگە ئاساسەن ئۈچ قىسىم دەرسلىك تۈزۈپ چىقتى. ئۇنىڭ ئىچىدە پروفېسسور لىتىپ توختىنىڭ «سۆز بىرىكمىسى قۇرۇلمىسىدىن ئەڭ ئاددىي لايىھەگىچە- ئالتاي تىلىنىڭ سىنتاكسىس قۇرۇلمىسى»

قوبۇل قىلىنىپ كەلدى. ئاسپىرانتلار سانىمۇ سىجىل ئاشماقتا. ئاسپىرانتلارنى قوبۇل قىلىشقا كەلسەك، 1979-يىلى ئاسپىرانت تەربىيەلەش نۇقتىسى قۇرۇلغاندىن تارتىپ 2004-يىلىغا قەدەر جەمئىي 22 نەپەر ماگىستىر ئاسپىرانت تەربىيەلەندى. 1993-يىلىدىن (مۇشۇ يىلى دوكتور تەربىيەلەش نۇقتىسى قۇرۇلغان) 2004-يىلىغىچە ئىككى نەپەر دوكتور ئاسپىرانت ئوقۇغان. 2004-يىلى فاكۇلتېتىمىز قۇرۇلغاندىن كېيىن 16 نەپەر دوكتور قوبۇل قىلىنغان بولۇپ، يىلىغا 3.2 نەپەردىن توغرا كېلىدۇ. 26 نەپەر ماگىستىر ئاسپىرانت ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىنغان بولۇپ يىلىغا 5.4 نەپەر بولغان. سېلىشتۇرۇپ قارىساق، پەرق ناھايىتى روشەن. ئەلۋەتتە، تولۇق كۇرس ۋە ئاسپىرانت قوبۇل قىلىشتىكى بۇ پەرق بىر قانچە يىل مابەينىدە مەملىكەت خاراكتېرلىك ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش سانىنى كۆپەيتىش، غەربى رايون ئىختىساسلىقلارنى تەربىيەلەش پىلانى قاتارلىق ھۆكۈمەت سىياسەتلىرى بىلەنمۇ مۇناسىۋەتلىك. بىراق بۇنىڭدا يەنە فاكۇلتېتىمىز ئوقۇتقۇچىلار قوشۇنىنىڭ دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى تەسىرىنىمۇ ئىنكار قىلىشقا بولمايدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا فاكۇلتېتىمىز دوكتور ئاشتاتلار، ئالاھىدە تەربىيەلىنىدىغانلار، تەتقىقاتچىلار، بىلىم ئاشۇرىدىغانلار، سىرتتىن كېلىپ ئوقۇيدىغان ۋە چەتئەللىك ئوقۇغۇچىلارنى داۋاملىق تەربىيەلەپ كەلمەكتە. بۇلارنىڭ سانى مۇقىم بولمىسىمۇ، ئەمما، سان جەھەتتىن ئېشىپ بارماقتا.

4. ئوقۇتۇش نەتىجىمىز كىشىنى خۇشال قىلدۇ

(1) ماكارىپ ئىدىيىمىز ئىلمىيلىشىپ، پەنلەر قۇرۇلۇشى تەپەككۈرىمىز تېخىمۇ ئېنىقلاشتى.

بىز 2007-يىلى تولۇق كۇرس ئوقۇتۇشنى باھالاش خىزمىتىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن، مەكتىپىمىزنىڭ «ئالاھىدىلىكىنى گەۋدىلەندۈرۈش، ئەۋزەللىكىنى جارى



6. فاكۇلتېتىمىزنىڭ ئۆگىنىش ئىستىلى ياخشىلاندى

فاكۇلتېتىمىز قۇرۇلغاندىن كېيىن ئۆگىنىش ئىستىلى زور دەرىجىدە ياخشىلاندى. بۇنىڭ ئىپادىلىرى تۆۋەندىكىچە:

(1) فاكۇلتېتىمىز ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ مەسئۇلىيەتچانلىقى كۈچەيتىلىپ، ئاڭلىق مائارىپچىلاردىن بولدى. ھەر يىللىق ئوقۇتقۇچىلارنى باھالاشتا، ئوقۇغۇچىلارنىڭ رازى بولۇشى 85 نومۇردىن تۆۋەنلەپ كەتمىدى. بۇ ئوقۇتقۇچىلارنىڭ خىزمەت ئورنىنى قىزغىن سۆيۈش روھىنى ئىپادىلىدى.

(2) فاكۇلتېتىمىز قۇرۇلۇپ باشقۇرۇش قوشۇنى يەنىمۇ بىر قەدەر كۈچەيتىلدى. ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا ئېلىپ بېرىلغان «بەش قاراش» تەربىيىسى ئاكتىپ رول ئوينىدى ۋە ئۆگىنىش كەيپىياتى يۇقىرىلىدى. مىسال ئالساق: فاكۇلتېتىمىز قۇرۇلۇشتىن بۇرۇنقى ھاراق ئىچىپ جېدەللىشىش، كوللېكتىپ ئۇرۇشۇش قاتارلىق كۆڭۈلسىز ئىشلارغا خاتىمە بېرىلدى. شۇنىڭ بىلەن، فاكۇلتېتىمىز ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئۆگىنىش رىقابەت ئېغى ئېشىپ، ھەر دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشىدىغانلار كۆپىيىشكە باشلىدى.

ستاتىستىكىغا ئاساسلانغاندا فاكۇلتېتىمىزدىن 283 ئادەم قېتىم ھەردەرىجىلىك ئوقۇتۇش مۇكاپاتى ۋە ياردەم پۇللىرىغا ئېرىشتى. ھەرقايسى سىنىپلار كۆپ قېتىم «ئىلغار سىنىپ كوللېكتىپى»، «ئوندا ياخشى سىنىپ كوللېكتىپى»، «قىزىل بايراقدار كوللېكتىپى» قاتارلىق شەرەپلەرگە ئېرىشتى. ئۇنىڭدىن باشقا فاكۇلتېتىمىز ئوقۇغۇچىلىرى يەنە خور ئېيتىش مۇسابىقىسى، ئېنگىلىزچە ۋە خەنزۇچە نوتۇق سۆزلەش مۇسابىقىسى ھەر تۈرلۈك تەنتەربىيە مۇسابىقىسى، مەدەنىيەتلىك ياتاق باھالاش قاتارلىق پائالىيەتلەردە جەمئىي 16 قېتىم كوللېكتىپ مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

ناملىق دەرسلىك 2005-يىلى بېيجىڭ شەھىرى ۋە مەكتەپ بويىچە ئوقۇتۇش نەتىجىسى بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئائىل بولدى. ئۇ يەنە، 2006-يىلى شەرەپ بىلەن «باۋگاڭ مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچى» مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

(3) ئۆزگىرىشچان، جانلىق ئوقۇتۇش شەكلىنى قوللاندى.

(4) ئەمەلىيەت ئوقۇتۇشى ھالقىلىرىنى چىڭ تۇتتۇق. فاكۇلتېتىمىز ئەمەلىيەت ئوقۇتۇش ھالقىلىرىدا ئىلگىرلەش زور بولدى. مەسىلەن: بىز ئىلگىرىكى جانسىز پراكتىكا شەكلىنى ئۆزگەرتىپ بېيجىڭ مىللەتلەر تەرجىمە ئىدارىسى، مەركىزىي خەلق رادىئو ئىستانسىسى ئۇيغۇرچە ئاڭلىتىش بۆلۈمى، شۇ ئار تىل-يېزىق كومىتېتى، شىنجاڭ گېزىتخانىسى، شۇ ئار تەجرىبە ئوتتۇرا مەكتەپ قاتارلىق ئورۇنلار بىلەن كېلىشىم نامە ئىمزالاپ، رەسمىي ۋىۋىدسكا ئېسىپ پراكتىكا بازىسى قۇردۇق. نەتىجىدە ئوقۇش پۈتتۈرىدىغانلارنىڭ پراكتىكا نەتىجىسى ئىلگىرىكىدىن كۆپ ياخشىلاندى.

5. فاكۇلتېتىمىز ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ پەن - تەتقىقات نەتىجىلىرى سان ۋە سۈپەت جەھەتتىن مەلۇم كۆلەمگە يەتتى

فاكۇلتېتىمىز پەن - تەتقىقات نەتىجىلىرى تۆۋەندىكىچە:

(1) 2004-يىلىدىن تارتىپ نەشىر قىلىنغان ۋە ئېلان قىلىنغانلىرى:

ئىلمىي ماقالە 52 پارچە، دەرسلىك ئۈچ قىسىم، يازغان كىتاب يەتتە دانە، تەرجىمە ئەسەر 14.

(2) فاكۇلتېتىمىز ئوقۇتقۇچىلىرى (2004-2008) دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدا ئۆتكۈزۈلگەن ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا 36 ئادەم قېتىم قاتناشتى. (تەپسىلىي ستاتىستىكا بەت ئېھتىياجى بىلەن قالدۇرۇلدى)

بېرىپ، خەلقئارا بىلەن بولغان ئارىلىقىمىزنى يېقىنلاشتۇرۇۋاتىمىز.

تارىخىي سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن، زور مىقداردىكى قەدىمكى ئۇيغۇر تىل-مەدەنىيىتىگە ئائىت يادىكارلىقلىرىمىز چەتئەللەردە ساقلانغان بولۇپ، بىر قىسىملىرى چەتئەللىك ئالىملار تەرىپىدىن تەتقىق قىلىنىپ ئېلان قىلىنغان. ئەگەر بىز «دۇنياۋى سەۋىيىدىكى مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى» قۇرىمىز دەيدىكەنمىز، چوقۇم بۇ قوليازمىلارنى ئۆگىنىشىمىز ۋە تەتقىق قىلىشىمىز لازىم. بۇ ئۇيغۇر تىل-مەدەنىيىتى ئوقۇتۇشى ۋە تەتقىقاتىدا كەم بولسا بولمايدىغان بىر ھالقا. ئۇنىڭدىن باشقا بىزنىڭ ئەتراپىمىزدا كۆپلىگەن تۈركىي تىللىق دۆلەت ۋە مىللەتلەر بار. شۇڭا بىز ئۇلار بىلەن ياخشى ئالاقە كۆرىشىپ، ئۆز-ئارا ئۆگىنىپ، ئورتاق ئالغا بېسىشىمىز لازىم. بۇ جەھەتتە ئىشلىگەن كونكرېت خىزمەتلىرىمىز تۆۋەندىكىچە:

(1) فاكۇلتېتىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيان ئامېرىكا، گېرمانىيە، فرانسىيە، تۈركىيە، كانادا، يېڭى زېلاندىيە، ئارگېنتىنا قاتارلىق دۆلەتلەردىن تەكلىپ بىلەن كەلگەن داخلىق ئالىملار 10 ئادەم قېتىمغا يېتىپ ئۇلار فاكۇلتېتىمىزدا ئۇزاق مۇددەتلىك دەرس سۆزلىدى ۋە بىز بىلەن بىرلىكتە تەتقىقات تېمىلىرىنى تاماملىدى.

(2) فاكۇلتېتىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيان، يەتتە ئادەم قېتىم چەتئەللىك ئالىملارنى لېكسىيە سۆزلەشكە تەكلىپ قىلدۇق.

(3) فاكۇلتېتىمىز ئوقۇتقۇچىلىرى گېرمانىيە، تۈركىيە، شىۋېتسىيە، تۈركمەنىستان، ئەزەربەيجان، روسىيە قاتارلىق دۆلەتلەردە ئېچىلغان ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنلىرىغا تەكلىپ بىلەن قاتناشتى.

(4) ھاكارىپ مىنىستىرلىكى بىرلەشمە تەربىيەلەش پىلانىنىڭ ئىقتىساد ياردىمى بىلەن فاكۇلتېتىمىزدىن

(3) فاكۇلتېتىمىز ئىلمىي تەرەققىيات قارىشىنى ئۆگىنىش، ئىناق جەمئىيەت بەرپا قىلىش جەھەتتە ئۆزگىچىلىككە ئىگە. ئىسىمدە قېلىشچە، بىز ئۇيغۇر-قازاق-قىرغىز فاكۇلتېتىدىن ئايرىلىپ چىقىشنى ئوتتۇرىغا قويغاندا، رەھبەرلەر مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى مەسلىسىدە ئەنسىرىگەن ئىدى. ئەمما، فاكۇلتېتىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيان قوبۇل قىلىنغان تولۇق كۇرس ۋە ئاسپىرانتلارنىڭ مىللەت تەركىبى ئەمەلىيەتتە باشقا تاق تىللىق فاكۇلتېتلارنىڭكىگە قارىغاندا كۆپ بولدى. فاكۇلتېتىمىزغا كېلىپ دەرس ئاڭلىغۇچىلارنىڭ مىللەت تەركىبىمۇ باشقا تاق تىللىق فاكۇلتېتلارنىڭكىدىن كۆپ بولدى. فاكۇلتېتىمىز مەكتەپكە يۈزلەندۈرگەن تاللانما دەرسلىكلەرنى تاللىغان ئوقۇغۇچىلارنىڭمۇ مىللەت تەركىبى كۆپ بولدى. دېمەك، ئۇنداق ئەنسىرەشنىڭ ئورۇنسىز ئىكەنلىكى ئىسپاتلاندى.

(4) فاكۇلتېتىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيان، 10 نەپەر ئوقۇغۇچى ئېنگىلىز تىلى 6-دەرىجە ئىمتىھانىدىن، 65 نەپەر ئوقۇغۇچى ئېنگىلىز تىلى 4-دەرىجە ئىمتىھانىدىن ئۆتتى. بۇ بىزنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرگۈچى ئېنگىلىز تىلى ئىككىنچى دەرىجە ئىمتىھانىدىن ئۆتۈپ بولۇش تەلپىمىزگە نىسبەتەن ئېيتقاندا زور خۇشاللىقلارنى بىر ئىش.

(5) فاكۇلتېتىمىز 2005-يىللىق ئوقۇغۇچىلىرى مەكتەپكە كەلگەندىن بېرى «كوممىسسىيەسىز ئىمتىھان» نى قوبۇل قىلىپ، فاكۇلتېتىمىزنىڭ ياخشى ئوبرازىنى تىكلدى.

7. خەلقئارالىق ئىلمىي ئالماشتۇرۇش بارغانسېرى جانلاندى

فاكۇلتېتىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيان بىزنىڭ خەلقئارا ئالماشتۇرۇشىمىز كۆپەيدى. بىز تەكلىپ قىلىش ۋە ئەۋەتمەش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، ئالماشتۇرۇش ئېلىپ

قىسقىسى بۇ بىزنىڭ ئۇزۇن سەپىرىمىزنىڭ بىرىنچى قەدىمىلا خالاس. بۇنىڭدىن كېيىنكى مۇساپىمىز تېخىمۇ مۇشەققەت ئەمما شەرەپلىكتۇر. فاكۇلتېتىمىزدىكى ئوقۇتقۇچى ۋە ئىشچى - خىزمەتچىلەر بۇندىن كېيىنكى ئوقۇ - ئوقۇتۇش ۋە ئىلمىي تەتقىقاتتا ئىلمىي تەرەققىيات قارىشىنى يەنىمۇ چوڭقۇرلاپ ئۆگىنىپ، دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسى ۋە «ئۈچكە ۋەكىللىك قىلىش» مۇھىم ئىدىيىسىنى ئەمەلىيىتىمىزگە تەدبىقلاپ تېخىمۇ ياخشى نەتىجىلىرىمىز بىلەن جەمئىيەتكە جاۋاب قايتۇرۇشقا تىرىشىمىز!

كۆپچىلىككە رەھمەت!

گېرمانىيە، گوللاندىيە، تۈركىيە، ياپونىيە قاتارلىق دۆلەتلەردە ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچىلار بارغانسېرى كۆپەيمەكتە.

خۇلاسلىغاندا، ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتى قۇرۇلغاندىن بۇيان قولغا كەلتۈرۈلگەن نەتىجىلەر شۇنى ئىسپاتلىدىكى، بىز ئەينى ۋاقىتتا ئوتتۇرىغا قويغان مۇستەقىل فاكۇلتېت قۇرۇش تەلپىمىز ئەسلى توغرا بولغان، بىز ئەمدى شۇ چاغدا بەرگەن ۋەدىمىزنى ۋە كۆڭۈلگە پۈككەن غايىمىزنى ئەمەلگە ئاشۇرماقتىمىز.

يۇقىرىدا مەن پەقەت بىز قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلەرنىلا سۆزلەپ ئۆتتۈم. ئەمەلىيەتتە خىزمەتلىرىمىزدە يېتەرسىزلىكلەرمۇ يوق ئەمەس.



## ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇد كاشغەرىي تۇغۇلغانلىقىنىڭ مۇبارەك 1000 - يىلى

«مەھمۇد كاشغەرىي يىلى»غا بېغىشلانغان ئەسەر -  
«مىڭ يىل بۇرۇن، مىڭ يىل كېيىن مەھمۇد كاشغەرىي ۋە «دىۋانۇ لۇغاتت تۈرك» نىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىگە كىرىش سۆز ئەركىن ئارىز»



2008 - يىلى جۇڭخۇا مىللەتلىرى ئۈچۈن ئاچچىق ھەسرەت ۋە گۈزەل ئەسلىمىلەر بىلەن تولغان ئۇنتۇلغۇسىز بىر يىل بولدى. مەملىكىتىمىزنىڭ سىچۇەن ئۆلكىسى ۋېنچۇەن رايونىدا يۈز بەرگەن ئېغىر يەر تەۋرەش ئاپىتى مىڭلارچە ۋەتەنداشنىڭ ھاياتىغا زامان بولۇپ، پۈتۈن مەملىكەت خەلقىنى قايغۇ - ھەسرەت دېڭىزىغا غەرق قىلدى؛ دۆلىتىمىز “29 - قېتىملىق ئولمىپىك تەنھەرىكەت يىغىنى” نى دۇنيا ئولمىپىك تارىخىدا ئەڭ يۈكسەك سەۋىيىدە مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتكۈزۈپ، پۈتكۈل جۇڭخۇا مىللەتلىرىنى جاھان ئەھلى ئالدىدا چەكسىز ئىپتىخارلاندى ۋە ئەسەرلىك مۇرادىغا يەتكۈزدى؛ بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى مائارىپ، پەن ۋە مەدەنىيەت ئورگىنى (تۆۋەندە قىسقارتىپ ب د ت م پ م ئورگىنى دەپ ئېلىندى) 11 - ئەسىردە ۋەتەننىڭ قەشقەر رايونىدا يېتىشكەن بۈيۈك ئالىم مەھمۇد كاشغەرىي تۇغۇلغانلىقىنىڭ 1000 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن، 2008 - يىلىنى “مەھمۇد كاشغەرىي يىلى” دەپ ئېلان قىلدى.

بىزدە، ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇد كاشغەرىي بىلەن ئۇنىڭ ئابىدە ئەسىرى «دىۋانۇ لۇغاتت تۈرك» نىڭ مۇبارەك نامىنى بىلمەيدىغانلار بولمىسا كېرەك. لېكىن، بۇ بۈيۈك ئەسەرنىڭ مەزمۇنى، قۇرۇلمىسى ۋە ئۇنىڭ مەدەنىيەت تارىخىمىزدىكى، بولۇپمۇ تىل تارىخىمىزدىكى ئەھمىيىتىنى بىلىدىغانلارمۇ ئانچە كۆپ بولمىسا كېرەك...

2008 - يىلى 11 - ئاينىڭ 24 - كۈنىدىن 26 - كۈنىگىچە “مەھمۇد كاشغەرىي يىلى” نى خاتىرىلەش ئۈچۈن جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى بىلەن تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى تۈرك تىلى جەمئىيىتى بېيجىڭدا بىرلىكتە “مەھمۇد كاشغەرىي تۇغۇلغانلىقىنىڭ 1000 يىللىقىنى خاتىرىلەش خەلقئارا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى” نى ئۆتكۈزدى. تۈركىيە تۈرك تىلى جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى، پروفېسسور، دوكتور شۈكۈرۈ خالۇك ئاكالىن

ئەپەندى مەخسۇس مۇشۇ پائالىيەتكە بېغىشلاپ «مىڭ يىل بۇرۇن، مىڭ يىل كېيىن مەھمۇد كاشغەرىي ۋە «دېۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» ناملىق بىر ئاممىباپ ئەسەر يېزىپ كەڭ ئوقۇرمەنلەرگە سۇندى. بۇ ئەسەردە «دېۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» نىڭ مەزمۇنى، قۇرۇلمىسى ۋە ئۇنىڭ مەدەنىيەت تارىخىمىزدىكى، بولۇپمۇ تىل تارىخىمىزدىكى ئەھمىيىتى ھەققىدە ناھايىتى ئەتراپلىق مەلۇمات بېرىلگەن.

قەدىرلىك ئوقۇرمەنلىرىمىزگە بۇ داغدۇغىلىق پائالىيەتنىڭ ئۇيۇشتۇرۇلۇشى ۋە ئەسەرنىڭ روياپقا چىقىشى جەريانىنى قىسقىچە تونۇشتۇرۇپ ئۆتۈش ئارتۇقچە بولمىسا كېرەك.

بۈيۈك تۈركولوگ مەھمۇد كاشغەرىينىڭ بىباھا ئەسىرى «دېۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» تۈركىي تىللىق خەلقلەرنىڭ ئورتاق مىراسدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، «دېۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» مەھمۇد كاشغەرىينىڭ ئانا ۋەتىنى بولغان مەملىكىتىمىز جۇڭگودا تەتقىق قىلىنىپلا قالماستىن، تۈركىيە، قازاقىستان، ئۆزبېكىستان، قىرغىزىستان، تۈركمەنىستان، ئەزەربەيجان قاتارلىق تۈركىي تىللىق جۇمھۇرىيەتلەردىمۇ ئاز كەم بىر ئەسىردىن بۇيان ئىزچىل تەتقىق قىلىنىپ كەلمەكتە. بۇلاردىن باشقا، رۇسىيە، گېرمانىيە، فرانسىيە، ئەنگىلىيە، ۋېنگرىيە، گوللاندىيە، ئامېرىكا ۋە ياپونىيە قاتارلىق غەرب ئەللىرىدىمۇ «دېۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» ھەققىدە ناھايىتى ئەھمىيەتلىك تەتقىقاتلار ئېلىپ بېرىلغان بولۇپ، نۇرغۇن قىممەتلىك ئىلمىي ئەمگەكلەر نەشر قىلىنغان.

بۇ ئەللەرنىڭ ئىچىدە تۈركىيىنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىپ ئۆتۈشكە ئەرزىيدۇ. چۈنكى، «دېۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» نىڭ دۇنيادىكى بىردىنبىر قوليازمىسى 1914-يىلى تۈركىيىدە تېپىلغان؛ «دېۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» تۇنجى بولۇپ تۈركىيىدە مەتبەدە بېسىلىپ ئەبەدىلىككە ئېرىشتۈرۈلگەن، تۇنجى بولۇپ تۈركىيە تۈركچىسىدە تولۇق تەرجىمىسى نەشر قىلىنغان؛ تېپىلغان كۈندىن تارتىپ تا ھازىرغىچە بولغان ئاز كەم 100 يىل مابەينىدە تۈركىيىدە «دېۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» ھەققىدە 800 گە يېقىن ئىلمىي ماقالە ئېلان قىلىنغان، ئوتتۇزغا يېقىن (ماگىستېرلىق ۋە دوكتورلۇق) دېسسىرتاتسىيە ياقلانغان، يىگىرمىدىن ئارتۇق مەخسۇس كىتاب يېزىلغان. ئەڭ مۇھىمى، تۈركىيە يەنە ب د ت م پ م ئورگىنىغا ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇد كاشغەرىي توغۇلغانلىقىنىڭ 1000 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن، 2008-يىلىنى «مەھمۇد كاشغەرىي يىلى» قىلىش توغرىسىدىكى تەكلىپ لايىھەسىنى سۇنۇپ، ئالىمنىڭ دۇنيا مىقياسىدا خاتىرىلىنىشىگە ۋە دۇنيا تۈركولوگىيە ساھەسىدە ئىككىنچى قېتىم «دېۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» نى تەتقىق قىلىش دولقۇنىنىڭ قوزغىلىشىغا تۈرتكە بولغان.

مەھمۇد كاشغەرىي توغۇلغانلىقىنىڭ 1000 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن، 2008-يىلىنى «مەھمۇد كاشغەرىي يىلى» قىلىپ خاتىرىلەش ۋە بۇ ھەقتە ب د ت م پ م ئورگىنىغا تەكلىپ لايىھەسى سۇنۇش پىكرىنى تۇنجى بولۇپ تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى زۇڭتۇڭ مەھكىمىسىنىڭ باش كاتىپى، پروفېسسور، دوكتور مۇستافا ئىسەن ئوتتۇرىغا قويغان. مۇستافا ئىسەن 2003-يىلدىن 2007-يىلغىچە تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى مەدەنىيەت ۋە ساياھەتچىلىك مىنىستىرلىقىدا مۇئاۋىن مىنىستىر (Müsteşar) لىق ۋەزىپىسىنى ئۆتۈگەن بولۇپ، ئۇ «مەھمۇد كاشغەرىي يىلى» ھەققىدىكى تەشەببۇسنى شۇ مەزگىلدە پىلانلاشقا باشلىغان ۋە بۇ خىزمەتنى ئۆزى بىۋاسىتە تۇتۇپ ئىشلىگەن. 2007-يىلى تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى زۇڭتۇڭ مەھكىمىسىنىڭ باش كاتىپلىقىغا تەيىنلەنگەندىن كېيىنمۇ، ئۇ بۇ ئەھمىيەتلىك ئىشقا ئىزچىل



كۆڭۈل بۆلۈپ كەلگەن .

مۇستافا ئىسەننىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، 2007-يىلى تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى مەدەنىيەت ۋە ساياھەتچىلىك مىنىستىرلىقى ب د ت م پ م ئورگىنىغا 2008-يىلىنى “مەھمۇد كاشغەرىي يىلى” قىلىپ خاتىرىلەش توغرىسىدا رەسمىي تەكلىپ لايىھەسى سۇنغان. ب د ت م پ م ئورگىنى 2007-يىلى 10-ئايدا ئېچىلغان 34-نۆۋەتلىك قۇرۇلتىيىدا قارار ماقۇللاپ، 2008- ۋە 2009-يىلىنى مەھمۇد كاشغەرىي باشلىق 67 ئالىمنىڭ خاتىرە يىلى قىلىپ بېكىتكەن ۋە مۇناسىۋەتلىك دۆلەتلەرنى مول مەزمۇنلۇق خاتىرىلەش پائالىيەتلىرى ئۆتكۈزۈشكە چاقىرغان. ب د ت م پ م ئورگىنىنىڭ بۇ قارارى مەھمۇد ئەۋلادلىرىنى، جۈملىدىن جاھان تۈركولوگىرنى چەكسىز خۇشاللىققا چۆمدۈردى. شۇنىڭ بىلەن، مۇناسىۋەتلىك ئەللەردە مەھمۇد كاشغەرىي ۋە ئۇنىڭ بۈيۈك ئەسىرى «دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك»نى چۆرىدىگەن ھالدا تۈرلۈك ئىلمىي ۋە خاتىرىلەش پائالىيەتلىرى باشلىنىپ كەتتى .

2007-يىلى 11-ئايدا تۈركىيە تۈرك تىلى جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى، پروفېسسور، دوكتور شۈكۈر خالۇك ئاكالىن بىزگە “مەھمۇد كاشغەرىي يىلى” توغرىسىدىكى خۇشخەۋەرنى تېلېفون ئارقىلىق يەتكۈزدى. بىزمۇ بۇ كاتتا خۇشخەۋەردىن ئالەمچە سۆيۈندۈق . بىزنىڭ تەلپىمىزگە ئاساسەن، ئاكالىن ئەپەندى ئۇزۇن ئۆتمەي 2008-يىلى تۈركىيىدە “مەھمۇد كاشغەرىي يىلى”غا ئاناپ ئۆتكۈزۈلمەكچى بولغان ئىلمىي پائالىيەتلەرگە دائىر بىر مەكتۇب بىلەن ب د ت م پ م ئورگىنىنىڭ “مەھمۇد كاشغەرىي يىلى” توغرىسىدىكى ھۆججىتىنى ئەۋەتىپ بەردى .

چەتئەللەردىكى ئۇيغۇرشۇناسلىققا ئالاقىدار ئالىي مەكتەپلەر، تەتقىقات ئورۇنلىرى ۋە كەسپداشلار بىلەن يېقىندىن ھەمكارلىق مۇناسىۋىتى ئورناتقان مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى ئۇيغۇر تىل-ئەدەبىيات فاكۇلتېتى رەھبەرلىكى ب د ت م پ م ئورگىنىنىڭ “مەھمۇد كاشغەرىي يىلى” توغرىسىدىكى ھۆججىتىنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، دەرھال يىغىن ئېچىپ، “مەھمۇد كاشغەرىي يىلى”نى قانداق خاتىرىلەشنى مۇزاكىرە قىلدۇق ۋە بىردەك تۆۋەندىكىچە تونۇش ھاسىل قىلدۇق :

مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى ئۇيغۇر تىل-ئەدەبىيات فاكۇلتېتى مەملىكىتىمىزدە، ھەتتا دۇنيادا “ئۇيغۇر” نامى بىلەن ئاتالغان بىردىنبىر فاكۇلتېت. ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇد كاشغەرىينىڭ شەنكىگە بېغىشلانغان “مەھمۇد كاشغەرىي يىلى”نى ئۇنىڭ دۇنيا تۈركولوگىيە ساھەسىدىكى مەڭگۈلۈك شانۇ شۆھرىتىگە يارىشا ئىلمىي پائالىيەتلەر ئارقىلىق خاتىرىلەش بىزنىڭ مۇقەددەس بۇرچىمىز ۋە باش تارتىپ بولمايدىغان ۋەزىپىمىزدۇر. مەھمۇد كاشغەرىي ۋە تىنىمىزنىڭ قەشقەر رايونىدا يېتىشكەن بۈيۈك ئالىم. ئۇ ئەڭ ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ ۋەتىنىدە ئەڭ كاتتا تەنتەنە بىلەن خاتىرىلىنىشى كېرەك. مىڭ يىلدا بىر كېلىدىغان بۇ تېپىلغۇسىز پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ، ب د ت م پ م ئورگىنىغا 2008-يىلىنى “مەھمۇد كاشغەرىي يىلى” قىلىپ خاتىرىلەش ھەققىدە تەكلىپ سۇنغان تۈركىيە بىلەن بىرلىكتە خەلقئارالىق بىر ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈپ، مەھمۇد كاشغەرىي ۋە “دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك” ھەققىدىكى تەتقىقاتقا تۈرتكە بولۇش .

2008-يىلى 2-ئاينىڭ 10-كۈنى بىز بۇ ئوبىيىمىزنى تۈركىيە تۈرك تىلى جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى شۈكۈر خالۇك ئاكالىن ئەپەندىگە بىلدۈردۇق. ئاكالىن ئەپەندى بۇنداق بولسا تولىمۇ ئەھمىيەتلىك بولىدىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭمۇ

مۇشۇنداق ئويدا ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىدى ۋە 2008-يىلى 2-ئاينىڭ 26-كۈنى تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى تۈرك تىلى جەمئىيىتىنىڭ نامىدىن ئالاقە ئەۋەتىپ، 2008-يىلى 11-ئايدا بېيجىڭدا بىرلىكتە “مەھمۇد كاشغەرىي تۇغۇلغانلىقىنىڭ 1000 يىللىقىنى خاتىرىلەش خەلقئارا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى” ئۇيۇشتۇرۇش تەكلىپىنى رەسمىي ئوتتۇرىغا قويدى. بىز بۇ تەكلىپنى ئالغاندىن كېيىن، 2008-يىلى 2-ئاينىڭ 28-كۈنى مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ رەھبەرلىكىگە ۋە مەكتەپنىڭ مۇناسىۋەتلىك تارماقلىرىغا تۈركىيە بىلەن بىرلىكتە مەھمۇد كاشغەرىي ۋە “دېۋانۇ لۇغاتىت تۈرك” نى تېپما قىلغان خەلقئارالىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئېچىش ھەققىدە دوكلات سۇندۇق. بىزنىڭ دوكلاتىمىز مەكتەپ رەھبەرلىكىنىڭ قوللاپ قۇۋۋەتلىشىگە ئېرىشتى. مەكتەپ رەھبەرلىكىمۇ ۋاقىتنى كېچىكتۈرمەيلا دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىغا بۇ ھەقتە دوكلات يوللىدى.

مەھمۇد كاشغەرىي يىغىنى توغرىسىدىكى دوكلاتىمىز يۇقۇرى دەرىجىلىك تارماقلارغا يوللانغان مەزگىل دەل سىچۇەن ئۆلكىسىنىڭ ۋېنچۇەن رايونىدا ئېغىر يەر تەۋرەش ئاپىتى يۈز بەرگەن كۈنلەرگە توغرا كەلدى. بۇ كۈنلەردە دۆلىتىمىزنىڭ ھەر دەرىجىلىك پارتىيە-ھۆكۈمەت ئورگانلىرى ۋە پۈتۈن مەملىكەت خەلقى ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش كۈرىشىگە ئاتلانغان بولۇپ، مەركەزدىن تارتىپ ھەر دەرىجىلىك يەرلىك ھۆكۈمەتلەرگىچە پۈتۈن مەملىكەتنىڭ دىققەت-ئېتىبارى ئاپەت رايونىغا مەركەزلەشكەندى. يەنە بىر تەرەپتىن دۆلىتىمىزنىڭ ساھىبخانلىقىدا 2008-يىلى 8-ئاينىڭ 8-كۈنى ئۆتكۈزۈلدىغان “29-نۆۋەتلىك ئولىمپىك تەنھەرىكەت يىغىنى” غا ئىككى ئايدىن كۆپرەكلا ۋاقىت قالغان بولۇپ، دۇنيا تەنھەرىكەتچىلىرىنىڭ بۇ كاتتا مەركىسىنىڭ ئاخىرقى تەييارلىق خىزمەتلىرى جىددىي ئىشلىنىۋاتاتتى. شۇ سەۋەبتىن دۆلىتىمىزدە 2008-يىلى ئېچىلماقچى بولغان باشقا نۇرغۇن خەلقئارالىق يىغىن ۋە خاتىرىلەش پائالىيەتلىرى يا ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان يا بولمىسا كېيىنكى يىللارغا كېچىكتۈرۈلگەندى. لېكىن، دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى “مەھمۇد كاشغەرىي يىلى” نىڭ ئەھمىيىتىنى نەزەردە تۇتۇپ، بىزنىڭ خەلقئارالىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئېچىش توغرىسىدىكى دوكلاتىمىزنى تەستىقلىدى ۋە يىغىننى ياخشى ئېچىش توغرىسىدا ناھايىتى مۇھىم يوليورۇقلارنى بەردى. يىغىننىڭ تەستىقلىنىشى بىزنى بەكمۇ سۆيۈندۈردى.

يۇقىرىدىكى تەستىق كەلگەن ھامان، يىغىننىڭ تەييارلىق خىزمەتلىرىنى جىددىي باشلاپ كەتتۇق. 2008-يىلى 6-ئايدا تۈركىيە تۈرك تىلى جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى شۈكۈرۈ خالۇك ئاكالىن بىلەن تۈركىيە تۈرك تىلى جەمئىيىتىنىڭ باش كاتىپى ئەلى كاراجالى يىغىنغا دائىر كونكرېت ئىشلارنى يۈز تۇرانە سۆزلىشىش ۋە ئورۇنلاشتۇرۇش ئۈچۈن مەخسۇس جۇڭگوغا كەلدى. ئۇلارنىڭ بىر ھەپتىلىك زىيارىتى جەريانىدا، يىغىننى ئۇيۇشتۇرغۇچى تەرەپلەر ئارىسىدا يىغىنغا دائىر كونكرېت مەزمۇنلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر كېلىشىمنامە ئىمزالاندى. كېلىشىمنامىدە يىغىننىڭ كونكرېت ۋاقتى، كۈنتەرتىپى بېكىتىلدى، ئىككى تەرەپنىڭ ئىش تەقسىماتى بەلگىلەندى. بۇنىڭدىن باشقا يەنە، شۈكۈرۈ خالۇك ئاكالىن ئەپەندى فاكۇلتېتىمىزدىكى بارلىق ئوقۇتقۇچى ۋە ئوقۇغۇچىلارغا ئۆزىنىڭ “مەھمۇد كاشغەرىي يىلى” بېغىشلاپ يېزىۋاتقان «مىڭ يىل بۇرۇن، مىڭ يىل كېيىن مەھمۇد كاشغەرىي ۋە «دېۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» ناملىق كىتابىغا دائىر بىر لېكسىيە بەردى ۋە لېكسىيىسىنىڭ ئاخىرىدا، مەزكۇر كىتابنى 2008-يىلى 11-ئاينىڭ 24-كۈنىدىن 26-كۈنىگىچە بېيجىڭدا ئېچىلدىغان “مەھمۇد كاشغەرىي تۇغۇلغانلىقىنىڭ 1000 يىللىقىنى خاتىرىلەش خەلقئارا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى” غا ئۆلگۈرتىپ نەشر قىلدۇرىدىغانلىقىنى، يىغىننىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىدا

ئوقۇرمەنلەرگە سۇنۇلدىغانلىقىنى جاكارلىدى.

2008 - يىلى 11 - ئاينىڭ 24 - كۈنى بىز ئۈچۈن مەشگۇ ئۇنتۇلغۇسىز بىر كۈن بولدى. بۇ كۈنى مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ قوروسى رەتگا رەڭ گۈللەر بىلەن ئالاھىدە بېزەلگەن بولۇپ، مۇھىم بىنالار بىلەن ئاساسلىق كوچىلارغا خەنزۇ ۋە تۈرك تىلىدا “مەھمۇد كاشغەرىي تۇغۇلغانلىقىنىڭ 1000 يىللىقىنى خاتىرىلەش خەلقئارا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىنىڭ غەلبەلىك ئېچىلغانلىقىنى قىزغىن تەبرىكلەيمىز!” دېگەن خەتلەر يېزىلغان لوزىنىكلار ئېسىلغانىدى. مەكتەپنىڭ مەركەز بىناسىغا جايلاشقان 500 كىشىلىك مۇزىكا زالى جۇڭگو، تۈركىيە، گېرمانىيە، ئەزەربەيجان، گوللاندىيە قاتارلىق دۆلەتلەردىن كەلگەن يىغىن ۋەكىللىرى بىلەن يارىشىملىق مىللىي كىيىملىرىنى كىيگەن ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارغا لىق تولغانىدى. سائەت 9:00 دا، جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى بىلەن تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى تۈرك تىلى جەمئىيىتى بىرلىكتە ئۇيۇشتۇرغان “مەھمۇد كاشغەرىي تۇغۇلغانلىقىنىڭ 1000 يىللىقىنى خاتىرىلەش خەلقئارا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى” نىڭ ئېچىلىش مۇراسىمى داغدۇغىلىق ئۆتكۈزۈلدى. يىغىن ئۈچ كۈن داۋام قىلدى، 120 نەپەر رەسمىي ۋەكىل قاتناشتى. ۋەكىللەر ئۈچ گۇرۇپپىغا بۆلۈنۈپ، مەھمۇد كاشغەرىي ۋە ئۇنىڭ ئابىدە ئەسىرى «دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» نى چۆرىدىگەن ھالدا 110 پارچە ئىلمىي ماقالە ئوقۇدى.

“مەھمۇد كاشغەرىي تۇغۇلغانلىقىنىڭ 1000 يىللىقىنى خاتىرىلەش خەلقئارا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى” توغرىسىدىكى تۇنجى دوكلاتىمىز 2008 - يىلى 2 - ئاينىڭ 28 - كۈنى سۇنۇلغانىدى. شۇ كۈندىن باشلاپ يىغىن ئېچىلغىچە بولغان ئاز كەم 10 ئاي جەرياندا، بىز مەركەزدىكى ئىسمايىل تىلىۋالدى، ئابلەت ئابدۇرېشىت، تۆمۈر داۋامەت، ئىسمايىل ئەھمەد قاتارلىق پېشقەدەم رەھبەرلىرىمىزنىڭ قىزغىن قوللاپ - قۇۋۋەتلىشىگە ئېرىشتۇق. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ رەئىسى نۇر بەكرى ئەپەندى بىزنى ئالاھىدە قوللاپ، مىڭ يىلدا بىر كېلىدىغان بۇ ئەھمىيەتلىك يىغىننىڭ ئېچىلىشىنى ئىقتىسادىي جەھەتتىن كاپالەتكە ئىگە قىلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ يەردە يۇقىرىقى رەھبەرلىرىمىزگە چىن كۆڭلىمىزدىن رەھمەت ئېيتىمىز.

بىز يەنە مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى ئاز سانلىق مىللەتلەر تىل - ئەدەبىيات ئىنىستىتوتىنىڭ باشلىقى، پروفېسسور ۋېن رىخۇەن ئەپەندى، جۇڭگو ئۇيغۇر تارىخ - مەدەنىيەت تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى نەۋەككۈل تىلىۋالدى ئەپەندى ۋە مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى “985 قۇرۇلۇشى ئاز سانلىق مىللەتلەر تىل - ئەدەبىيات بازىسى” نىڭ باشلىقى، پروفېسسور دەي چىڭشيا ئەپەندىلەرگىمۇ ئالاھىدە رەھمەت ئېيتىمىز. ئۇلارمۇ يىغىنمىزنى ئىقتىسادىي جەھەتتىن قوللىدى.

بىز بۇ يەردە يەنە يىغىننىڭ ئاخىرقى تەييارلىق باسقۇچىدا، كېچە - كۈدۈز دېگۈدەك بىزگە ھەم - دەمدە بولغان فاكۇلتېتىمىزدىكى مۇناسىۋەتلىك ئوقۇتقۇچىلارغا، ئاسپىرانتلارغا ۋە ئوقۇغۇچىلارغا چىن كۆڭلىمىزدىن رەھمەت ئېيتىمىز. ئۇلارنىڭ جاپالىق ئەمگىكى بولغاچقىلا يىغىننىڭ بارلىق پروگراممىلىرى كۆڭۈلدىكىدەك تاماملاندى.

“مەھمۇد كاشغەرىي يىلى” غا بېغىشلانغان «مىڭ يىل بۇرۇن، مىڭ يىل كېيىن مەھمۇد كاشغەرىي ۋە «دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» ناملىق ئەسەرنىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىنى قەدىرلىك ئوقۇرمەنلىرىمىزگە سۇنالىغانلىقىمىزدىن ئۆزىمىزنى بەختلىك ھېس قىلىمىز. ئەسەرنىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىدە، تۈركچە ئەسلىي نۇسخىدا قوللىنىلغان تۈرك



ئېلىپبەسى ئاساسىدىكى ترانسكرىپسىيە سىستېمىسى ساقلاپ قېلىندى. بۇنىڭدىن باشقا، كىتابنىڭ تۈركچە ئەسلىي نۇسخىسىدا «دىۋانۇ لۇغاتى تۈرك» تىن ئېلىنغان نەقىللەر «دىۋان» نىڭ بەسىم ئاتالاي تەرىپىدىن قىلىنغان تۈركچە تەرجىمىسىدىن ئېلىنغانىكەن، بىزمۇ تەرجىمىدە بۇ قىسىملارنى «دىۋان» نىڭ ئۇيغۇرچە بىرىنچى نەشرىدىن ئەينەن كۆچۈرۈپ ئالدۇق.

سەۋىيىمىز چەكلىك بولغانلىقى ئۈچۈن، تەرجىمىدە دىققىتىمىزدىن قاچقان خاتالىقلارنىڭ بولۇشى تەبئىي. ئوقۇرمەنلەرنىڭ بۇنداق خاتالىقلارنى ئاپتورغا ئەمەس، تەرجىمانغا مەنسۇپ، دەپ قارىشىنى ئۈمىد قىلىمىز ۋە بۇ ھەقتىكى سەھىمىي تەنقىد-پىكىرلىرىنى قىزغىن قارشى ئالدىغانلىقىمىزنى بىلدۈرىمىز.

\*\*\*\*\*

### ئىزاھات:

بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى مائارىپ، پەن ۋە مەدەنىيەت ئورگىنى مەھمۇد كاشغەرىي باشلىق 67 ئالىمنىڭ ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىگە قوشقان ئۆچمەس تۆھپىسىنى خاتىرىلەش ئۈچۈن، 2008- ۋە 2009- يىلىنى ئۇلارنىڭ خاتىرى يىلى قىلىپ بېكىتكەن.

**Teres, Ersin., *Kaşğârîh Mahmut ve Divânü Luğâtî't- Türk Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi,* Ürün Yayınları, İstanbul, 2008**

ئەرسىن تەرەسنىڭ يۇقىرىقى كىتابىدىن قارىغاندا، دۇنيا بويىچە «دىۋانۇ لۇغاتى تۈرك» ھەققىدە ئەڭ كۆپ تەتقىقات ئېلىپ بېرىلغان دۆلەت — تۈركىيەدۇر.

«دىۋانۇ لۇغاتى تۈرك» نىڭ بىرىنچى قولىزمىسى 1914- يىلى تۈركىيىنىڭ ئىستانبۇل شەھىرىدە تېپىلغاندىن كېيىن، دۇنيا

تۈركولوگىيە ساھەسىدە بىرىنچى قېتىم «دىۋانۇ لۇغاتى تۈرك» نى تەتقىق قىلىش دولقۇنى قوزغالغانىدى.

“Müsteşar” سۆزى ھازىرقى زامان تۈرك تىلىدا “مەسلىھەتچى” دېگەن مەنىدىن باشقا، “مىنىستىرلىق ياكى ئەلچىخانلاردا مىنىستىر ياكى

باش ئەلچىدىن قالسىلا ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان ئەڭ چوڭ ئەمەلدار” دېگەن مەنىسىمۇ بىلدۈرىدۇ. تۈركىيىنىڭ ھۆكۈمەت سىستېمىسىدا

مىنىستىرلار پەقەتلا ھاكىمىيەت بېشىدىكى پارتىيىنىڭ مىنىستىرلىقلاردىكى ۋەكىلى بولۇپ، كۈندىلىك مەمۇرىيەت ئىشلىرى Müsteşar تەرىپىدىن يۈرگۈزۈلدى. شۇڭا مەزكۇر سۆز ئۇيغۇر تىلىغا ئادەتتە كونتىكىستقا ئاساسەن “مۇئاۋىن مىنىستىر” ياكى “مۇئاۋىن باش ئەلچى” دەپمۇ تەرجىمە قىلىندۇ.

تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى مەدەنىيەت ۋە ساياھەتچىلىك مىنىستىرلىقى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى مائارىپ، پەن ۋە مەدەنىيەت ئورگىنىغا

مەھمۇد كاشغەرىي تۇغۇلغانلىقىنىڭ 1000 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن، 2008- يىلىنى “مەھمۇد كاشغەرىي يىلى”؛ كاتىپ چەلبەي

تۇغۇلغانلىقىنىڭ 400 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن، 2009- يىلىنى “كاتىپ چەلبەي يىلى” قىلىپ خاتىرىلەشتىن ئىبارەت ئىككى تەكلىپ لايىھەسى سۇنغان.

“مەھمۇد كاشغەرىي يىلى” مۇناسىۋىتى بىلەن، تۈركمەنىستان، تۈركىيە، جۇڭگو، سېرۇس، قازاقىستان، ئۆزبېكىستان ۋە ياپونىيە

قاتارلىق دۆلەتلەردە مەخسۇس خەلقئارالىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلگەن. بۇ دۆلەتلەرنىڭ ئىچىدە تۈركىيىدىلا تۆت قېتىم خەلقئارالىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلگەن.

## ئۇستاز ئابدۇرەئوپ پولات تەكلىماكانىي

مېھرىئاي ئوسمان (2005)



ئۇستازىمىز  
ئابدۇرەئوپ پولات  
تەكلىماكانىي

1950-يىلى 11-ئاينىڭ 1-كۈنى مەدەنىيەتتىمىزنىڭ قەدىمىي ئاستانىسى بولغان قەشقەرنىڭ يۇمىلاق شەھەر كۆلىپىشى مەھەللىسىدە ئوقۇتقۇچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1966-يىلى 7-ئايدا، قەشقەردە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن. «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» مۇناسىۋىتى بىلەن، 1966-يىلى 10-ئايدىن 1972-يىلى 7-ئاغىچە يېزىغا چۈشۈپ قايتا تەربىيە ئالغان. بۇ جەرياندا ئالىي مەكتەپتە ئوقۇپ ئىختىساس ئىگىسىگە ئايلاندى. ئىستىتىكا، ئۆگىنىشنى توختاتماي داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن. 1972-يىلى ئالىي مەكتەپلەرگە ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئىمتىھانىدىن ئۆتۈپ، ئەينى ۋاقىتتىكى مەركىزىي مىللەتلەر ئىنىستىتۇتى ئاز سانلىق مىللەتلەر تىل ئەدەبىياتى فاكولتېتىغا ئوقۇشقا كىرگەن. 1975-يىلى مەكتەپنى ئەلا نەتىجە بىلەن تاماملىغانلىقتىن، ئۆز مەكتىپىگە ئوقۇتقۇچىلىققا ئېلىپ قېلىنغان. ئالىي مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچىلىق ھاياتىنى باشلىغان ۋاقتى ئۇنىڭ بىلىم دېڭىزىدىكى غەۋۋاسلىقىنىڭ باشلانغان دەۋرى بولغان.

1978-يىلى 3-ئايدىن 1982-يىلى 7-ئاغىچە بېيجىڭ چەتئەل تىللىرى ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئەرەب تىلى ئۆگەنگەن. 1984-يىلى 4-ئايدىن 1985-يىلى 10-ئاغىچە ئىراق ئەرەب جۇمھۇرىيىتىگە بېرىپ،

باغداد، كۇفە، نەجەف ۋە كەربالا قاتارلىق شەھەرلەردە، ئېلىمىز مۇتەخەسسسلەرگە تەرجىمان بولۇپ، ئەرەب تىلى بويىچە پىراكتىكا قىلغان. 1986-يىلىدىن 1988-يىلىغىچە بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا پارس تىلى ئۆگەنگەن. 1996-يىلى 10-ئايدىن 1997-يىلى 7-ئاغىچە زىيارەتچى ئالىم سالاھىيىتى بىلەن مىسىر ئەرەب جۇمھۇرىيىتىگە بېرىپ، قاھىرە ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئەرەب ئەدەبىياتى بويىچە؛ ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئىسلام دىنى ئاساسلىرى (ئۇسۇلۇددىن) بويىچە بىلىم ئاشۇرغان. 1997-يىلى 10-ئايدىن 2002-يىلى 4-ئاغىچە تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى ئەنقەرە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تىل-تارىخ-جۇغراپىيە ئىنىستىتۇتى چاغداش تۈرك شېۋىلىرى ۋە ئەدەبىياتلىرى فاكولتېتىدا چاغاتاي تۈركىي تىل ئەدەبىياتى بويىچە دوكتورلۇق ئاسپىرانتى بولۇپ ئوقۇغان. بۇ جەرياندا، «ئوتتۇرا ئاسىيا مەدەنىيەت تارىخى»، «ئوتتۇرا ئەسىر تۈرك ئەدەبىيات تارىخى»، «ئۇيغۇر، ئۆزبېك خەلق ئەدەبىياتى»، «شەرقىي جەنۇبىي ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك شېۋىلىرى گرامماتىكىسى» (پېئىل ۋە مورفولوگىيە قىسمى)، «تۈرك دۇنياسىنىڭ بۈگۈنكى تىل تەتقىقات ئەھۋالى»، «تۈرك شېۋىلىرى تەتقىقاتىدىكى رېئال مەسىلىلەر ۋە ھەل قىلىش يوللىرى» ۋە «مەتىن شۇناسلىق» قاتارلىق دەرسلەرنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ، تەتقىقاتنىڭ يەنىمۇ يۇقىرى پەللىسى ئۈچۈن ئۇل سالغان.

ئۇ قىزىق يەتتە يېشىدا چەتئەلگە ئوقۇشقا چىقىپ،

تەتقىقاتى»، «تۈرك تىلى»، «ئەرەب تىلى» قاتارلىق دەرسلەرنى سۆزلىگەن.

ئۇ ئوقۇتۇش خىزمىتى داۋامىدا، 1986-يىلى لېكتورلۇق، 1992-يىلى دوتسېنتلىق، 2004-يىلى پروفېسسورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن. 1992-يىلىدىن باشلاپ ماگىستىر ئاسپىرانت يېتەكچىسى بولۇپ، ھازىرغىچە يەتتە نەپەر ماگىستىر تەربىيەلەپ يېتىشتۈرگەن. 2007-يىلى دوكتور ئاسپىرانت يېتەكچىسى بولغان.

ھالال ئەمگەك، تىرىشچانلىق ھامان ھەممىنى قايىل قىلدۇ. ئۇنىڭ خىزمەتتىكى ئەستايىدىللىقى، ئوقۇتۇش سۈپىتىنىڭ يۇقىرىلىقى، مائارىپ ئىشلىرى ئۈچۈن جان پىدالىقى، ھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەت ۋە مەكتەپنىڭ تەقدىرلىشىگە مۇيەسسەر بولغان. 1991-يىلى «بېيجىڭ شەھىرى دەرىجىلىك مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچى» بولۇپ باھالانغان؛ 1995-يىلى مەملىكەتلىك «باۋگاڭ مائارىپ فوندى مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچىسى» بولۇپ باھالانغان. ئۇ 25 يىلدىن بۇيان ئىزچىل سۆزلەپ كەلگەن «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى» دەرسى 2006-يىلى «بېيجىڭ شەھىرى دەرىجىلىك سەرخىل دەرس» بولۇپ باھالانغان.

چاپكەش ئۇستازىمىزنىڭ ئالىي مائارىپ ساھەسىدىكى ئەمگەكلىرىنى ھەرگىزمۇ ئوقۇتۇش خىزمىتى بىلەنلا خۇلاسىلەشكە بولمايدۇ. ئۇ ئوقۇتۇش خىزمىتىنى ئىشلەش بىلەن بىرگە، يەنە فاكولتېت ئۇيغۇرشۇناسلىق تەتقىقات ئورنىنىڭ مۇدىرى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتەنگەن.

پروفېسسور، دوكتور ئابدۇرەئۇپ تەكلىماكانى دەرس مۇنبىرىدە ئوقۇتقۇچى، مۇنبەردىن چۈشسىلا تىرىشچان ئوقۇغۇچى بولۇپ، ئۆزىنىڭ بىلىمىنى تولۇقلاپ، تويۇندۇرۇپ، مۇكەممەللەشتۈرۈپ بارغان. ئۇ خۇددى «پەخىرلەن، كەسىپدېشىم سەن ھەم...» ناملىق

بەش يىل مۇشەققەتلىك ئوقۇغۇچىلىق تۇرمۇشىنى بېشىدىن كەچۈرۈپ، 2002-يىلى 4-ئاينىڭ 10-كۈنى «مۇسا سايرامى ۋە ئۇنىڭ <تارىخى ھەمىدى> ناملىق ئەسىرى ئۈستىدە تەتقىقات» ناملىق تېزىس (دېسسىپلېنا تەتقىقاتى) نى ياقلاپ تۈركىيە، تۈركمەنىستان ۋە ئۆزبېكىستانلىق ئاتاقلىق ئالىملاردىن تەشكىللەنگەن باھالاش كومىتېتىنىڭ قايىللىق تەستىقىدىن ئۆتۈپ، تۈركولوگىيە كلاسسىك مەتنىشۇناسلىقى (تېكىستشۇناسلىق) كەسىپى بويىچە «ئەدەبىيات دوكتورى» ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن. ئۇ دوكتورلۇق ئوقۇشىنى تاماملاپ، 2002-يىلى 5-ئاينىڭ 20-كۈنى ۋەتەنگە قايتىپ كەلگەندىن بۇيان، مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا داۋاملىق ئوقۇتۇش ۋە تەتقىقات ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانماقتا.

ئۇنىڭ تەتقىقات ئىشلىرى تۆۋەندىكىچە:

ئۇ 1975-يىلى مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈرۈپ، ئۆز مەكتىپىگە ئوقۇتقۇچى بولۇپ قالغاندىن باشلاپ، ئاتاقلىق تىلشۇناس، مەرھۇم پروفېسسور خەمەت تۆمۈرنى ئۇستاز تۇتۇپ ئۇيغۇر تىلى، ئۇيغۇر تىلى گرامماتىكىسى، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى جەھەتلەردىن چوڭقۇرلاپ ئۆگىنىش ۋە تەتقىقاتنى باشلىغان.

«ئالىي مائارىپ ساھەسىدە ياراملىق ئوقۇتقۇچى بولۇش - ئۈزلۈكسىز ئۆگىنىشنى ۋە جاپالىق تەتقىقات ئېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىدۇ؛ پەقەت چوڭقۇر ۋە كەڭ دائىرىلىك بىلىمگە ئىگە بولغاندىلا، ئاندىن لايىقەتلىك ئوقۇتقۇچى بولغىلى بولىدۇ» دەپ قارايدىغان بۇ مەنەتكار ئۇستازىمىز «ئۇيغۇر تىلى تەتقىقاتى»، «ئۇيغۇر تىلى لېكسىكونولوگىيىسى»، «تەرجىمە نەزەرىيىسى ۋە ئەمەلىيىتى»، «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى»، «چاغاتاي ئۇيغۇر ئەدەبىياتى»، «نەۋائىي ئەسەرلىرى

بىلەن شۇغۇللانغانىدى. بۇ ھال بۈگۈنكى زاماندىكى ئىجتىمائىي پەن تەتقىقاتچىلىرى ئۈچۈن، ئۇيغۇرلارنىڭ ئومۇمىي ئەدەبىياتى، تىلى ۋە مەدەنىيىتىنى چۈشىنىشتە ئەرەب ۋە پارس تىللىرىدىنمۇ خەۋەردار بولۇش زۆرۈرىيىتىنى تۇغدۇرغان. مۇشۇ زۆرۈرىيەت تۈپەيلىدىن، ئابدۇرەئوپ تەكلىماكانىي ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، يەتتە يېرىم يىل ۋاقت سەرپ قىلىپ، ئەرەب ۋە پارس تىلىنى ئۆگەندى ۋە شۇ ئارقىلىق، ئۆزى ئېلىپ بېرىۋاتقان ئوقۇتۇش ۋە تەتقىقات ئىشلىرىنىڭ مۇۋەپپەقىيەت ئىقبالى ئۈچۈن پۇختا ئاساس ھازىرلىدى. ئالىي مائارىپتا تېخىمۇ يۇقىرى دەرىجىلىك ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيەلەش، يەنىمۇ چوڭقۇرلاپ بىلىم ھاسىل قىلىش ۋە چەتئەلنىڭ ئىلغار تەتقىقات ئۇسۇللىرىنى ئۆگىنىش ئارقىلىق، ئۆز تەتقىقاتىنى تېخىمۇ يۇقىرى پەللىگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن، تۈركىيىدە بەش يىل ئوقۇش ۋە تەتقىقات ئېلىپ بېرىش بىلەن شۇغۇللاندى. داخلىق ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى بىلەن قاھىرە ئۇنىۋېرسىتېتىدا بىر يىل ئىسلام دىنى ئاساسلىرى ۋە ئىسلام مەدەنىيىتى، شۇنداقلا ئەرەب ئەدەبىياتى بىلىملىرى بويىچە بىلىم ئاشۇردى. مانا مۇشۇلاردىن كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، ئالىي مەكتەپكە ئوقۇتقۇچى بولغاندىن كېيىن سۆيۈملۈك ئۇستازىمىز ئىلگىرى كېيىن بولۇپ، 14 يىل ۋاقتىنى يەنە ئوقۇشقا سەرپ قىلغان. بۇ خېلى - خېلى ئادەملەر يېتەلمەيدىغان پەللىدۇر.

ئالىي مائارىپ ساھەسىدىكى يۇقىرى سۈپەتلىك ئوقۇتۇش ئۈچۈن سۈپەتلىك، سەرخىل دەرسلىك بولۇشى لازىم. ئۇ بۇ ساھەدىمۇ ئۆزىنىڭ ئەمگىكىنى سىغدۇردى. ئۇ مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتىغا ئوقۇتقۇچىلىققا ئېلىپ قېلىنغاندىن كېيىن، «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى»، «ئۇيغۇر تىلى تەتقىقاتى»، «ئۇيغۇر تىلى لېكسىكونولوگىيىسى» دەرسلىرىنى ئۆتۈش داۋامىدا،

مقالىسىدە «مەن بىر ئوقۇتقۇچى بولغانلىقىمدىن پەخىرلىنىمەن. چۈنكى ئوقۇتقۇچى ياش ئەۋلادلارغا ئىلىم - پەن ئۆگىتىپ، ئۇلارنى زىيالىي، يەنى دىلى ئىلىم چىرىغى بىلەن يورۇغان ئىنسان قىلىپ يېتىشتۈرىدىغان كەسپ. شۇڭا مەن ئوبىلايمەنكى، مەدەنىي ئىنسانلار دۇنياسىدا، ياش ئەۋلادلارغا، بىلىمسىز ئادەملەرگە بىلىم ئۆگىتىپ، ئۇلارنى ئىلىم - مەرىپەتلىك، مەدەنىيەتلىك ئىنسانلاردىن قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقىدىغان ئوقۇتقۇچى - مۇئەللىملىك كەسپىنى بېسىپ چۈشىدىغان يەنە بىر ئەۋزەل كەسپ يوقتۇر... ئوقۇتقۇچىلىق كەسپى - ئىنساننى بىلىم ساھەسىدە بىر ئىزدا توختاپ قالماي، ئۈزلۈكسىز ئۆگىنىشكە، يېڭىدىن يېڭى ئىلىم - مەرىپەت بىلىملىرى بىلەن ئۆزىنى ئاۋۇتۇپ، داۋاملىق تويۇندۇرۇپ تۇرۇشقا ئۈندەيدىغان كەسپ» دەپ يازغىنىدەك، نەچچە ئون يىللار مابەينىدە ئۆز بىلىمىنى ئۈزلۈكسىز يېڭىلاپ ۋە بېيىتىپ، ئۆزىگە شاگىرت بولغان ياشلارنىڭ بىلىملىك كىشىلەردىن بولۇپ چىقىشى ئۈچۈن شام كەبى يېنىپ كەلدى. ئۇنىڭ ھازىرغىچە بولغان ھايات تارىخىنى ۋاراقلاپ كۆرىدىغان بولساق، ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن بۇيان، ئۆز ۋاقتىدا ئاشۇ تولۇق كۇرس ئوقۇغۇچىلىق مەزگىلىدە ئۆگەنگەنلىرىگە قانائەت قىلماي، ئوقۇتقۇچى بولغاندىن كېيىنمۇ ئۆگىنىشنى ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرەلەيمىز.

مەلۇمكى، تارىختا ئۇيغۇرلار ئىسلام دىنىغا كىرگەندىن كېيىن، ئىسلام دىنىنىڭ نەسىرىدە ئۇيغۇر مەدەنىيىتىدە زور ئۆزگىرىشلەر بولغان. ئەرەب ۋە پارس خەلقلرى بىلەن بولغان مەدەنىيەت ئالاقىسى كۈچىيىپ بارغان. شۇ سەۋەبلەك ئەرەب، پارس تىللىرىنىڭ ئۇيغۇر تىلى ۋە ئەدەبىياتىغا بولغان تەسىرى ئىنتايىن چوڭقۇر بولغان. ھەتتا ئۇيغۇر ئەدىبلىرى ۋە ھەر ساھە ئالىملىرى ئەرەب، پارس تىللىرىدا ئىلمىي، ئىجادىي ئەمگەكلەر

بولغان مۇناسىۋىتى توغرىسىدا» غا ئوخشاش، ئىلگىرى تەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلىنىپ، كۈچلۈك نەسىر قوزغىغان 23 پارچە ئىلمىي ماقالىسى كىرگۈزۈلگەن. دوكتور ئابدۇرەشىد ياقۇپ بۇ كىتاب ھەققىدە: «ئىلمىي ۋە ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدىگەن ھالدا تەتقىقات يۈرگۈزگەن بۇ كىتابتا، بايان قىلىنغان مەسىلىلەر پاكىت بىلەن توپۇنۇپ تۇرىدۇ. بايانلارنىڭ نەزەرىيىۋىلىكى كۈچلۈك بولۇش بىلەنلا قالماي، نىسبەتەن يۇقىرى بولغان ئىلمىي قىممەت ۋە ئەمەلىي ئىستېمال قىممىتىگە ئىگە... (بۇ) توپلام تۈركولوگىيە، خۇسۇسەن ئۇيغۇرشۇناسلىق تەتقىقاتى ئۈچۈن قوشۇلغان مۇھىم بىر تۆھپە» («تىل ۋە تەرجىمە» - 1995 يىللىق 5-سان 37، - 40-بەت) دەپ باھا يازغان. ھەقىقەتەنمۇ، بۇ ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمى ئۇيغۇر تىلشۇناسلىقى ساھەسىدە، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى تەتقىقاتى بويىچە ئىنتايىن مۇھىم مەسىلىلەر يورۇتۇلغان قىممەتلىك ئىلمىي ئەسەر بولۇپ قالدى.

ئۇستازىمىزنىڭ يەنە بىر يىرىك ئەمگىكى «ئۇيغۇر تىلى لېكسىكونولوگىيىسى» (بۇ كىتاب 1995- يىلى شۇ ئۇ ئار تۇنجى نۆۋەتلىك كىتاب باھالاش پائالىيىتىدە بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئائىل بولغان؛ 1996- يىلى بېيجىڭ شەھىرى بويىچە ئىككىنچى دەرىجىلىك مۇنەۋۋەر خاس ئەسەر مۇكاپاتىغا، 1997- يىلى مىللىي يېزىقتىكى كىتابلار بويىچە مەملىكەتلىك 3- دەرىجىلىك مۇنەۋۋەر ئەسەر مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن) دېگەن كىتاب بولۇپ، 1994- يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان بۇ كىتاب مۇقەددىمە، 10-باب بايان ۋە خاتىمەدىن تۈزۈلگەن، مەملىكىتىمىز تەۋەسىدە ئۇيغۇر تىلى لېكسىكونولوگىيىسىگە بېغىشلانغان تۇنجى مەخسۇس ئەسەر ھېسابلىنىدۇ.

ئېلىمىزنىڭ چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى تەتقىقاتى ۋە

چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى تەتقىقاتىنىڭ بىر بوشلۇق ئىكەنلىكىنى، ئۇنى ئۆگەنمەي تۇرۇپ ئۇيغۇرلارنىڭ تىلىنى، تارىخىنى، مەدەنىيىتىنى مۇكەممەل تەتقىق قىلىش مۇمكىن بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلغان ۋە پروفېسسور خەمەت تۆمۈر ئەپەندىنى ئۇستاز تۇتۇپ، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىنىشنى باشلىغان. نەۋائىينىڭ «مۇھاكەمەتۇل لۇغەتەين» ناملىق كىتابىنى نەشرگە تەييارلاپ، جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشۈرگەن.

مەرھۇم خەمەت تۆمۈر ئەپەندى بىلەن بىرلىكتە، مەملىكىتىمىزدە تۇنجى، ئاشكارا نەشر قىلىنغان دەرسلىك، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى بىلىملىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش كىتابى «چاغاتاي تىلى» نى يېزىپ چىققان. قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى تەرىپىدىن 1986- يىلى نەشر قىلىنغان بۇ كىتاب، كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشكەندىن كېيىن، ئومۇميۈزلۈك ياخشى باھالارغا ئېرىشتى. بۇ كىتاب ئېلىمىزدە چاغاتاي ئۇيغۇر تىلىغا بېغىشلانغان تۇنجى خاس ئەسەر بولۇش بىلەن بىرگە، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى توغرىسىدا مۇكەممەل چۈشەنچە بېرىدىغان دەرسلىك بولدى. بۇ كىتاب بەزى ئالىي مەكتەپلەردە دەرسلىك قىلىپ قوللىنىلدى. شۇ شاراپەت بىلەن، مەزكۇر «چاغاتاي تىلى» 1989- يىلى دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى تەرىپىدىن مۇنەۋۋەر پەن تېخنىكا نەتىجىلىرى بويىچە 3- دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن.

ئۇ 1993- يىلى، «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى تەتقىقاتىدىن ئىلمىي ماقالىلەر» (323 بەتلىك) ناملىق ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمىنى نەشر قىلدۇرغان. بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان بۇ توپلامغا ئاپتورنىڭ «چاغاتاي تىلى دېگەن ئاتالغۇ توغرىسىدا»، «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلىنىڭ قەدىمكى زامان ئۇيغۇر تىلى ئاساسىدا شەكىللەنگەنلىكى توغرىسىدا»، «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئەينى زامان ئۇيغۇر جانلىق تىلى بىلەن

بېرىلگەن «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى گرامماتىكىسى» نىڭ ئاددىي ھالىدىكى كۆچۈرۈلمىسى ئەمەس، بەلكى ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن ھالىدىكى نەزەرىيەۋى ئاساسلار بىلەن زۆرۈر ئۆزگەرتىشلەر كىرگۈزۈلگەن پۈتۈنلەمە ۋە تولۇقلىما نۇسخىسى ھېسابلىنىدۇ.

دېمەك، ئۇستازىمىز ئابدۇرەئوپ پولات تەكلىماكانى 30 يىلدىن بۇيان، ئۆزىنىڭ مۇشەققەتنى راھەت ھېس قىلىدىغان ئالىي خىسلىتى، مىننەتسىز مېھنەتلىرى ۋە تەمەسىز ئەمگەكلىرى بىلەن، ھاردىم-چارچىدىم دېمەستىن ئىزچىل ئۆگىنىش ۋە تەتقىق قىلىش ئارقىلىق ۋۇجۇدقا كەلتۈرگەن «چاغاتاي تىلى»، «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى تەتقىقاتىدىن ئىلمىي ماقالىلەر»، «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلىدىن مۇپەسسەل بايان»، «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى گرامماتىكىسى» قاتارلىق ئەسەرلىرى ئەمەلىيەتتە، ئېلىمىزنىڭ چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى (مىلادىيە 14- ئەسىردىن 1953- يىلىغىچە) نى ئۆگىنىش، تەتقىق قىلىش ئىشلىرىنىڭ مۇساپىسىنى، تەتقىقات سەۋىيىسىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان نامايەندە خاراكتېرلىك ئەسەرلەردۇر.

بۇندىن باشقا، ئۇستازىمىزنىڭ ئەدەبىي، ئىجتىمائىي تېمىدىكى ئەسەرلىرىنىڭ مۇھىملىرى تۆۋەندىكىچە:

ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەتكە كىرىشكەن ۋاقىتلىرىنى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرى دېيىشكە بولىدۇ. 1972- يىلى مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتىغا ئوقۇشقا كىرگەندىن كېيىن، ئەدەبىي ئىجادىيىتىدىمۇ يۈكسىلىش بولغان. ئۇنىڭ ئەدەبىي ئەسەرلىرى 1983- يىلىدىن باشلاپ مەتبۇئاتلاردا كۆپلەپ ئېلان قىلىنىپ كىتابخانلارنىڭ دىققەت ئېتىبارىنى قوزغىغان. ئالايلىق، «كور خېرىدار» («تارىم» 1983- يىلى 1- سان)، «قۇلاق» («ئىلى دەرياسى» 1983- يىلى 1- سان)،

ئوقۇتۇشىدا تۆھپىكار ئەمگەكلەرنىڭ يەنە بىرى- «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى ھەققىدە مۇپەسسەل بايان» (598 بەتلەك) ناملىق كىتابىنىڭ نەشر قىلىنىشىدۇر. پروفېسسور، دوكتور ئابدۇرەئوپ تەكلىماكانى بۇ كىتابنى ئاز كەم 30 يىللىق ئىزدىنىش، تەتقىق قىلىش ئارقىلىق يېزىپ چىققان. تەتقىقاتچىلار، ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ۋە ئۇيغۇر تىلى ھەققىدە ئىزدىنىدىغان كىتابخانلارنى كۆزدە تۇتۇپ يېزىپ چىققان بۇ كىتاب، ئېلىمىزدىكى چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى تەتقىقاتىنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ. بۇ كىتابتا، ئۇيغۇر تىلىنىڭ 14- ئەسىردىن 20- ئەسىرنىڭ باشلىرىغىچە بولغان ئالتە يۈز نەچچە يىللىق تەرەققىياتى، ئۆزگىرىش جەريانىلىرى ۋە ئالاھىدىلىكلىرى ھەققىدە مۇپەسسەل بايان بېرىلگەن. ئۇنىڭ «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى ھەققىدە مۇپەسسەل بايان» ناملىق كىتابى نەشر قىلىنغاندىن كېيىن، ئالىي مائارىپ ساھەسىدە، تەتقىقات ئىشلىرىدا چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى گرامماتىكىسىغا بولغان تونۇشنىڭ تېخىمۇ كەڭ دائىرىلىك ۋە چوڭقۇر بولۇشى زۆرۈرلۈكىنى ھېس قىلىپ، شۇ كىتابىنىڭ «گرامماتىكا» قىسمىنى تېخىمۇ تولۇقلاش، كەڭرەك شەرھىلەش، زۆرۈر تۈزىتىشلەرنى ئېلىپ بېرىش ئارقىسىدا، «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى گرامماتىكىسى» (665 بەتلەك) ناملىق كىتابىنى يېزىپ چىققان. 2007- يىلى مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان بۇ كىتاب بېيجىڭ مائارىپ ئىدارىسى تەرىپىدىن «2006- يىللىق بېيجىڭ شەھىرى دەرىجىلىك سەرخىل دەرس» بولۇپ باھالانغان. بۇ خاس ئەسەر كۈنىمىزدە، مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى ئۇيغۇر تىلى- ئەدەبىيات فاكۇلتېتى ئاچقان «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى» دەرسىنىڭ خاس دەرسلىكى قىلىپ قوللىنىلماقتا. ئالىمنىڭ ئۆز تىلى بىلەن ئېيتقاندا، ئۇشبۇ كىتاب «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى ھەققىدە مۇپەسسەل بايان» دا

«ھەسەت» («قەشقەر ئەدەبىياتى» 1983 - يىلى 2 - سان)، «گۈلزارلىقتا» («شىنجاڭ ياشلىرى» 1983 - يىلى 7 - سان ... ) قاتارلىق ھېكايە ۋە نەسرلىرى ئەينى چاغلاردا كىتابخانلارنىڭ سۆيۈپ ئوقۇشىغا مۇيەسسەر بولغان. شۇندىن كېيىن ئۇنىڭ يەنە نەچچە ئون پارچە ھېكايە، نەسر ۋە ئوبزور ماقالىلىرى ئېلان قىلىنغان. ئۇنىڭ بىر قىسىم ھېكايىلىرىدىن تۈزۈلگەن توپلامى «كور خېرىدار» 1989 - يىلى مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنىپ، كىتابخانلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشكەنلىكتىن، 2001 - يىلى قايتا بېسىلغان. بۇ كىتاب ئۆزگىچە بەدىئىي دىت، پىششىق بەدىئىي تىل، مۇكەممەل قۇرۇلمىسى بىلەن كەڭ كىتابخانلارنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشكەن.

سۆيۈملۈك ئۇستازىمىز گەرچە كېيىنكى چاغلاردا، تىل تەتقىقاتى ۋە ئوقۇتۇش ئىشلىرىنىڭ ئالدىنقى تۈپەيلىدىن، ئەدەبىي ئىجادىيەتنى ئىزچىل داۋاملاشتۇرالمىغان بولسىمۇ، ئىمكان بار قىسقا نەسر ۋە پوبىلىستىك ئەسەرلىرى بىلەن ئۆزىنىڭ ئەدەبىي تالانتىنى نامايەن قىلىپ كەلدى. بۇنىڭغا ئۇنىڭ «پەخىرلەن كەسىپىدىشىم سەن ھەم ...»، «مۇئەللىم»،

«ئوقۇغۇچى»، «ئانا تىل قەسدىسى»، «رادىل ئابلا تەكلىمىسى ۋە ئۇيغۇر تۇرمۇش پەلسەپىسى»، «پەخىرلەن ئوغلۇشىدىن مەھمۇد ۋەتنى» (دوكتور كۈرەش ئىبراھىمنى تونۇشتۇرۇش)، «ئەقىل ياشتا ئەمەس، باشتا» (دوكتور ئابدۇرەشىد ياقۇپنى تونۇشتۇرۇش) «كاشغەرىي يىلى بۇ، پەخىرلەن ئۇيغۇر!» ناملىق تەلقلنىق نەسرى، «مېنىڭ كاشغەرىي يىلىم...» قاتارلىق ئەسەرلىرىنى مىسال قىلىپ كۆرسىتىش مۇمكىن. ئىلىم يولىدا بىر ئۆمۈر قان - تەرنى تۆككەن، ئۈزلۈكسىز تىرىشىپ مىللەت، ۋەتەن ئۈچۈن ھارماي ئىزدەنگەن، كەلگۈسى ئەۋلادلارنىڭ ۋۇجۇدىغا ھېكمەت نۇرلىرىنى ئايماي چاچقان جاپاكەش ئۇستازىمىز ئابدۇرەھىم پولات تەكلىماكانىي بىزنىڭ ئىلىم يولىدىكى باشچىمىز بولۇشقا مۇناسىپ، ئۇ بىزنىڭ پەخىرىمىز! مېھنەتكەش ئۇستاز! بىزدە بار سىزگە ئېھتىياج؛ مەرىپەت ئىگىلەش يولىدىكى ھەر بىر ئوقۇغۇچى سىزدەك مۇئەللىم، يول باشچىغا مۇھتاج. ئىلىم ئۇرۇقلىرىڭىزنى، ئالىي خىسلەتلىرىڭىزنى بۇ يولدىكى چاڭقىغان قەلبلەردىن ئايىمىغايىسىز؛ سىز بىزنىڭ پەخىرىمىز، ھارمىغايىسىز!



## بىلرۇرگۇ

ژۇرنىلىمىزنىڭ بۇ سانىدا بەت سانى چەكلىمىسى ۋە ۋاقىت ئېھتىياجى سەۋەبىدىن نۇرغۇن ناۋر ئەسەرلەرنى ئېلان قىلىشقا ئامالسىز قالدۇق. شۇڭا ئاپتورلارون سەمىمىي كەچۈرۈم سورايىمىز. ئەسسى ئېلان قىلىنمىغان ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىنى كېيىنكى سانغا بېرىشىنى، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ناۋر ئەسەرلىرى بىلەن ۋاۋاملىق تەمىنلەپ تۇرىشىنى ئۈمىد قىلىمىز. ھۆرمەت بىلەن: ساۋا ژورنىلى تەھرىراتى



گۇگۇم ۋاقتى .

باغلىق بىر ھويلا. كەڭ سۇپىلىق پېشايۋاندا، ئون تۆت- ئون بەش ياشلاردىكى بىر ئوغۇل بالا كىتابتىن باش كۆتۈرمەي ئولتۇراتتى. ئۇ گاھدا قوشۇمىسىنى تۇرۇپ خىيالغا پاتسا، گاھدا ئاغزىنى پۇرۇشتۇرەتتى. گاھدا قەلەمنى كىتىر- كىتىر قىلىپ، دادىسى تۇنۇگۈن بازاردىن ئېلىپ بەرگەن قارا تاشلىق خاتىرسىگە ئاللىنىمىلەرنىدۇر يېزىپ كېتەتتى. ئوغلىنىڭ قېتىرقىنىپ كىتاب كۆرۈۋاتقانلىقىنى كۆرگەن دادىسى ئوغلىغا قاراپ تولىمۇ سۆيۈندى. بىر خىل شاتلىق تۇيغۇ ئۇنىڭ پۈتكۈل ۋۇجۇدىنى قاپلاپ، كەلگۈسىدە ئوغلىنىڭ قۇچقان شان- شەرەپ، مۇۋاپپەقىيەتلىرى كۆز ئالدىدا جىلۋىلەنگەندەك بولدى. ئۇ ئىختىيارسىز كۈلۈمسىردى.

- دادا، دادا، سەن قايسى يىلى تۇغۇلغان؟ سېنىڭ مۆچىلىڭ نېمە؟- ئوغۇل جىددى ئاھاڭدا سورىدى.

دادا ئوغلىنىڭ بۇ سوئالدىن تەئەججۈپ ھېس قىلدى.

- يولۋاس يىلى تۇغۇلغان، - دېدى دادا.

بۇ جاۋابنى ئاڭلىغان ئوغۇلنىڭ چىرايى تاتىرىپ، تىلى گەپكە كەلمەي قالدى.

- نې.....نې.....نېمىشقا يىلان يىلى تۇغۇلمىغان؟

- ھە!؟

- سەن يىلان يىلى تۇغۇلغان بولساڭ ياخشى بولار ئىكەن، بۇ كىتابتا دېيىلىشىچە، يىلان يىلىدا تۇغۇلغانلار پەرزەنتىگە

قەرز قالدۇرماي ئۆلۈپ كېتىدىكەن.

دادا نېمە دېيىشنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى، ئوغلىنىڭ ئاشۇ سۆزى ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە قايتا- قايتا جاراڭلاپ ئۇنىڭ

ئارامىنى بۇزاتتى.



## تۇيۇق ھەققىدە

نۇرۇنگۈل مامۇت (2008- يىللىق ئاسپىرانتى)

ژانرى توغرىسىدا خېلى ئەتراپلىق توختالغان. ئۇ تۈركىي تىلنىڭ ئالاھىدىلىكىنى گەۋدىلەندۈرۈشتە ۋە تۈركىي تىلنىڭ قايىسى جەھەتلەردە پارس تىلىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاشتا تۇيۇق ژانرىنى مىسال ئالغان. يەنى «تەجىنىسى (ئاھاڭداش سۆزلەردىن پايدىلىنىش سەنئىتى) ۋە ئىيھام (ئىككى بىسلىق سۆزلەردىن پايدىلىنىش سەنئىتى) دىن پايدىلىنىش شائىر ئەدىبلەر ئىچىدە ناھايىتى ئومۇمىي بىر ئەھۋال. شېئىرغا ئالاھىدە رەڭ بېرىدىغان بۇ خىل سۆز سەنئىتى ئۈچۈن پارس تىلىغا قارىغاندا تۈركىي تىلىدا ئىمكانىيەت تېخىمۇ كۆپ. «ئات» سۆزىنى بىرىنچىدىن، «نام» مەنىسىدە، ئىككىنچىدىن، «مىنىدىغان ئات» مەنىسىدە، ئۈچىنچىدىن، تاشنى ياكى ئوقنى ئېتىشقا بۇيرۇغاندىكى «ئات» مەنىسىدە قوللىنىشقا بولىدۇ» دەپ تۆۋەندىكى تۇيۇقنى ئىسپات تەرىقىسىدە مىسال ئالغان.

چۈن پەرىيۇ ھۆردۇر ئاتنىڭ بەگىم،

سۈرئەت ئىچىرە دەۋ ئەرۇر ئاتنىڭ بەگىم.

ھەر خەدەنگىكىم ئۇلۇس ئاندىن قاچار،

ناتەۋان جانىم سارى ئاتنىڭ بەگىم.

نەۋائىي يەنە «بۇنى پەقەت تۈركىي شائىرلارلا يازالايدۇكى، سارتلار يازالمايدۇ. بۇ خىل شېئىر شەكلى تۇيۇق دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ ھەقتە ئارۇز توغرىسىدىكى «مىزانۇل ئەۋزان» ناملىق كىتابتا چۈشەنچە بېرىلگەن» دېگەن. بىز نەۋائىينىڭ يۇقىرىقى مەلۇماتىدىن تۇيۇق ژانرىنىڭ تۈركىي شېئىرىيىتىگە خاس شەكىل بولۇش سۈپىتى بىلەن ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە ئالاھىدە ئورۇندا تۇرىدىغانلىقىنى شۇنداقلا تۇيۇق ژانرىنىڭ ئەسلى ئارۇز

ئاساسىي مەزمۇنى: بۇ ماقالىدە ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى قەدىمىي شەكىللەرنىڭ بىرى بولغان تۇيۇقنىڭ كلاسسىك ئەدەبىياتىمىزدىكى ئورنى ۋە بۈگۈنكى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى تەرەققىيات ئەھۋالى ۋە بۇنىڭدىن كېيىنكى تەرەققىيات يۆنىلىشى چۈشەندۈرۈلىدۇ.

ئاچقۇچلۇق سۆزلەر: ئۇيغۇر شېئىرىيىتى؛ تۇيۇق؛

قاپىيە؛ شەكىلداش سۆز

ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنى تۈمەن ئەجداد قەلەمكەشلەرنىڭ ماڭلاي تەرىپىدىن بەرپا بولغان گۈزەل باغۇ-بوستانغا، ئۇنىڭ تۈرلۈك شېئىرىي شەكىللىرىنى ئۆزگىچە رەڭ، ئۆزگىچە تۈس-سىياق ۋە ئۆزگىچە خۇشپۇراققا ئىگە گۈللەرگە ئوخشىتىشقا بولىدۇ. تۇيۇق ئەنە شۇ جەننەت سىياق باغدىكى كەمدىن كەم ئۇچرايدىغان، خاس خۇشبوۋىدىن كىشىنى مەستخۇش قىلىدىغان قار لەيلىسىدۇر.

ئەدەبىيات نەزەرىيىسىگە ئائىت كىتابلاردا تۇيۇققا مۇنداق تەبىر بېرىلگەن: «تۇيۇق - خەلق قوشاقلىرى شەكلىدە تۈزۈلگەن تۆت مىسرالىق مۇستەقىل شېئىرىي شەكىل بولۇپ، مۇختەمىلات دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ئۇ قاپىيىسى ئۈچۈن شەكلى ئوخشاش، مەنىسى باشقا-باشقا بولغان شەكىلداش سۆزلەر پايدىلىنىلىدۇ.»

تۇيۇق ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى ئەڭ قەدىمكى شېئىرىي شەكىللەرنىڭ بىرى. كلاسسىكلىرىمىزدىن ئەلشىر بنى غىياسىدىن نەۋائىي پاساھەت بابىدا كامالەتكە يەتكەن شېئىرلارنى يېزىپلا قالماستىن، بەلكى «مۇھاكەمەتۇل لۇغەتەين» ناملىق ئەسىرىدە تۇيۇق

ۋەزىدە يېزىلدىغانلىقىنى بىلۋالايمىز .

نەۋائىي ئۆز ئەسىرىدە مانا مۇشۇنىڭغا ئوخشاش تۇيۇقتا ئىشلىتىدىغان نۇرغۇن شەكىلداش سۆزلەرنى مەسال كەلتۈرگەن ۋە شەرھىلەنگەن . بۇ شەكىلداش سۆزلەرنىڭ بەزىلىرى ھازىرمۇ قوللىنىلىۋاتىدۇ ، بەزىلىرى بولسا ئاللىبۇرۇن ئىستېمالدىن قالغان .

قاپپە شېئىرنىڭ نېگىزلىك ئالاھىدىلىكلىرىدىن بىرى . خۇددى يۇقىرىدىكى تەبىرىدە كۆرۈپ ئۆتكىنىمىزدەك ، تۇيۇقنىڭ قاپپىلىرى شەكىلداش سۆزلەردىن تەشكىل قىلىنىدۇ . ئادەتتە **AABA** ، **AAAA** ، **BABA** قاپپە شەكىللىرى كۆپ ئۇچرايدۇ . ھازىرقى زاماندا يېزىلغان تۇيۇقتىن مەسال كۆرۈپ ئۆتەيلى :

چۆلدە قالساممۇ نەھاجەت ئات ماڭا ،

سېڭى مەجنۇن دەپ چىرايلىق ئات ماڭا .

قېنى سەن لەيلى ، مېنى ئۆلمە دېسەڭ

ئوق قىلىپ كىرىپكىڭنى ئات ماڭا .

- تېيىپجان ئېلىيوف «تاللانغان شېئىرلار»  
تۇيۇقتا قاپپىداش بولۇپ كەلگەن سۆزلەر گرامماتىكىلىق شەكىل جەھەتتىن ئوخشاش بولسىمۇ ، ئەمما مەنە جەھەتتىن بىر-بىرىگە ئوخشىمايدۇ . مۇنداق سۆزلەر ئۇيغۇر تىلىدا شەكىلداش سۆزلەر بولۇپ ، تۇيۇقتا شائىرلار ئەنە شۇنداق شەكىلداش سۆزلەردىن پايدىلىنىدۇ . يۇقىرىقى تۇيۇق ئادەتتە تۇيۇقنىڭ ئەڭ كۆپ ئۇچرايدىغان قاپپە شەكلى بولغان **AABA** شەكىلدە قاپپىلىنىپ كەلگەن . شېئىرنىڭ ئاخىرىدا تەكرارلانغان رادىق «ماڭا» نىڭ ئالدىدىكى «ئات» سۆزى شەكىلداش سۆز بولۇپ ، بىرىنچى مەسردا مەنىدىن ئات (ھايۋان) دېگەن مەنىدە ، ئىككىنچى مەسردا ئادەمنىڭ ئىسمى دېگەن مەنىدە ، ئۈچىنچى مەسردا نەرسىنى يىراققا چۆرۈش دېگەن مەنىدە كەلگەن .

بىر تىلدىكى شەكىلداش سۆزلەر تەسەۋۋۇرى

قانانلانغان شائىرلارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالمىغاچقا ، يەنە تۈرلەنگەن سۆزلەردىن ۋە مەسرا لاردا ئارقىمۇ ئارقا كەلگەن سۆزلەردىنمۇ ناھايىتى گۈزەل تۇيۇقلار يارىتىلغان . بۇنى تۆۋەندىكى مەسالدىن كۆرۈۋالايمىز :

مېنى يانچىپ قىلسا كۈل دەرد تۈگمىنى ،

تاشلىما يار ياغلىقىڭغا تۈگ مېنى .

بۇ تۈگۈك كېپەنگە ئوخشاپ قالمىسۇن ،

ئىزمە ئاچقىن ھەم قادا قوي تۈگمىنى .

- تېيىپجان ئېلىيوف «تاللانغان شېئىرلار»  
شائىر «تۈگمە ، تۈگمەن» سۆزلىرىنى تەۋەلىك ئۈچىنچى شەخس قوشۇمچىسى بىلەن تۈرلەپ ، «تۈگ» پېئىلىنى «مېنى» تولدۇرغۇچىسى بىلەن قاتار كەلتۈرۈپ رادىق سۆزى «تۈگمىنى» نى ۋە شۇ ئارقىلىق بۇ گۈزەل تۇيۇقنى بارلىققا كەلتۈرگەن .

تۇيۇقنىڭ ئاھاڭدارلىقى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ باشقا شېئىرىي شەكىللەرگە قارىغاندا تېخىمۇ كۈچلۈك بولىدۇ ، بۇ تۇيۇقنىڭ تەكىتلەپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك يەنە بىر ئالاھىدىلىكى . تۇيۇقتا مەسرا ئارقىسىدا شەكىلداش سۆزلەر يەنى ، ئوقۇلۇشى پۈتۈنلەي ئوخشاش بولغان سۆزلەر كېلىدىغان بولغاچقا ، مۇزىكىدارلىقى كۈچلۈك ، ئەستە قالدۇرۇشقا قولايلىق ، ھېسسىيات ئىپادىلىشى تېخىمۇ بىۋاسىتە بولۇپ كىتابخانلارغا چوڭقۇر تەسىر كۆرسىتىدۇ . ياخشى يېزىلغان تۇيۇق شائىرنىڭ شېئىرىي تالانتىنى نامايەن قىلىپلا قالماستىن ، بەلكى شۇ تىلنىڭ ئىپادىلەش كۈچىگە باي تىل ئىكەنلىكىنى دەلىللەيدۇ . تۆۋەندىكى تۇيۇق بۇ نۇقتىنى چۈشىنىشىمىزگە ياردەم بېرىدۇ .

ئالمنى سۇندى نىگارىم «ئال» دېدى ،

ئالما بىرلە بۇ كۆڭۈلنى ئالدىدى ،

مەن سورىسام ئالمىنىڭ رەڭگىنى ،

نە سورىسەن ئالما رەڭگى «ئال» دېدى .

تۆتىنچى مىراسىدا خەقنىڭ ئېچى كىرىپ قالماق مەنىسىدە كەلگەن، قارىماققا ئۈچ دانە ئاچ سۆزى شەكىلداش سۆزدەك كۆرۈنسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭغا باشقا تۇيۇقلارغا قويغان قاتتىق تەلەپنى قويغىلى بولمايدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا، ئالدىنقى ئەسىرنىڭ 80- يىللىرىنىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن باشلاپ كۆتۈرۈلگەن يېڭىچە شېئىر پىكىر ئېقىمى ئەنئەنىۋىي شەكىلدىكى شېئىرلارغا، بولۇپمۇ تۇيۇققا خېلى زور تەسىر كۆرسەتتى. گېزىت- ژورناللاردا ئاندا- ساندا ئۇچراپ كىشىنى گۆھەر تېپىۋالغاندەك خۇشال قىلىۋېتىدىغان تۇيۇقلار ئەمدى ئاساسەن ئۇچرىماس بولۇپ قالدى.

ئاتالمىش «گۇڭگا شېئىر»، «ئەركىن شېئىر»... لارنى كۆتۈرۈپ چىققان يېڭى شېئىرىيەت ۋەكىللىرى بولمىش ئاۋانگارت شائىرلار رىتىم، تۇراق، قاپىيە چەكلىمىسىنى بۆسۈپ چىقىپ، «بىۋاسىتە ئىنسان ئېڭىغا ھۇجۇم قىلىش» نى تەشەببۇس قىلىپ، ئەنئەنىۋىي شېئىرىيەتنىڭ شەكىل جەھەتتىكى بەلگىلىرىنى ئۆز ئەسەرلىرىدىن بىراقلا يوقاتتى. ئۇلارنىڭ كۆپى شېئىر يېزىش يۈكسەك دەرىجىدىكى ئاڭ پائالىيىتى بولۇپ، ھېسسىياتنى ئەڭ بىۋاسىتە ئىپادىلىشى ھېچقانداق چەكلىمىگە ئۇچرىماسلىقى كېرەك دەپ قارىدى. شۇڭا ئۇلار بۇخىل شەكىلداش سۆزنى قاپىيە قىلىشتىن ئىبارەت ئادەتتىكى قاپىيىگە قارىغاندا تېخىمۇ قاتتىق بولغان چەكلىمە ئالدىدا بۇ خىل شەكىلنى ئىنكار قىلىش پوزىتسىيىسىدە بولدى ياكى بەك ياقىنۇرۇپ كەتمىدى. ئۇلاردىن ۋە ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلۈپ قويۇپ شېئىر يازدىم دەۋالغانلاردىن (ئۇلارنى تىلغا ئېلىشقىمۇ ئەرزىمەيدۇ) تۇيۇق تاما قىلالمايمىز، ئەلۋەتتە.

مۇشۇنداق شارائىتتا، خۇددى زۇنۇن قادىرنىڭ ۋاپاتى بىلەن ئۇيغۇر دراممىچىلىقى بىردىنلا پەسكويغا چۈشۈپ قالغىنىدەك، پېشقەدەم شائىرلارنىڭ ئالەمى

ئەلۋەتتە، تۇيۇقنىڭ يەنە بەزى «يېتەرسىز» تەرەپلىرى بارلىقىنىمۇ نەزەردىن ساقىت قىلماسلىقىمىز لازىم. نېگىزىدىن ئېيتقاندا بۇ «يېتەرسىز» لىكىنى تۇيۇققا دۆڭگەپ قويۇشقىمۇ بولمايدۇ. دېمەكچىمىزكى، بىر تىلدىكى شەكىلداش سۆزلەر چەكلىك، ئوخشاش سۆزگە ئوخشىمىغان شېئىرىي ھېسسىياتنى يۈكلەش شائىرلاردىن باي تىلغا ۋە زور بەدىئىي تالانتقا ئىگە بولۇشنى تەلەپ قىلىدۇ. شۇڭلاشقا رەڭگى، پۇرىقى ياخشى بولغان، ئوخشىغان تۇيۇقلارنى لۇتپۇللا مۇتەللىپ، تېپىپچان ئېلىيۇف، مەمتېلى زۇنۇن، ھاجى ئەھمەد كۆلىنگىن، مەخمۇتجان ئىسلام، مۇختار خېلىل قاتارلىق پىشقان شائىرلارنىڭ قەلىمىدىن كۆرەلەيمىز. بۇنداق ئەھۋال تۇيۇقلارنىڭ ئاز ۋە ساز بولۇشىنى بەلگىلىگەن.

يەنە بىر قىسىم شائىرلارنىڭ تۇيۇق يازغانلىقى ياكى يېزىشقا قۇرۇنغانلىقى كىشىنى خۇشال قىلىدۇ، ئەمما ئۇلار يازغان تۇيۇقلارنىڭ بەزىلىرى ئالدىنقى ئىككى مىراس بىلەن كېيىنكى ئىككى مىراس قاپىيە ئېھتىياجى ئۈچۈن زورمۇزور قوشۇپ قويۇلغان بولسا، بەزىلىرى شەكىلداش سۆزلەرنى قاپىيە قىلماي ئوخشاش بىر سۆزنىڭ بىر نەچچە سۆز بىلەن ئايرىم-ئايرىم بىرىككەن ھالىتىنى، يەنە بەزىلىرى بولسا كۆچمە مەنىلىك سۆزلەرنى قاپىيە ئورنىدا قوللىنىشتىن خالىي بولالمىغان. تۆۋەندىكى شېئىرغا قاراپ باقايلى:

ئۇ يىگىت كەلدى ئىشكىنى ئاچ دېدى،  
بەر ۋىسالىڭدىن تائام، مەن ئاچ دېدى.  
يېتىنئالماي قىز ئىشكىنى ئاچقىلى،  
ساڭا مۇشكۈل ماڭا كىرسە ئاچ دېدى.

بۇ تۇيۇق AABA شەكلىدە قاپىيىلەنگەن بولۇپ، «ئاچ» سۆزى بىرىنچى مىراسدا ئىشكىنى ئېچىش مەنىسىدە، ئىككىنچى مىراسدا ئاچ قورساق مەنىسىدە،

باقىغا سەپەر قىلىشى بىلەن تۇيۇق شېئىرىي شەكلىمۇ كىرىزىسكە دۇچ كەلدىمۇ قانداق دەپ ئۆزىمىزدىن سوراپ بېقىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ. ۋىجدانىمىز بىلەن ئېيتساق «شۇنداق» دەپ جاۋاب بېرىمىز. ھەم نەچچە مىڭ يىللىق ئۇيغۇر شېئىرىيەت بېغىدىكى بۇ خۇشپۇراق

گۈلنى پەرۋىش قىلىش، ئاينىتىش، ئېچىلدۇرۇش مەسئۇلىيىتىنى ۋە ئۈمىدىنى زامانىمىزنىڭ شائىرلىرى، ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى، ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى شۇنداقلا كەڭ ئۇيغۇر ئوقۇرمەنلىرىگە قالدۇرىمىز.



## ئېپىنىش

ئاينۇر ياسىنجان (2008 - يىللىق ئاسپىرانتى)

بالىلىقىم كېتىپتۇ ئۇزاپ،  
كىرىپتىمەن ئون سەككىز ياشقا.  
نېمە دەيتتىم، دېيەلەيتتىم ھەم،  
يىل ئاتالغان بۇ باغرى تاشقا.

ئون سەككىز قىش، ئون سەككىز باھار،  
ئۆتۈپ كەتتى قالدۇرمايلا ئىز.  
پۇشايمايغا ئەمدى ئورۇن يوق،  
يىل قەدىمى نېمە دېگەن تېز.

بۇ باھارنى بەرگەن سېخى يىل،  
چاچىدۇ ھەم قىراۋ چىچىمغا.  
ئۆمرۈم بويى قانچە قېتىملاپ،  
زىمىستانلار كېلەر بېشىمغا.

# تېيىچان ئېلىيوف شېئىرلىرىنىڭ

## ۋەتەنپەرۋەرلىك توغرىسىدا

مېرۇللا تەۋەككۈل (2008)



تولغان، بۇ ھېسسىيات تۈپتۈز ئىپادىلەنمەستىن، بەلكى چوڭقۇر مەنىلىك، ئەگرى-توقاي ۋە دولقۇنسىمان ئىپادىلەنگەن، بۇنىڭ دەلىلى سۈپىتىدە شائىر شېئىرنىڭ ئالدىنقى مىسرالىرىدا مۇنداق يازدۇ:

ئانجان تۇغقان ئىلىم جۇڭگو ئۇنىڭ پەرزەنتىمەن،  
رىشتىگە جىسىم بىلەن، ئىشقىم بىلەن پەيۋەندىمەن.  
شۇ قىزىل دەۋرىم، زامانىم، شەۋكىتىم، شانم مېنىڭ،  
ئىپتىخارىم شۇ زامانغا كۈيچىمەن، سازەندىمەن.

يۇقىرىقى مىسرالاردا ئىپادىلەنگەن شائىرنىڭ قايناق مەدھىيە ۋە سۆيۈنۈش تۇيغۇسى شائىرنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىيىتىدىكى ئەڭ تىپىك مەركىزىي ھېسسىياتى ۋە ئىدىيىسى ھېسابلىنىدۇ. ئاپتور ھاياجانلىق، كۆتۈرەڭگۈ كەيپىيات ئىچىدە ئانا ۋەتەنگە بولغان مۇھەببىتىنى ھوزۇرلۇق ھېسسىيات بىلەن دولقۇنلۇق ۋە جانلىق تەسۋىرلەيدۇ.

شائىر شېئىرىدا ۋەتەنگە بولغان مۇھەببىتىنى ۋەتەن قوينىدىكى بارلىق مەۋجۇداتلارغا بولغان مەدھىيە ۋە سۆيۈشلىرى ئارقىلىق ئىپادە قىلىپ، بۇ ئارقىلىق قەلبىدىكى چەكسىز ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىنى كىتابخانلارغا نامايەن قىلىدۇ. مىسالەن شائىر مۇنداق يازدۇ:

ئانا تۇپراق توپىسى گويا كۆزۈمگە تۇتيا،

ھازىرقى زامان شېئىرىيىتىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى، مەملىكەت ئىچى-سىرتىدا زور ئابروۋىغا ئىگە بولغان ئاتاقلىق شائىر، ئەدەبىياتشۇناس ۋە جامائەت ئەربابى، شائىر تېيىچان ئېلىيوف 40 نەچچە يىللىق ئىجادىيەت ھاياتىدا يىڭى ھايات ۋە پارلاق كېلەچەكنىڭ يالقۇنلۇق كۈيچىسى سۈپىتىدە «شەرق ناخشىسى»، «تىنچلىق ناخشىسى»، «ۋەتەننى سۆيىمەن»، «ۋەتەن ھەققىدە غەزەل»، «زەپمۇ چىرايلىق كەلدى باھار» قاتارلىق ئېسىل ئىجادىيە ئەسەرلەر ئارقىلىق ئونلۇق يۈرۈكىدە تېپىرلاۋاتقان ئۇلۇغۋار ۋەتەنپەرۋەرلىك سۆيگۈسىنى شائىرانە مۇقەددەس روھ بىلەن يالقۇن كەبى ئىپادىلەپ بەرگەن.

تۆۋەندە مەن تېيىچان ئىلىيوفنىڭ شېئىرلىرىدىكى ۋەتەنپەرۋەرلىك، ئىنسانپەرۋەرلىك روھىنى، شائىرنىڭ «ۋەتەن ھەققىدە غەزەل» ناملىق ئەسىرىنى تۇتقا قىلغان ئاساستا تەھلىل قىلىپ ئۆتمەن.

«ۋەتەن ھەققىدە غەزەل» تېيىچان ئىلىيوفنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك تېمىسىدىكى ۋەكىل خاراكتېرلىك ئەسەر بولۇپ، ئاپتور شېئىرىدا ۋەتەننى قىزغىن مەدھىيىلەپ كۈچلۈك ۋەتەنپەرۋەرلىك ئىدىيىسىنى بايان قىلىدۇ.

ئۇنىڭ شېئىرى چىن، سەمىمىي قايناق ھېسسىياتقا

تاپقۇدەكمەن مۇندىن ئارتۇق قايسى بەختنى ئەمدى مەن .  
 بىر ئۆمۈر قويندا تەر تۆكسەم ئۇنى قىلسام رىزا ،  
 نە ئىمىشتۇر بىر ئۆمۈر ، مىليون ئۆمۈر خۇرسەندىمەن .  
 يۇقىرىقى مىسرالاردىن كۆرەلەيمىزكى ، شائىر  
 شېئىرلىرىنىڭ تىلى راۋان ، چۈشىنىشلىك ھەم ئاممىباب  
 بولۇپ ئىنتايىن زور جەلپ قىلىش كۈچىگە ئىگە .  
 شائىرنىڭ شېئىرىدىكى ، جۈملىدىن ، ۋەتەنپەرۋەرلىك  
 تېمىسىدىكى شېئىرنىڭ يەنە بىر ئەڭ گەۋدىلىك  
 ئالاھىدىلىكى شېئىرنىڭ ئاخىرلاشتۇرۇلۇشى بولۇپ ، شېئىر  
 يەنىلا قايناق ھېسسىيات ، مول بەخت كەيپىياتى ئىچىدە  
 چەكسىز سۆيۈنۈش تۇيغۇسى بىلەن ھاياجانلىق  
 ئاخىرلاشتۇرۇلۇپ ، ۋەتەننىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ئۆز  
 مەۋجۇتلۇقى بىلەن بىر گەۋدىگە ئايلاندۇردى . يەنى :  
 يۈكلىگىن يۈكنى ئانا مەن تاڭ شۇرۇلغان تۈلپىرنىڭ ،  
 سەن ئۈچۈن يۈكلەشكە رازى تاغنىمۇ يەلكەمگەمەن .  
 بار ئۈچۈن سەن مەنمۇ بار ، سەنسىز ھاياتىم يوق مېنىڭ ،  
 چۈنكى مەن سىنىڭ بىلەن بىر جاندىمەن ، بىر تەندىمەن .  
 دېمەككى ، بىز ئاتاقلىق شائىرىمىز تېيىپجان  
 ئېلىيوف ئەسەرلىرىدىكى ئىنسانىيەت مۇھەببىتىنىڭ ئەڭ  
 يۈكسەك پەللىسى بولغان ۋەتەنپەرۋەرلىك مۇھەببىتىنى  
 ۋەتەننىڭ مۇھەببەتلىك قويندىكى شائىرغا بولغان ئالىي  
 ئېھتىراملىق ھۆرمەت تۇيغۇمىز بىلەن ئۇنىڭ بىلەن بىر  
 قاتاردىكى ۋەتەنپەرۋەرلىك نۇقتىسىدا تۇرۇپ گەۋدىلىك  
 ۋە روشەن ھېس قىلالايمىز .

چۆلدە يۈرسەم ئۆزۈمنى سېزىمەن گۈلشەندىمەن .  
 سۇلىرى ئابھايات ، كەۋسەر ئاڭغا تۇرسا خۇمار ،  
 نە ئۈچۈن مۇھتاج بولۇپ ، خۇشتار بولاي زەمەمگەمەن .  
 شائىر يەنە ئۆزىنىڭ ئۇرغۇپ تۇرغان ھېسسىياتىنى  
 گۈزەل شېئىرىي تىل ، قۇدرەتلىك مەنىۋى ھاياتىي  
 كۈچكە ئىگە يارقىن بەدىئىي ئوبرازلار ۋاستىسى بىلەن  
 باي تۇرمۇش تەسىراتىنى ۋەتەنپەرۋەرلىك مەزمۇنى  
 توغرىسىدىكى لىرىك مۇھاكىمىگە ئايلاندۇرغان .

مىسالەن :

ئۆزگە يۇرتتا شاھى تون ئىچرە قورۇنغان تەنلىرىم ،  
 ئۆز ئىلىمدە يايىرغاي كەيسەم كۇلاھۇ جەندىمەن .  
 راھىتى تۇرماق مۇشەققەت پەيتىمۇ راھەت ماڭا ،  
 داتلىسام راھەت ئىچىدە قان قۇسۇپ ئۆلمەمدىمەن ؟  
 بۇ مىسرالار كىتابخانلارنىڭ ۋەتەننى سۆيۈش  
 ھېسسىياتىنى تېخىمۇ ئۇرغۇتۇپ ، ۋەتەننىمىز پۇقراسى  
 بولغىنىدەك ئىپتىخار - غۇرۇرنى كۈچەيتىدۇ ، نەزەر  
 دائىرىسىنى كېڭەيتىدۇ ، كىتابخانلار ۋەتەنگە بارلىقىنى  
 تەقدىم قىلىشقا ئىلھاملاندۇرۇلدى .

ئۇنىڭدىن باشقا يەنە تېيىپجان ئېلىيوف  
 شېئىرلىرىنىڭ تىلى ناھايىتى گۈزەل ، يېقىملىق ھەم  
 ئوبرازلىق . شائىر شېئىرىدا خەلقنىڭ ساپ ، جانلىق تىلىنى  
 ئىشلىتىپ سەرخىل سۆزلەرنى تاللاپ ، ئاز سۆز بىلەن  
 كۆپ مەزمۇنى ئىپادىلەيدۇ .

مىسالەن :

بەختىيارمەن «مېھرىبان ئوغلۇم» دېدى مېنى ئانام ،

# ئۇيغۇر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئۆگىنىشىگە توسالغۇ ئامىللار

مىلگرام ۋەلى (2006)

دوست بېغىلىپ ئېيىنار، دۈشمەن كۈلدۈرۈپ (كىتاپ).

- خەلق ماقالى

قىلغان. ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىش، تاما - تاما كۆل تولۇش ھەرىكىتى بولۇپ، بۇ ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلاردا ئانچە كۆرۈلمەيدۇ. ئۇلار دائىم بىر غىدىقلىنىش (بۇيرۇق، بېسىم، مەجبۇرلاش، ھەيدەش، ئىمتىھان) نى ئۆزىگە شەرت قىلىدۇ.

2. ئۆزىنى كەمسىتىش ۋە تارىخ ئىچىدە ياشاش ئۇيغۇر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى شىنجاڭنىڭ جەنۇب شىمالىدىن كەلگەن ۋە شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادى دېڭىز بويى رايونلىرىدىن كۆپ ئارقىدا ۋە قالاق يېزا ئىگىلىكىدىن چىقىپ بولالمىغاچقا، مەدەنىيەتلەرنىڭ ئارىلاشما رايونلىرىدىكى تەبىئىي سېلىشتۇرمىسىدا ئۇلار ئاسانلا ئۆزىنى كەمسىتىدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئۆزىنى ئۆزى كەمسىتىسە، ئەلۋەتتە، باشقىلارمۇ ئۇ كىشىنى ھۆرمەتلىمەيدۇ. ئاجىز ئادەملەر ئاسانلا تۇتقۇسىنى باشقىلارغا تۇتقۇزۇپ قويدۇ. نەتىجىدە، بۇ يەردە ئۆزىنى ئۆزى كەمسىتىش، ئۆزىنى باشقىلارغا كەمسىتكۈزۈش، ئۆزىنى ئۆزى كەمسىتىشتەك يامان سۈپەتلىك ئايلىنىش كېلىپ چىقىدۇ. بۇ ناچار تۇرۇقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئۇلار چىقىش يولى ئىزدەپ تارىخقا قارايدۇ. ھېلىمۇ ياخشى، تارىختا ئالىملىرىمىز نام قالدۇرۇپ كەتكەن ئىكەن. نۇرغۇن ئوقۇغۇچىلار «داخلىق ئالىمىڭلار كىم؟» دېگەنگە «مەھمۇد كاشغەرى، يۈسۈپ خاس ھاجىپ»

«ئۆگىنىش مۇھىم، ئەمما ئۇ تۇرمۇشنىڭ ھەممىسى ئەمەس، ئۆگىنىشنىمۇ بويسۇندۇرالمىغان كىشى قانداقمۇ ياخشى ياشىيالىسۇن؟!» بۇ خارۋارد ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ كۈتۈپخانىسىدىكى بىر جۈملە ئەقلىيە.

بىز ئۇيغۇر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ھەر قايسى مىللەتلەر رىقابەت ئېلىپ بېرىۋاتقان بەيگىدە، دەل ئۆگىنىش مەسىلىسىدە ئىقتىساد، ئىجتىمائىي ۋە ئۆزىمىزدىكى سەۋەبلەر تۈپەيلى خىلمۇخىل توسالغۇلارغا دۇچ كېلىۋاتىمىز. يۇقىرىدىكى سۆز بىلەن ئېيتقاندا، ئۆگىنىشنى بويسۇندۇرالمىۋاتىمىز، ياخشى ياشاش قەدىمىز ئالغا ماڭالمىۋاتىدۇ. ئەلۋەتتە، ئۆگىنىش مەسىلىسىنى ھەل قىلىپ، ئورنىمىزنى يوقىرى كۆتۈرۈش ۋە مەردانە ياشاشنىڭ قەدەم باسقۇچى ئۆزىمىزدىكى مەسىلىنى ئىزدەشتىن باشلىنىدۇ. بىزدىكى مەسىلىلەر تۆۋەندىكىدەك ئىدى:

### 1. پىسخىكىلىق ئامىل

كۆپ ساندىكى ئۇيغۇرلارنىڭ خاراكتېرى سىرتىنىڭ غىدىقلىنىشىنى كۈتۈپ تۇرىدىغان، غىدىقلىنىشقا ئۇچرىغاندىن كېيىنلا ھەرىكەتكە كېلىدىغان پارتلاش خاراكتېرلىك (سەرەڭگە قېپى بىلەن سەرەڭگىنىڭ خۇسۇسىيىتى) بولۇپ، بۇنداق خاراكتېر ئۇلارنى نۇرغۇن ئىشلاردا پاسسىپ ھالەتنى ساقلايدىغان ئورۇنغا مۇپتىلا

6. تەپەككۈر ئاددىي ۋە تەسەۋۋۇر بوغۇلغان بولۇش تۆۋەندىكىسى ئالىي مەكتەپ 3-يىللىق ئوقۇغۇچىسىنىڭ ئىمتىھان ئالدىدىكى تەسەۋۋۇرى: ئىشك-دېرىزىلەرنى چىڭ تاقاپ، جىم ئولتۇرۇۋېلىپ ئوقۇتقۇچىنى كىرگۈزمەسلىك؛ ئوقۇتقۇچىلار چىقىدىغان لېفىتنى توختىتىپ قويۇش، شۇنىڭ بىلەن ئوقۇتقۇچى 11-قەۋەتكە پىيادە چىقالماسمىش، ئىمتىھاننى ئالماسمىش. بۇ ئوينىڭ قانداقلىقىغا باھانە بېرىپ بولىدىغىز.

7. بىلىم قىزىقلىقى

بۇ ناتوغرا رىقابەتلىشىشكە بېرىپ تاقىلىدۇ. ئوقۇغۇچى ئۆزىنىڭ بىلگىنىنى ئاشكارىلاشنى ۋە كىتابلىرىنى ئالماشتۇرۇپ كۆرۈشنى خالىمايدۇ، قەلىمىنى، ئاۋازىنى ئىشقا سېلىپ بىلىم مۇنازىرىسى قىلىشمايدۇ، بىلىمنى يوشۇرۇپ، ئىشلىتىشكە ئايايدۇ.

8. مەنئەتدارلىق بىلدۈرۈشنى ئۇنتۇش

مەنئەتدارلىق بىلدۈرۈش ھۆرمەت ئېلىپ كېلىدۇ. ئېرىشكەن ياردەمگە مەنئەتدارلىقنىڭ قايتىشى ئەقەللىي ئىش ئىدى. ئەمما مېنىڭ، سېنىڭ دېيىشمەيدىغان ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارغا كۆلپىكتىپ ئاساس، شەخس قوشۇمچە تۇيۇلىدۇ. بۇ قاراش يەككە شەخسلەرنىڭ ياردىمىنى سېزىش ئىقتىدارىنى يۇتۇپ كەتكەن. يەنە بىر تەرەپتىن ئىقتىسادىي، روھى نامراتلىق كەلتۈرگەن ئاجىزلىق ئۇلارغا رەھمەت دېيىشكە ئىمكان بەرمىسە كېرەك. بىر جۈملە سۆز: ئالغۇچە بىسىمىلاھ، بەرگۈچە ئەستاغپۇرۇللاھ.

9. ناخشا - مۇزىكىنى كۆپ ئاڭلاش

ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلار ياشلار قاتلىمىغا تەۋە بولغاچقا، ئۇلارنىڭ قەلبى ئويناق. ئەسلىدىنلا بار بولغان

دەپ سانسىدۇ. (ئالىملىرىمىزنىڭ ياتقان يېرى جەننەتتە بولسۇن!) ئۇلار كۆز ئالدىدىكى رېئاللىقتىن قېچىش، بېشىغا ياستۇق قىلىش ئۈچۈن تارىختىن پەخىرلىنىدۇ! زامان بەرگەن پەخىرلەنگەنلەر ئورۇنداشقا تېگىشلىك ئىشنىڭ مەسئۇلىيىتىدىن قاچىدۇ. ئىسىم ساناشنى بىلىدۇ، مەزمۇنى بىلمەيدۇ.

3. ۋاقىتقا رىئايە قىلماسلىق

ۋاقىتقا رىئايە قىلىش ئىشەنچلىك بولغانلىق. قالاق ئىشلەپچىقىرىش ۋە نامرات تۇرمۇش ئۇيغۇر بالىلارغا ۋاقىتنى چىڭ سىقىمداپ تۇتۇشنى ئەمەس، كەينىگە سۈرۈشنى تامغا قىلىپ باسقان. بەش، ئون مەنۇت ۋاقىت ئۇلارغا ھېچنەرسە ئەمەس. ئۇلار ھەمىشە ئۆز ئوبرازىنى ۋاقىتقا رىئايە قىلماسلىققا تېگىشىۋېتىدۇ.

4. باھانە ئىزدەش

ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا باھانە ئىزدەش ئۇدۇم بولۇپ قالغان. كۆرۈنەرلىك مەسىلە شۇكى، جىق بالىلار خەنزۇچىسىنىڭ ناچارلىقىنى تۇتقا قىلىپ، مەسئۇلىيەتسىزلىككە، جاپا تارتىمىسىغا، ئىش قىلماسلىققا باھانە ئىزدەيدۇ.

5. ماددىي ئېھتىياجنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇۋېلىش

ئېھتىياجنىڭ قاتلاملىق تەلپىماتى بويىچە، ئىنسانلار ماددىي ئېھتىياجى ئەڭ ئاۋۋال قاندۇرۇشى كېرەك. بۇ نۇقتىدىن ئۇلارنىڭ بۇ ھەرىكەتنى يوللۇق ھېس قىلىمىز. ئەمما مەۋجۇت ئەھۋال شۇكى، كېيىم-كېچەككە پۇل خەجلىش ئۇلارنى خۇشالاندۇرىدۇ، كىتاب سېتىۋېلىش قورسىقىنى ئاغرىتىدۇ. تېشى پال-پال، ئىچى غال-غال. ئۇلارنىڭ كىيىدىغان چىرايلىق كىيىمى بار، ئوقۇيدىغان سەرخىل كىتابى يوق.



دائىرىسىدە چەكلىنىپ قالغان. ئاجىز تەننىڭ كېسەلگە قارشىلىقىمۇ ئاجىز بولىدۇ، ئاز كۆرگەن كۆپ تېخىرقايدۇ.

13. سەۋرىسىزلىك ۋە ئاسان ئاچچىقلىنىش

ئاچچىقلىنىش ئەستايىدىللىق بىلەن قايتا-قايتا چۈشەندۈرۈشتىن كۆپ ئاددىي ۋە ئاسان بولسا كېرەك. ئاددىي ۋە ئاسانلىقنى قوغلىشىدىغان ئوقۇغۇچىلار بۇ ئۇسۇلنى ياقتۇرسا كېرەك. ئەمما ئادەم غەزەپلەنگەندە، ئاسانلا ئەقلىدىن ئازىدۇ.

14. بۇرۇن ئۇخلىماسلىق، كېيىن تۇرۇش

جىمجىت كېچە تەسەۋۋۇرنى ئويغىتىدۇ. ئەمما بەزى ئوقۇغۇچىلار كەچتىكى ئېسىل تەسەۋۋۇر ۋاقتىنى ئۆزلىرى بىلمەيدىغان ئۇششاق-چۈششەك ئىشلار بىلەن ئۆتكۈزۈۋېتىدۇ، ئارام ئېلىشى ئىنتايىن تەرتىپسىز.

15. ئۆزىنىڭ پىكىرى بار تۇرۇقلۇق، يوللۇق

سورۇندا پىكىر بايان قىلماسلىق، توغرىسى، بايان قىلالماسلىق

بۇنىڭ بىلەن تونۇش، چۈشىنىش، تونۇتۇش كەمچىل بولۇپ، ئوڭۇشسىزلىق ھېس قىلىدىغان نۇرغۇن ئىشلار كېلىپ چىقىدۇ.

ياخشى باشلىنىش-يېرىم غەلبە. كېيىنكى ئىش بايقالغان مەسىلىنى تۈزىتىش، ياخشىلاش، يوقىتىش ئەلۋەتتە. ئۇيغۇر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ تىرىشماققا، ئىشلىمەككە ئېھتىياجى بار. ئويلايلى، ئىشلەيلى ۋە ئىشلەيلى، ئويلايلى. ئاندىن توسالغۇلارنى يېڭىپ، ياخشى ياشىيالايمىز.

ھاياجانلىق كۆپ ئاڭلىنىدىغان ناخشىلارغا قوشۇلغاندىن كېيىن تېخىمۇ كۈچەيگەن، ئۆزىنى كونترول قىلىش كۈچى ئاجىزلاپ كەتكەن. بىر تەرەپ شۇكى، ئۇيغۇر زامانىۋى ناخشا تېكىستلىرى كۆپىنچە ئېچىنىدىغان، قايغۇرىدىغان، ئۆزىدىن ۋايىم يەيدىغان مۇھەببەتنى ئەكسى ئەتتۈرگەن. مۇزىكىلار ئاسانلا ئادەمنى كونترول قىلىپ قالىدۇ، ئۇلار دائىم ئېچىنىشلىق، مەسكىن مۇزىكىلارغا ئەگىشىپ، يوق ئىشلارغا ئېچىنىپ، ئۆزىنى تاشلىۋەتكۈسى كېلىدۇ.

10. مۇناسىۋەتنى توغرا بىر تەرەپ قىلالماسلىق

جەمئىيەتتىكى ئالاقە ئۆزئارا بولىدۇ. ئالىي مەكتەپتىكى ئەڭ مۇھىم ئىش - ئۆگىنىش. شۇڭا ماس ھالدا ئۆگىنىش ئالاقىسى بولىدۇ. ئەمما نۇرغۇن ئوقۇغۇچىلار ئۆگىنىش مۇناسىۋىتىنى قىز - ئوغۇل مۇناسىۋىتىگە بۇرايدۇ ۋە پىننە تاپىدۇ. نەتىجىدە، ئىلغار ئۆگىنىش ئۇسۇللىرى، نەتىجىلىرىنى ئالماشتۇرۇش يوللىرى چەكلىنىدۇ ياكى خاتا چۈشىنىلىدۇ.

11. ھەممىنى تەڭ قىلىش

ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلىرى يالغۇز ئىش قىلىشتىن قورقىدۇ، بىر ھەمراھى بولسا، يۈرەكلىك بولالايدۇ. مۇستەقىللىق ۋە ئۆزى قارار چىقىرىش ئېڭى ئاجىزلاپ كەتكەن. نەتىجىدە، كولىپكتىپ ئىش بېجىرىش ئومۇمىي ئېقىم بولۇپ «سەن سالا، مەن سالا، ئاتقا ئوتنى كىم سالا؟» بولۇپ، ئات ئاچ قورساق قالىدىغان ئىش بولۇپ قالغان.

12. ساياھەت قىلماسلىق ۋە بەدەن چىنىقتۇرماستىن

ئۇلارنىڭ تەبىئەتتىن، جەمئىيەتتىن، ھەرىكەتتىن ئالىدىغان گۈزەللىكى، چۈشەنچىسى ئۆز مەكتىپى



ئايىقىم قەشقەر تۇپرىقىغا تەگكەندىكى ھاياجانلىق تۇيغۇمنى ھېلىھەممۇ تىل بىلەن تەسۋىرلەشكە ئاجىزلىق قىلىمەن. مانا كۆز ئالدىمدا قەشقەرنىڭ نەچچە ئەسىرلىك تارىخنىڭ تىرىك شاھىدى بولغان ھېيتگاھ جامەسى. بۇ ھەيۋەت جامە خۇددى ماڭا ئۆزى گۇۋاھ بولغان قەشقەرنىڭ نەچچە يۈز يىل مابەينىدىكى تارىخىنى، ھېكايىلىرىنى ئېيتىپ بەرمەكچى بولغاندەك ئىللىق نەزەردە باقتى.

ھېيتگاھ مۇنارىغا چىقىپ ئەتراپقا نەزەر سالدىم. زامانىۋى بىنالار بىلەن ھۆسن تالشىپ سودا قايناۋاتقان رەستە-كوچىلار، ئۇندا كېتىۋاتقان دوپپىلىق، ياغلىقلىق ئادەملەر توپى.

25- ئىيۇل. قەشقەردە تۇنجى سەھەر، بىز ئۇستازىمىزنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئالىم بوۋىمىزنىڭ مەقبەرىسىگە قاراپ يولغا چىقتۇق. ئاۋات شەھەر يوللىرىنى، كەڭ سايلىقلارنى ئارقىمىزدا قالدۇرۇپ ئوپالغا

دۇنيا كاشغەرىي يىلىنىڭ بەرىكەتلىك ئىيۇل ئايلىرى بىزدە ئۇنتۇلماس ئەسلىمىلەرنى قالدۇردى. 24- ئىيۇل مەن تەقەززالىق بىلەن كۈتكەن مەنۇتلار ئاخىرى يېتىپ كەلدى. سالام ئەزىزانە قەشقەر!

ئەقلىمنى بىلگەن چاغلىرىمدىن باشلاپ بوۋام- مومامدىن، ئەتراپىمدىكى نۇرغۇن كىشىلەر ئاغزىدىن سېنىڭ تەرىپىڭنى تالاي قېتىملاپ ئاڭلىغان، سېنىڭ باغرىڭدا ياشاپ ئۆتكەن مەشھۇر شەخسلەر ھەققىدە يېزىلغان رومانلارنى سۆيۈپ ئوقۇغان ئىدىم. مانا بۈگۈن سېنىڭ پەخىرلىك ئوغلانلىق، بۇندىن مېڭ يىل مۇقەددەم سەندە تۇغۇلۇپ ۋە ياشاپ ئۆتكەن ئۇلۇغ ئالىم بوۋام مەھمۇد كاشغەرىي تەۋەللۇتنىڭ 1000 يىللىق مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇ مەڭگۈلۈك ئۇيغۇغا كەتكەن مۇقەددەس ماكاننى تاۋاپ قىلغىلى، سېنىڭ جەننەت كەبى باغلىرىڭنى، ھەيۋەت تاغلىرىڭنى زىيارەت قىلغىلى كەلدىم.

يىتىپ كەلدۇق. مەھماندوست كىشىلەرنىڭ بەرىكەتلىك

ئايىرىلىش ئالدىدىكى «ناممۇقام» ناخشىمىز ئوپال  
زىمىنىدا ياغرىدى. نورۇز بۇلاقتىكى نازۇ-نېمەتكە  
تولغان بەرىكەتلىك داستىخانلار، دۇتتار بىلەن  
ئورۇنلانغان گۈزەل مېلودىيىلەر قەلبىمىزنى ھايانغا  
چۈمدۈردى.

26- ئىيۇل ئىلمىي زىيارىتىمىزدىكى يەنە بىر  
سەھەر. پەيلاسوپ، ئەدىب يۈسۈپ خاس ھاجىپ  
بوۋىمىزنىڭ مەقبەرىسى ئالدىدا تۇرۇپ ئۇنىڭ باي  
ھېكمەتلەرگە تويۇنغان پەندە-نەسەپتىلىرىنى ھايانغا  
ئىلكىدە ئەسلىدۇق.

ئاۋات سودا قاينىمىغا تولغان قەشقەر بازارلىرى،  
كۆزنى قاماشتۇردىغان ئېسىل ماللار، ھەرتەرەپتە جاراڭلاپ  
تۇرىدىغان سودىگەرلەرنىڭ جاراڭلىق ئاۋازلىرى، ئايىغى  
ئۈزۈلمەي كېلىۋاتقان خېرىدارلار... بىز بۇ مەنزىرىلەرنى  
ھەرقانچە ئىزدىسەكمۇ پۈتكۈل يەرشارىدا پەقەت  
تەڭرىتاغ ئېتەكلىرىدىكى ئۇيغۇر بازارلىرىدىنلا تاپالايمىز  
بەلكىم. كۈنئەھەر، يېڭىشەھەر، پەيزىۋات، يۇپۇرغا  
يوللىرىدا بىزنىڭ ئىزلىرىمىز، شوخ كۈلكە سادالىرىمىز  
قالدى. بىز كۆزىمىز قېيىمىغان ھالدا بۇ قەدىمىي شەھەر  
بىلەن خوشلاشتۇق. خەير ئەزىزانە قەشقەر، ماڭا  
ئۆزۈڭلۈكۈمنى تۇنۇتقان ماكان!

داستىخانلىرى دىلىمىزنى سۆيۈندۈردى. مەقبەرە  
دەرۋازىسىدىن كىرگىنىمىزدە بىزنى كۈتۈۋالغىنى ئالىم  
بوۋىمىزنىڭ بىر قولىدا كىتاب تۇتقان، ئۆتكۈر كۆزلىرى  
بىلەن ئىلىم دۇنياسىغا نەزەر سېلىۋاتقان ھالەتتىكى  
قاتۇرۇلغان ھەيكىلى بولدى. ئالىم بوۋىمىزنىڭ يېشىغا  
سىمۋول قىلىنغان 97 يەلەمپەيدىن شوخلۇق بىلەن  
يۇقىرىغا ياماشتۇق. رىۋايەت تۈسىنى ئالغان ھاي-ھاي  
تېرەك، نورۇز بۇلاق... قەبرە يېنىغا كەلگەندە زىمىندىن  
شۇنداق سادا ئاڭلانغاندەك بولدى: «مەرھابا باللىرىم  
كەلگەن قەدىمىڭلار قۇتلۇق بولسۇن، ئىلىم دۇنياسى  
چەكسىز، ھارماي ئىزدىنىڭلار». ئوڭ قولىمىزنى  
كۆكسىمىزگە قۇيۇپ ئايلاندۇق. دىنىي ئادىتىمىز بويىچە  
دۇئا قىلىپ ئالىم بوۋىمىزغا بولغان سېغىنىش ۋە  
ھۆرمىتىمىزنى ئىپادىلىگىنىمىزدە ئۆزۈمنى شۇنچىلىك  
بەختلىك ھېس قىلدىم ھەم مەڭگۈ بەختلىك ھېس  
قىلىمەن. چۈنكى دۇنيادا بىزگە ئوخشاش دۇنياۋى  
شۆھرەتكە ئىگە 1000 ياشقا كىرگەن ئالىم بوۋىسى بار  
قەۋىمىدىن يەنە كىملىرى بار؟ ھاي-ھاي تېرەك، نورۇز  
بۇلاق، ئەجدىھا غارى، مۇزىخاننا بىزگە سىرلىق  
رىۋايەت، چۆچەكلەرنى ئېيتىپ بەردى. ئوپالئارت تېغىدا  
تۇرۇپ بۇ شانلىق تارىخ-مەدەنىيەتنىڭ ئىزناسى بولغان  
قەدىمىي ماكانغا نەزەر سالغىنىمدا ھەيران قالدىم. ئۇلۇغ  
كىشىلەرنىڭ ئايىغى تەگكەن زىمىنلار مۇشۇنداق گۈزەل

# ھۆكۈمەت

بۈمەريەم سۇلتان (2004)

مىكرۇ ھېكايە



شۇ نەرسىدىن بىرنى ئېلىپ بېرىپ ئارام تاپاتتى. ھەر قېتىم «سېغىز چاينايىمەن» دەپ غەلۋە قىلغىنىدا، ئاپام ھۆكۈمەتتىن قاقشاپ كېتەتتى. شۇ چاغدا مەن «سېغىزنى ئەسلى ھۆكۈمەت دەيدىغان يەر ياساپ چىقىرىدىكەن - دە» دەپ ئويلايتتىم. ناھىيىمىزدە تۆت قەۋەتلىك بىر سېرىق بىنا بار ئىدى. ئۇ بىنانى ھەممە ئادەم «ھۆكۈمەت» دەيتتى. ۋېلىسىپىتنىڭ كەينىگە مىنگىشىپ ئاپام بىلەن شۇ بىنانىڭ ئالدىدىن ئۆتكىنىدە، خىيالىمدا مەن ئامراق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئىشلەپچىقىرىپ بازارغا سالدىغان، ئەمما ئاپام زىيان قىلدۇ دەپ ئېلىپ بەرمەيدىغان نەرسىلەرنى شۇ بىنانىڭ ئىچىگە كىرىپ قانغۇچە ئالغۇم كېلەتتى.

بىر كۈنى ئاپام ئىككىمىز ئەنە شۇ ھۆكۈمەتنىڭ ئالدىدا ھاممام بىلەن ئۇچرىشىپ قالدۇق.

- ھۆكۈمەتكە ئازراق ئىش بىلەن كەلگەن. -

دېدى ھاممام قولىدىكى جەدۋەل چىراي قەغەزنى كۆرسىتىپ، مەن ئەنە شۇ قېتىملىق پۇرسەتنى چىڭ

- ئاپۇي، مەن پوپىتاڭ چاينايىمەن!

- بالام، مەن قارا گۆش ئەكەلدىم، ھېلى قازان

كاۋىپى قورۇپ بېرىمەن شۇنى چاينانگ.

- ياق ۋىيىي ياق، ياق تازا ياق!

- زىيان قىلدۇ بالام، چاينىماڭ ئۇنداق

نېمىلەرنى...

- ياق، ياق ئېپ بىرىڭ. چاينايىتىم مەن.

- خەپ دەيمەن! مۇشۇ ھۆكۈمەت نېمىمۇ قىلار

دەيمەن شۇ نەرسىنى ياساپ. نېمىدىنمۇ ياسايدىغاندۇ

مۇشۇنى، توۋا، توۋا...

- چاينايىتىم مەن چاينايىتىم!

- بالام گەپ ئاڭلاڭ، قايماق بار. ھېلى شۇنىڭدا

پوشكال پۇشۇرۇپ بېرىمەن. تۇخۇم قورۇپ بېرىمەن.

- يېمەيمەن ئۇنى. پوپىتاڭ چاينايىتىم مەن.

- بالام...

- ھە ھە ھە !!! ھۇ ھۇ ھۇ...!!!

ئاپام مېنىڭ يىغلىرىمغا پايلاپ بولالماي ئاخىرى

تۇتتۇم. قارىسىنىمۇ تاپالمىدىم. ھامامنىڭ ئىشىمۇ بىردەمدىلا  
 - ھۆكۈمەتكە مەنمۇ كىرمەن، - بىردە ئاپامغا،  
 بىردە ھامامغا قاراپ ئۈمىدچىدىم. پۈتۈپ، مېنى يېتىلەپ ھۆكۈمەتتىن چىقىپ كەتتى.  
 - پوپىتاڭنى ھۆكۈمەتنىڭ نەرىدە ياسايدۇ، - دەپ  
 سورىدىم ھامامدىن ئىشىك ئالدىغا چىققاندا.  
 - ئۇكام ھۆكۈمەت دېگەندە ئىشخانا بار. ئۇنداق  
 بولمايدۇ. - ياق نېمىشقا، مەنمۇ كىرمەن ۋىيىيى، -  
 نېمىلەرنى زاۋۇتتا ياسايدۇ.  
 يۈگۈرۈپ بېرىپلا ھامامنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋالدىم. شۇنىڭدىن باشلاپ ھۆكۈمەت تەرەپتىن ئۆتكەندە  
 كوچىدىلا يىغلاپ كېتىشىمدىن قورقتمۇ تاڭ، ئاپام ھېلىقىدەك خىياللارنى قىلماس بولدۇم. ئەمما يېڭى بىر  
 ئاخىرى ھۆكۈمەتكە كىرىشىمگە ماقۇل بولدى. ھامام نەرسە - زاۋۇت مەن ئۈچۈن تولىمۇ سۆيۈملۈك  
 بىلەن ھۆكۈمەتنىڭ ئىچىگە كىرىپلا، چوڭ - چوڭ تۇيۇلىدىغان بولدى. يېشىم چوڭايغانسىرى ھەممە  
 كۆزلىرىمنى ئۇيان - بۇيان يۈگۈرتۈپ، ھۆكۈمەتنىڭ ئادەمدىن پىنھان ئۇ خىياللىرىمدىن ئۆزۈمچە خىجىل  
 ئىچىدىكى مەن ئامراق نەرسىلەرنى ئىزدىدىم. ئەمما بولۇپ كېتەتتىم. ئەمدىلىكتە بولسا، ئۇ خىياللىرىم مېنىڭ  
 ھېچنېمىنى تاپالمىدىم. ئۇ يەردە يانمۇ - يان سېلىنغان خۇشاللىقىمغا ئايلاندى.  
 كىچىك - كىچىك ئۆيلەرلا تۇراتتى، شۇنچە قارىغان كىچىك - كىچىك ئۆيلەرنى ئۆيدىن مەن ئىزدىگەن نەرسىنىڭ  
 بولساممۇ ھېچقايسى ئۆيدىن مەن ئىزدىگەن نەرسىنىڭ



## ئەسكەرتىش

ژۇرنىلىمىزنىڭ بۇ ساندا ئاپتور ئىسىملىرىنىڭ بەك ئۇزۇن بولۇپ كېتىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئەسەر ئاپتورلىرىنىڭ  
 قايسى يىللىقتا ئوقۇرىغانلىقى سان بىلەن تىزىملىك ئىچىگە ئېلىنىپلا يېزىلدى. مەسىلەن: شۆھرەت ئابلا (2005 - يىللىق  
 سىنىپ ئوقۇغۇچىسى) قىلىپ يېزىلىشقا تىگىشلىك ئىسىملار. شۆھرەت ئابلا (2005) قىلىپ قىسقارتىلدى. شۇڭا ئەڭ  
 ئوقۇرمەن ۋە ئاپتورلارنىڭ توغرا چۈشىنىشىنى سورايىمىز.

ھۆرمەت بىلەن: ساۋا ژۇرنىلى تەھرىراتى

ئوغۇل بالا ئۇچۇن يىغلامدۇ. قاراپ تۇر، ئۇ بالا ھامان  
بىر كۈنى تارتىپ قالدۇ، سەن كۆرگەن كۈن ئۇنىڭمۇ  
بېشىغا كېلىدۇ...» دېگەندىم.

- ئۇ ئىشنى ئىككىمىزدىن باشقا ھېچكىم  
بىلمەيدۇ، خاتىرجەم بول.

- بولدى كۆڭلۈمنى ياسما، مەن سەندىن ئەپۇ  
سورۇۋالمايمەن كۆڭلۈم ھەرگىز تىنچمايدۇ. مەن  
مۇھەببىتىڭنى تارتىۋالغاندەكلا ئىش قىلدىم. ھەتتا شۇ  
مەزگىللەردە مۇناسىۋىتىمىزمۇ بىر مەزگىل ياخشى  
بولمىدى. باشقىلار كەينىمىزدىن «بىر بالىنى تاللىشىپ  
سوقۇشۇپ قاپتۇ» دېگەندەك گەپلەرنى تارقىتىشتى.  
بىلىمەن، دەسلەپتە سەن ئۇنى ياخشى كۆرگەن، ئۇنى  
قوغلاشقان. بىراق بەختىڭ تەتۈر كېلىپ ئۇ ساڭا  
قىزىقمايدىغان چىقىپ قالدى. ئەمما ئۇ سېنى رەت  
قىلغان مەزگىللەردە مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن ھېچ قانداق  
مۇناسىۋىتىم يوق ئىدى، ھەتتا سېنىڭ تېزراق  
مۇرادىڭغا يېتىشىڭنى تىلەيتتىم. بىراق بىر چاغدا ئۇ  
تۇيۇقسىز ماڭا كۆڭلى بارلىقىنى ئېيتتى. مەن دەسلەپ  
ھەيرانلا قالدىم. خېلى چاغلارغىچە ئۇنىڭ تەلپىنى رەت  
قىلدىم. بىراق ئۇ قىلمەن دېگىنىنى قىلالايدىكەن.  
مېنى ئاستا-ئاستا ئۆزىگە قارىتىۋالدى. مەن راستلا بەك  
خىجىل دىلارە. مېنى كەچۈرگىن.

- بولدى قىلە، قاچانقى گەپ ئۇ. سەن تولا  
ئويلاۋەرمەي. خۇشال بۇرە.

- سەندىن نېغمەتكە ئەمەس ماڭا يېنىپ قالغان  
ئوخشايدۇ. ئۇ چاغدا نېغمەتنىڭ ئىسمىنىمۇ چاقىرغۇم  
كەلمەيتتى. ئۇنى دائىم «ئۇ بالا، ئاشۇ بالا» دەيتتىم.  
سېنىڭ نىپىمگە يىغلايدىغىنىڭمۇ پەقەت  
بىلەلمەپتىكەنمەن. بىراق ئەمدى ھەممىنى بىلىدىم.  
ئازابىڭنىڭ تەمىنى تېتىدىم دىلارە، مەركىنەنىڭ كۆڭلى



- مەركىنە؟... نېغمەت بىلەن راستلا ئايىرىلىپ  
كەتتىڭلارما؟

دىلارە نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا ئاڭلىغان مىش-مىش  
پاراڭغا ئىشەنمەي مەركىنەنىڭ ئۆزىدىنلا سورىغانىدى.

- ھەئە، ئىككى ئايچە بولدى،- دېدى مەركىنە  
چوڭقۇر ئۇھسىنىپ.

- ئەمما... بۇنىڭغا پەقەت ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ،  
سەلەر شۇنداق ياخشى ئۆتۈۋاتتىڭلارغۇ؟

- ئەمەلىيەتتە ئىشلار ئۇنداق ئاددىي ئەمەس.  
مەركىنەنىڭ بۇ ھەقتە كۆپ سۆزلىگۈسى كەلمىدى.  
چۈنكى ئۇنىڭ دىلارەگە دەيدىغان باشقا گەپلىرى بار  
ئىدى.

- دىلارە مەن ھېلىقى ئىشنى ئويلىساملا بەك  
خىجىل بولىمەن: سەن نېغمەتنىڭ سېنى ياخشى  
كۆرمەيدىغانلىقىنى بىلگەندە ئازابلىنىپ يىغلاپ  
كەتكەندىكى، مەن ساڭا تەسەللى بېرىپ «ئاشۇ بالا  
ئۇچۇن يىغلاۋاتامسەن؟...، ئەرزىمەيدۇ. قىز بالىمۇ

بۇزۇلۇپ ئاۋازلىرى بوغۇلۇۋاتاتتى .

- ماڭا دەپ بېرە، سەن ئۇنى قانداق ئۇنتۇپ كەتكەن؟- ئۇ ئاخىر يىغلاپ تاشلىدى .

دىلارە دەرھال مەركىنەنىڭ يېنىغا كېلىپ بېشىنى سىلغىنىچە قۇچىقىغا باستى ۋە يەلكىسىنى يەڭگىل پەپىلەپ تەسەللى سۆزلىرىنى قىلدى . ئاندىن ئارام بولسۇن دەپ كارىۋاتقا ياتقۇزۇپ بېشىدا ھال-مۇڭ بولۇشۇپ ئولتۇردى .

- مەنمۇ بىر مەزگىل ساڭا ئوخشاشلا ئازابلانغانىدىم . دائىملا خاتىرەمنى يوقىتىپلا ھەممىدىن قۇتۇلسام دەپ ئويلايتتىم . بىراق ئۇلارنىڭ ھەممىسى قۇرۇق خىيال ئىكەن . كېيىن بارا-بارا «نېمە قىلىمەن ئۆزۈمنى ئارتۇقچە ئازابلان» دەيدىغان بولدۇم . ئاخىر ھەممىسى ئۆتۈپ كەتتى . ۋاقىت ھەممىنى ئىزىغا چۈشۈرىدىكەن . چىدىغىن ، سېنىڭمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ . كېيىن ئويلساڭ چوقۇم كۈلۈپ كېتسەن .

دىلارە ئۇنى ئازابلانمىسۇن دەپ روھىنى كۆتۈرىدىغان گەپلەرنى قىلغان بولسىمۇ بۇ گەپلەر مەركىنەگە باشقىچە ئۈنۈم بېرىۋاتاتتى ، ئۇ تىنچلانماقتا يوق ئەكسىچە ئازاب ۋە خىيال قاينىمىغا تېخىمۇ چوڭقۇرلاپ كىرىپ كېتىۋاتاتتى...

- ئەگەر مەن خاتىرەمنى يوقاتسام قانداق قىلسەن؟

- پۈتۈن كۈچۈم بىلەن ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە تىرىشىمەن . ساڭا ھەممە ئىشلارنى بىر-بىرلەپ سۆزلەپ بېرىمەن . يەنە...

- ئۇ چاغدا تۇيۇقسىزلا مەن ئەزەلدىن تونۇمايدىغان بىرى ماڭا گەپ قىلىپ كېتىدۇ . ماڭا كۆيۈنۈپ كېتىدۇ ، تېخى بىر نېمىلەرنى ئېسىمگە سالالماي كېسىلىپ كېتىدۇ . بىراق مەن نېمە بولغىنىنى بىلمەي ھاۋۇپىپلا تۇرىمەن . ھا-ھا... ئادەم خاتىرىسىنى

يوقاتسا ئاشۇنداق بولۇپ قالارمۇ؟...

مەركىنە مېيىقىدا كۈلدى ۋە بېشىغا ئەكېلىۋالغان بالا تېلېفوننى قولغا ئېلىپ سىلاپ ئولتۇرۇپ يەنە كۆزىگە ياش ئالدى . ئايرىلىش ئۇنىڭ كۆڭلىنى بەكمۇ نازۇك قىلىۋەتكەندى .

- بىر چاغلاردا ئۇنىڭدىن كۈندە تېلېفون كېلەتتى . بىز سائەت-سائەتلەپ مۇڭدېشىپ كېتەتتۇق . شۇ چاغلاردا ئۆزۈمنى بەكمۇ بەختلىك ھېس قىلاتتىم .

ئۇ يىغلامسىرىغىنچە تېلېفوننى چىڭ قۇچاقلاتتى . ئازابتىن تىترەۋاتقان يۈرەكلىرىگە ياقاتتى . دىلارە بولسا نېمە دېيىشىنى بىلمەي گاڭگىراپ تۇراتتى . دەل مۇشۇ چاغدا «جىرىڭ» قىلغان تېلېفون ئاۋازى ھەر ئىككىلىنى چۆچۈتۈۋەتتى . ئۇ ياش يۇقى يۈز-كۆزلىرىنى ئېيتىشتۇرۇپ تېلېفوننى ئالدى .

- مەركىنەما؟

«ئوت ئۈستىگە ياغ» دېگەندەك ئۇنىڭدىن دائىم مۇشۇنداق ۋاقىتلاردا تېلېفون كېلەتتى .

- ئوبدان تۇردۇڭمۇ؟ مەن نېغەت .

- ئاخىر زامان بولغىدەك - ھە!

- نېمە ، گېپىمنى قىلىۋاتامنىڭ؟ قارغاۋاتامنىڭ - يە...؟

- سېنى قارغىنىمىنىڭ نېمە پايدىسى . ئېغىزىم ئۇپرايدۇ شۇ ، - مەركىنە دائىم ئۇنىڭ ئالدىدا زورمۇ - زور قەيسەر بولۇۋالاتتى . نېمە دەرد بولسا ئىچىدىلا بىلەتتى . ئەمەلىيەتتە ئۇ باشقىلارنىڭ ئالدىدىمۇ شۇنداق ئىدى .

- مەندىكى نەرسىلىرىڭنى قايتۇرۇپ بېرەي ، سەنمۇ مېنىڭكىنى قايتۇرۇۋەت . ئىشىمىز پاكىز تۈگەپ كەتسۇن . نېغەت بۇرۇن مەركىنەگە بەرگەن ۋە ئۇنىڭدىن ئالغان سوۋغاتلارنى قايتۇرۇشۇپ بۇ يولنىڭ ئايىغىنى ئۈزۈۋېتىش قارارىغا كەلگەندى .



ماڭا ياردەم قىلىسىز. يەنە... پەقەت يالغان سۆزلىمەيسىز. مەن پەقەت سىزنىڭ يېنىڭىزدىلا ئۆزۈمنى بىر خىل ئازادە ھېس قىلمەن. لېكىن...

- نېمە لېكىن؟

- سىز قىزلارنىڭ كۆڭلىنى پەقەت چۈشەنمەيدىكەنسىز.

- ھە؟... ، قانداقسىگە دەيسىز.

- ئەمەسە كۆڭلىڭىزگە كەلمەسۇن ھە، - گۈلزار

چوڭقۇر بىر تىنىۋىلىپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى.

سىزنىڭ پورتىمىلىڭىز، دائىم ئېسىپ چىقىدىغان ئاسما سومكىڭىز، يەنە پۈتۈڭىزدىكى ماۋۇ ئايلاق. ھەممىنى ئۇ ئېلىپ بەرگەن شۇنداققۇ؟ - بۇ نەرسىلەرنى مەركىزىنىڭ ئېلىپ بەرگەنلىكىنى ئۇ ئۆزى ئېيتىپ بەرگەندى.

- شۇنداق، سىز يالغان گەپ قىلىشقا ئۆچ. شۇڭا

ماڭا ئېيتىپ بېرىسىز. بىراق مەن ھەر قېتىم ئۇ نەرسىلەرنى كۆرسەم بەك ئازابلىنىمەن. ئۆزۈمنى ئاراڭلاردىكى ئارتۇقچە ئادەمدەك ھېس قىلمەن. بىراق سىز بۇلارنى ئازراقمۇ ئويلاپ قويمىسىز. قارىڭە ھازىرمۇ ئۇ نەرسىلەرنىڭ بىرىمۇ يېنىڭىزدا كەم ئەمەس، - بۇ گەپلەردىن نېغمەت ئەجەبلىنىپ گەپمۇ قىلالماي قالدى. - بۇ مېنىڭ قانداقتۇر سىزنى باشقۇرغىنىم ياكى بۇيرۇق قىلغىنىم ئەمەس. بىز تېخى رەسمىي يۈرمىدۇق. شۇڭا ئۇنداق قىلىش ھوقۇقىمۇ يوق. پەقەت شۇ قىزلارنىڭ قەلبىنىڭ سىز كۆرەلمەيدىغان تەرەپلىرىنى سۆزلەپ بەردىم. ئۆزىڭىزنى ئەيىبلەمەڭ. مېنىمۇ باشقىچە ئويلاپ قالماڭ.

گۈلزار ئەپچىللىك بىلەن ئىچىدىكى تۆكۈۋالدى. نېغمەت بۇ كىچىك قىزنىڭ ئەقىللىقىغا قايىل بولدى. ئەمەلىيەتتە گۈلزار بۇ گەپلەرنى بۇرۇنلا دېيىشنى ئويلاپ كەلگەندى. مۇۋاپىق پۇرسەت چىقىمىغاچ ئۇيان ئويلاپ،

- ئۇ نەرسىلەرنى مەن تېخى يىغىشتۇرمىدىم. نەدىلىكىنى بىلمەيمەن. ۋاقتىم چىقسا ھەممىنى تېپىپ دېمەسەڭمۇ قايتۇرۇپ بېرىمەن.

- تېخى تېپىپ بولالمىدىڭما؟

- خاتىرجەم بول، نەرسىلەرنى يەۋالمايمەن. ۋاقتىم چىقسلا قايتۇرۇپ بېرىمەن.

- سېسىق گەپ قىلما مەركىز، سەن ئىلگىرى

بۇنداق ئەمەستىڭ.

نېغمەت گەپنى قاتتىقراق قىلىپ مەركىزنىڭ رايىنى

ئۆزىدىن تېزراق ياندۇرماقچى بولدى.

- ئىلگىرى؟! ئىلگىرى دېگەن گەپنى قىلما!

ئىلگىرى تاتلىق گەپ قىلاتتىم، ئوماق ئىدىم، مەجەزىمۇ ئېسىل، پەزىلەتلىك «پەرىشتە» ئىدىم. مۇشۇ گەپلەرنىڭ ھەممىسىنى سەن دېگەنتىڭمۇ؟... ئۇ ئاچچىقىدا تېلېفوننى جاقىدە قويۇۋەتتى.

شۇ تاپتا نېغمەت ئۆزىگە قانداق باھا بېرىشنى

بىلمەي گاڭگىراپلا قالدى. «مېنىڭ قىلىۋاتقانلىرىم توغرىمۇ؟... خاتامۇ؟...» دەپ ئويلايتتى ئۇ ھەمىشە...

- سوۋغاتلارنى قايتۇرۇپ بەردىڭىزمۇ؟

- ياق، ئۇ «ۋاقتىم چىققاندا...» دەپلا تېلېفوننى

قويۇۋەتتى.

- ھە... گۈلزار ئارتۇق - تۆشۈك گەپ

قىلمىدى.

- گۈلزار، مەن ئەسكىمۇ؟ سىزنى

ئويىنىۋاتامدىم؟

- گەرچە ئۈچمىز ئارىسىدىكى بەزى ئىشلار

ئاتوغرىدەك بىلىنىشىمۇ، مەن سىزنى ئۇنداق قىلدى دەپ ئويلىمايمەن.

- نېمىشقا؟...

- چۈنكى سىز ماڭا كۆيۈنسىز. مېنى قوغدايسىز،



ئانچە - مۇنچە ئاڭلىغاندى، - سەن ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قاپسەندە؟!...

مەركىنە گۈلزارنىڭ گېپىنى نېغمەتتىن ئاڭلارمەن دەپ ئويلىمىغاندى. غۇزۇدە كەلگەن ئاچچىقى ئۇدۇل مېڭىسىگە چىقتى ۋە تېلېفوننى جاقىدە قويۇۋېتىپ ئولتۇرۇۋېلىشقا ئاران ئۇلگۈردى...

ئۇ شۇ ئولتۇرغانچە نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئويلىدى. ئارىدىكى مۇھەببەتنىڭ بۇزۇلۇشىنىڭ سەۋەبىنى گۈلزارغىلا ئارتتى. گۈلزار ئۇنىڭ كۆزىگە جىن، ئالۋاستى كۆرۈندى. شۇ ئاچچىقىدا گۈلزارنى تېپىپ راسا سوقۇشۇپ، چاچلىشىپ ئاچچىقىنى چىقىرىپ كېلىشىنىمۇ ئويلىدى... يەنە بىر تەرەپتىن ھەممىدىن ۋاز كېچىپ «سۇيۇق بالا» نى تاشلىۋېتىپ، ھەممىنى تەل - تۆكۈس ئاياقلاشتۇرۇۋېتىشىنىمۇ ئويلىدى... غۇرۇرنى قايرىپ نېمىلا بولسا چىداپ ئۆتكۈزۈۋېتىپ نېغمەت بىلەن مەجبۇرىي يارىشىۋېلىشىنىمۇ ئويلاپ باقتى... بىراق مەركىنە ئىشىنىڭ ئۇ دەرىجىگە بېرىپ يىتىشىنى ئۈمىد قىلمايتتى. «زادى قانداق قىلىش كېرەك؟» ئۇ ئۆزىدىن جىددىي سوئال سورايتتى. ياخشى چارە تېپىلىشىنى قاتتىق ئۈمىد قىلاتتى...

بىر ھازادىن كېيىن ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ بىر ۋاراق قەغەزگە تەكلىپنامە يېزىپ بىرەيلەنگە تېلېفون قىلدى ۋە گۈلزارغا بېرىپ قويۇشنى تاپىلدى...

خەتنى تەكلىپ بويىچە گۈلزار بىلەن مەركىنە مەكتەپ ئىچىدىكى قەھۋەخانىدا كۆرۈشتى.

مەركىنەنىڭ ئالدىدىكى بۇ قىزغا قاتتىق ئاچچىقى بولسىمۇ ئۆزىنى تۇتۇۋالدى. «بۇنىڭغا مەدەنىيەتسىزلىك قىلىپ قويسام - نېغمەتنىڭ ئىلگىرىكى يۈرگىنى قىلىقسىز نېمىكەن، - دەپ قالمىسۇن يەنە» دەپ ئويلايتتى ئۇ ئىچىدە.

شۇ تاپ ھەر ئىككىيلەن جىددىيلەشىپ تەبىئىي

بۇيان ئويلاپ پۇرسەتنى ئۆزى يارىتىش ئويىغا كېلىپ سوئاللارنى مەقسەتلىك سورىغاندى.

- ئەمەس مەن كەتتىم. ۋاقتىڭىزنى ئېلىپ قويدۇم، - گۈلزار گېپىنى دەپ بولۇپلا كېتىپ قالدى. ئەمما نېغمەتنىڭ يەنە دەيدىغان گەپلىرى ۋە سورايدىغان سوئاللىرى بار ئىدى. بىراق قىز ئۇنى تىت - تىت قىلىپ قويۇپ كېتىپ قالدى. نېغمەتمۇ بۇرۇن گۈلزار بىلەن بىر ئوبدان مۇڭدېشىۋېتىپ «ۋاقتىڭىزنى ئېلىپ قويدۇم - ھە؟» دەپلا چىقىپ كېتەتتى. كۆز ئالدىدىكى بىر قاتار ئىشلاردىن نېغمەت «قىزلارنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنمەيدىكەنسىز» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىنى ئازراق چۈشەنگەندەك بولدى.

ئەتىسى نېغمەت مەركىنەگە يەنە تېلېفون قىلدى. - كەچۈرسەن، يەنە ئاۋارە قىلىدىغان بولدۇم، نەرسىلەرنى قايتۇرۇپ بەرگىن.

نېغمەتنىڭ دائىملا «نەرسە، نەرسە» دەپ تۇرۇۋېلىشى مەركىنەنى ھەم گۇمانلاندىرۇسا ھەم ئاچچىقلاندىرۇپ قويدى.

- نېمىمۇ قىلارسەن ئۇ ئەخەلەتلەرنى، - ئۇ بۇ نەرسىلەرنى ئاغزىدا ئەخەلەت دەپ قويغىنى بىلەن يۈرىكى چىدمايتتى.

- شۇنداق. ئۇ سەن ئۈچۈن ئەخەلەت. بىراق باشقىلار ئۈچۈن ئۇنداق ئەمەس. نەرسە مەندە تۇرسا گۈلزار بەك ئازابلاندىكەن.

نېغمەت گۈلزارنىڭ ئىسمىنى چىقارماي دېگەن لېكىن، مەركىنەنى ئۆزىگە تېخىمۇ ئۆچ قىلىش ئۈچۈن بەزى گەپلەرنى ئايماسلىق قارارىغا كەلدى. بۇنداق بولغاندا مەركىنە ئۇنىڭدىن بالدۇرراق ئۈمىدىنى ئۈزەتتى ۋە كۆپ ئازابلانماسلىقىمۇ مۇمكىن ئىدى.

- يەنە شۇ گۈلزار، سۆز - چۆچەك دېگەن بىكارغا تارقالمىدۇ، - ئۇ باشقىلاردىنمۇ گۈلزار توغرىلىق

- بولالمايۋاتاتتى. لېكىن مەركىنە چوڭ بولغاچقىمىكىن گۈلزارغا قارىغاندا ئازراق ئەركىن ئىدى.
- دەپ قالمىسۇن دەپ ئاياپ قالدى.
- گۈلزارغا قارىغاندا ئازراق ئەركىن ئىدى.
- سزنى تۇيۇقسىز چاقىرىتىشىدىن مەقسەت، سز بىلەن نېغمەتنىڭ ئىشى توغرىسىدا سۆزلىشىپ باقايلىمىكىن دېۋىدىم.
- مەيلى، - گۈلزار ئەيمىنىپ قىسقا سۆزلەۋاتاتتى.
- سز ئۇنىڭ بىلەن يۈرۈۋاتامسىز؟
- ياق.
- ئەمەس، يۈرمەكچى بولۇۋاتامسىز؟
- بىلمەيمەن.
- بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟
- بۇ ئىشقا نېغمەت ئاكامنىڭ قانداق قارايدىغانلىقىنى بىلمەيمەن.
- سىز ئارىمىزغا كىرىپ بىزنى ئايرىۋەتمەكچىمۇ؟ - مەركىنە گەپنى ئۇدۇل، قاتتىقراق قىلمىسا بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى.
- مەن ئەزەلدىن ئۇنداق ئويلاپ باقمىدىم.
- مەركىنە ھەدە، مېنى خاتا چۈشەنمەڭ. مەن ئارىمىزدا قاچان، قانداقسىگە بۇنداق يېقىن مۇناسىۋەتنىڭ شەكىللىنىپ قالغانلىقىنى بىلمەيمەن. ئاتا-ئانا نېغمەتنىڭ ئاتا ئانىسى بىلەن يېقىن ئۆتىدىكەن. ئۆيدىكىلەر نېغمەت ئاكامغا ماڭا كۆز قۇلاق بولۇپ قويۇشۇمنى تاپىلاپتىكەن. نېغمەت ئاكاممۇ ماڭا ئۆز ئاكامدەك كۆيۈندى. كېيىن... مەن راست چۈشەندۈرۈشكە ئامالسىزمەن. ئىشقىلىپ مەن يۈز بەرگەن ھەممە ئىشلارنى تەقدىرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى دەپ چۈشىنىمەن ھەم ئۇنىڭغا بويسۇنىمەن.
- «ماڭا دېگۈدەك گەپ قالمىدىغۇ ئەمدى. ئەجەپ يامان نېمىكىنا!» دەپ ئويلىدى مەركىنە ئىچىدە. مەركىنە ئەسلى «سوۋغاتلارنى قايتۇرۇشنى تەلەپ قىپسىزغۇ؟» دەپ دېدى، لېكىن نېغمەتنى «ھەممىنى دەپ يۈرۈپتۇ»
- دەپ قالمىسۇن دەپ ئاياپ قالدى.
- بۇ گەپچە قانداقلا بولمىسۇن ئۇنىڭدىن ۋاز كەچمەيدىكەنسىزدە.
- مەن نېغمەت ئاكام بىلەن ئۆتكەن ھەر بىر مىنۇتنى قەدىرلەيمەن. ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا قەرزدار دەپ ئويلايمەن.
- مەنمۇ ئىلگىرى شۇنداق ئىدىم. مېنىڭچە سىز ۋاقىت ئۆتكەنسىزى ئىخسەسلىق قىلغىنىڭىزنى ھېس قىلىسىز.
- ھەدە، مەن ئىشىڭلارنى خېلى بىلمەن. مېنىڭچە ئايرىلىش بىرلا ئادەمگە باغلىق ئىش ئەمەس، ئۇنىڭدا سىزنىڭمۇ تىگىشلىك مەسئۇلىيىتىڭىز بار.
- مەركىنە بۇ قىزنىڭ ئاددىي ئەمەسلىكىنى جەزملەشتۈردى. ئۇنىڭ دەل، ئورۇنلۇق جۈملىلىرى بىر تەرەپتىن ئۇنىڭغا ئەجەللىك زەربە بولغان بولسا يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنىڭغا مەلۇم تەرەپتىن تەربىيە بولدى، ئۇنى ئويلىنىدۇردى. دېمىسىمۇ ئۇلارنىڭ قەلبىدىن «قەدىرلەش» دېگەن سۆزنىڭ ئۆچكىنىگە ئۇزۇن بولغانىدى.
- خۇددى سىلەرنىڭ يۈرۈش يۈرمەسلىكىڭلارغا بىرنېمە دېگىلى بولمىغىنىدەك بىرنىڭ ئايرىلىش ئايرىلماسلىقىمىزغىمۇ تېخى بىر نېمە دېگىلى بولمايدۇ. مەن نېغمەتنى ئۇبدان چۈشىنىمەن، - مەركىنە ئۆزىنىڭ گۈلزاردىن ھامان ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ قويۇۋاتاتتى، - سىز بىلەن تونۇشقىنىمغا خۇشالمەن. مەن ياردەم قىلىدىغان ئىشلىرىڭىز بولسا ئېيتىڭ، قولۇمدىن كېلىشىچە ياردەم قىلىمەن. ماڭىدىغان ۋاقىتم بولۇپ قالدى، خوش.
- ئۇ گەپنى ئۈزۈپلا چىقىپ كەتتى...
- گۈلزارنىڭ گەپ - سۆزلىرى بىر تەرەپتىن مەركىنەنى ئويلىنىدۇرسا يەنە بىر تەرەپتىن قاتتىق

- نېمە ئويۇن ئوينايدىغاندۇ بۇ قىز بالا!...  
 نېغمەت ئاچچىقلاپ ئۆز-ئۆزىگە كېسىلىپ كەتتى.  
 بىر تۇرۇپ ئۇ مېنى تازا بىر ئوسال قىلاي دەپتۇ-دە  
 دەپ ئويلىدى. يەنە بىر تەرەپتىن بارمايمىكىنمۇ دەپ  
 باقتى. بىراق قانداقلا ئىش بولسا چىشىنى چىشلەپ  
 ئۆتكۈزۈۋېتىپلا قۇتۇلماقچى بولدى.  
 نېغمەت تونۇش مەنزىرىگە بىر قۇر سەپ  
 سېلىۋەتكەندىن كېيىن كونا ئىزنى بېسىپ مەركىزە  
 تەرەپكە كەتتى.

- بۇ يەرگە چاقىرىپ نېمە قىلاتتىڭ...  
 نېغمەت بىر نېمىدىن خىجىل بولغاندەك باشقا ياققا  
 قارىۋالدى.  
 - مانا نەرسىلىرىڭ.

مەركىزە «ئالدىراپ كېتىپسەندە» دەۋەتكىلى تاس  
 قالدى. لېكىن تاپقان چارىسى بويىچە ئېيتقاندا ئۇ  
 بۇنداق دېسە بولمايتتى. مۇھەببىتىنى قايتۇرۇۋېلىش  
 ئۈچۈن ئۇ كونا يولنى يەنە بىر بېسىشقا مەجبۇر ئىدى.  
 - ھەي، قاراڭ بۇ يەردە سېرىلىپ ئوينايدىغان يەر  
 بار ئىكەن. مەن ئېگىزدىن سىيرىلىشتىن قورقمەن.  
 سىزچۇ؟- ئۇ غەيرەت قىلىپ ئۆتكەن يىلى مۇشۇ كۈنى،  
 مۇشۇ جايدا دېگەن گېپىنى قايتىدىن تەكرارلىدى.

ئەينى چاغدىكى گەپ- سۆز ۋە مەنزىرىنىڭ يەنە  
 تەكرارلىنىشى نېغمەتنى ھەيران قالدۇردى. ئۇ مەركىزەنى،  
 گەپ تېشىپ مېنى تازا بىر ئوسال قىلماقچى، دەپ  
 ئويلاپ قالدى. بىراق مەركىزەنىڭ چىرايىدىن ھېچ  
 ئۇنداق ئالامەتلەر كۆرۈنمەيتتى. ئۇ چىرايىدا  
 ئىلگىرىكىدەكلا تەبەسسۇم پەيدا قىلىشقا تىرىشىپ قاراپ  
 تۇراتتى.

- ئارتىسلىق قىلىۋاتمايدىغانسەن؟ - پەس ئاۋازدا  
 سورىدى نېغمەت.

مەركىزە لام - جىم دېمىدى. ئۇنىڭ كۆزىگە

جىددىيلەشتۈرۈۋەتتى. ئۇ نېغمەت بىلەن گۈلزارنىڭ  
 ئارىلىقىنىڭ يەنىمۇ يېقىنلاپ كېتىشىنى خالىمايتتى.  
 مەركىزە پۈتۈن زېھنىنى يىغىپ ئويلىنىشقا باشلىدى.  
 ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقاندىن تارتىپ ھازىرغىچە بولغان  
 ھەممە ئىشلارنى ئويلاپ چىقتى. ئۇنىڭغا ھەممىدىن  
 بەكرەك تەسىر قىلغىنى بولسا گۈلزارنىڭ: «مەن ئۇنىڭ  
 بىلەن ئۆتكەن ھەر بىر مىنۇتنى قەدىرلەيمەن» دېگەن  
 گېپى بولدى.  
 بىر دەمدىن كېيىن ئۇ ئېسىنى يىغىپ نېغمەتكە  
 تېلېفون قىلدى.

- سوۋغاتلىرىڭنى ئېلىۋالغۇڭ بارمۇ؟  
 - ئەلۋەتتە. ھازىر مەن بىكار، سېنى ياتاق  
 بىنايىڭلارنىڭ ئالدىدىلا ساقلاپ تۇراي.  
 - ھەي ئەخمەق، مەن ساڭا ھازىر بېرىمەن  
 دېمىدىمغۇ. ئۇلارنىڭ قايسىسىنى، قاچان، قەيەردە  
 قايتۇرۇپ بېرىشىنى ئۆزۈم بەلگىلەيمەن. گۈلزارنى  
 خاتىرجەم قىلاي دېسەڭ دېگىنىم بويىچە قىلىسەن.  
 بولمىسا بىرىمۇ بەرمەيمەن، - مەركىزە گېپىنى دەپ  
 بولۇپلا تېلېفوننى قويۇۋەتتى. نېغمەت قايتۇرۇپ ئۇرسىمۇ  
 ئالدى.

ئارىدىن ئىككى كۈن ئۆتۈپ مەركىزە نېغمەتكە يەنە  
 تېلېفون قىلدى.

- ياخشى تۇردۇڭما؟ بۈگۈن بىرىنچى ئايغا بىر.  
 مەن بۈگۈن نەرسىنىڭ بىر قىسمىنى قايتۇرماقچى. ئەگەر  
 ئالغىڭ بولسا ياشلار باغچىسىغا كەل. مېنى سائەت  
 نەچچىدە قەيەردىن تېپىشىنى بىلىسەنغۇ دەيمەن، -  
 مەركىزە گېپىنى دەۋىلىپلا تېلېفوننى قويۇۋەتتى. نېغمەت  
 قايتۇرۇپ ئۇرسا يەنە ئالدى.

توغرا، نېغمەت ئۇنى نەچچىدە، قەيەردىن تېپىشىنى  
 بىلىدۇ. چۈنكى ئۇلار ئۆتكەن يىلى دەل ئەشۇ باغچىدا  
 ئەڭ بەختلىك مىنۇتلىرىنى ئۆتكۈزگەنىدى.

ئىسسىق ياش كەلگەن بولسىمۇ چىداپ سىڭدۇرۇۋەتتى .  
ئۇ شۇتاپ قانداقلا قىلمىغان بىلەن ئىلگىرىكى گۈزەل  
كۈنلىرىنى قايتۇرۇۋالغىلى بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى .  
بىراق ئۇ ئۆزىگە «ئويۇن» تۈگىگىچە ئۈمىد ئۈزۈلمەسلىك  
كېرەك دەپ تەسەللى بېرەتتى .

نېغمەتمۇ بىردەم گەپ قىلماي جىم تۇردى . ئاندىن  
مۇز سۇپىنىڭ پەشتىقىغا كېلىپ مەركىنەنى ساقلاپ تۇردى .  
ئۇ ئەسلى ، «قورقماڭ ، بەك ئاسان ، يۈرۈڭ مەن  
ئۆگىتىپ قويىمەن» دېسە توغرا بولاتتى .

مەركىنەمۇ مۇز سۇپىغا چىقتى . سۇپا 15مېتىرچە  
ئېگىز ، 30 مېتىرچە ئۇزۇن ، يەسىلەردە كىچىك بالىلارنىڭ  
سىيرىلىپ ئوينىيدىغان ئويۇنچۇقىغا ئوخشايدىغان  
يانتۇلۇق ئىدى .

- چۈشە ، - نېغمەت قوپالراق ئىدى .

مەركىنە «نېمانداق قوپاللىق قىلسەن . ئەينى چاغدا  
چۈشۈڭ ، مەن ئىتتىرىپ قويىمەن ، قورقماڭ ،  
دېگەنتىڭغۇ؟...» دەيتتى ئىچىدە .

- سىز ئاۋال چۈشۈڭ ، بولمىسا مېنى  
يېقىتۇپتسىز ، - مەركىنە گەپنىلا ئەمەس ھەتتا چىراي  
ئىپادىلىرىنىمۇ ئەينى چاغدىكىگە ئوخشىتىشقا تىرىشتى .

نېغمەت سېيرىلىپ چۈشۈپ كەتتى ۋە بىر يەردە  
توختىدى . كەينىدىنلا مەركىنە بىر قوڭۇر تاشلىق  
خاتىرىنى ئېلىپ چۈشتى . بۇ دەل ئەينى چاغدا نېمەت  
مەركىنەگە سوۋغا قىلغان خاتىرە ئىدى .

- بۇ ماڭا بەرگەن خاتىرەڭ ، قايتۇرۇۋال ، ئاۋۇ  
يەردە يەنە بىر نەرسەڭ بار ، - ئۇ ياندىكى چانا  
تېپىلىش مەيدانىنى كۆرسەتتى .

مۇز قېتىپ كەتكەن كۆلنىڭ ئۈستى . ئەتراپتا چانا  
تېپىلىپ ئوينىشۋاتقان ئادەملەر . ئۇلار ئىلگىرىكىدەكلا  
غەمىز كۆرىنىدۇ . چۈنكى بۇ يەرگە كەلگەنلەرنىڭ  
ھەممىسى خۇشاللىق ئىزدەپ كەلگەن ، پەقەت بۇ ئىككى

ياشلا ئەسلىمىنى ئىزدەۋاتىدۇ .  
- ئاۋۇ يەرگە بارايلىچۇ .

مەركىنە بىر چاننىڭ ئۈستىگە چىقىۋېلىپ چانا  
تايقىنى يەرگە تىيىدى ، بىراق چانا تۈزۈك ماڭمىدى .  
«چۈش» يەنە تەكرارلاندى .

نېغمەت ئۆزىنى يا ئوتتا ئەمەس ، يا سۇدا ئەمەس ،  
يا خىيالىي دۇنيادا ئەمەس ، يا رېئال دۇنيادا ئەمەستەك  
ئاجايىپ بىر قىسما سەزدى ، ئۇ باشقا نەرسە  
ئويلىيالمىتتى . ئەسلىمە ۋە رېئاللىق ئۇنىڭ كاللىسىدا  
توختىماي ئايلىناتتى . بىر تۇرۇپ ئۇ بۇ «چۈش» نىڭ  
داۋامىغا قىزىقاتتى .

نېغمەت دەسلەپ ئۇنى ئىتتىرىپ ئاستا ماڭدى ،  
كېيىن يۈگۈردى . ئۇنىڭ قولى مەركىنەنىڭ مۆرىسىگە  
تەگكەندە ، ئىنچىكە ، يۇمران سۆڭەك ۋە يۇمشاق ئەت  
ئەينى چاغدىكىدەكلا غايىۋى سېزىم بەردى . بىر دەمدىن  
كېيىن ئۇلار بىر كىچىك قار بوۋاينىڭ يېنىغا كەلدى .

- قارا ، بۇ ئەينى چاغدا سەن ماڭا ياساپ بەرگەن  
قار بوۋاي ، مەن بۇنى ئەتىگەن تېخى قولۇمنىڭ  
ئۇششۇپ قالغىنىغا قارىماي ياسىدىم . ئەمدى ئۇنى  
بۇزىدىغان چاغ كەلدى . سەن ئۆز قولۇڭ بىلەن بۇزغىن .

نېغمەت بۇ تاللاشتا بەكمۇ قىيىنلىدى . مۇشۇ قار  
بوۋاي بۇزۇلسلا ھەممە تۈگەيدىغاندەك ، مەركىنەمۇ  
ئۇنىڭ تۇرمۇشىدىن غايىپ بولىدىغاندەك ھېس قىلدى .  
بىراق يەنىلا ئەزىملىك قىلماي بۇزۇش قارارىغا كەلدى .  
ئۇ قار بوۋاينى بۇزۇشى بىلەن تەڭ ئىچىدىن بىر قارا  
قەلەم قۇتىسى چىقتى .

- بۇ سەن ماڭا بەرگەن ئىككىنچى سوۋغات ، بۇ  
قەلەمنى بۇزۇلۇپ كەتمەسۇن دەپ قاپقا سېلىپ قويدۇم .  
نېمىلا دېمىگەن بىلەن ئامانەت ئەمەسمۇ . ئەمدى  
مېنىڭكىنى قايتۇرۇپ بەر .

نېغمەت مەركىنە ئەينى چاغدا يۈرەك شەكلىدە

كوروپكىنى نېغمەتكە سۇندى. نېغمەت كوروپكىنى ئېچىپ ئۇنىڭ ئىچىدىكى قۇرۇپ قالغان بىر تال ئەتىرگۈلنى كۆردى.

ئەسلى نېغمەت ئاشىقلار بايرىمىنى ئالدىغا سۇرۇپ مەركىزگە بايراملىق شاكىلات ۋە بىر تال ئەتىر گۈل ئېلىپ بەرگەندى. مەركىز ئەينى چاغدىكى ۋەدىسى بويىچە گۈل قۇرۇپ قالسىمۇ كىتابنىڭ ئىچىدە ساقلىغانىدى.

- بىز 2 - ئاينىڭ 14 - كۈنى تەتىل قىلىپ يۇرتىمىزغا كېتىپ قالدىكەنمىز. بىر شەھەردە بولمىغاندىن كېيىن شۇنداق ياخشى بىر بايرامنى ئۆتكۈزەلمەي قالغۇدەكمىز. شۇڭا مەن 1 - ئاينىڭ 14 - كۈنىگە ئۆزگەرتىۋەتتىم، - نېغمەت بىر گۈللۈك قاپنى مەركىزگە سۇندى. مەركىز قاپنى ئېچىپ بىر يىل ئاۋال نېغمەتكە بەرگەن سۈرىتىنى كۆردى.

نېغمەت بۇنداق ئوڭايىسىز ھالغا چۈشۈپ قېلىشىنى ئويلاپمۇ باقمىغانىدى. ئۇ ئىككى ھەپتىدىن بېرى ۋىجدانىنى سوتلاپ، ئۆز - ئۆزىنى كۆپ ئەيىبلەدى ھەم مەركىزدىن قاتتىق تەسەرلەندى. ئەپلىشىپ قېلىشىنىمۇ كالىسىغا كەلتۈرۈپ تۇردى. ئەمما ئۇ «مۇناسىۋىتىمىز ھامان ئىلگىرىكىدەك ياخشى بولمايدۇ، ئارىمىزدا مېھىر - مۇھەببەت قالمىدى» دەپلا ئويلايتتى. يەنە بۈگۈنكىدەك ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشىگە چىداپ تۇرالماي ئىلگىرى مەركىزگە يېزىپ قويغان، ئەمما ئۇنىڭغا ئېغىر كېتىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ بەرمىگەن خېتىنى ئاستا ئۇنىڭ ئالدىغا سۇنۇپ، - ۋاقتىڭنى ئېلىپ قويدۇم ھە، - دېگىنىچە ئالدىدىكى قەھۋەنى ئىچىۋېتىپ، نەرسىلەرنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى.

ئاددىي خەت

مەركىز سەن مۇناسىۋىتىمىزنىڭ ياخشىلىنىشى ئۈچۈن كۆپ كۈچ چىقىرىۋاتىسەن، پۈتۈن زېھنىڭنى،

قاتلاپ بەرگەن ئون يۈەنلىك پۇلنى قايتۇرۇپ بەردى. - ئەمەس مەن كەتتىم، قالغان نەرسىلەرنى كېيىن ئېلىۋالىمەن. خوش.

مەركىز ئاستا يۈگۈرگەن پېتى ئۇزاپ كەتتى. نېغمەت ھاڭۋاقىنىچە مۇز مەيدانىدا يالغۇز قالدى...

كېچە. تۈگمەس، چىرماش خىياللار نېغمەتنى ئوربۇۋالدى. ئۇ ئۇياققا - بۇياققا تولغىنىپ ئوخلىمايتتى. مەركىزنىڭ بۈگۈنكى چۈشىنىكىسىز قىلىقلىرى نېغمەتنىڭ كالىسىغا بىرمۇنچە چۈشىنىكىسىز سوئاللارنى قالدۇرۇپ قويغانىدى.

ئارىدىن ئىككى ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن نېغمەت مەركىزگە تېلېفون قىلدى. ئۆتكەنكى ئىشتىن كېيىن نېغمەت مەركىزنىڭ مەقسىتىنى ئانچە - مۇنچە چۈشىنىپ قالغانىدى.

- بۈگۈن قۇتلۇق كۈن. بۇنى ھېلى بىلىپ قالسىز مەن سىزنى مەكتەپنىڭ قەھۋەخانىسىدا ساقلايمەن. چوقۇم كېلىڭ - ھە؟

مەركىز چىداپ ئىككى ھەپتە نېغمەت بىلەن ئالاقىلەشمىگەندى. بۈگۈن «ئويۇن» نىڭ ئازراق بولسىمۇ نەتىجىسىنى كۆرگەنلىكىدىن خۇشاللاندى ھەم تەييارلىقنى قىلىپ سومكىسىنى كۆتۈرۈپ قەھۋەخانىغا ماڭدى.

- كەلدىڭمۇ؟ ئىككى ھەپتىدىن بېرى ئوبدان تۇرغانسەن؟

- ياخشى. قارىسام سەنمۇ ياخشى تۇرغاندەك قىلىسەن.

مەنلىك سالامدىن كېيىن ھەر ئىككىيلەن بىر دەم گەپ - سۆز قىلىشماي تۇردى. ئاندىن مەركىز «ھەممە ئاشىقلارنىڭ بايرىمى 2 - ئاينىڭ 14 - كۈنى بولسا بىزنىڭ 1 - ئاينىڭ 14 - بولامدا؟» دېگەچ چىرايلىق بىر

قالدى. ھۆرمەت، ئىززەت دېگەنلەر ئارىمىزدا قۇرىدى. مەن كۆپ چىددىم، ئوڭشىلىپ كېتىشىڭنى كۈتتۈم. ئويلىغىنىمدەك، سەنغۇ كېيىن گۇناھىڭنى تونۇپ ئۇنىڭدىن ئالاقەڭنى ئۇزۇپ تۈزۈلۈپ كەتتىڭ، (ئەمما مەن خېلىغىچە ئۇنىڭدىن ئالاقەڭنى ئۇزۇشۇڭگە نېمىنىڭ سەۋەپ بولغانلىقىنى بىلمەي يۈردۈم. لېكىن سۇرۇشتۇرمىدىم. نېمىشقا؟... يەنىلا سېنىڭ كۆڭلۈڭنى ئاۋايلىدىم.) لېكىن كېيىن ماڭمۇ ئاتا-ئانىمىڭ دوستىڭنىڭ قىزى ئۇچراپ قالدى. ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلارنى دەپ ئولتۇرمىساممۇ بىلسەن. مانا ھازىر ئىككىمىز دۈشمەن بولۇپ قالاي دېدۇق. مەنمۇ كۆڭلۈڭگە يەتكۈچە ئازار بەردىم، سېنى كۆپ يىغلاتتىم، سەنمۇ مەن بىلەن يەتكۈچە جېدەللەشتىڭ. سوقۇشتۇڭ... سەن مېنىڭ سېنى يىغلاتقىنىمىنى ھەرگىز ئۇنۇتمايسەن. مەن سېنىڭ مەن بىلەن دائىم جېدەللىشىپ سوقۇشىدىغىنىڭنى ھەرگىز ئۇنۇتمايمەن. مۇشۇ ھاڭلارلا ئارىمىزدا بولىدىكەن مۇناسىۋىتىمىز تەتۈر يۈلىنىشكە ماڭسا ماڭىدۇكى ھەرگىز ياخشىلانمايدۇ. مانا بۇ بىزنىڭ يېنىشالماسلىقىمىزدىكى سەۋەپ. قانداقلا قىلغان بىلەن مۇناسىۋىتىمىز ھەرگىز ئىلگىرىكىدەك ياخشى بولالمايدۇ، ئۇ كۈنلەر مەڭگۈ قايتىپ كەلمەيدۇ مەركىنە... سۇرۇشتۇرۇپ كەلسەك گۇناھ ئىككىلىمىزدە بار. سېنىڭ دېگىنىڭدەك ئادەم راستلا خام سۈت ئەمگەنكەن. ئاخىردا مېنى چۈشىنىشىڭنى ئۈمىد قىلىمەن.

خەير-خوش، ئامان بول!...

خەتنى ئوقۇپ بولۇپ مەركىنە قاتتىق ئازابلاندى، خۇددى ئۇ دۇنيادا يالغۇزلا قالغاندەك، ھەممە ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىۋاتقاندەك، جىمى ئادەم كۈلۈپ، پەقەت ئۇلا يىغلاۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۇنىڭ تىنچلانغۇسى، بۇ نەس يىغنى توختاتقۇسى كېلەتتى. ئېغىزنى قولى بىلەن چىڭ ئىتىۋالغىنى بىلەنمۇ ئېڭەكلىرى تىترەپ كۆزلىرىدىن

يۈرىكىڭنى سەرپ قىلىۋاتسەن. ساڭا كۆپ رەھمەت. بىلىمەن، مېنىڭ سەندىن نېمىشقا ئايرىلىپ كەتكىنىم ھازىرغىچە كالاڭدا ئېنىق ئەمەس. ئەمدى دېمىسەم بولمايدىغان يەرگە بېرىپ قالدى. توغرا، ئىككىمىز ئىلگىرى ھەقىقەتەن ئىناق، ساپ ۋە ئايرىلماس بولۇپ ئۆتكەن. ھەممە بىزگە ھەۋەس قىلاتتى. مەنمۇ سېنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرەتتىم، مۇھەببىتىڭنى شۇنچىلىك پاك، غۇبارسىز دەپ ئويلايتتىم، سەن كۆزۈمگە نۇقسانسىز، ئېۋەنسز كۆرۈنەتتىڭ. بىراق ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتىگە ئەڭ دەسلەپ ئۆزۈڭ ئۇششۇك تەككۈزۈدۈڭ. يازلىق تەتل مەزگىلدە باشقا بىرەيلەن ساڭا كۈندە تېلېفون قىلىدىغان بولدى. سەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن دائىم سۆزلىشىدىغان بولۇۋالدىڭ، تېخى بىرنەچچە قېتىم ئۇچراشقان بولدۇڭ. ھەتتا قايتىپ كەلگەندىن كېيىنمۇ شۇنداق بولدى. قىزىق يېرى ئۇمۇ ئاتا-ئانىڭنىڭ دوستىڭنىڭ بالىسى ئىكەن. ئەمما سۆيۈنىدىغىنىم، سەن ئۇنىڭدىن تېلېفون كەلسىلا ماڭا ئېيتاتتىڭ، نېمە دېيىشىكىنىڭنى دەپ بېرەتتىڭ، (ماڭا قىلىشقان پارنىڭلارنىڭ ھەممىنى قويماي دەپ بېرەتتىڭ ياكى تاللاپ دەپ بېرەتتىڭ ئۇنىسى ماڭا قاراڭغۇ...). لېكىن، ئەمدى ئالاقىنى توختات، دېسەم پەقەت ئۇنداق قىلالىدىڭ. ھەتتا، «ئادەم دېگەن خام سۈت ئەمگەن نەرسىكەن، ماڭا ۋاقىت بەر. ئىككىڭلاردىن بىرنى تاللىۋالاي» دېدىڭ. مۇشۇ ئىش توغرىلىق بىز كۆپ سوقۇشۇپ كەتتۇق. سەن مەن بىلەن يۈرۈشتىن بۇرۇنلا «مەن ھەرگىز يۈرگىنىم بىلەن سوقۇشمايمەن، ئوغۇل بالا بىلەن سوقۇشقان قىز ياخشى قىز ئەمەس» دەيتتىڭ. مەنمۇ «مەن ھەرگىز يۈرگەن قىزىمنى يىغلاتمايمەن، كۆزىدىن ھەرگىز ياش ئاققۇزمايمەن» دەيتتىم. لېكىن ئىككىلىمىز بۇ ئىشلارنى قىلالىدۇق. ئاقىۋەت سوقۇشۇش بارا-بارا كۈندە قىلىدىغان ئىشىمىز بولۇپ

ھەم نېغمەتنىڭ ئۇ گەپلەرنى ھەقىقەتەن ئورۇنلۇق قىلغانلىقىنى ھېس قىلدى. سوغۇققانلىق بىلەن ئويلىنىپ ئىش قىلىپ، خەتنى ھازىر بېرىۋەتمەسلىك، «ئويۇن» نى تولۇق ئوينىۋېتىش قارارىغا كەلدى ...

- نېغمەتما؟ مەن مەركىنە. مەن سەن بەرگەن سائەتنى قايتۇرۇپ بەرمەكچى، سائەت ئىككى يېرىملار بىلەن كۆرۈشەلمىزمۇ؟ ...

- بۇ نەرسىنىڭ ۋاقتى توغرا كەلمەي قالدۇمۇ، تېخى ئۈچ ئاي بارغۇ؟ ...، نېغمەت مەركىنەنىڭ نېمە ئويۇن ئوينىۋاتقىنىنى بىلىپ بولغانىدى.

- ئاي كۈن ئۆزگەرگەن بىلەن ۋاقت - سائىتى، ئورنى ئۆزگەرمىدى، - دەپلا تېلېفوننى قويۇۋەتتى مەركىنە.

مەركىنە تاغ باغرىدىكى راۋاقتا ئولتۇراتتى. ئۇزۇن ئۆتمەي نېغمەت كەلدى.

- قارىغىنە، نېمىدېگەن چىرايلىق... قارا، ياپ - يېشىل دەرەخ، كۆپ - كۆك ئاسمان، زۇمرەتتەك سۇ... ھەي، سەن مېنى قاچان قېيىققا ئېلىپ چىقىپ ئوينىتىسەن؟

- مەركىنە، ئۇنداق قىلمىغىن، ھازىر دېگەن بىرىنچى ئاي، ھەممە يەر قار بىلەن قاپلانغان تۇرسا، نەدىكەن ئۇ ياپ - يېشىل دەرەخ، زۇمرەتتەك سۇلار.

نېغمەت: «سائىغا بەك ئىچىم ئاغرىۋاتىدۇ. سېنىڭ بۇ ھالىتىڭنى كۆرسەم بەك ئازابلىنىپ كېتىدىكەنمەن. ئۆزۈمگە ئۆچلۈكۈم كېلىدىكەن» دېمەكچى بولدى - يۇ، لېكىن دېمەكچى بولغىنىنى يۇتۇۋەتتى.

مەركىنەنىڭ كۆزىگە لىق ياش كەلدى. بىراق، ئۇ يىغلىماسلىقى كېرەك ئىدى. شۇڭا، كۆپ غەيرەت قىلدى ھەم ئۆزىنى بەك تۇتۇۋالدى.

- مە، بۇ سائىتنىڭ، سەن «بۇنى ئۈستىلىڭگە تىزىپ قوي» دېگەندىكى. سەن يەنە «مەن سائىغا گۈل

ياش قۇيۇلاتتى. ئۇ بىر ياقىتىن يىغلايتتى، بىر ياقىتىن سومكىسىدىن قەغەز قەلەم ئېلىپ خەتنىڭ كەينىگە:

«مەن» ئادەم خام سۈت ئەمگەنكەن» دېگەن گەپكە بەك ئۆچ بولدۇم. بىراق ئادەم راستلا شۇنداق نەرسىكەن. يېنىدا بار چېغىدا قەدرىگە يەتمەيدىكەن. كەتكەندە بولسا كۈندە يىغلاپ ئولتۇرغىنى بىلەن ئورنىغا كەلمەيدىكەن. بىراق مەن ئۆكۈنۈمەيمەن. ھەم پۇشايىمانمۇ قىلمايمەن. مەن يەنە بەختلىك، دىلارەگە ئوخشاش نۇرغۇن قىزلار ئۆزى ياخشى كۆرگەن ئادىمىگىمۇ ئېرىشەلمەيدۇ، بىراق مەن ئۆزۈم ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئادەم بىلەن بىر يىل يۈردۈم. سائىغا بەخت تىلەيمەن نېغمەت. سەن ھەقىقەتەن ناھايىتى ياخشى بالا. ھەممە قىزلارنىڭ ھەۋسى كەلگۈدەك بالا. مەن سېنىڭ مەڭگۈ بەختلىك بولۇشىڭنى، مەندىنمۇ ياخشى، ئەخلاقلىق قىزغا ئۇچرىشىڭنى ئۈمىد قىلىمەن. سەن ئەسكى قىزغا ئۇچراپ قالساڭ مەن چىدىمايمەن نېغمەت... خەير، ئامان بول « دەپ يازماقتا ئىدى...

ئۇ مۇشۇنىڭ بىلەن ھەممىنى ئاخىرلاشتۇرماقچى بولۇپ، خەتنى تەقلەپ قويۇپ ياتىقىغا چىقىپ كەتتى.

خىيال - ئازاب تارتقاندا، يالغۇزلۇق تارتقاندا، ھەسرەتلەنگەندە بىزگە ھەمراھ: خۇشاللانغاندا، ھاياجانلانغاندا يەنىلا بىز بىلەن بىللە. ئۇ بىزنىڭ يېقىن دوستىمىز.

مەركىنەنىڭ كاللىسىنى يەنە خىيال قاپلىدى، ئۇنىڭ ئىچىدە خۇشاللىقمۇ، قايغۇمۇ، چۈشمۇ، رېئاللىقمۇ، چۈشكۈنلۈكمۇ، غايە ۋە ئارزۇ - ئارمانلارمۇ بار... «سەن ئاچچىقىڭغا پايلىمايلا چوڭ زىيانلارنى تارتىۋالسىەن. بىر ئىشلارغا سوغۇق قانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلساڭ، ئۆزۈڭنى توختىتىۋېلىپ، ئازراق ئويلىنساڭلا بۇنچىلىك قايناشنىڭ ھاجىتى يوق ئىشلارغۇ بۇ...» مەركىنە ئۇرۇشقان چاغلىرىنى ئەسكە ئالدى.

جەھەتتە مەن ساڭا ھەققەتەن قايىل. بىراق ئىككىمىزنىڭ ئىشىنى قانداقتۇ ھېلىقى بالىدىن، ياكى گۈلزاردىن كۆرۈشكە بولمايدۇ. سەندىنمۇ، مەندىنمۇ كۆرۈشكە بولمايدۇ. ئەمەسە زادى نېمىدىن كۆرىمىز؟... بۇنى مەنمۇ بىلمەيمەن. بەلكىم سەنمۇ دەپ بېرەلمەيسەن. تەن ئالمەن، مەن ھەققەتەن ساڭا بەك قاتتىقلىق قىلىۋەتتىم. بىراق...، نېمىشقا شۇنداق قىلىدىغىنىمى بىلمەيمەن. نېمىشقا «زادى ئايرىلىپ كېتىشىمىز كېرەك» دەپ تۇرىۋالدىغىنىمىمۇ بىلمەيمەن. بەلكىم ئايرىلماسلىقىمىز كېرەكتۇ...»

ئەنئىسى كەچ بولغاندا مەركىنە يەنە نېغمەتكە تېلېفون قىلدى.

- قانداق ئەھۋالنىڭ؟ پەسكە چۈشكىن، بېرىدىغان نەرسە بار.

- نى.. نېمە؟ نەگە چۈشمەن، - نېغمەت تەمتىرەپ گېپىنى تاپالماي قالدى.

- خاتىرجەم بول ئەمدى ساڭا چاپلىشىۋالدىغان مەركىنە يوق. مەن دەرىزە ئىشنىڭ ئالدىدا، - ئۇ تېلېفوننى قويۇۋەتتى.

- مەن ئونداق دېمەكچى ئەمەس... - ئۇ يۈگۈرگەنچە پەسكە چۈشتى. پەستە مەركىنە ئۆزى بىلەن تەڭ قونچاقنى قۇچاقلاپ تۇراتتى.

- سوۋغاتلىرىڭنىڭمۇ ھەممىسىنى بېرىپ بولىدۇم. ئال، بۇ سەن مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈمگە بەرگەن سوغىتىڭ. ئەسلى بۇنى ساڭا قايتۇرۇپ بەرمەي دېگەندىم. بىراق يەنە ساقلاپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى قالماپتۇ، - مەركىنە ئەڭ ئامراق قونچىقىنى نېغمەتكە سۇندى، - ئەينى چاغدا مەن بۇ يوغان سوۋغاتنى تولىمۇ پەخىرلەنگەن ھالدا ياتاققا ئېلىپ كىرگەندىم، ئۇنى كۈندە قۇچاقلاپ ياتاتتىم. سوۋغىمۇ تۈگىدى. پۇرسەتمۇ تۈگىدى. ئىككىمىزنىڭ ئىشىمۇ تۈگەپ كەتسۇن.

ئەكەلمىدىم. گۈلنى يا ئىشلەتكىلى بولمىسا، نەچچە كۈندىن كېيىن قۇرۇپ قالىدىكەن. ئۇنىڭدىن ساڭا دائىم لازىم بولىدىغان نەرسىلەردىن ئالغىنىم تۈزۈۈككەن، دەپ بۇنى ئالدىم» دېگەندىكى...

- بولدى گەپ قىلما، بۇ سەن بەرگەن پورتىمال بىلەن تاسما، مەن سېنى يېنىدا چىڭ ساقلىيالىمىدىم، بېلىنىمۇ مەھكەم باغلىيالىمىدىم، مېنى كەچۈر، - نېغمەت كەينىگە ئۇرۇلۇپ كەتمەكچى بولىۋېدى، مەركىنە ئۇنى توختىتىۋالدى.

- توختا، خېتىڭنى ئېلىپ كەت. مەركىنە ئالدىنقى كۈنى تەقلەپ قويغان خەتنى بېرىۋەتتى. نېغمەت خەتنى ئېلىپ شۇ يەردىلا ئوقۇشقا باشلىدى. مەركىنە ئاستا ئۇنىڭ يېنىدىن كېتىپ قالدى... نېغمەت خەتنى ئوقۇپ بولۇپ، ئالدىدىكى مۇز تۇتۇپ كەتكەن كۆلگە ئۇزۇندىن ئۇزۇن قاراپ ئولتۇرۇپ كەتتى.

.....

كېچە، ھەممە ئۇيقۇدا. ئاي، يۇلتۇز ۋە بىر جۈپ ياشنىڭ كۆزلىرىلا پال-پال قىلىپ تۇرىدۇ. چەكسىز خىياللار، قىيىن سوئاللار، تۈگمەس «نېمىشقا...؟» لار ئۇلارنى قىيىنماقتا. يۈرىكىنى ھەرە بولۇپ چاقماقتا... ئۇلار ئۇن تۇنسۇز بىر-بىرىگە مونولوگ قىلماقتا...

مەركىنە ئويلايتتى: «نېغمەت، مەن كۆپ كۈچىدىم. بىراق سەن تەسىرلەنمىدىڭ. باغرىڭ تاش بولۇپ كەتكەن ئوخشايدۇ. خېتىڭدىن قارىسام ھېلىقى بالىنىڭ ئىشى كۆڭلۈڭگە بەكلا تىگىپ كەتكەن ئوخشايدۇ. شۇڭا گۈلزارنىڭ ئىشىدا سېنى ئەيىبلەيمەن. بىراق ماڭا بىر نەرسە ئېنىق مەن ئۇتتۇردۇم، ئۆزۈم ياخشى كۆرگەن ئادەمنى چىڭ تۇتۇپ تۇرالىمىدىم.»

نېغمەت ئويلايتتى: «غەيرەتلىككەنەن مەركىنە. مۇھەببىتىڭ ئۇچۇن خېلى قۇربانلىقلارنى بەردىڭ. بۇ



گۈلۈڭنى نېمە قىلمەن، ماڭا مۇھەببەتنىڭ بولسىلا كۇپايە ئەمەسمىدى؟ - مەركىنە كۆز ئالدىدىكى بۇ مەنزىرىدىن قاتتىق تەسىرلىنىپ ئېرىپ كەتتى، - ئابلزمۇ قىزىچىكەن. ئەمەسە سىز باغۋەن بىلەن يۈرسىڭىز بولغىدەك دەيدۇ تېخى .

ئۇنىڭ كۆزى يىغلايتتى . ئېغىزى، دىلى كۈلەتتى . دېمىسىمۇ ئۇ خېلىدىن بېرى زارىقىپ كۈتكەن مۇھەببەتكە ئېرىشتى . مۇشۇنداق كۈنلەرنىڭ كېلىشىنى ئۇ تولىمۇ ئارزۇ قىلغان ئەمەسمىدى...

مەركىنە نېغمەتنىڭ قولىدىكى بىر دەستە گۈلگە، تويۇپ تويۇپ قارىۋالدى ۋە نېغمەتنىڭ كۆزىگە قاراپ تۇرۇپ :

- رەخمەت...، بىراق مەن قوبۇل قىلالمايمەن . مۇناسىۋىتىمىز مۇشۇنىڭ بىلەن ئاياغلاشسۇن، - دەپلا كەينىگە ئۆرۈلۈپ ئېغىزىنى قاماللاپ يىغلىغىنچە يۈگۈرۈپ كىرىپ كەتتى . چۈنكى نېغمەتنىڭ قىلغانلىرى ئۇنىڭ قاتتىق غۇرۇرىغا تەگكەندى .

- مەن ئېرىشتىم، ماڭا مۇشۇ بولسىلا كۇپايە، - دەيتتى ئۇ ئىچىدە .

2007 - يىل فېۋرال

- ياق پۇرسەت تۈگىدى . بىردەم تۇرۇپ تۇر، كەتمە ھە .

نېغمەتنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى . ھەمدە يۈگۈرگەن پىتى ياتىقىغا كىرىپ كېتىپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا چۈشتە تەييارلاپ قويغان بىر دەستە ئەتىراپىنى كۆتۈرۈپ چىقتى .

- مەركىنە، مەن سېنى ھەرگىز يىغلىتىپ كىرگۈزۈۋەتمەيمەن . ئەينى چاغدا قانداق ھاياجان بىلەن مەغرۇر كىرىپ كەتكەن بولساڭ، ھازىرمۇ شۇنداق كىرىشىڭنى ئۆتىنمەن، بولامدۇ؟! - ئۇنىڭ كۆزىدىن ياش ئەگىيىتى، ئاۋازلىرى تىترەيتتى...

- بۇ 13 تال ئەتىراپى، 300 تال ئاللىمدىم . سەن ئابلزمۇ «ئۇ ماڭا 300 تال ئەتىراپى ئېلىپ بەرسە ئاندىن يۈرمەن» دەپتىكەنمەن، مەندە ئۇنچىلىك كۆپ پۇل بولمىغاچقا مۇشۇنچىلىكلا ئالدىم . بىراق بۇلارنىڭ 300 تال ياپىرقى بار، مەن ساناپ چىقتىم . راس، مەركىنە كۆڭلۈمنى قوبۇل قىلغىن، - نېغمەتنىڭ كۆزىدىنمۇ ئىختىيارسىز ياش تۆكۈلۈپ كەتتى .

ھەي ياش! سەنمۇ قىزىق ھە؟! كىشى ئازابلانسىمۇ ئاقسەن، خۇشالانسىمۇ ئاقسەن، ئۆزۈڭ كىچىك بولغىنىڭ بىلەن ئالەمچە سىرلىقسەن .

- مەن ئۇ چاغدا چاقچاق قىلىپ قويغان . مەن

\*\*\*\*\*

مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى قىبلىنامىسى:

ھەممىزگە گۈزەللىك يار بولغاي، بىلگىنىمىز بىلەن قىلغىنىمىز بىر بولغاي

中央民族大学校训：美美与共 知行合一



ياز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، دەل ئۈجمە پىششىقى مەزگىلىدە ئوتۇنغا بېرىپتۇ. ئۇ ۋاقىتتا، سەنمۇ بىلىسەن قورساق مەسلىسى تېخى ھەل بولمىغان مەزگىل. خېلى ئۇزۇن ماڭغاندىن كېيىن ئۇلۇغ بوۋاڭنى ئاچلىق ۋە ئۇسسۇزلۇق ھالسىراتقىلى تۇرۇپتۇ. ئادەم ئاچلىققا بەرداشلىق بېرەلگىنى بىلەن ئۇسسۇزلۇققا بەرداشلىق بەرمىكى قىيىن. شۇنىڭ بىلەن ئۇلۇغ بوۋاڭ ئەتراپتىن سۇ ئىزدەشكە باشلاپتۇ ۋە يېقىن ئەتراپتىكى بىر تۈپ كىچىك ئۈجمىنى كۆرۈپ ئېغىر يارىدار قۇتقۇزۇشقا ئېرىشكەندەك خۇش بۇلۇپ كېتىپتۇ. ئۈجمىنى يېگەندىن كېيىن ئۇسسۇزلۇقمۇ قېنىپتۇ. قورسىقىمۇ تويغاندەك بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلۇغ بوۋاڭ ئۇنىڭدىن ئالغىچ كېتىپ تىكىپ قويۇش نىيىتىگە كەپتۇ. چۈنكى ئۇ ئۇلۇغ بوۋاڭنىڭ جېنىنى ساقلاپ قالغان - دە!

مەن مومامغا قارىدىم. گەپ قىلىشى ئۈچۈن تەمەشەلدەيمۇ، ئۆزۈمنى توختىتىۋالدىم. چۈنكى، مومامنىڭ بۇ ئۈجمە توغرىلىق تېخىمۇ كۆپ سۆزلەپ بېرىشىنى ئۈمىد قىلاتتىم.

- ئۇلۇغ بوۋاڭنىڭ ئېيتىشىچە، ئەگەر ئۈجمە پىشىپ مېۋىسى تۆكۈلسە كىشىنىڭ گۇناھى يۈيۈلۈپ كېتەرمىش. مېۋىسىنى خەقلەر يېسە ساۋاپ بولارمىش. بوۋاڭ ئىككىمىزنىڭ بالىلىقمۇ مۇشۇ دەرخ تۇۋىدە ئۆتكەن. كېيىن ئۇلۇغ بوۋاڭ تۈگەپ كېتىش ئالدىدا بۇ ئۈجمىنى كەسمەسلىكى قايتا-قايتا چېكىلدى. بۇ ئۈجمە بوۋاڭ ئىككىمىزنىڭ مۇھەببىتىمىزنىڭ شاھىدى ئىدى، كېيىن بوۋاڭمۇ تۈگەپ كەتتى. مەن بۇ ئۈجمىگە قارىساملا بوۋاڭنىڭ سىماسى كۆز ئالدىمغا كېلىپ قالدۇ، خۇددى بۇ ئۈجمە ئۇلار بىلەن بىر جان، بىر تەن بۇلۇپ كەتكەندەكلا ھېس قىلىپ قالغىمەن.

- موما، ئۇنداقتا سىز ھازىرمۇ بوۋامنى ئەسلىيدىكەنسۇز - دە، مەن قىزىقىپ سورىدىم. مومام

تەلمۈرۈپ كېتەتتۇق. لېكىن مومام ئۇن - تۇنسۇز، چوڭقۇر ئۇھ تارتقىنچە ئولتۇرۇپ كېتەتتى. مەن مومامنىڭ نېمىشقا شۇنداق قىلىدىغانلىقىنى چۈشەنمەيتتىم. بۇ مېنىڭ بالىلىق قەلبىمدە بىر تۈگۈن پەيدا قىلغانىدى. كېيىن بىز ئاچا - سىڭىل كەينى - كەينىدىن مەكتەپكە كىردۇق. خېلى ئىش ئۇققۇدەك ۋاقىتلىرىم ئىدى. بىر كۈنى كۆڭلۈمدىكى ئەشۇ يېشىلىمگەن تۈگۈننى ئېيتىش قارارىغا كەلدىم - دە، مومامغا دېدىم:

- موما، سىز مۇشۇ قېرى ئۈجمىگە قارىسىڭىزلا چوڭقۇر ئۇھ تارتىسىز، ئەجىبا بۇ قېرى ئۈجمىدە بىز بىلمەيدىغان بىرەر سىر بارمۇ قانداق؟

- بالام، ئاڭلاشنى خالامسەن؟ مەن ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن بېشىمنى لىڭشىتتىم. مومام بولسا يەنىلا بۇرۇنقىغا ئوخشاش سىنچى كۆزلىرىنى قېرى ئۈجمىگە تىكتى.

- بالام، سەن بۇ ئۈجمىنىڭ قانچىلىك تارىخقا ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلمەسەن؟

- بوۋام 85 يېشىدا تۈگەپ كەتكەن بولسا، ئۇ تۈگەپ كەتكىلىمۇ ئون يىلچە بولاي دېدى، چوقۇم 100 يىلچە بولاي دېدىغۇ دەيمەن!؟

- توغرا ئېيتتىڭ! بۇ ئۈجمىگە توپتوغرا 103 يىل بوپتۇ. ھېلىمۇ ئېنىق ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. بوۋاڭ بىلەن ئىككىمىز بىر تۇغقان قېرىنداشلارنىڭ بالىلىرى ئىدۇق. كىچىك چېغىمدا داۋاملىق بوۋاڭلارنىڭ ئۆيىگە چىقىپ ئوينىيدىغان، شۇ ۋاقىتتا مەن بۇ ئۈجمىنىڭ ئۇلۇغ بوۋاڭ تەرىپىدىن قويۇلغانلىقىنى ھەم بۇ توغرىسىدا بەزى گەپلەرنىمۇ ئاڭلىغانىدىم.

- قانداق گەپ ئۇ موما؟ - بۇرۇن بىزنىڭ يېزىدىكىلەر تاغدىن ئوتتۇن ئەكىلىدىكەن. تاغ بەك يىراق بولغاچقا بىر بېرىپ كەلگۈچە ئىككى - ئۈچ كۈن كېتىدىكەن. ئۇلۇغ بوۋاڭ

چوڭقۇر ئۇھ تارتتى. مەن بۇ قېرى ئۇجمىگە ھۆرمەت

نەزىرىم بىلەن قارىدىم. چۈنكى، مېنىڭ بالىلىقىمۇ بۇ قېرى دەرەختىن ئايرىلغان ئەمەس.

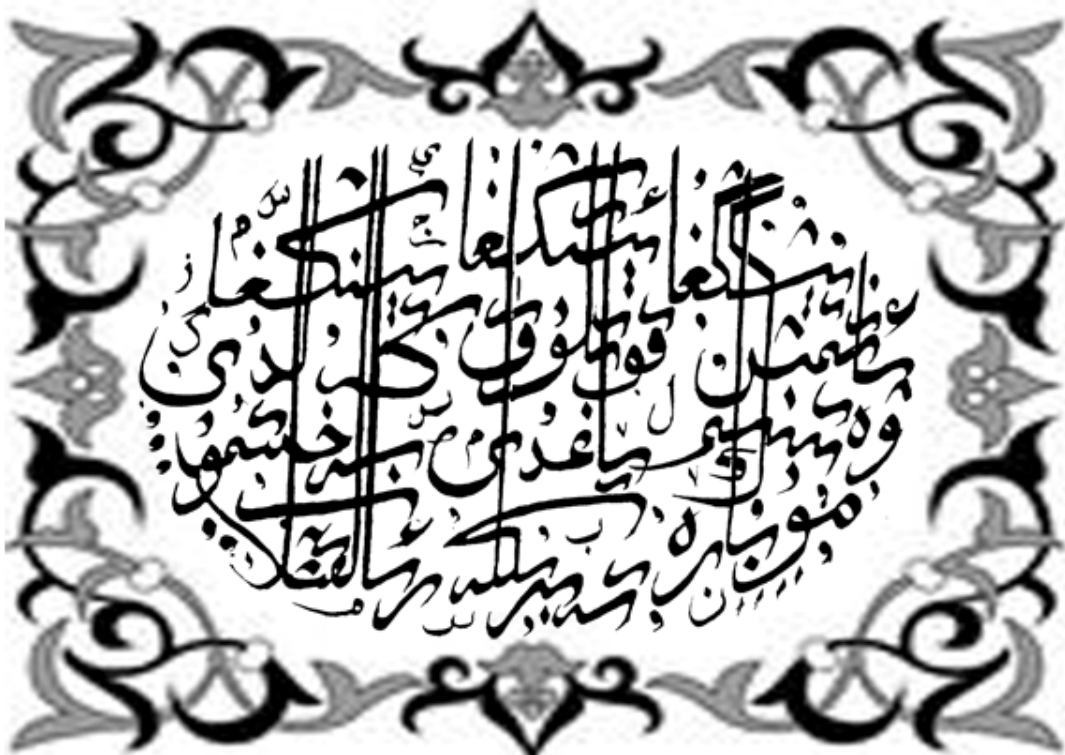
ھازىر ھەر قېتىم بۇ ئۇجمىگە قارىغىنىدا، بوۋامنىڭ ئاق كۆڭلەك ئۈستىگە چىگىۋالغان پوتىسى، ئاپتاپتا كۆيۈپ قارىداپ كەتكەن بولسىمۇ، داۋاملىق تەبەسسۇم يېغىپ تۇرىدىغان چىرايى، ئۇزۇن ساقلى، مومامنىڭ ئۇچتەك ئاقارغان چاچلىرى ۋە توختىماي ئۇھ تارتىشلىرى يادىغا كېلىدۇ. ئۇلار ھەممىسى كەتتى. لېكىن ئۇلارنىڭ ئەسلىملىرى بىزنىڭ ھويلىمىزدىن چىقىپ كەتكىنى يوق. ھازىر بۇ ئۇجمە ئاللىقاچان قۇچاق يەتكۈسىز دەرىجىدە يوغىناپ كەتتى.

دادام بىر كۈنى ھەرنى كۆتۈرۈپ چىقىپ ئۇجمىنىڭ

بىر شېخىنى كەسكىلى تۇرۇپتۇ. مەن يېلىنىش ئاھاڭىدا

دادامغا دېدىم:

- دادا، كەسمەڭ! مومامنىڭ روھى بار، مومامنى سېغىنىپ ئۇنىڭغا قارىسام شۇنداق خۇش بولىمەن. كەسمەڭ دادا، ئۇنىڭدا مېنىڭ بالىلىقىم، سىزنىڭ بوۋامنىڭ بالىلىقىنىڭ ئىزناسى بار. بىچارە ئۇلۇغ بوۋامنىڭ قان- تەرى بار، جېنىم دادا، كەسمەڭ! ئەزەلدىن كۆز يېشى قىلمايدىغان دادامنىڭ كۆزىدىن ئىككى تامچە ياش سىرغىپ چۈشتى. مەن بىلىمەن، دادامنىڭ بۇ ئۇجمىگە بولغان مۇھەببىتى مېنىڭدىنمۇ كۈچلۈك. بۇرۇلۇپ ئۇجمىگە قارىدىم. ئۇ ھېچنەرسىنى سەزمىگەندەك مەغرۇر تۇراتتى. مېنىڭ بولسا، ئۇنىڭغا بولغان مېھرى- مۇھەببىتىم كۈچىيىپ بېرىۋاتاتتى.



يۇقۇرىدىكى ھۆسنىخەتنى 2006 يىللىق سىنىپتىن ئۆمەر جان ئىسمايىل ئارتۇچى يازغان.

قاغان، كۆلتېكىنلەر ئوردا قىلغان ئورخۇن-يېنسەي ۋادىلىرىنى، شىمالغا قاراپ ئېقىپ يەر ئانىنىڭ مېڭىسىنى سۇغىرىۋاتقان ئېرتىش سۇلىرىنى كۆردۈم. كەڭ كەتكەن ياپيېشىل سېبرىيە تۈزلەڭلىكى - «جىمى سوغۇقنىڭ مەنبەسى» دەپ ئاتالغان بۇ زېمىندا مەن توغلىمىدىم. چۈنكى، بۇ زېمىندا ئەجدادلىرىمنىڭ قېنى بار، ئىزى بار. ھاياتى كۈچۈم ئۇرغۇپ تاشتى، بوۋىلىرىمنىڭ نامىنى ئېلىپ ئۇنلۇك خىتاب قىلدىم. خىتابىم داۋاملىشىۋاتىدى، نەلەردىندۇر پەيدا بولغان ئېيىقلار ماڭا ھۆر كىرەپ جەز قىلدى ⑤. غەربكە قاراپ قاچتىم. كۆردۈمكى، بۇ جاي ئېيىق ئۆتكۈرى بولۇپ قاپتۇ، بىراق، ئەجدادىمنىڭ مۇشۇ زېمىندا ياشىغانلىقى ھەققەت.

ئامۇ، سىر دەريالىرى ئۆز جېنىنى جان ئېستەلمەي ئاۋارە. كاسپى، ئارال دېڭىزلىرى موماينىڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن بىر جۈپ كۆزىگە ئوخشاپ قاپتۇ، مەن بۇ يەردە تۇرۇشنى خالىمىدىم. دەجىلە-فەرات، ئەرەبىستاندىكى سالات. ئادەمنى ئۆلتۈرىدىغان تىمناسلىق. شۇنىسى قىزىقكى، بۇ يەردە ئادەم كۆرمىدىم. «ئۆلۈك دېڭىز» مۇ راستىنلا ئۆلۈپ قالغان بولسا كېرەك، بۇرۇم پۇرۇخ ھىدى بىلەن تولدى، بۇ يەردىكى مەدەنىيەت چېچىۋېتىلگەن بىر قاچا ئېسىل تاماققا ئوخشاپ قالغانىدى. كۆڭلۈم تارتىپ تۇرسىمۇ بۇ چالماقتىن ⑥ سەسكىنىشكە مەجبۇر بولدۇم.

جەنۇبقا قارىۋىدىم، ئالدىدا ئېگىز تۇرساق پەيدا بولدى، ھالقىپ ئۆتتۈم، قۇرۇپ ماجالى قالمىغان ھىندى دەرياسى كۆز ئالدىدا نامايەن بولدى، تاجماھال مەقبەرىسى ئالدىدا ئۇسۇل ئوينىۋاتقان يالىڭاچ ئايال، گانگې دەرياسىدا يۇيۇنۇۋاتقان يالىڭاچ ئادەم. خورلۇق ھېس قىلدىم. نەزىرىمنى يۆتكىدىم. سارۋېن دەرياسى بويدىكى چوڭ بۇدساتۋا مېنى مەسخىرە قىلىپ كۈلدى. ئەتراپىدىكى جانىۋارلار تەتۈر قارىۋېلىشتى. مېكونگ



ئاسىيانىڭ كىندىكى (ئاسىيانىڭ كىندىكى قېنى يالقۇنغاغا تۆكۈلگەنمىكەن) تەڭرى تاغلىرى بۇ زېمىنغا قېقىلغان قوزۇق. تەڭرى تاغ باغرىدا تۇرمەن، بۇغدا چوققىسىغا چىقىپ ئەتراپىغا قارىدىم. تۇرپان ئويمانلىقىدا دۈملىنىپ يېتىۋېرىشنى لايىق كۆرمىدىم، تەڭرى ئاتا قىلغان بىر جۈپ كۆزۈمگە قوشۇلغان كۆڭۈل كۆزۈم، ئاسىياغا قىلغان قىسقا سەپىرىمگە يېڭى-يېڭى مەنلەرنى قوشتى. قېنى ئوقۇرمەن، سىزمۇ قەلب تېرەنلىكىدىن مەن بىلەن بىللە ئۇلۇغ ئوكيان ① بويلىرىدىن، ئاخىرقى دېڭىزغىچە ② سوزۇلۇپ ياتقان ئاسىيا قىتئەسىنى كېزىپ كۆرگەيسىز.

شەرقىدە خۇاڭخې دەرياسى ئېگىز تاغلاردىن ھالقىپ ئۆتۈپ ھەيۋەت بىلەن خېشى كارىدورغا كىرىپ كەلدى، كۆكنۇر ③ ۋادىلىرىدىن تارتىپ، تىلەن تاغلىرىغىچە ④ بىر خىل تىترەك زېمىننى قاپلىدى، كۆردۈمكى، ئۆزى كەشلىگەن خۇاڭخې دەرياسى سۈر ۋە ھەيۋە بىلەن جۇڭخۇا تۇپرىقىنى بېسىپ ئۆتۈپ، ئۇلۇغ ئوكيانغا قۇيۇلۇۋېتىپتۇ. جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ئەقىل-پاراسىتى بولمىش سەددىچىن سېپىلى تاغلاردىن باغلارغىچە ئۆز ئايىقىنى قويۇپ مەغرورانە قەد كۆتۈرۈپ تۇرۇپتۇ.

مەن شىمالغا قارىۋىدىم بىر زامانلاردا ئىلىك



دەرياسىغا تەلمۈردۈم. قورال تۇتۇۋالغان بىچارە «ئەسكەر بالىلار پىيادە» ⑦ نى ئېيتىپ غاڭزىسىغا ئوت ياقتى. دېڭىزلاردىن ھالقىدىم. شەرقتىكى قۇياش پارلاپ تۇرۇپتۇ. بىراق، ھېچبىر نۇرى يوق.

مەن كۆزۈمنى يۇمدۇم. گۇناھقا مەھكۇم بولۇپ، يالغۇچ قالغان ئادەم ئاتىغا ئۆز تىكىنى بىلەن شىكەستە يەتكۈزۈپ، چۆلگە پالانغان چىلانلار، زېمىن ئانا جاي- جايلارغا قويغان قاراۋۇل قارىغايىلار، ئەجدادلىرىمىز ئاتلىرىنى چاپتۇرۇپ پادىلىرىنى باقتۇرۇپ ئۆتكەن گۈزەل بارىكۆل يايلاقلىرى، بوۋىلىرىمىزنىڭ ئەرۋاھلىرى چۆرگەلەۋاتقان ئەسكەشەھەر، ئالتىزاق خارابىلىرى تۇيۇقسىز خىيال ئېكرانىدىن كەچتى. كۆزۈمنى ئاچقىنىدا ئىنسانلارنىڭ ئايىقى ئاستىدا چەيلىنىپ ياتقان ئاقتاش يايلاقلىرى زار-زار يىغلاۋاتىدۇ. ئۇ يەر-بۇ يەرلەردە يېتىمىسرەپ تۇرغان ھاسارلار ⑧ ئاز-تولا زەخمە يېگەن بولسىمۇ، قەددىنى تىك تۇتۇپ كىشىلەرگە ئاتام زامانىدىكى ئىشلارنى سۆزلەپ بېرىۋاتىدۇ. قوغۇنچى قىز ئۈستىگە كىيىدۈرۈلگەن كىچىككەنە سۇلياۋ ھەيكەل بولسا، مەنسىتمىگەن ئەلپازدا بېلىنى تۇتۇپ، يالغان ھىجىۋاتىدۇ ⑨. كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ قالدى، ئارا يۇلتۇز ⑩ جىلغىلىرىدىن سەنجاپار ئېغىزلىرىغىچە، نوم سەھراىرىدىن بوغاز چۆللۈكلىرىگىچە بولغان مەن تۇغۇلۇپ ئۆسكەن دىيار. بۇ يۇرتنىڭ يۈرىكىنى تىڭشىغىنىدا مۇڭلۇق قۇمۇل غىجىكىنىڭ ئۇنى قۇلىقىمغا كىردى. يانلىرىمغا قارىۋىدىم، ھەممە: «غېرىپ بولدۇم، غېرىپ بولدۇم. غېرىپ بولغانغا يىغلايمەن...» دەپ ناخشا ئوقۇۋېتىپتۇ. شۇندىلا ئۆز-ئۆزۈمگە كېلىپ يۈرىكىمنى تۇتقىنىدا، غېرىبلىق پۈتۈن بەدىنىمگە تارقاپ كېتىپتۇ. زېمىننىڭ تومۇرىنى تۇتقىنىدا، بۇ غېرىبلىق زېمىننىڭ قان-قېنىغا سىڭىپ كەتكەنلىكىنى،

ئۇنىڭمۇ ئۇنىسىز يىغلاۋاتقانلىقىنى بايقىدىم.

مانا بۇ ئاسىيانىڭ كىچىككەنە بىر بۇرجىكى. ئاتام بىلەن بالام ئارىسىدا ئىككى خىيال بولۇپ پۇچۇلىنىۋاتقان، بىراق ئەپسۇسلانمايدىغان، باتۇرلارچە گۈزەل ئەتىنى، پارلاق قۇياشنى كۈتۈۋالدىغان قەيسەر بىر زىمىن...

مانا بۇ مەن كۆرگەن ئاسىيا.

\*\*\*\*\*

ئىزاھلار:

- ① ئۇلۇغ ئوكيان - تېنچ ئوكيان (ھازىرقى ئاتىلىشى)
- ② ئاخىرقى دېڭىز - ئادىرئانىك دېڭىز (ھازىرقى ئاتىلىشى)
- ③ كۆكنۇر - چىڭخەي (ھازىرقى ئاتىلىشى)
- ④ تىلەن تېغى - چىلىەنشەن (ھازىرقى ئاتىلىشى)
- ⑤ جەز قىلماق - ھەيۋە قىلماق، سۇر كۆرسەتمەك (قۇمۇل شېۋىسى)
- ⑥ چالقىماق - ئېشىپ قالغان تاماق (قۇمۇل شېۋىسى)
- ⑦ ئەسكەر بالىلار پىيادە - قۇمۇل خەلق تارىخى ناخشىلىرىدىن بىرى
- ⑧ ھاسار - سېپىل (قۇمۇل شېۋىسى)
- ⑨ بۇ جايدا 2006 - يىللار ئەتراپىدا قۇمۇلنىڭ سىمۋولى بولمىش قوغۇنچى قىز ھەيكىلى ئۈستىگە كىيگۈزۈپ قويۇلغان سۇلياۋ ھەيكەل كۆزدە تۇتىلىدۇ.
- ⑩ ئارا يۇلتۇز - قۇمۇلنىڭ شەرقى پاسىلى شىڭشىشا

2006 - يىل ئۈرۈمچى



## ئۆگىنىش ئېڭى - نۇسرەتنىڭ تېڭى

( نەسر )

ئابدۇرەئوپ پولات تەكلىماكانى

ئالدى بىلەن ئۆزىنى چۈشىنىشى، ئۆزىنىڭ نەرخ - باھاسىنى بىلىشى، ئاندىن دۇنيانى، دۇنيا ياشامىنى بىلىپ يېتىشىنىڭ مۇتلەق زۆرۈر قاتتىق دېتالى؛ ئۇنىڭغا، يەنى ئۆگىنىشكە مۇجەسسەمدۇر دۇنيادا ياشاشنىڭ، ھايات كەچۈرۈشنىڭ پۈتكۈل چارىسى، تەدبىرى ۋە ھەممە ئامالى.

ھالبۇكى، ئۆگىنىشنى خالىمىغان، ئۆگەنمىگەن ئادەم ئۆزىنىڭ قەدەر - قىممىتىنى بىلمەيدۇ؛ ئۆگىنىشنى پەرز بىلمىگەن ئادەم بۇ دۇنيانى، بۇ دۇنيا ھاياتىنىڭ نېمىلىكىنى بىلىپ يېتەلمەيدۇ؛ ئۆگىنىشنى ئۆزىگە بۇرچ بىلمىگەن ئادەم بۇ دۇنيادا قانداق ياشاشنى، قانداق تۇرمۇش كەچۈرۈشنى تېڭى - پىيى بىلەن بىلىپ كېتەلمەيدۇ.

شۇنداق، ئۆگىنىش - ھەر قانداق ئىنسان بۇ دۇنيادا جەزمەن ئورۇنداشقا تېگىشلىك بىرىنچى ۋە ئەڭ چوڭ مەجبۇرىيەتكى، بۇ مەجبۇرىيەتنى ئۆتمەي تۇرۇپ، ئىنسان ھەقىقىي مەنىدىكى ئىنسان بولالمايدۇ. شۇڭا، مۇسۇلمانلارنىڭ مۇقەددەس كىتابى قۇرئان كەرىمنىڭ بىرىنچى ئايىتى «ئىقرا بىسىمى رەببىكە (پەرۋەردىگارنىڭ نامى بىلەن ئوقۇ - ئۆگەن!)» دەپ نازىل بولغانىكەن. دېمەككى، ئىنسان ئۈچۈن، ئۆگىنىش ئەڭ مۇھىم، ئۆگىنىش تولمۇ زۆرۈر، ئۆگىنىش بەك مۇقەددەس؛ ياشامى ئەھمىيەتلىك، تۇرمۇشنى مەنىلىك ۋە ھاياتنى قىممەتلىك قىلىدىغان قوراللار ئىچىدە، ئۆگىنىشنىڭ ئالدىغا ھېچ قاندىقى مەڭگۈ ئۆتەلمەس!

ئىنسان بۇ دۇنياغا مۇشۇنداق بىر ئىنسان سۈپىتى بىلەن تۆرەلگەنىكەن، ياشاشى كېرەك، ياشىغاندىمۇ ئىنسانغا مۇناسىپ رەۋىشتە ياخشى ياشاشى كېرەك. شۇنداق دېيىشى مۇمكىنكى، ياشاش، ياشىغاندىمۇ بار ئىمكان بىلەن ياخشى ياشاش ھەر قانداق ئىنسان ئۈچۈن بىر مەجبۇرىيەتتۇر.

ھالبۇكى، ياشام مەجبۇرىيىتىنى جايدا ئادا قىلىپ، ياخشى ياشاشنى ئويلىغان ئادەم ئالدى بىلەن جەزمەن ئۆگىنىشى كېرەككى، ئۆگىنىش تېڭى - تەكتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ھەر قانداق بىر ئىنسان ئۈچۈن باش تارتىپ بولمايدىغان بۇرچ ۋە زۆرۈر مەسئۇلىيەتتۇر.

شۇنداق، ئۆگىنىش - ھەر قانداق ئادەم بۇ دۇنيادىكى ياشام يولىدا دۇچ كېلىدىغان تۇنجى ئۆتكەلكى، بۇ ئۆتكەلدىن ئۆتەلمەسكە، تاللىنىپ ياشاپ قالسەن؛ ئۆتەلمەسكە، شاللىنىپ سەپتىن قالسەن؛ بوۋاقنىڭ ئانىنى ئېمىشىنى بىلىشى ئۆگىنىشكە باغلىق؛ سەبىي بالىنىڭ ئۆمىلىشىنى، مېڭىشىنى بىلىشىمۇ ئوخشاشلا ئۆگىنىشكە تاللىق. ئەقىل يېشىدىكى ھەر قانداق بىر ئادەمنىڭ ئۆسۈپ، كامالەت تېپىپ، يېتۈك بىر مەدەنىي ئىنسان بولۇپ ياشىيالىشى ئاداققى جەھەتتە يەنىلا ئۆگىنىشكە قاراشلىق.

ئۆگىنىش ئەھمىيەتتە، ئىنسانلىق ياشام بىلىكلىرىنى بىلىشىنى، تۇرمۇش ھۈنەر - سەنئەتلىرىنى پەم قىلىشىنى ۋە ھاياتلىق تېخنىكىسىنى ئىدراك قىلىشىنى، شۇ ئارقىلىق، دۇنيا ھاياتىنى ھەقىقەتتە مەنىدار قىلىشىنى ئۆزىگە مەزمۇن قىلىدۇكى، ئۆگىنىش - ھەر قانداق بىر ئىنساننىڭ

چۈنكى، ئۆگىنىش ئاڭلىقلىقى ئىنسانغا ھەمىشە ئۆزلۈكسىز ، ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىش ھەرىكىتىنى ئاتا قىلىپ تۇرىدۇ. ھالبۇكى، مۇئەييەن بىر ئاڭ ئىنسان مېڭىسىدە تۇرىۋېرىپ سېسىپ كەتمەي، مۇناسىپ بىر ھەرىكەتكە ئايلانغاندىلا، ئاندىن ئۇ مەلۇم نەتىجە كۆرسىتىدۇ. مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا، ئاڭلىق مەخلۇق ھېسابلىنىدىغان ئىنساندا، پەقەت ۋە پەقەت ئۆگىنىش ئاڭلىقلىقى بولغاندىلا، ئاندىن ئۇ غەلبە-نۇسرەت قازىنالايدۇ. ئاندىن ئۇ بۇ ئەمگەك-ئىجاد دۇنياسىدا ئىنساندەك ياشىيالايدۇ، ئاندىن بۇ گۈزەل ھاياتنىڭ ھوسۇللۇق قەنتىنى راسا چاقالايدۇ.

سناپ باق، قېرىندىشىم سەنمۇ. كالاڭدا ئۆگىنىش ئېڭىنى تۇرغۇز ۋە تىرىشىپ ئۆگەن. ئۆگىنىش ئېڭى بىلەن تۇرمۇش ئېتىڭنىڭ بېشىغا سالغىن سەن يۈگەن!

ئۆگىنىش - ھەر قانداق ئىنساننى بۇ دۇنيادا ئاكتىپ، تەشەببۇسكار ۋە راھەت ياشاش ئىمكانىغا ئىگە قىلىدىغان بىرىنچى بۈيۈك تەدبىر. «تەدبىرنىڭ قانداق بولسا، تەقدىرنىڭ شۇنداق بولىدۇ». ھالبۇكى، ئۆگىنىش ئېڭى بىلەن ئۆزىنى قوراللىنىۋالغان، ئۆزىدە ئۆگىنىش ئېڭىنى تۇرغۇزۇۋالغان ۋە ئۆگىنىش بىلەن ئۆزىنى ئاۋۋۇندۇرۇۋالغان ئىنسان ئەمەلىيەتتە، ئۆز تەقدىرىنى ئۆز قولىدا تۇتالغان ئىنسان بولىدۇ.

ئىنسانلىق سۈپىتىگە مۇناسىپ ياشاشنىڭ ئەمەلىيەتتە، ئۆزى ئۈچۈن بىر مەجبۇرىيەت ئىكەنلىكىنى تونۇغان ئىنساندا، ئۆگىنىش ئاڭلىقلىقى جۇلالاپ تۇرىدۇكى، ئۆگىنىش ئاڭلىقلىقىغا ساھىب بولغان ئىنسان ئۆزىنى غەلبە-نۇسرەتنىڭ ئاچقۇچىنى قولىغا ئالغان ئىنسان ھېسابلىسا، ھەتتا ئۆزىنى غەلبە-نۇسرەتنىڭ يېرىمىنى قولغا كەلتۈرۈپ بولغان ئىنسان سانسا بولىدۇ.

2008 - يىل 29 - دىكابىر .

## بىلرۈڭۈ

ئەسسالامۇ ئەلەيڭمۇ ئوتۇرمەنلەر!

مەزكۇر ژۇرنال مەركىزىي سىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى ئۇيغۇر تىل-ئەدەبىياتى فاكولتېتى ژۇرنال بۆلۈمى تەرىپىدىن چىقىرىلىدىغان ئىچكى ژۇرنال بولۇپ، ژۇرنىلىمىزنىڭ تارقىتىلىش ئوبېكتى فاكولتېتىمىز ئوقۇتقۇچى-ئوقۇغۇچىلىرى بىلەنلا چەكلىنىدىغانلىقتىن، ھەر قانداق شەخسنىڭ، ھەر قانداق سەۋەب بىلەن ژۇرنىلىمىزنى كۆپەيتىپ بېسىشىغا، ژۇرنىلىمىزنىڭ ئەسەرلەرنى ئۆز نامىدا مەتبۇئاتلارغا ئەۋەتىۋېلىشىغا بولمايدۇ. كەڭ ساۋاتداشلارنىڭ ژۇرنىلىمىزنى ياخشى ئەسەرلەر بىلەن تەمىنلەپ، خىزمىتىمىزنى يېقىندىن قوللاش بىلەن بىرگە، يۇقىرىدىكى تەرەپلەرگە ۋەپقەت قىلىپ قويۇشنى ئۈمىد قىلىمىز .





# ئانا تىلىم

(نەسر)

ئاينۇرقىز مەھتىمىن (2007)

ئانا تىلىم - تاۋۇشلىرى تېنىمنى تىترەتكەن تىل؛  
تەپتىدىن تاڭ تەبەسسۇمى تەپچىرىگەن تىل،  
تەسەۋۋۇرۇمنى تەقدىر تانىسىدىن تارتىپ، تەدبىر  
تانىسىغا تاغغان تىل، تاڭدىكى تاباندىن تەرەققىيات  
تامچىلىرى تامغان تىل.

ئانا تىلىم - تاۋۇشلىرىمنى تەبىئەت تامان  
تاراتقىنىدا تەكەللۇمسىز مەن، تاۋۇشلىرىمدا تىلىملىرىمنى  
تاپقىنىدا تەئەججۇپسىز مەن، تاۋۇشلىرىمدا تارىخ  
تەۋشلىرىمدا تەجربىلەرنى تاسقىغىنىدا  
تالاپەتسىز مەن.

ئانا تىلىم - تىلىمىز تەندۇرۇسلىقىمىدىن  
تەھاسىز مەن، تىلىمىز تىرىكلىكىمىدىن تەھەنناسىز مەن،  
تىلىمىز ئائىزەل تەئەللۇقانىلىرىدىن تەرك مەن.

ئانا تىلىم - تەرەققىيات تەكچىسىدىن، تارىخ  
تەرەققىيات تاشقىنىلىرىدىن تاكاموللىقنى تالىشىدۇ،  
توختاۋسىز تەر تۆككۈچىلەر تاۋلىنىپ تەڭرى تېغىدەك  
تىكىلىشىدۇ. تاماشا تانىلىرىدا تاقلىغۇچىلار تۈزىغان  
توزغاقتەك تاشلىنىدۇ.

ئانا تىلىم - تەرەققىياتتىكى تۇمارىمىسەن، تىلىمىز  
تەرەققىياتنى تاجلاپ تاقۇلغان تاتراغۇلارنىڭ  
تەكەببۇرانە تاپا - تەنىلىرىنى تىغشىغىنىدا  
تاقەتسىزلىنىمەن، تىلىمىزلىق توغرىسىدىكى تەنبەھتىن

تاتارغان تايىنىسزلىرىنى تاپقىنىدا تەشۋىشلىنىمەن، تىلىمىز  
تارىخ تەۋەللۇتچىلىرىنىڭ تەشۋىقاتلىرىغا  
تەبەسسۇمسىز مەن.

ئانا تىلىم - تۇرمۇش تونۇرلىرىدا تاۋلانغىنىدا  
تاتلىق تەمىدىن تىلىرىمنى تامىشىمەن، تائەزەلدىن  
تائەبەتكە تاقاشقان تەۋەككۈل تاغلىرىدا تىك - تاك  
توپتەك تارقىشىپ، تاراجلانغان تۇپراققا تاشلانغىنىدا  
تەمكىن تىۋىشلىرىمدا تەسەللى تاپمەن.

ئانا تىلىم - تومۇرلىرىدىكى تەمكىن تۇيغۇ تەرىپىڭ  
تامان تىپىرلىماقتا، تەپەككۈر ۋە تەسەۋۋۇرلىرىم  
تەمبۇرنىڭ تارىسىدىن تارالغاندەك تازالىقلارغا تولغان  
تاۋۇشلار تامان تىترىمەكتە.

ئانا تىلىم - تىرىكلىكتىكى تەۋەرۈكۈمىسەن،  
تەرەققىياتتىكى تۈۋرۈكۈمىسەن.

تىلىمىز تەنتەنە تىلىكىم تامام،  
تىلىمىز تاجۇ - تەخت تىزىقىم تامام.  
تىلىمىز تەكتىسىز تالاي تەكەللۇم،  
تىلىمىز تىرىكلىك تىنىقىم تامام.

## قەلب تۇيغۇلىرى

ئابدۇمىجىت جىلىل (2007 - يىللىق ئاسپىرانتى)

### يىغىن يىلغا جاۋاب

قېرىنئالماس يىللار قەلبنى ،  
ئەسىرلەرمۇ كەتسە يىراقلاپ .  
ئازاب ، بەخت ... بېزەكلىك ھايات ،  
ئۆستۈرىدۇ بىزنى ئاۋايلاپ .  
ئۇزاق كەتكەن ، كېتىۋەر يىللار ،  
كەچمىشلەرگە چەكمەيمىز ئازاب .  
يىغى ھايات قويندا تەمكىن ،  
سوئالغىغا بىرىمىز جاۋاب ...

### ھىجران

پەرۋىشسىز قۇربان ئەقىدە گۈلى ،  
ھەسرەتنى يوللارغا چاقىنى چاققان .  
ناز بىلەن ھاكلانغان يۈزلەردە دۇنيا ،  
توزۇيدۇ ياش بولۇپ لەرزى ئاھ لەرزى .  
كۆزلىرىم تۇيغۇسى - تۆكۈلەر جانان ،  
قەلبىمدە ھاياتقا ئۆزگىچە ئاھاڭ .  
پەردازسىز سۆيگۈمنىڭ ھارغىن ئارمىنى ،  
تەلەيدۇ شەپەقتىن ئاداققى بىر تاڭ ...

### ۋىجدانىمغا

توختىقارى (2008)

قويماقتىمەن قەبرەڭگە ،  
گۈل چەمبىرەك ئەي ۋىجدان .  
ھايات تۇرسام مەن تېخى ،  
كېتىپ قالدىڭ ئەي ۋىجدان .  
ھېچكىم بىلمەس شۇ ئىشلار ،  
بەزى ناھەق بولسىمۇ ،  
لېكىن سەن ...  
بىلىپ قالدىڭ ،  
بىلىپ قالدىڭ ئەي ۋىجدان .  
چىدىمدى بۇ يۈزۈم ،  
يوقلاشقىمۇ قەبرەڭنى .  
چىقالمدىم بىر قېتىم ،  
سېنىڭ تۇپراق بېشىڭغا .  
يىغلاۋېرىپ ھەركۈنى .  
قۇرۇپ كەتتى كۆز يېشىم ،  
بەربىر !...  
تېرىلمەيسەن  
بىلىمەن

## كۆزدىن ئاققان يېشىمغا

شاتلىق بىلەن گۈللىگەن ھېسلا،  
ئاق بەلباغنى بەلگە باغلاپتۇ،  
سوزۇپ ئېيتقان ئاشق مۇڭلىرى،  
خەستە جاننى ئوتتا داغلاپتۇ.

توختاپ قالغاچ شاتلىق جىلۋىسى،  
سۈكۈت شۇدەم جاھاننى ئاپتۇ،  
شاتلىق سۆيگەن گۈل يۈزلۈكلەرمۇ،  
قاباھەتكە يار بولۇپ قاپتۇ.

تۇيغۇ شەھرىدە قۇياش كۆيۈپتۇ،  
ھەسرەت يۈتۈپ ئايىمۇ ئۆلۈپتۇ،  
نەمجان قالغان زېمىننى كۆرگەن،  
بۇلۇت يىغلاپ يەرنى سۆيۈپتۇ.

بۇلبۇل ئاھۇ - پەرياد چېكىپتۇ،  
يۈرۈكىدىن قانلار چېچىپتۇ،  
تامچىپ چۈشۈپ گۈلنىڭ مەڭزىگە،  
مۆھۈر كەبى ئەينەن ئۇيۇپتۇ.

ئوت تۇتاشقان غازاڭ تۇيغۇلار،  
يەر سۈپۈرۈپ نەمجان يېتىپتۇ،  
ئۈمىد دەرىخى كەتكەچ كېسىلىپ،  
سۇلغان ھالدا ئەلەم يۈتۈپتۇ.

مەيۈس جانلار يېپى يوق لەڭلەك،  
ئۆزگە تۇيغۇ ئىستەپ كېتىپتۇ.  
ئادىشىنى يوقاتقان كۈلكە،  
گۈل يۈزلەردىن مەڭگۈ قېچىپتۇ.



گۈل يۈزلەردىن باتىنغان شادلىق،  
كىرىپكەردە مۈگىدەپ قاپتۇ،  
ئېغىر تىنىپ ئۇھسىنغان يېتى،  
شۇنداق چوڭقۇر ئۇيقۇنى ساپتۇ.

چۈشلىرىدە بىر دەريا قايغۇ،  
كۈلكىلىرى سايلاردا قاپتۇ،  
نىدالارنى قوڭغىراق قىلىپ،  
شامالارنىڭ تىلىدا چاپتۇر.

ئەھلى ۋاپا سەزمىگەن ئەلەم،  
قىيان مىسلى باغرىنى ئاپتۇ،  
ھازا ئېچىپ گۈلگۈن چىرايلار،  
قان - ياشىدىن قەبرە ياساپتۇ.

باراڭلارغا ئىلىنغان تەشۋىش،  
گۇمانسىراپ غەيۋەت باشلاپتۇ،  
روھى ئۆلگەن تەبەسسۇم يىغلاپ،  
جېنىنىمۇ گۆرگە تاشلاپتۇ.

2009.3.3



ئانا تىلىنىڭ بۇ زامان سۇنۇپ كەتتى شۆھرىتى ،  
يات تىللاردىن سۆز تىلەش كەلدى بىزگە نۆۋىتى .  
ئۇيغۇرلاردا يۈرۈشەر يات تىللاردا سۆھبىتى ،  
يوقالغاندا ئانا تىل كىمگە كېلەر تۆھمىتى ،  
ئەجەپ يامراپ كەتتى بۇ ئۇيغۇر ئىللەتلىرى .

ئىللەتلىرىڭ ساماندىك چىرىتمەكتە تېنىڭنى .  
چىرىپ غايىپ بولغاندا ئويلايمسەن يا ئېتىڭنى ،  
مەھمۇد ، شۆھرەت ، ئەركىندەك ئۇنتۇمىغىن ئىسمىڭنى .  
يېزىپ قالما ئەۋلادقا شاللاق تارىخ بېتىڭنى ،  
ئەجەپ يامراپ كەتتى بۇ ئۇيغۇر ئىللەتلىرى .

كۈيلەپ باقتۇق بۇ يەردە ئۇيغۇرلارنىڭ خىلىنى ،  
مەدەت ئېلىپ قىز - يىگىت باغلاپ كەلدى بېلىنى ،  
سۆزلەپ قويدۇم مەن پەقەت ئىللەتلەرنىڭ بىرىنى ،  
سېلىپ قويسىكەن ئۇيغۇرۇم شېئىرىمغا كۆز قىرىنى ،  
روھىمىزدىن قوغلايلى خوش ئەمدى ئۇيغۇر ئىللەتلىرى .

چىپشماقتا ئات بولۇپ پۇرسەتتە دۇنيا مىللەتلىرى ،  
ئۇنتۇلدى بىزدە دۇنيا تەڭلىمىسى قىسمەتلىرى ،  
ئۆتتى يىللار قالدى جاۋابسىز ئەجدادلار ھىممەتلىرى ،  
كۈتەر ئەمدى ئۇيغۇرنى تەقدىرنىڭ نە قىسمەتلىرى  
تارىماقتا روھىمىزدىن بەس - بەستە ئۇيغۇر ئىللەتلىرى .

سورۇن دەپ كۈندە چاپتىڭ بەزمىگە ،  
چاپلاشتى شۇڭا ئەيدىز سەندەك ئەزمىگە ،  
تۇرۇقلۇق ھالىڭ خاراب قاتتىڭ مىسرا نەزمىگە ،  
نېمە دەيسەن ئەۋلاد كەلسە سىنى دادلاپ ئەرزىگە ،  
ئەجەپ يامراپ كەتتى بۇ ئۇيغۇر ئىللەتلىرى .

ئوغرى دېسە خەقلەرنىڭ خىيالىغا كېلەرمىز ،  
پۇل بىرىمەن دېسىلا كىيىمىنىمۇ سالارمىز .  
پۇل قالدۇ ئۇيغۇرۇم پۇشايماندا قالارمىز ،  
مىللىتىمىز شەنگە شاللاق نامنى قاتارمىز ،  
ئەجەپ يامراپ كەتتى بۇ ئۇيغۇر ئىللەتلىرى .

## شېئىر ۋە شائىر

قۇربانجان ۋاھاپ (2007)

(شائىر تېيىپجان ئېلىيېۋ ۋاپاتىنىڭ 20 يىللىق خاتىرىسىگە بېغىشلايمەن)

شېئىر دەپ شۇنچىلا خىياللىرىمدىن،  
 كۆرۈنەر مىسرالار ئەينەك مىسالى.  
 ھاياتنىڭ شادلىقى قىسمەتلىرىنىڭ،  
 ئاياندىر شېئىردا ئۆز ئەينى ھالى.  
 پەردازلىق دۇنيانىڭ رەڭدار جىلۋىسى،  
 مەزگىللىك چاقنايدۇ ئەينەك يۈزىدە.  
 ئەبەتلىك ئايانې تەپەككۈر بىلەن،  
 شېئىر بوپ تۆرىلەر شائىر كۆزىدە.  
 رەڭدارلىق سىداملىق بارچە بارچىسى،  
 سىزىلار قەلەمدە لېرىكا بولۇپ.  
 تۇرمۇشتىن چايقالغان تەسىرات جامى،  
 بېلىق كۆز بولغانچە ئىلھامغا تولۇپ.  
 شائىرنىڭ قەلىمى تۇرمۇش بېتىدە،  
 ئىلھامدىن كۈچ ئېلىپ چاپىدۇ گويىا.  
 مىسرالار يۈزىدە قىزىدۇ قانلار،  
 كۆۋەجەپ تاشىدۇ ئەبەدى سىياھ.  
 شائىر ئۇ تارىخنىڭ ئىزگۈ شاھىدى،  
 ھەق سۆزلەپ ھەق ئۈچۈن ئۆلۈشكە تەييار.

تومۇردا ئاققىنى ۋىجدان سىياھى،  
 پاكلىقتىن ئۇپۇقنى سۆيىدۇ دىللار.  
 شائىر ئۇ ئاشۇنداق ئىجادكار ئىنسان،  
 ئىلھامدىن پۈتىدۇ تارىخنى گويىا.  
 ھەقىقەت ئۈچۈن ئۇ كىرەر جەڭگاھقا،  
 يۈرەكنى ئوق قىلىپ قەلىمىنى يا.  
 گويىاكى مېھنەتكەش دېھقان مىسالى،  
 چاچىدۇ ئۈمىدلىك ئىلھام ئۇرۇقى.  
 شائىرنىڭ ئەجرىدىن يىقىلغان شامدا،  
 قاپلايدۇ ئالەمنى بىلگۈ يورۇقى.  
 ۋەتەننىڭ غېمى دەل شائىرنىڭ غېمى،  
 ئەل كۈلسە كۈلىدۇ، يىغلىسا يىغلار.  
 ۋىجداندا بىسلانغان مىسرالرىنى،  
 قىلچ قىپ ياۋلارنىڭ كۆكسىنى تىغلار.  
 سۆيگۈدىن نۇر بولۇپ يارالغان شائىر،  
 تارقىتىپ كېتەر كەن دۇنياغا سۆيگۈ.  
 مىللىتىم شائىرى تېيىپجان ئېلىيېۋ،  
 كۆپ ئىزلار قالدۇرغان ئاشۇنداق ئىزگۈ.

يۈرەكنىڭ ياشلىرى تۆكۈلسە بىر كۈن،  
ئۇ چاققان سۆيگۈدىن ئىللىدۇ قەلب.  
غەزەللەر ئېيتىششاق ۋەتەن ھەققىدە،  
سۆيگۈسى ئىلھامنى قىلىدۇ جەلىپ  
ئەسلەيمىز شائىرنى سۈكۈتتە بۈگۈن،  
سىماسى كۆرۈنەر توپلاملىرىدىن.  
كۆزدە ياش يۈرەكتىن ئوخچۇپ سېغىنىش،  
سۆيۈنۈپ شائىرنىڭ ئەشئارلىرىدىن.

\*

ئەي شائىر، روھىڭدىن مەدەت بەر بىزگە،  
بىز ياشلار ئىزىڭنى ھامان باسىمىز.  
بۈگۈنى سۈكۈتتە ئەسلىسەك سېنى،  
ئەتسى گۈللەردىن قەبرەڭ ياپىمىز.

مىللەتنىڭ شائىرى، چولپىنى ئىدى.  
ئەنە شۇ جىسمى چوغ يۈرىكى ئاتەش.  
ئەل-ۋەتەن ئىشىقىدا ئۆتكەنتى كۆيۈپ،  
ماتىمى دىللارنى قىلغان ئىدى غەش.  
كەتسىمۇ روھى بار، ئەجرى ھاياتتۇر،  
ئۇيغۇرنىڭ دىلىدا ئەبەدىلئەبەد.  
مېھنىتى چاقنايدۇ گويىكى ھۈكەر،  
تارقىتىپ ئالەمگە چەكسىز مۇھەببەت.

شۇ چەكسىز سۆيگۈنىڭ مېھنەتلىرىدە،  
پايانسىز ئالەمگە قويغاننى سىزىپ.  
شۇنداقلا ئەڭ گۈزەل سوغا بەرگەنتى،  
خەلقىمگە ئەجرىدىن گۈلدەستە تىزىپ.

## تۇنجى مۇھەببىتىم

ئۆزبېكچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى :

ئابدۇمىجىت ئابدۇللا (2006)

خازان بولغان گۈل كەبى سارغىيىپ سۇلغانم يوق،  
سېنى ئەسلەپ يىغلايمەن، ئاھ! تۇنجى مۇھەببىتىم.  
ئەسلەپ باغرىم تىغلايمەن، ئاھ! تۇنجى مۇھەببىتىم،  
يول بىلمەي قالسا ئادەم - مۇھەببەتتە سۆيۈنگەي،  
غەم-غۇسسىگە پاتسا ھەم - مۇھەببەتتە سۆيۈنگەي.  
چارىسىز قاتسا ئادەم - مۇھەببەتتە سۆيۈنگەي،  
مەن كىمدىن سۆيۈنگەيمەن، ئاھ! تۇنجى مۇھەببىتىم.

دۇنيا دېگەن شۇنداق بىر بىلىپ بولماسى سر ئىكەن،  
گاھ ھەيۋەتلىك گاھىدا تۇڭلۇكسىز قەسر ئىكەن.  
لېكىن ئىنسان ھەمىشە بىر ھېسقا ئەسر ئىكەن...  
نېچۈن بىلىمدىم ئاۋۋال، ئاھ! تۇنجى مۇھەببىتىم،  
پەرۋا قىلمىدىم ئاۋۋال، ئاھ! تۇنجى مۇھەببىتىم.  
ھالبۇكى ئارزۇلاردىن جۇدا ھەم بولغانم يوق،  
يۇلتۇزدەك كۈلگەنم يوق، ئاي كەبى تولغانم يوق.

پەقەت ئەسلەپ يانغايەن، ئاھا! تۇنجى مۇھەببەتتەم،



جەھەتلەردە قانداق پىلانلار بار؟  
 لىتىپ توختى (فاكۇلتېتىمىز مۇدىرى، دوكتور-  
 ئاسپىرانتلار يېتەكچىسى): فاكۇلتېتىمىز قۇرۇلۇپ بەش  
 يىللىق مۇساپىنى غەلبىلىك بېسىپ ئۆتتى. بۇنىڭدىن  
 كىيىنكى ئوقۇ-ئوقۇتۇش ۋەزىپىمىز تېخىمۇ شەرەپلىك  
 ۋە ئېغىر. بۇنىڭدىن كىيىن بىزنىڭ خىزمىتىمىز يەنىلا  
 ئوقۇ-ئوقۇتۇشتىن ئىبارەت بۇ مۇقەددەس ۋە تۈپ  
 ۋەزىپىمىزنى خەلقىمىز، ئوقۇغۇچىلىرىمىز ۋە  
 ئوقۇغۇچىلىرىمىزنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ كۈتكىنىدەك ياخشى  
 ئادا قىلىشقا مەركەزلىشىدۇ.

بۇ جەھەتتە سان ۋە سۈپەتنى تەڭ تۇتىمىز. سان  
 دېگىنىمىزدە، ھازىرقى ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى، ھەر يىلى  
 40 نەپەر تولۇق كۇرس ئوقۇغۇچىسى قوبۇل قىلىش  
 نىسبىتىنى مۇقىم ساقلاش ئاساسىدا، ئاسپىرانتلارنىڭ  
 سانىنى يىلدىن-يىلغا كۆپەيتىشكە تىرىشىمىز، بۇنىڭدىن  
 باشقا يەنە بىلىم ئاشۇرىدىغانلار، سىرتتىن دەرس

تەقدىرنىڭ قىسمى بىلەن ھەممىمىز ئۇيغۇر تىلى-  
 ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا جەم بولدۇق. كەلگۈسىدە ۋەتەن  
 ئۈچۈن، ئەڭ ئاددىيىسى ئۆزىمىز ئۈچۈن بىر كىشىلىك  
 قىممەت يارىتىش ئۈچۈن تىرىشماقتىمىز. كۆز ئالدىمىزدا  
 بىزگە مەڭگۈ ئۇنتۇيالمايغۇدەك ھېكمەت بېرىۋاتقان  
 جاپاكەش ئۇستازلار، ئۆزلۈك ۋە كىملىكىمىز ئۈچۈن  
 كەسپىمىزگە ئىشتىياق باغلىغان دوكتور-ئاسپىرانت  
 ئاكا-ھەدىلىرىمىز، تىرىشىش ئارقىلىق ئۆز غايىسىنى  
 رېئاللىققا ئايلاندۇرىۋاتقان ساۋاقداشلىرىمىز بىزگە  
 پەخىرلىنىش تۇيغۇسى ۋە ئىزدىنىش روھى ئاتا قىلماقتا.  
 قىنى، ئۇلارنىڭ كۆڭۈل سۆزىنى ئاڭلاپ بېقىڭ! ئۇلار  
 زادى ئۆزى ۋە بىز، دۇنيا ۋە كەلگۈسى ھەققىدە  
 نىمىلەرنى پىچىرلاۋاتقاندۇ؟

**ئۇستازلار ئېيتىدۇ: ئۈمىد سىلەردە !**

سادا: فاكۇلتېت رەھبەرلىك تەشكىلى ئاپپاراتى  
 قايتىدىن تەشكىللەنگەندىن كىيىن، ئوقۇ-ئوقۇتۇش



مەكتىپىمىز ۋە فاكولتېتىمىز رەھبەرلىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ خىزمەت تېپىشى ئىشىنى بۇندىن كىيىن مۇشۇ كەسىپلەرنىڭ داۋاملىق مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى - تۇرالماسلىقى بىلەن باغلاپ جىددى تەدبىرلەرنى قوللىنىپ ئىمكان قەدەر كۆپ ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىرىنچى تۈركۈمدە خىزمەتكە ئورۇنلىشىشىنى قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشماقتىمىز. بۇ جەھەتتە بىزگە بولغان بىسىم ۋە تۈرتكە تەڭ مەۋجۇت. بىزنىڭ خۇشال بولىدىغىنىمىز ئوقۇغۇچىلىرىمىزنىڭ ئومۇمىي سەۋىيىسى ياخشى، ساپاسى يۇقىرى، بىلىم دائىرىسى كەڭ، بىرگە ماھىر كۆپكە قادىر، خەنزۇچە ۋە چەتئەل تىلى سەۋىيىسى ۋە كومپيۇتېر بىلىملىرى ئوخشاش كەسىپتىكى باشقا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭكىدىن يەنىلا يۇقىرى. شۇڭا بازار ئىگىلىكىگە يۈزلىنىپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ خىزمەت تېپىشىنى ھۆكۈمەت بىر تۇتاش تەقسىم قىلىشتىن، ھازىرقى ئادەم ئىشلەتكۈچى ئورون بىلەن خىزمەت ئىزدىگۈچىلەر ئۆزلىرى كېلىشىپ ھەل قىلىشقا يۈزلەنگەن بۈگۈنكى كۈندىمۇ، بىزنىڭ مۇشۇ كەسىپنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىشقا ئورۇنلىشىشى نىسبىتى يەنىلا يۇقىرى بولماقتا. بىز بۇنىڭدىن خۇشالمىز ھەم بۇ جەھەتتە يەنىمۇ تىرىشىپ يېڭى نەتىجىلەرنى يارىتىمىز.

سادا: فاكولتېتىمىز ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىياتى كەسىپىدە ئوقۇۋاتقان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھازىرقى ئۆگىنىش، قىزىقىش ۋە ئىزدىنىش ئەھۋالىغا قانداق قارايسىز؟

ئابدۇرەئوپ تەكلىماكانىي (فاكولتېتىمىز چاغاتاي ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى، دوكتور - ئاسپىرانتلار يېتەكچىسى): فاكولتېتىمىزدا ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىياتى كەسىپىگە ھەر يىلى 40 نەپەردىن ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىنىۋاتىدۇ. بۇ يىل ئوقۇش پۈتتۈرىدىغان ئوتتۇز سەككىز نەپەر 2004 - يىللىق سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرىدىن ئون ئىككى نەپەرنىڭ ماگىستىرلىق

ئالمايدىغانلار، دوكتور ئاشتىلار، چەتئەللىك ئوقۇغۇچىلار، ئالاھىدە تەربىيىلىنىدىغانلارنىڭ سانىمۇ يىلدىن - يىلغا كۆپەيتىمىز. پۇرسەت بولسا يەنە جەمئىيەتتە كۇرس ئېچىپ تېخىمۇ كۆپ ئادەمنى تەربىيىلەيمىز.

سۈپەت جەھەتتىن ئالساق، بىز فاكولتېتىمىزنىڭ قەدىمكى تۈرك تىلى، قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى، چاغاتاي ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىياتى، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىياتى قاتارلىق جەھەتلەردە ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان جۇغلانغان ئەۋزەل شارائىتلىرىمىزنى تېخىمۇ مۇستەھكەملەپ، بۇنىڭدىن كىيىنكى ئوقۇتۇش ۋە تەتقىقات جەھەتلەردە مەملىكەت ئىچى - سىرتىدىكى تەسىرىمىزنى تېخىمۇ كېڭەيتىمىز. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى كەسىپداشلار بىلەن بولغان ئىلمىي ئالماشتۇرۇشنى كۈچەيتىپ، ئۆزىمىزنىڭ يېتەرسىزلىكلىرىمىزنى تولدۇرۇپ، فاكولتېتىمىزنىڭ ئابروىنى تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈپ، كەسىپىمىزنى تېخىمۇ كۆپ ئوقۇغۇچىلار كېلىپ ئوقۇشىنى ئارزۇ قىلىدىغان بىر كەسىپ قىلىپ قۇرۇپ چىقىمىز!

سادا: فاكولتېتىمىز ئوقۇغۇچىلىرىمىزنىڭ خىزمەت تېپىش مەسىلىسىگە قانداق قارايسىز؟

لىتىپ توختى (فاكولتېتىمىز مۇدىرى، دوكتور - ئاسپىرانتلار يېتەكچىسى): فاكولتېتىمىزدا ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىيات كەسىپىنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ خىزمەت تېپىش مەسىلىسى ئۈستىدە ھەممىمىز باش قاتۇرماقتىمىز. بۇ بىزلا يولۇقۇۋاتقان مەسىلە بولماستىن، مەملىكەت بويىچە ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىمىزنىڭ خىزمەت تېپىش تەس بولۇۋاتقان ئومۇمىي ئەھۋالىنىڭ بىر ئىنكاسىدۇر. بۇ مەسىلىگە ھۆكۈمىتىمىز، دۆلەت رەھبەرلىرىمىز كۆڭۈل بۆلۈۋاتىدۇ. بۇ مەسىلە دۆلىتىمىز ۋەزىيىتىنىڭ مۇقىملىقى، جەمئىيىتىمىزنىڭ ئىناقلىقى بىلەنمۇ مۇناسىۋەتلىك چوڭ ئىش قاتارىدا تۇتۇلۇۋاتىدۇ. شۇڭا،

تېلىدىكى خېلى بىر بۆلەك سۆزلەرنىڭ كېلىشى مەنبەسى ۋە فونېتىك ئۆزگىرىشى قىلىش سەۋەبى ۋە قانۇنىيەتلىرىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ.

ئۈچىنچى، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى ۋە چاغاتاي ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنى ياخشى ئۆگەنگەندە، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى كلاسسىك شائىرلارغا تەقلىد قىلىنغان شېئىرلارنى ياخشى چۈشەنگىلى ۋە ئۇلاردىكى بەدىئىي گۈزەللىكتىن تولۇق بەھرىمەن بولغىلى بولىدۇ.

تۆتىنچى، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى ئاساسىي بىلىملىرى بىلەن مەرىپەتلىك بولغاندا، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى خېلى بىر بۆلەك سۆزلەردە ئىزچىل مەۋجۇد بولۇپ كېلىۋاتقان فونېتىكىلىق ئۆزگىچىلىكلەرنىڭ سەۋەبلىرىنى بىلگىلى ۋە ئۇلارنى ئىلمىي ھالدا توغرا شەرھلەپ بەرگىلى بولىدۇ.

بەشىنچى، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلىنى ياخشى ئۆگەنگەن ۋە ئوبدان تەتقىق قىلغاندا، ئۇيغۇر تىلى سوستاۋىدىكى سۆز مەنىلىرىنىڭ كېڭىيىشى، تارىيىشى ۋە كۆچۈشى، شۇنىڭدەك سۆز-كەلىمىلەرگە كۆچمە مەنىلەرنىڭ يۈكلىنىشى قاتارلىق سېمانتىكىلىق ھادىسىلەرنى دادىغا يەتكۈزۈپ شەرھلەپ كۆرسەتكىلى بولىدۇ.

ئالتىنچى، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى مەرىپىتى ئۇيغۇر يەر-نامىلىرىنى تەتقىق قىلىشتا، كەم بولسا بولمايدىغان مۇھىم رول ئوينايدۇ.

يەتتىنچى، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى ساۋاتى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر لۇغەتچىلىكىنىڭ سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتە، مۇھىم تۈرتكىلىك رول ئوينايدۇ.

سەككىزىنچى، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى مەرىپىتى كۈنىمىزدىكى سۆز-ئاتالغۇلارنى قېلىپلاشتۇرۇش ۋە توغرىلاپ ئىشلىتىش خىزمىتىدە، دەردىمىزگە يېتىدۇ.

توققۇزىنچى، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى مەرىپىتى

ئىمتىھانغا قاتنىشىپ، ئون ئىككى نەپىرنىڭ ئۆتكەنلىكى ئەمەللىيىتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئەۋلادلارنىڭ تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى جەھەتتە يىلدىن يىلغا ئالغا ئىلگىرىلەۋاتقانلىقى ئەمەللىيەت. ھازىر ئالىي مەكتەپلەردە، خەنزۇ تىلى بىلەن ئىنگلىز تىلى قاتارلىق چەتئەل تىلىنىڭ ئۆگىنىشىگە نىسبەتەن ئېنىق تەلەپ، ئېنىق ئۆلچەك بار. ئەمما مىللىي تىل-يېزىق ئۆگىنىشىگە قارىتا، زادى قانداق بىر سەۋىيىگە يەتكۈزۈش جەھەتتە ئېنىق بىر چەك، روشەن بىر ئۆلچەك يوق. مۇشۇنداق ئەھۋالدىمۇ، ئوقۇغۇچىلىرىمىزنىڭ مىللىي تىل-يېزىقىمىزنى ۋە ئەدەبىياتىمىزنى قوغداش، ئالغا قاراپ راۋاجلاندۇرۇش ئېڭى ئاساسدا، بار ئىمكان بىلەن تىرىشىپ ئۆگىنىشىگە رىغبەتلەندۈرۈش، نەق پاكىت، ئەھمىيەتلىك مىساللار ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ ئۇيغۇر تىل-ئەدەبىياتى كەسپى بويىچە ئۆگىنىشىنى يېڭىدىن يېڭى پەللىگە كۆتۈرۈش ھەممىمىزنىڭ ئورتاق بۇرچىدۇر.

سادا: سىزنىڭچە، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى ۋە ئەدەبىياتى ئۆگىنىشنىڭ ھازىرقى تۇرمۇشىمىزغا نىسبەتەن قانداق پايدىسى ۋە ئەھمىيىتى بار؟

ئابدۇرەئوپ تەكلىماكانىي (فاكۇلتېتىمىز چاغاتاي ئۇيغۇر تىل-ئەدەبىياتى ئوقۇتقۇچىسى، دوكتور-ئاسپىرانتلار يېتەكچىسى): مېنىڭچە، ئۇيغۇر زىيالىيلىرىنىڭ ھەممىسى چاغاتاي ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىنىۋېلىشى كېرەك. چاغاتاي ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگەنگەنلەر تۆۋەندىكىدەك پايدىنى كۆرىدۇ:

بىرىنچى، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى ئاساسىي بىلىملىرىنى ئۆگەنگەندە، ئۇيغۇر كىشى ئىسىملىرى ئىچىدىكى مۇسۇلمانچە تەركىبلەرنىڭ مەنە-ئۇقۇم دائىرىسىنى توغرا ۋە تولۇق شەرھلەپ بەرگىلى بولىدۇ.

ئىككىنچى، چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى ئاساسىي بىلىملىرىنى ئىگىلىگەندە، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر

ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆگىنىش قىزغىنلىقىنى قوزغاش. مەن سىنىپتا ناھايىتى كۆپ تەكرارلايدىغان بەزى ئوخشىتىشلار بار: بىز ئۆزىمىزنىڭ يېقىن تۇغىنىمىزنىڭ بوۋىقىنى قۇچقىمىزغا ئالسا، ئۇ قۇچقىمىزغا ھەتتا يۈز-كۆزىمىزگە سېيىپ-چىچىپ قويسا، تىللىماقتا يوق قاقاقلاپ كۈلۈپ، قايتىدىن ئۇنىڭ پەلەكلىرىگە سۆيۈپ كېتىمىز. ئەمما باشقا بىراۋنىڭ بالىسى قۇچقىمىزغا سېيىش ئۇياقتا تۇرسۇن ئىشىكىمىزنىڭ ئالدىغا تاھارەت قىلىپ قويسا، كۈچۈكتىن-كۈچۈككە سېلىپ تىلاپ كېتىمىز. مانا بۇ ئىككى ئەھۋالنىڭ تۈپ سەۋەبى بالىغا بولغان مۇھەببەتنىڭ ئوخشىماسلىقىدا: ھەرگىزمۇ ئىككى بوۋاقتىڭ پوق - سۈيۈدۈكنىڭ رەڭگى ياكى پۇراق - تەمىنىڭ ئوخشاشمىغانلىقىدا ئەمەس! بەزى بالىلار ئازراق يامغۇر ياغسا، دەرسكە چىقمايدۇ. ئەمما، بەزى يىگىتلەر رۇخسارلىرى بىلەن بىرەر يىراق يەرگە بېرىپ كۆرۈشۈشنى ۋەدىلەشسە، يامغۇر ياغامدۇ، قارمۇ ھەرگىز توسالغۇ بولالمايدۇ. مانا بۇ مۇھەببەتنىڭ، ھېسسىياتىنىڭ كۈچى. بىز كۆپ ھېكايىلەرنى ئاڭلىغان. ئىلىم - پەنگە ئىشتىياق باغلىغانلار ھەرقانداق مۇشەققەتكە يولۇقسىمۇ قىلچە تەۋرەپ قالمايدۇ. دېمەك، بۇ يەردىكى ئەڭ ئالدىنقى مەسىلە ئوقۇغۇچىلاردا بىلىمگە بولغان قىزىقىش بولۇشى لازىم. بۇنىڭ ئۈچۈن ئوقۇتقۇچى قولىدىن كەلگەن بارلىق ئىمكانىيەتتىن پايدىلىنىپ ئوقۇغۇچىلارنى بىلىمگە قىزىقتۇرۇشى لازىم. سىلەر يۇقىرىدا دەپ ئۆتكەن نورۇز كېچىلىكىدىكى «قەدىمكى ئۇيغۇرچە قوشاقلارنى ئوقۇش» ھەم مەدىنىي كۆڭۈل ئېچىش ھەم ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى قوزغاشقا تۈرتكە بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىقتىدارىنى قىزىپ، بىلىم ئۆگىنىشكە بولغان ئىشەنچىسىنى تۇرغۇزۇشتا ناھايىتى ياخشى رول ئوينىدى. مېنىڭ كۆزۈمگە شۇ ئوقۇغۇچىلار ئىسسىق ئوت كۆرۈندۈ، ئۇلارنىڭ ئوماق، سەمىمىي، غەيرەتلىك

ئىنساننى ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامى تېكىستلىرىنىڭ قەدرىگە تېخىمۇ يەتكۈزۈدۇ، قىممىتىنى تېخىمۇ ئارتقۇزىدۇ. چۈنكى، ئەڭ ئېنىق گەپ بىلەن ئېيتقاندا، «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى» دېمەك ئەمەلىيەتتە، «ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامىنىڭ تېكىست تىلى» دېمەكتۇر. ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامىنى شۇ قەدەر سېھىرلىك ۋە شۇ قەدەر جەزىبىدار قىلغان نەرسە، ئۇنىڭدىكى گۈزەللىكتە تەڭدىشى يوق ئۇچىيۇز ئاتىمىش ئاھاڭدىن باشقا، ئۇ گۈزەل ئاھاڭلارغا «ئالتۇن ئۈزۈككە ياقۇت كۆز» كەبى ياراشقان، ئۆزىنىڭ پۈتمەس-تۈگمەس ھاياتى كۈچى ئارقىلىق، ئۇ يارقىن ئاھاڭلارنى تېخىمۇ جانلاندۇرغان ۋە جىلۋىلەندۈرگەن بىباھا ئۇيغۇر تىلىدۇر!

(ناۋادا بۇ توققۇز جاۋابنىڭ تەپسىلاتىنى كۆرەي دېسىڭىز «چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى ھەققىدە مۇپەسسەل بايان» غا مۇراجىئەت قىلىڭ.)

سادا: 2009 - يىللىق نورۇز كېچىلىكىدە 2006 - يىللىق سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى ئورۇنلىغان «قەدىمكى ئۇيغۇر تېكىستلىرىدىن ئارىيە» ناملىق نومۇر ھەممەيلەننى ناھايىتى تەسىرلەندۈردى. سىزچە، قانداق قىلغاندا قەدىمكى يادىكارلىقلىرىمىزنى تەتقىق قىلىپ، ھازىر ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرايلىمىز؟

مۇھەممەد تېرىپەم سايت (فاكۇلتېتىمىز قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى ئوقۇتقۇچىسى، دوكتور - ئاسپىرانتلار يېتەكچىسى): ھازىر بىزنىڭ فاكۇلتېت ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئۆگىنىشتىكى ئەڭ مۇھىم بىر ئاجىز ھالقا بىرسى ئەڭ ئاساسلىق نەزەرىيە ۋە ئىلىم پەن تەتقىق قىلىش ئۇسۇلىنى ئىگىلەشتە ناھايىتى ئاجىز. بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۇنداق ئاددىي ۋە ئوڭاي ئەمەس، بۇنى ھەممەيلەننىڭ ئۇزۇن ۋاقىت تىرىشىپ ئورتاق ھەمكارلىشىشى ئارقىلىق ھەل قىلغىلى بولىدۇ. بىزنىڭ ئەڭ ئالدى بىلەن ھەل قىلىدىغان مەسىلە

ئوقۇغۇچىلىرىغا چىن دىلىمدىن رەھمەت ئېيتىمەن ! سىلەرنىڭ ئەمىلىيىتىڭلار ھەقىقەتەن «كۆز قورققاق ، قول باتۇر» ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. بىزنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىمىزنىڭ ھەرگىزمۇ «دۆت» ئەمەسلىكىنى ، بەلكى ناھايىتى «ئەقىللىق» ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى! ھەممەيلەنگە ئىلھام ۋە مەدەت بەردى! بۇنىڭدىن بۇنداق پائالىيەتلەرنىڭ تېخىمۇ كۆپ ، تېخىمۇ چوڭقۇر مەنلىك بولۇشىنى ، بولۇپمۇ ئىلىم-پەنگە تېخىمۇ باغلىنىشىنى ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆگىنىش ئاكتىپچانلىقىنى قوزغىشى ، زېھنى قۇۋۋىتىنى ئاشۇرۇشقا پايدىلىق بولۇشىنى ئۈمىد قىلىمەن!

مەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ تەنقىد ۋە مۇلاھىزىسىگە مۇھتاج! مەن بەزى مەسىلىلەر توغرىسىدىكى كۆزقاراشلىرىمنى ، ھىسپاتلىرىمنى دائىم بىلوگ ئارقىلىق ئېلان قىلىپ تۇرىمەن. سىلەرنىڭ مۇلاھىزەڭلەرنى قارشى ئالىمەن.

ئېلخەت ئادرېسى: **m\_sayit@sina.com**

بەيدۇدىكى مۇلاھىزە ئادرېسى: **LOP-SAYIT**  
 (بەيدۇ تورىغا يۇقىرىقى خەتنى باسسىڭىزلا مۇناسىۋەتلىك ماقالىلەرنى تاپالايسىز.)

سادا: سىز ئۆتۈپ كېلىۋاتقان «تىلشۇناسلىقتىن ئومۇمىي بايان» دېگەن بۇ دەرسنىڭ باشقا كەسىپى دەرىجىلەرنى ئوبدان ئۆزلەشتۈرۈشمىزدە قانداق رولى بار؟ موللاننىياز تۇرنىياز (فاكۇلتېتىمىز تىلشۇناسلىق

پەنلىرى ئوقۇتقۇچىسى): تىلشۇناسلىق نەزەرىيىسى ، يەنى ئومۇمىي تىلشۇناسلىق نەزەرىيىسى ئەلۋەتتە دۇنيادىكى ئالتە مىڭ خىلغا يېقىن تىلنىڭ ئومۇمىي يەكۈنى ئەمەس (چۈنكى ھازىر ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىلغان تىللار تېخى بىر نەچچە يۈزلە). ئەمما قانداقلا بولمىسۇن ، ئومۇمىي تىلشۇناسلىق نەزەرىيىسى ھەرگىزمۇ مەلۇم بىر كونكرېت تىل ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلغان تەتقىقاتنىڭمۇ يەكۈنى ئەمەس ، يەنى ئۇ مەلۇم بىر تىل ئۈستىدە ئېلىپ

سىمىسى دائىم ماڭا مەدەت بېرىپ : «مۇئەللىم ، سىز بىزگە قانچە كۆيۈنسكىڭىز ، بىز شۇنچە تىرىشىپ ئۆگىنىمىز » دەيدۇ. رەھمەت سىلەرگە! رەھمەت خەلقىمىزنىڭ مۇنەۋۋەر ، جەسۇر ئوقۇغۇچىلىرى! سىلەرگە كۆز تەگمىسۇن. تىنىڭلار سالامەت ، ئەخلاقىڭلار پەزىلەتلىك ، بىلىمىڭلار چوڭقۇر بولسۇن!

چەتئەلدە ھەر قانداق بىرى ئۇيغۇر تىلى ، ئۇيغۇر تارىخى ۋە ئۇيغۇر مەدەنىيىتى ھەتتا ئۇيغۇر ئىقتىسادىنى تەتقىق قىلغانلارنىڭ ھەممىسى قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىنىدۇ. خەنزۇ مەكتەپىنىڭ يەسىلىسىدىن تارتىپ تاكى ئالىي مەكتەپكىچە توختىماي قەدىمكى خەنزۇ تىلىنى ئۆگىنىدۇ. ھەرقانداق بىر خەنزۇچە ئەدەبىياتشۇناس ، تارىخشۇناس ، مەدەنىيەتشۇناسنىڭ ھەممىسى قەدىمكى خەنزۇ تىلىنى پىششىق ئۆگىنىدۇ. خەنزۇ تىلشۇناسلارنىڭ ھەممىسىنى «قەدىمكى خەنزۇشۇناس» دېيىشكە بولىدۇ. دادىسى ، ئاپىسى ، بوۋىسى ، مومىسىنى تونىمىغان ئادەملەرنى باشقىلار «نېرۋىسىدا چاتاق بار» دەپ قارايدۇ. شۇڭا نورمال ئادەملەرنىڭ ھەممىسى يەتتە ئەجدادىغىچە ئىسمىنى ئېسىدە ساقلايدۇ. بىزنىڭ فاكۇلتېتىمىزنىڭ نامى «ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتى» ، شۇنداق بولغاچقا كېسىپ ئېيتايلىكى : قەدىمكى ئۇيغۇرچىنى ياخشى ئۆگەنمىگەنلەر ھەرگىزمۇ ئىسمى - جىسمىغا لايىق «ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىيات مۇتەخەسسسى» بولالمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىنى ياخشى ئۆگىنىش ئەڭ ئەقەللىي بىر تەلەپ.

يېقىندا فاكۇلتېتىمىزنىڭ ئوتتۇرا ياش ئوقۇتقۇچىسى ئابلىكىم مۇئەللىم 2005-يىللىق سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرىنى بىر ئەمەلىي ۋە ئەھمىيەتلىك پائالىيەتكە ئويۇشتۇرۇپ مۇۋاپىقىيەت قازاندى. مەن ئالدى بىلەن ئابلىكىم مۇئەللىمگە ، ئاندىن 2005-يىللىق سىنىپ

تېلى ۋە ئەدەبىياتنى كەسىپ قىلغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ كەسىپى دەرىجىسىنىڭ بىرى. ئۇ ھەرگىزمۇ كەسىپى دەرىجىسىنىڭ سىرتىدىكى ئايرىم بىر دەرس ئەمەس. يەنە كېلىپ ئۇ باشقا كەسىپى دەرىجىسىنى ئوبدان ئۆزلەشتۈرۈشىمىز ئۈچۈن مۇستەھكەم ئۇل سالىدىغان نەزەرىيىۋىي كەسىپى دەرس.

ئىلمىي تەتقىقاتتا شۇ ئىلىم ساھەسىگە خاس بولغان نەزەرىيىنىڭ يېتەكچىلىك رولىدىن پايدىلانماسلىق، نەزەرىيىدىن باش تارتىش سېپى ئۆزىدىن بولغان ئىلمىيىسىزلىرنىڭ، جاھالەت دەۋرىدە ياشىغان ۋە ياشايدىغان جاھىللارنىڭ خاسىيىتىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىز كەسكىن قىلىپ ئېيتالايمىزكى، بىز ئاڭلاپ كېلىۋاتقان «تېلىۋىزىيەدىن ئومۇمىي بايان» دېگەن بۇ دەرس تېلى ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدىكى باشقا كەسىپى دەرىجىسىنى ئۆزلەشتۈرۈشىمىزنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك بولۇشى ۋە شۇ نەتىجىدە كېلەچەكتىكى تېلى تەتقىقاتىمىزنىڭ ئۈنۈملۈك بولۇشىنىڭ تۈپكى كاپالىتىدۇر.

سادا: سىز ئۇزاق يىل فاكولتېتىمىزدا ئىشلەش جەريانىدا جەمئىيەتكە كۆپلىگەن ئىختىساسلىقلارنى يېتىشتۈرۈپ بەردىڭىز ھەم ئۇلار جەمئىيەت ئۈچۈن تۆھپە قوشۇۋاتىدۇ. ئۇيغۇر خەلقى سىزدەك ئۇستازى بولغانلىقىدىن پەخىرلىنىدۇ. گەرچە پىنسىيىگە چىققان بولسىڭىزمۇ، كەسپىگە بولغان ئوتتەك ئىشتىياقىڭىز بىلەن يەنىلا مۇنبەردە دەرس ئۆتۈپ بىزنى تەسىرلەندۈردىڭىز. ئەمدى، سىزنىڭ فاكولتېتىمىزدىكى ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلارغا دەيدىغان يۈرەك سۆزلىرىڭىزنى ئاڭلاپ باقساق؟

زەينەپ نىياز (فاكولتېتىمىز ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تېلى ئوقۇتقۇچىسى): ئالدى بىلەن ھەممىڭلاردىن تولىمۇ مەنۇن ئىكەنلىكىمنى بىلدۈرۈمەن. مەن ئىزچىل دەرس ئۆتۈش جەريانىدا بارلىق ئىقتىدارىمنى سەرپ قىلىپ،

بېرىلغان تەتقىقاتقا ئاساسلىنىپلا چىقىرىلغان يەكۈن ئەمەس. ئۇ ھەر ھالدا بىر نەچچە يۈز خىل تىل ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلغان تەتقىقاتتىن بايقالغان تىل قانۇنىيەتلىرىدىن ئومۇمىيلاشتۇرۇلغان ۋە شۇلارغا ئاساسەن تىكلەنگەن نەزەرىيىلەردۇر.

كۆپ تىللاردىن ئومۇمىيلاشتۇرۇلغان نەزەرىيە مەلۇم بىر كونكرېت تىل ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلىدىغان تەتقىقات ئۈچۈن دەستۇر رولىنى ئوينايدۇ. مەلۇم بىر كونكرېت تىل ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بارغۇچىلار تەتقىق قىلىۋاتقان شۇ كونكرېت تىلدىكى بارلىق تىل ھادىسىلىرىنى تولۇق ئەسكە ئالغىلى ناتايىن ۋە شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك تىل ماتېرىياللىرىنى تولۇق يىغالىشى ناتايىن ھەمدە يىغىۋالغان چەكلىك تىل ماتېرىياللىرىدىن بايقىلىۋاتقان تىل ھادىسىلىرىنى، تىل قانۇنىيەتلىرىنى توغرا ۋە مەنتىقىگە ئۇيغۇن ھالدا شەرھىلىيەلىشى ناتايىن. بۇنداق ئەھۋالدا، كۆپ تىللاردىن ئومۇمىيلاشتۇرۇلغان تىل نەزەرىيىسىنىڭ ئۆرنەكلىك ۋە دەستۇرلۇق رولىدىن پايدىلىنىشقا، ئۇنى يېتەكچى قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

مەلۇم بىر مىللەتنىڭ تىلى ۋە ئەدەبىياتىنى كەسىپ قىلغان ئوقۇغۇچىلار «تېلىۋىزىيەدىن ئومۇمىي بايان» دېگەن بۇ دەرسنى چوقۇم ئوقۇشى شەرت، چۈنكى بۇ دەرس كۆپ تىللاردىن ئومۇمىيلاشتۇرۇلغان نەزەرىيىنى ئۆگىتىدۇ ۋە مەلۇم بىر كونكرېت تىل ئۈستىدە (مەيلى ئۇ بىر تىلنىڭ ئوخشاش بولمىغان دەۋرلەردىكى تارىخىي يادىكارلىقلىرىدا ساقلىنىپ قالغان تىل بولسۇن، ياكى ھازىر نەق قوللىنىلىۋاتقان تىل بولسۇن) تەتقىقات ئېلىپ بېرىشتا لازىم بولىدىغان زۆرۈرىي بىلىملەرنى، ھەمدە مەلۇم بىر كونكرېت تىل ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىشنىڭ ئۇسۇلىنى ئۆگىتىدۇ. دېمەك، «تېلىۋىزىيەدىن ئومۇمىي بايان» دېگەن بۇ دەرسمۇ مەلۇم بىر مىللەتنىڭ

قىممىتى ھەقىقەتەن يۇقىرى بولۇپ، ئۇنى تۆۋەندىكى جەھەتلەردىن چۈشىنىشكە بولىدۇ.

1. بىر مىللەتنىڭ تارىخى ۋە مەدەنىيىتى، شۇ مىللەتنىڭ ئىجادچانلىق روھىنى ئۆستۈرۈشكە پايدىلىق ئىمكانىيەتلەرنى يارىتىپ بېرىدۇ. چۈنكى مىللى تارىخ ۋە مىللى مەدەنىيەت، شۇ مىللەتنىڭ ئەڭ مۇھىم بايلىقى. مىللەت تارىخى ۋە مەدەنىيىتى بىلەن مەزكۇر مىللەت دېئالېكتىك بىر دەۋرگە كىلىشكە بولىدۇ. شۇڭا، سىستېمىلىق ۋە تىپىك مىللەت تارىخىنىڭ ۋە مىللى مەدەنىيەتنىڭ بولۇشى ھەمدە شۇ مىللەت تارىخى ۋە مەدەنىيىتىنى، مەزكۇر مىللەت توپىنىڭ بىلىشى، كەلگۈسى ئەۋلادلارنىڭ ئۆزىنى بىلىش، روھى جەھەتتىن ئۆزىنى تويۇندۇرۇش، ئۆزىنى ئۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلدۇرۇش، شۇنداقلا، يېڭى ئىجادىيەت، كەشپىياتلارنىڭ بارلىققا كېلىشىنى روھى ئوزۇق بىلەن تەمىن ئېتىدۇ. ئۆزىنىڭ باشقا مىللەتلەر بىلەن بىللە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش ۋە تەرەققىي قىلىشى ئۈچۈن ئۇل سالىدۇ.

2. ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخى ۋە مەدەنىيىتىنى بىلىش، مىللىتىمىزنىڭ ئۇيۇشۇشچانلىقى ۋە ئىتتىپاقلىقىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە پايدىلىق. مىللەت تارىخى ۋە مىللى مەدەنىيەت، بىر مىللەتنىڭ ئۇيۇشۇشچانلىقىنى بىر-بىرىگە چىرماپ تۇرىدىغان مەنئىي يىپ. بۇ يىپ بىلەن باغلانغان مىللەت، دۇنيا مىللەتلىرى بىلەن بىرلىكتە، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە مىللەتلەر ئارا ئورتاق گۈللەپ، بىللە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش جەريانىدا ئۆزىنىڭ رولىنى تېخىمۇ ياخشى جارى قىلدۇرالايدۇ.

3. ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخىغا، مەدەنىيىتىگە قىممەتلىك جاۋاھىراتلار، كەشپىياتلار ۋە قىممەتلىك تەجرىبىلەر، ئاچچىق ساۋاقلار مۇجەسسەملەشكەن. ئۇنىڭ ئىچىدە ساقلىنىشقا، ۋارىسلىق قىلىشقا ۋە جارى قىلدۇرۇشقا تېگىشلىك تەرەپلەر ناھايىتى نۇرغۇن.

ئۇيغۇر تىلى ئوقۇتۇشى ۋە تەتقىقاتى ئۈچۈن ئۆزۈمنى بېغىشلىدىم. بۇ جەرياندا فاكۇلتىتتىكى رەھبەرلەر ۋە كەسپداشلارنىڭ قوللىشىغا ئېرىشتىم. ئوقۇغۇچىلارمۇ ماڭا ھەمدەم بولۇپ، دەرسنى كۆڭۈل قويۇپ ئۆزلەشتۈردى. ھەر قېتىم بۇرۇن تەربىيىلىگەن ئوقۇغۇچىلىرىم مەندىن ئەھۋال سوراپ تېلېفون قىلسا، قەلبىم چەكسىز ھايانغا تولدۇ. دېمەك، مېنىڭ ئەجرىم مېۋە بېرىپتۇ. ئەمدى، ھازىرقى رېئاللىققا قارايدىغان بولساق، رىقابەت كەسكىنلىشىپ، خىزمەت تېپىش قىيىن مەسىلىگە ئايلاندى. شۇڭا فاكۇلتېتىمىز ئوقۇغۇچىلىرىغا دەيدىغانلىرىم: كومپيۇتېر، چەتئەل تىللىرىنى ياخشى ئۆگىنىڭلار. رىقابەتتە ئۆتىمىز دەيدىكەنمىز، بىزدە سۇنماس ئىرادە ۋە توختاۋسىز بىلىم يېڭىلاش روھى بولشى كېرەك. ئەڭ ئاخىرىدا دەيدىغىنىم: ھەممىڭلارنىڭ ئىشلىرىغا غەلبە، تۇرمۇشقا خاتىرجەملىك يار بولسۇن!

سادا: 21- ئەسىرگە كىرىشىمىز بىلەنلا دۇنيا يېڭىلىقلىرى بىلەن ئەڭ زور دەرىجىدە ئۇچرىشىشقا باشلىدۇ. نۇرغۇن زىيالىيلار جاھاننى كۆرۈپ يەنىلا مىللى مەدەنىيىتىمىزنىڭ شۇ قەدەر ئۇلۇغلىقىنى تەكىتلىدى. بۈگۈننىڭ نۇقتىسىدا تۇرۇپ سۆزلىسەك، ئۆز تارىخى ۋە مەدەنىيىتىنى ئۆگىنىش قانداق ئەھمىيەتكە ئىگە؟

نۇرگۈل تۇرسۇن ( فاكۇلتېتىمىز تارىخ-مەدەنىيەت ئوقۇتقۇچىسى): ئۇيغۇرلار تارىخى ۋە مەدەنىيەت جەھەتتە ھەقىقەتەن دۇنيادىكى قەدىمكى مىللەتلەرنىڭ بىرى. چۈنكى، ئۇيغۇرلار ۋە ئۇلارنىڭ ئەجدادلىرىنىڭ تارىخى ئۇزۇن، مەدەنىيەت مىراسلىرى مول بولۇپ، ئۇ جۇڭخۇا مىللەتلىرى مەدەنىيەت خەزىنىسىنىڭ ئورگانىك تەركىبى قىسمى. بۇ تەركىبى قىسىم كەم بولسا، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ تارىخى ۋە مەدەنىيىتى مۇكەممەل بولمايدۇ. ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخى ۋە مەدەنىيىتىنىڭ

مەدەنىيىتى يوقلىشقا قاراپ يۈزلەنمەكتە. بىز ياشلار مەدەنىيەت ۋە فولكلورىمىزنى قوغداشتا قانداق مەسئۇلىيەتنى ئۈستىمىزگە ئېلىشىمىز كېرەك؟

ئابلىكىم مەھمەت (فاكۇلتېتىمىز ئەدەبىيات پەنلىرى ئوقۇتقۇچىسى): ئۇچۇر دەۋرى، پەن-تېخنىكىنىڭ ئۇچقاندەك تېز تەرەققى قىلىشى ئىلىم-بىلىمنىڭ پارتلىشى خاراكتېرلىك يېڭىلىنىشى ئۇيغۇر مەدەنىيىتى، فولكلورى ۋە ئەدەبىياتىنىڭ ھەقىقەت مۇراسىملىرى بولغان ياشلىرىمىزنى يېڭى، مۇرەككەپ ۋە ئالاھىدە بىر ئىمتىھانغا چاقىرماقتا.

ياشلىرىمىز ھەر ۋاقىت ئۆزىنى يېتىلدۈرۈپ كېلىۋاتقان بولسىمۇ، ئۇچۇر دەۋرىدە تەبىئەتنىڭ، ئىجتىمائىيەتنىڭ ۋە ئۆزىنىڭ بەزى سىرلىرىنى چۈشىنىپ بولالمايدىغان، تېخىراق قالىدىغان ئەھۋاللارغا دۇچ كەلمەكتە. ئۆگىنىش ئارقىلىق كونا سىرلارنىڭ يېشىلىشى مەلۇم مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش بىلەن بىرگە يېڭى سىرلارنىڭ بايقىلىشىنىڭ سەۋەبى بولماقتا. قىسقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، دەۋرىمىز ياشلىرى ئەڭ تېز تەرەققىيات بىلەن ئەڭ زور ئەقىلنىڭ، ئەڭ چوڭ پۇرسەت بىلەن ئەڭ زور خىرىسىنىڭ بىرلا ۋاقىتتا مەۋجۇت بولۇپ تۇرغانلىقىنى چوڭقۇر ھېسى قىلىپ، ۋەزىيەتنىڭ جىددىيلىكىنى چۈشۈنۈپ يېتىپ ئۆزى، مەدەنىيىتى، فولكلورى ۋە ئەدەبىياتى ھەققىدە سوغۇققانلىق ۋە ئەستايىدىللىق بىلەن ئويلىنىش دەۋرىنى باشلاتتى.

ساۋاقداشلارنىڭ مېنىڭدىن سورىغان «دەۋرىمىز تەرەققىياتقا ئەگىشىپ ئۇيغۇر مەدەنىيىتى، فولكلورى ۋە ئەدەبىياتى يوقلىشقا قاراپ يۈزلەنمەكتە. بىز ياشلار ئۇلارنى قوغداشتا قانداق مەسئۇلىيەتنى ئۈستىمىزگە ئېلىشىمىز كېرەك» دېگەن سوئالى ئەنە شۇ ئويلىنىشتىكى ھەرىكەتنىڭ بىر كۈنكەپ ئىپادىسىدۇر.

مەن بۇ چوڭ سوئالغا تۆۋەندىكىچە ئەڭ قىسقا

بۇلارنىڭ قىممىتىنى نامايەن قىلىش، دېئالېكتىك ماتېرىيالزىمىنىڭ پىرىنسىپى. يەنى، قەدىمكىنى بۈگۈن ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش، مىللەتنى دۇنياغا يۈزلەندۈرۈش، ئورتاق گۈللىنىشنىڭ ھەقىقىي ئەمەللىشىشى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا مىللەتمىزنىڭ تارىخىنى ئۆتمۈشكە ئايلاندى، مىللىي مەدەنىيىتىمىزنى دەۋردىن قالدى، تومپايلىق دەپ قاراش، ئۇنىڭغا ئېتىبار بەرمەسلىك تېخىمۇ چوڭ خاتالىقلارنىڭ كىلىپ چىقىشىغا سەۋەبچى بولۇشى مۇمكىن. شۇڭا ئۆز مەۋجۇتلىقىمىزنى ساقلاش ۋە تەرەققى قىلدۇرۇش ئۈچۈن چوقۇم ئۆزىمىزنى بىلىشىمىز، خەلقىمىزنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىلىرىدىن روھى ئوزۇق ئېلىپ، دۇنيا مىللەتلىرى ئارىسىدا ئەڭ ئالغا ئىلگىرىلەش، ئۆز مەۋجۇتلىقىمىزنى ساقلاش ۋە تەرەققى قىلدۇرۇشنىڭ بىردىن بىر يولى.

سادا: نۆۋەتتە فاكۇلتېتىمىز ئوقۇغۇچىلىرىمىزنىڭ ئەدەبىيات ئىجادىيىتىدە قانداق ئارتۇقچىلىقلار ۋە يېتەرسىزلىكلەر بار؟

ئىمام موللاخۇن (فاكۇلتېتىمىز ئەدەبىيات پەنلىرى ئوقۇتقۇچىسى): فاكۇلتېتىمىز ئوقۇغۇچىلىرى ئارىسىدا شېئىر يازىدىغانلار كۆپ، ئەمما سىنىپلار بويىچە قارىغاندا ئاران %10 نى ئىگىلەيدۇ. ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا ئىپىك ئەسەرلەرنى يازىدىغانلار يوق دىيەرلىك. مېنىڭچە، بۇنداق نەتىجىنىڭ كېلىپ چىقىشىدا، بىر تەرەپتىن ئوقۇغۇچىلارنىڭ قىزىقىشى ئاساسلىق رول ئوينىغان؛ يەنە بىر تەرەپتىن ئوقۇغۇچىلارنىڭ داڭلىق ئەسەرلەرنى ئوقۇپ ئىلھام ئېلىشى يېتەرلىك بولمىغان. ئەگەر بىز ئىجادىيىتىمىزدە يېڭىلىق يارىتىمىز دەيدىكەنمىز، ئەدەبىي ئەسەرلەرنى كۆپ ئوقۇپ، رېئال تۇرمۇشنى چوڭقۇر كۆزىتىپ، ئادەم ۋە ھادىسىلەرنى تەھلىل قىلىپ، ئۆزگىچە ئۇسلۇب يارىتىشقا ئاساس سىلىشىمىز كېرەك.

سادا: دەۋرىمىز تەرەققىياتقا ئەگىشىپ، ئۇيغۇر



ئوقۇش پۈتتۈرۈش ماقالىسىنى يازدىم. بۇنىڭدىن سىرت يەنە بەزى تىلشۇناسلىق دەرسلىرىگىمۇ قاتناشتىم. ئۇ يەردىكى ئوقۇغۇچىلاردىن ئالغان ئەڭ چوڭ تەسىراتىم شۇ بولدىكى، ئوقۇغۇچىلار ھەممىسى ئۆزى قىلىۋاتقان كەسپىنى قىزغىن سۆيىدىكەن. شۇڭا ئۇلار كەسپىنى بېرىلىپ ئۆگىنىدۇ. بەزىدە ياخشى كۆرگىنىمىز بىلەن تاللىشىمىز ئوتتۇرىسىدا پەرق بولۇپ قېلىشىمۇ مۇمكىن. لېكىن بۇنىڭ بىلەن ئۈمىدسىزلىنىپ كەتسەك بولمايدۇ. ئۆگىنىۋاتقان كەسپىمىزنى بېرىلىپ ئۆگىنىپ، ئۇنى ھەقىقىي چۈشەنگەندە ئاندىن بۇ كەسپكە ئۆزىمىزنى بېغىشلىيالايمىز. گوللاندىيە ۋە گېرمانىيىدە مۇشۇ كەسپتە شۇغۇللىنىۋاتقان كەسىپداشلارنىڭ زور كۆپچىلىكى گەرچە ئۆزى تۈركىي مىللەت بولمىسىمۇ، ئۇلارنىڭ بۇ كەسپكە بولغان مۇھەببىتى ۋە ئۆزىنى ئاتاش روھى مەندە ئىنتايىن چوڭقۇر تەسىر قالدۇردى. ئەگەر چەتئەللىكلەردىن ئۆگىنىشكە توغرا كەلسە، بىز ئەڭ ئالدى بىلەن ئۇلارنىڭ مۇشۇ روھىدىن ئۆگەنسەك بولىدۇ.

2. بىز شۇغۇللىنىۋاتقان ئۇيغۇر تىل-ئەدەبىيات كەسپى سەۋرىچانلىقنى تەلەپ قىلىدۇ. ئىجتىمائىي پەندە تېزلا نەتىجە قازىنىش ئاسان ئەمەس. ئۇ ئۇزۇن مۇددەتلىك ئەجىر سىڭدۈرۈشكە، شۇنداقلا بىلىم دائىرىسىنى ئۈزلۈكسىز كېڭەيتىشكە موھتاج.

3. خىزمەت ئىزدەش ياكى يۇقىرى ئۆرلەپ ئوقۇش مەسىلىسى نۇرغۇن ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئالدىغا قويۇلغان بىر تاللاش. يۇقىرى ئۆرلەپ ئوقۇش مەسىلىسىدە، ئوقۇغۇچىلار ئالدى بىلەن ئوقۇشنى خىزمەت ئىزدەش باش قېتىنچىلىقىدىن قۇتۇلۇشنىڭ بىردىن-بىر چارىسى دەپ قارىماسلىقى كېرەك. چۈنكى سىز ئۇ ئوقۇشنى تاماملىغاندا، يەنە ئوخشاشلا خىزمەت ئىزدەش مەسىلىسىگە دۇچ كېلىسىز. يۇقىرىلاپ ئوقۇشتا يەنە

جاۋاب بىرىمەن: ئۇيغۇر مەدەنىيىتى، فولكلورى ۋە ئەدەبىياتى ئۆزگىرىدۇ، يېڭىلىنىدۇ، تەرەققىي قىلىدۇ. ئەمما، مەڭگۈ يوقالمايدۇ. چۈنكى، ياشلىرىمىزنىڭ يۇقىرىقىدەك سوئاللىرى بار، سەن ۋە مەن بار. بىزدە مۇشۇنداق ئىشەنچ بار.

سادا: سىز 2007-يىلى دوكتورلۇقتا ئوقۇۋاتقان مەزگىلدە گوللاندىيىگە چىقىپ بىر يىل خىزمەت ۋە ئۆگىنىش پۇرسىتىگە ئېرىشىپسىز. بۇ جەرياندا ئەڭ مۇھىم نېمىلەرنى ھېس قىلىدىڭىز؟

دىلارا ئىسراپىل (فاكۇلتېتىمىز قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى ئوقۇتقۇچىسى): پۇرسەت كۈتۈپ تۇرغانلارغا ئەمەس، تىرىشقانلارغا مەنسۇپ. مەن 2007-يىلى گوللاندىيە ئۈرەخت ئۈنۈپۈرسىتىپىدا مېھمان تەتقىقاتچى بولۇپ بىر يىل ئىشلىدىم. بۇ مەزگىلدە ئاساسلىقى چەتئەللىكلەرنىڭ ئۇيغۇرچە ئۆگىنىشى ئۈچۈن ئېنگىلىزچە ئۇيغۇر تىلى گرامماتىكىسى تەييارلاندى. مېنىڭ دوكتورلۇق ئوقۇۋاتقان مەزگىلدە بۇنداق ياخشى بىر پۇرسەتكە ئېرىشىش ئالدى بىلەن كەسپكە، ئاندىن چەتئەل تىلىغا پۇختا بولغانلىقىمىدىن بولدى. ئەمەلىيەتتە سىزنىڭ ئۆگىنىۋاتقان كەسپىڭىز سىزنىڭ ئەڭ كۆرۈنەرلىك ئالاھىدىلىكىڭىز ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا، ساۋاقداشلار كەسپى پەنلەرنى چوقۇم ياخشى ئۆگىنىشى كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىرگە كەسپىنى ياخشى ئىگىلەش ئۈچۈن، ئۇچۇر قورالى بولغان چەتئەل تىلىنىمۇ پۇختا ئىگىلەشكە توغرا كېلىدۇ. ھەر قايسى جەھەتلەردىن ئۆزىڭىزنى مۇكەممەللەشتۈرگىنىڭىزدە، سىز پۇرسەتنى ساقلىمايسىز، پۇرسەت سىزنى ئىزدەپ كېلىدۇ.

1. كەسپتە نەتىجە قازىنىمەن دەيدىكەنسىز، كەسپىڭىزنى قىزغىن سۆيۈشىڭىز ئالدىنقى شەرت بولىدۇ. مەن گوللاندىيىدىكى ۋاقىتىمدا بىر تەرەپتىن شۇ مەكتەپتىكى تەتقىقات تېمىسىنى ئىشلىگەچ، ئۆزۈمنىڭ

ئۆزىمىز خالساقتا ۋە ۋاقتتىن ياخشى پايدىلانساقتا نۇرغۇن بىلىملەرنى ئىگىلىيەلەيمىز. تىلشۇناسلىق ۋە ئەدەبىيات كەسىپلىرىنىڭ چىتىلىش دائىرىسى بىرقەدەر كەڭ. شۇڭلاشقا، توختىماي كىتاپ ئوقۇش ۋە خاتىرە قالدۇرۇش ئادىتىنى يېتىلدۈرۈشىمىز؛ كەسىپىمىز بىلەن مۇناسىۋەتلىك كىتاپلارنىلا ئەمەس ئۆزىمىز قىزىقىدىغان كىتابلارنى تاللاپ ئوقۇشىمىز كېرەك. قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى ھازىرقى تىلىمىزنىڭ يىلتىزى ۋە ئۇيغۇر تىلى - ئەدەبىياتى تەتقىقاتىنىڭ ئاساسى. قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىنى ياخشى ئۆگەنسەك، ھازىرقى تېخىمۇ ياخشى تەتقىق قىلغىلى بولىدۇ. بىز ئۈچۈن مۇھىم بولغان يەنە بىر ئىش چەتئەل تىلى ئۆگىنىش. ئوقۇغۇچىلىرىمىز چەتئەل تىلىنى ئۆگىنىشنى كىيىن باشلىغاچقا، چەتئەل تىلى ئۆگىنىشتە نۇرغۇن قىيىنچىلىقلارغا ئۇچرايدۇ. ئەمما ئارىمىزدا چەتئەل تىللىرىنى ياخشى ئىگىلىگەن ئوقۇغۇچىلارمۇ بار. چەتئەل تىللىرىنى ياخشى ئىگىلەش بىزگە نۇرغۇن قۇلايلىقلارنى ئېلىپ كېلىدۇ. چۈنكى، كەسىپىمىزگە ئائىت نۇرغۇن ئەسەرلەر ئىنگىلىز، نېمىس، تۈرك، ياپۇن ۋە روس تىللىرىدا يېزىلغان. شۇڭلاشقا ئۆزىمىزنى مۇكەممەللەشتۈرۈشنى ئويلايدىكەنمىز چوقۇم چەتئەل تىللىرىنى بولۇپمۇ كەسىپىمىز بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولغان ئىنگىلىز تىلى، تۈرك ۋە نېمىس تىللىرىنى ياخشى ئۆگىنىشىمىز كېرەك.

ئوسمانجان جۈمە (2008 - يىللىق دوكتور - ئاسپىرانتى): ئالدى بىلەن، ژورنىلىكلاردىن بىزگە سەھىپە ئاجرىتىپ بەرگەنلىكىڭلار ئۈچۈن رەھمەت ئېيتىمىز. مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى ئۇيغۇر تىلى - ئەدەبىيات فاكولتېتىدا بەش يىللىق گۈزەل مىنۇتلار ھەممىمىز ئۈچۈن ئىنتايىن ياخشى پۇرسەت. مەيلى بىز قانچىنچى يىللىقتا بولۇشىمىزدىن قەتئىينەزەر، ھەر مىنۇت ھەر بىرىمىز ئۈچۈن ئەڭ قىممەتلىك پۇرسەت

كەسىپكە نىسبەتەن قىزغىن ئىشتىياقنىڭ بارمۇ يوق، بۇ مەسىلىنى ئايدىڭلاشتۇرۇشىڭىز كېرەك. يەنە بىر مەسىلە، سىزنىڭ باشقا شەرت - شارائىتىڭىز سىزنىڭ يۇقىرىلاپ ئوقۇشىڭىزغا يار بېرەمدۇ يوق. شۇڭا ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئالدىدا تۇرغان ئوقۇغۇچىلار ئۆزىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى ئەڭ مۇھىم چىقىش نۇقتىسى قىلىش كېرەك. ئەگەر سىز بۇ كەسىپنى قىزغىن سۆيىشىڭىز، بۇ كەسىپ بىلەن داۋاملىق شۇغۇللىنىش ئويىڭىز بولسا، شارائىتىڭىز يار بەرسلا چوقۇم داۋاملىق ئوقۇش ئۈچۈن تىرىشىڭ. بولۇپمۇ ھازىر مەكتىپىمىزنىڭ ۋە فاكولتېتىمىزنىڭ ھەر قايسى جەھەتتىكى شارائىتى ئۈزلۈكسىز ياخشىلىنىۋاتىدۇ. ئۆرلەپ ئوقۇشىڭىز نۇرغۇن ياخشى پۇرسەتلەرگە ئېرىشەلشىڭىز مۇمكىن.

### دوكتور - ئاسپىرانتلار دەيدۇ: تىرىشقان تاغ ئاشار!

سادا: سىلەرنى «كەسىپىمىزنىڭ يۇقىرى چوققىسىغا چىققان ئۈلگىمىز» دەپ قارايمىز. سىلەر كەسىپىمىزنى تېخىمۇ چوڭقۇر نۇقتىدىن تەتقىق قىلغۇچىلار بولۇش سۈپىتىڭلار بىلەن، تولۇق كۇرس ئوقۇغۇچىلىرى بەش يىل جەريانىدا نېمىلەرنى ئۆگىنىش كېرەك دەپ قارايسىلەر؟

پەرھات تۇرسۇن (2008 - يىللىق دوكتور ئاسپىرانتى، تونۇلغان يازغۇچى): ئۆزى قايسى كەسىپكە قىزىقسا، شۇنى تىرىشىپ ئۆگىنىش ۋە شۇ كەسىپكە دائىر دەرسىنى سىرتقى ماتېرىياللارنى كۆپلەپ كۆرۈش لازىم. بەزى ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئۆز دەرسىنى ئادەتتىن تاشقىرى مۇھىم ئورۇنغا قويۇۋېلىپ، ئوقۇغۇچىنى ئۆزى قىزىقىدىغان دەرسىگە ئادەتتىن تاشقىرى زورلاپ، ئۇلارغا دەرسىنى سىرت ماتېرىيال كۆرىدىغان ۋاقىت بەرمەسلىكى ئوقۇغۇچىلارنى نابۇت قىلىشى مۇمكىن.

تۇرسۇنجان ئىمىن (2008 - يىللىق دوكتور - ئاسپىرانتى): بەش يىل ھەرگىز ئاز ۋاقىت ئەمەس. ئەگەر

باقسىڭىز، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئۆتۈپ كەتكەندەك بىلىنىدۇ. بۇ بەش يىل جەريانىدا كۆيۈمچان ئوقۇتقۇچىلىرىمىز ھەممە بىلىمنى ئۆگىتىپ بولالمايدۇ، سىزگە قانداق ئۆگىنىش ئۇسۇلىنى ئۆگىتىپ قويغاندىن كېيىن، قالغان بىلىملەرنى ئۆزىڭىز ئۆگەنسەڭىز تەبئىي ئۆگىنىپ كېتەلەيسىز. يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكەنمىزدەك، كەسىپىي بىلىملەرنى مۇكەممەل ئىگىلەش بىلەن بىرگە، كەسىپكە دائىر بىلىملەرنى، جۈملىدىن تارىخ، مەدەنىيەت ۋە تۈركچە... دېگەندەك دەرسلەرنى يانداش قىلىپ ئۆگەنسەڭىز بەش يىلنى مەنلىك ئۆتكۈزگەن بولسىلەر دەپ قارايمەن. مەكتەپتە ئۆگەنگەن بۇ كەسىپىي بىلىملەر سىزگە نېمىلەرنى بەردى، نېمىگە ئىشلەتمەكچى دېگەنلەرنى ھەر ۋاقىت ئويلاڭ، كەسىپىي جەھەتتە يېتىلىش بىلەن تەڭ ئادىمىيلىك جەھەتتىمۇ ئۆزىڭىزنى تولۇقلاڭ، شۇنداقلا كەسىپ ۋە ئادىمىيلىكتە تەڭ نەتىجە قازانغان بولسىز دەپ قارايمەن.

نۇرئەخمەت ئوبول (2007- يىللىق چاغاتاي ئۇيغۇر تىلى ئاسپىرانتى): ئالدى بىلەن كەسىپىمىزنى قەدىرلەپ، ئۇنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئۆگەنگەندىن باشقا ئۈنۈپىر سال بىلىملەرنى ياخشى ئىگىلىشىمىز؛ چەتئەل تىلىنى ياخشى ئۆگىنىپ ئۇنىڭدىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىشىمىز. ئۆزىمىزدىن قانائەتلەنمەي، ئۈزلۈكسىز ئۆگىنىپ بىلىمىمىزنى يېڭىلىشىمىز، چوڭقۇرلاشتۇرۇشىمىز، نەزەر دائىرىمىزنى كېڭەيتىشىمىز. باشقىلارغا قارىغاندا كۆپرەك كۈچ سەرپ قىلىپ، جەمئىيەتتە ئۇلار بىلەن تەڭ، باراۋەر ئورۇندا تۇرالايدىغان، خىزمەت بىزنى ئەمەس بەلكى، بىز خىزمەتنى تاللايدىغان شەرت- شارائىتنى ۋە ئىقتىدارنى ھازىرلىشىمىز. كەسىپتە ئۇتۇق قازىنىپ جەمئىيەتتە ئورنىمىزنى تىكلەشىمىز كېرەك. ئۆگىنىش ۋە تۇرمۇشتا غەيرەتلىك، چىداملىق، جۈرئەتلىك بولۇشىمىز؛ ساغلام بولغان پىسخىكىنى يېتىلدۈرۈشىمىز، ئۆزىمىزگە

ھېسابلىنىدۇ. مۇھىمى، ھەربىر دەقىقىنى قانداق ئۆتكۈزۈش ھەربىر ئەقىل ئىگىسىنىڭ ئۆزىگە باغلىق خالاس.

بىز مەزكۇر ئالىي مەكتەپكە قەدەم قويغاندىن باشلاپ تاكى پۈتتۈرگەنگە قەدەر، ئېنىقكى ھەرخىل كىشىلەر بىلەن ئۇچرىشىش جەريانىدا ھەرخىل سوئاللارغا دۇچ كېلىمىز. ئۇلار سورىغان سوئاللار تەمتىرتىشى مۇمكىن. بۇ يەردە سىزلەرگە بېرىدىغان جاۋابىم شۇكى، سىزدە ئۆزىڭىز تاللىغان يولغا قارىتا ئىككىلىنىش پوزىتسىيىسى بولمىسۇن، ئۆزىڭىزدە بىر مەيدان بولۇشى كېرەك، باشقىلار نېمە دېسە ھە دەپ ئەگىشىپ كېتىۋەرسەڭىز بولمايدۇ.

كەسىپىي جەھەتتە، كەسىپكە دائىر بىلىملەرنى مۇكەممەل ئىگىلەش بىلەن بىرگە، كەسىپ تەرەققىياتى قەيەردىن قەيەرگىچە بولۇۋاتقانلىقى ھەققىدە مەلۇماتلارنى كۆرۈپ تۇرۇڭ. ھەرقانداق چوڭ ئىش كىچىك قەدەمدىن باشلىنىدۇ. سىزلەر بەزىدە بىزىلەرگە قاراپ «قاچانمۇ شۇلارغا ئوخشاش بولارمىز!» دەپ ئويلىشىڭلار مۇمكىن. ھەممىمىزنىڭ ئەقلى- قابىلىيىتى چوڭ ئىشلارنى قىلىشقا يېتىدۇ. چۈنكى ھەممىمىز ئوخشاش يارىتىلغان. ئۆزىمىزدە بار بولغان يوشۇرۇن قابىلىيەتنى تونۇپ يېتىش ۋە ئۇنى جارى قىلدۇرۇش ئارقىلىق ئۆزىمىز نىشانلىغان مەقسەتكە يېتەلەيمىز. شۇڭا، سىزلەر چوڭ شاخقا ئېسىلماي، ھەركۈنلۈك ئىشىڭلارنى ئورۇنداپ ماڭساڭلار، شۇنىڭدەك كېيىن نېمە ئىش قىلىشىڭلار ئۈستىدە نورمال بولغان ئارزۇ- غايە بويىچە قەدەم بېسىشىڭلارنىڭ ئۆزى غەلبىدىن ئىبارەت.

قانداق ئۆگىنىش، نېمىلەرنى ئۆگىنىش مەسلىسىگە كەلسەك، بەش يىل بەزىدە ئۇزۇن، بەزىدە بىردەمدە ئۆتۈپ كېتىدىغاندەك بىلىنىدۇ. ئالدىڭىزغا قارىسىڭىز ئۇزۇندەك بىلىنگەن بىلەن، باسقان قەدەملىرىگە قاراپ

ھاياتغا مۇستەھكەم ئاساس تۇرغۇزالايدۇ.

نۇرۇنگۈل مامۇت (2008 - يىللىق ماگىستىر ئاسپىرانتى): مەكتەپ كۈتۈپخانىسى بىزنىڭ بايلىق خەزىنىمىز، ئىجتىھاد قىلساقلا خەزىنىدىن بايلىق تاپالايمىز. بەش يىل جەريانىدا كەسپكە مۇناسىۋەتلىك كىتاپ - ماتېرىياللار ۋە باشقا ساھەدىكى كىتابلارنى كۆرۈپ ئۇنۋېرسال ساپايىمىزنى ئۆستۈرۈشكە ئەھمىيەت بەرسەك ۋە ئۆگەنگەنلىرىمىزنى ئەمەلىيەتتە ئىشلىتىپ كۆرۈشكە تىرىشىدىغان بولساق بۇ بەش يىلنى مەنىلىك ئۆتكۈزگەن بولىمىز.

گۈلجەننەت ياسىن (2008 - يىللىق ماگىستىر ئاسپىرانتى): ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش پۇرسىتى ھەرقانداق ئادەمگە كېلىۋەرمەيدۇ. شۇڭا، قولىمىزغا كەلگەن بۇ پۇرسەتنى قەدىرلەپ، توختاۋسىز ئىلگىرىلەپ، ئۆزىمىزنى مۇكەممەللەشتۈرۈشىمىز لازىم. مۇشۇ كەسپنى تاللاپ ئوقۇشقا كەلگەچكە چوقۇم كەسپكە مۇھەببەت باغلىشىمىز، سۆيۈنۈش ھېسسىياتىمىز بىلەن ئۆگىنىشىمىز لازىم. ھەرگىزمۇ زېرىكىش تۇيغۇسىدا بولماسلىقىمىز لازىم. چۈنكى، بىز ياقىتۇرغان ئىشلارنى قىلغىنىمىز بىلەن بەختلىك بولالمايمىز، بەلكى قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى قىلىش بىلەن بەختلىك بولالايمىز.

ھۆرنىگۈل سامساق (2008 - يىللىق ماگىستىر ئاسپىرانتى): نەتىجە - تىرىشچانلىقتىن كېلىدۇ، قىزىقىش تىرىششقا ئاساس بولىدۇ. سىز مەيلى نېمىگە قىزىقسىڭىز، شۇ جەھەتتە ئىزدىنىڭىز، تىرىشىڭىز. ئۆزىڭىزگە ئىشىنىڭىز! ھامان بىر كۈنى شۇ قىلغان ئىشىڭىزدىن ھەممە ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي ماختىغۇدەك نەتىجە يارىتالايسىز. ئۆزلىكىڭىزنى، خاسلىقىڭىزنى نامايان قىلالايسىز. ھەممە قىلغاننى ئەمەس، بەلكى ھېچكىم قىلمىغاننى قىلىش تېخىمۇ مۇھىم.

ئاينۇر ياسىنجان (2008 - يىللىق ماگىستىر

ئىشىنىشىمىز، ئۈمىدۋار بولىشىمىز؛ ئىشلىرىمىزدا سەمىمىي، ئەستايىدىل، ئىزچىل بولىشىمىز؛ مۇستەقىل پىكىر يۈرگۈزىدىغان، ئەركىن تەپەككۈر قىلىدىغان، باشقىلار قىلمىغاننى جۈرئەتلىك بىلەن قىلىپ، يېڭى نەزەرىيە ۋە يېڭى شەيئىلەرنى ئوتتۇرىغا چىقىرالايدىغان يېڭىلىق يارىتىش روھىنى يېتىلدۈرۈشىمىز كېرەك.

پۇرسەتنىڭ ئۆزلىكىدىن كېلىشىنى كۈتۈپ تۇرماستىن، ئۆزىمىز پۇرسەت يارىتالايدىغان قابىلىيەتنى يېتىلدۈرۈشىمىز؛ رىقابەت ئېڭىمىزنى ئۆستۈرۈپ باشقىلار بىلەن دادىل رىقابەتلىشەلەيدىغان، رىقابەتتە پۈت تىرەپ تۇرالايدىغان بولىشىمىز؛ دەۋرنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلىشالايدىغان بولىشىمىز؛ ئۆگەنگەنلىرىمىزنى ئەمەلىي ئىشلىتىپ، ياخشى نەتىجە ھاسىل قىلىپ جەمئىيەتمىزگە ۋە مىللىتىمىزگە تېگىشلىك ھەسسەمىزنى قوشۇشىمىز كېرەك.

ئابدۇمىجىت جېلىل (2007 - يىللىق ماگىستىر ئاسپىرانتى): مېنىڭچە، تولۇق كۇرس ئوقۇغۇچىلىرى ئانا تىلىمىز ۋە ئۇنىڭ پۈتمەس - تۈگمەس مەنبەسى مېۋىسى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئۈمىدلىك ۋارىسچىلىرى بولۇش سۈپىتى بىلەن بەش يىللىق ئوقۇش جەريانىدا بىر پۈتۈن تارىخى دەۋرلەردىكى ئانا تىلىمىز ۋە ئەدەبىياتىمىز ھەققىدە بىر قەدەر مۇكەممەل ئاساسى بىلىمگە ئىگە بولغاندىن تاشقىرى، خەنزۇ ۋە قېرىنداش تۈركى خەلقلەر تىل - ئەدەبىياتى، دۇنيا ئەدەبىياتى نەمۇنىلىرىنى تېرىشىپ ئۆگەنگەندە؛ بۇ جەرياندا قۇرال سۈپىتىدە خىزمەت قىلىدىغان خەنزۇ، ئىنگلىز، تۈرك تىللىرىنى پۇختا ئىگىلەشكە تىرىشچانلىق كۆرسەتكەندە؛ بۇ تىللاردا بىر قەدەر راۋان بولغان نۇتۇق ۋە ئەمەلىي يېزىقچىلىق ئىقتىدارىنى ھازىرلىغىنىدا؛ توغرا، ئىلمىي ۋە ئۇزاق مۇددەتلىك ئۆگىنىش مېتودى ۋە ئادىتىنى يېتىلدۈرگەندە؛ كىيىنكى ئوقۇش، ئۆگىنىش، نەتىقىيات

تاشلىۋەتمەسلىك، ۋاقتىنى بىكار ئۆتكۈزمەسلىك، ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇشتىنلا ئىبارەت. ھەر قانداق بىر ئىشنى تاشلىۋەتمەي ئىزچىل داۋاملاشتۇرسىڭىز شۇ ئىشنىڭ ئەھلى بولالايسىز.

ھەرقانداق ئادەمدە غايە بولىدۇ، گەپ غايىنىڭ بولۇش - بولماسلىقىدا ئەمەس، ئۇنى تېز ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ توغرا يولىنى تاپالغان - تاپالمىغانلىقىدا.

تۆۋەندىكىلىرى مىنىڭ نەزىرىمدىكى غايىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن قىلىشقا تىگىشلىك بولغان مۇھىم ئىشلار:

نشان تىكلەش

سىز ئۆزىڭىزدىن ئەستايىدىللىق بىلەن «مېنىڭ نىشانىم نېمە؟» دەپ سورىسىڭىزلا نىشانىڭىزنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەلەيسىز. بىزدە: «بىر ئىشنى قىلىشنى نشان قىلغىنىڭ ئۇنىڭ يېرىمىنى قىلغىنىڭ بىلەن باراۋەر» دەيدىغان ھېكمەتلىك سۆز بار. نشان تىكلەنگەندە توغرا نشان تىكلەش ۋە بىرلا ۋاقىتتا بىرمۇنچە نىشاننى تەڭلا تىكلۈۋالماسلىق كېرەك. بىرلا نىشاننى تىكلەپ بىرىنچىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ئاندىن ئىككىنچىسىگە ئۆتۈش كېرەك.

بەل باغلاش

سىز ئىشنىڭ دەسلىپىدە قاتتىق ئىرادىگە كېلىشىڭىز كېرەك. قىسقىسى، ئۆزىڭىزنى بىر ئاماللار بىلەن قاتتىق ئىرادىگە ئەكىلىشىڭىز كېرەك. ئاندىن ئىرادىڭىز بوشاپ قالغان ھامان ئۇنى چىڭتىپ تۇرۇشىڭىز كېرەك. (مەن بۇ يەرگە نېمىشقا كەلدىم؟ نېمە ئىشلارنى قىلىپ كېتىمەن؟ مەن قىلماقچى بولغان ئىشلىرىمنى قانچىلىك قىلالىدىم. يەنە قايسىبىرىنى قىلىشىم كېرەك؟) دېگەندەك سوئاللارنى ئۆز - ئۆزىدىن سوۋراپ تۇرۇشمۇ ئىرادىنى چىڭتىشىشنىڭ ئاددىي ئۇسۇللىرى.

پىلان تۈزۈش

«مەن ئالىي مەكتەپكە تېخى تۇنۇگۇنلا كەلگەندەكلا قىلغان ئىدىم، بەش يىللىق ھاياتىمنىڭ قانداق قىلىپ بۇنچىۋالا تېز ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيلا قالدىم». مانا بۇ ئوقۇش پۈتتۈرگەن ھەرقانداق ئوقۇغۇچىنىڭ قەلبىدىكى يۈرەك سۆزى. ھايات شۇنداق، بەزىدە سىز شان - شەرەپلەرگە چۆمۈلۈپ كېتىسىز - دە، چېرىڭىزدە خۇشاللىق كۈلكىسى جىلۋىلىنىدۇ. يەنە بەزىدە ئويلاپمۇ باقمىغان ئوڭۇشسىزلىقلارغا ئۇچرايسىز. كۆز ياشلىرىڭىز تۆكۈلىدۇ، ئۈمىدسىزلىنىسىز. مۇشۇ ئوڭۇشسىزلىق ۋە مەغلۇبىيەتنىڭ ھاياتىڭىزدىكى چىقىش يولىڭىزنى تېپىشنىڭ دەسلەپكى قەدىمى ئىكەنلىكىنى خىيالىڭىزغا كەلتۈرۈپمۇ قويمايسىز. ئۈمىدلىك ياشاش ھاياتىڭىزغا يېڭىچە مەنلەرنى بېغىشلايدۇ. ئالىي مەكتەپ ھاياتىڭىزدا تۆۋەندىكىلەرگە دىققەت قىلىشىڭىزنى تەۋسىيە قىلىمەن: ئۆزىڭىزنىڭ قىزىقىشىنى ئاساس قىلىڭ. ئۆزىڭىزدە بار بولغان ئالاھىدىلىكلەرنى قىزىپ چىقىڭ؛ كىتاپ ئوقۇش سىزنىڭ بىلىمىڭىزنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرىدۇ. مېنىڭچە «قانداق كىتابلارنى ئوقۇش، قانداق ئوقۇش» مۇ ئويلىنىشقا تېگىشلىك مۇھىم مەسىلە.

كەلگۈسىمىز تېخىمۇ پارلاق

سادا: ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆز ئالاھىدىلىكىنى جارى قىلدۇرۇپ جەمئىيەتكە يۈزلىنىدىغان مۇھىم باسقۇچ. سىز يېزىقچىلىق ۋە كومپيوتېر لايىھىيىلەش ئىشلىرىدا فاكۇلتېتىمىزدىكى تالانتلىق ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىرى. سىز قانداق قىلىپ ئۆزىڭىزدە مۇشۇ ئىقتىدارلارنى يېتىلدۈرۈپ چىقىڭىز؟

شۆھرەت ئابلا (2005 - يىللىقتىن): مەن ئالدى بىلەن سادا ژورنىلىنىڭ ماڭمۇ بىر كىشىلىك ئورۇن ئاجراتقانلىقىغا رەھمەت ئېيتىمەن. بىر جۈملىگە يىغىپ ئېيتقاندا، مېنىڭ قىلغانلىرىم: قىزىقىشلىرىمنى

ياخشى ئارام ئالدۇرغىلى بولىدۇ. لېكىن شۇنىمۇ ئەستە ساقلاش كېرەك، چەكلىنىش ئاشقان ھەرقانداق ئىش ئەكسى تەسىر كۆرسەتمەي قالمايدۇ. شۇڭا ھەممە ئىشنى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۆگىنىشنىمۇ ۋاقتىدا قىلىش كېرەك، تەنتەربىيە چىنىقىشىنىمۇ ئۈزلۈكسىز داۋاملاشتۇرۇش كېرەك. مەن ئۆزۈمنى مىسال قىلىپ ئېيتسام، ھەركۈنى ئەتتىگەندە سەھەر تۇرۇپ مەيداننى ئۈچىنى ئايلىنىمەن. پۈتكۈل بەدىنىم ھاياتى كۈچكە تولغاندا ئىلىم ئۆگىنىمەن. ھەپتىنىڭ چارشەنبە، پەيشەنبە، جۈمە كۈنلىرى ساۋاقدىشم چىمەنگۈل بىلەن مەكتەپ ۋالىبول كوماندىسىنىڭ بالىلىرى بىلەن بىرلىكتە، مەكتىپىمىزنىڭ تەنتەربىيە سارىيىدا توپ مەشىق قىلىمەن. شەنبە، يەكشەنبە كۈنلىرى فاكولتېتتىكى توپ خۇمار دوست-يارەنلەرنى چاقىرىپ بىرلىكتە پەي توپ، تىكتاك توپ ياكى ۋالىبول ئوينىيمەن. بىر سائەت كۆپ ئۇخلىغاندىن بىر سائەت كۆپ ھەركەت قىلىشنى ياخشى كۆرىمەن. بەزىدە تۇرمۇشۇم تولمۇ ئالدىراش. ئەمما، ئۆگىنىشنىمۇ ۋاقتىدا قىلىمەن. مەن بۇ ئادەتلىرىمنىڭ ھەممىسىنى يۇقىرى يىللىقتىكى ئاكا-ھەدىلىرىمدىن ئۆگەندىم. ھازىر تەنتەربىيە چىنىقىشى ھاياتىمنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان قىسمىغا ئايلاندى. مېنىڭچە، بىز پەقەت ۋاقتىمىزنى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرساق تەنتەربىيە چىنىقىشى سەۋەبىدىن ئۆگىنىشكە تەسىر يېتىش مەسىلىسى مەۋجۇت بولمايدۇ. بۇلار بىر-بىرىگە زىت ئەمەس. بەلكى، بىر-بىرىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

سادا: بۇ يىل فاكولتېتىمىزدىن ئاسپىرانتلىققا ئۆتكەنلەر ئەڭ كۆپ ھوسۇللۇق يىل بولدى. ئاڭلىساق شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ فىلولوگىيە ئىنىستىتۇتىغا ئۆتۈپسىز. ئەمدى، ئاسپىرانتلىققا قانداق تەييارلىق قىلغانلىقىڭىز توغرىسىدا سۆزلەپ بەرسىڭىز؟

پىلان تۈزگەندە نىشانىڭىزغا يېتىش ئۈچۈن لازىم بولىدىغان بارلىق خام ماتېرىياللارنى تاللاپ چىقىڭ ۋە ۋاقتىڭىزنى ئەتراپلىق ئورۇنلاشتۇرۇڭ. (نېمىنى ئۆگىنىش، قايسى ۋاقىتتا ئۆگىنىش، قانچىلىك ئۆگىنىش، كېمىدىن ئۆگىنىش...) دېگەنلەرنى پىلانلاڭ.

ئەمەل قىلىش

قىلىش ئەڭ تەس بولغىنىمۇ، سىزگە ئەڭ پايدىلىق بولغىنىمۇ مۇشۇ. بۇنىڭغا قاتتىق ئىرادە، مۇستەھكەم روھ ۋە چىدامچانلىق بولمىسا بولمايدۇ.

ئەمەل قىلىشتا چوقۇم ئىچكى كۈچكە تايىنىشىڭىز، ئۆز-ئۆزىڭىزنى نازارەت قىلىپ، مەجبۇرلاپ تۇرۇشىڭىز كېرەك.

ئېسىڭىزدە بولسۇنكى ئادەمنى مەڭگۈ تاشلاپ كەتمەيدىغان ۋە ئەڭ قەدىرلىك ئىنسانلاردىن قىلالايدىغان بىردىن-بىر نەرسە ئۆگەنگەن بىلىمىڭىزدۇر.

سادا: سىز تەنتەربىيە بىلەن ئۆگىنىش ۋاقتىنى

قانداق تەڭشەپ كېتىپ بارسىز؟

مەريەمگۈل تۇرسۇن (2007-يىللىقتىن): مېنىڭچە، ئۆگىنىش ئوقۇغۇچىنىڭ ئەڭ ئاساسلىق مەسئۇلىيىتى ھەم ئۆزىگە خۇشاللىق بەخش ئېتىدىغان بىر ئىلمىي ئەمگەك. پەقەت توختىماي ئۆگىنىش، ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇش ئارقىلىقلا غايىنى رېئاللىققا ئايلاندۇرغىلى بولىدۇ. ئەمما، ئاشۇ گۈزەل ئارزۇلارغا يېتىشتىن ئاۋۋال ساغلام بەدەن بولۇشى كېرەك. ئەجدادلىرىمىز «ساغلام تەندە ساپ ئەقىل» دەپ ناھايىتىمۇ توغرا ئېيتقان. تىنىمىز ساغلام بولسا، ئاندىن ئۆگىنىشكە تېگىشلىك بىلىملەرنى تېز ئېگەللىگىلى بولىدۇ.

ئادەم مېڭىسى كومپيوتېرنىڭ قاتتىق دېتالى ياكى يۇمشاق دېتالى ئەمەس. ئۇ چارچايدۇ، ئارام ئېلىشقا مۇھتاج بولىدۇ. تەنتەربىيە چىنىقىشى ئارقىلىق ئۇنى ئەڭ

ساۋاقداشلارغا دەيدىغىنىم: ئاسپىرانتلىق ئىمتىھانى بىز ئويلىغاندەك ئۇنچە تەس ئەمەس، تىرىشىدىغانلا بولساق ھەممەيلەن ئۆتۈپ كېتىمىز.

سادا: ھازىر چەتئەل تىلى ئۆگىنىش ناھايىتى مۇھىم ئىش قاتارىدىن ئورۇن ئالدى. سىز كۆپ يىل تىرىشىش ئارقىلىق ئىنگلىز تىلى 6- دەرىجىدىن ئۆتتىڭىز. ئەمدى، ساۋاقداشلارغا تىل ئۆگىنىش تەجرىبىڭىزنى سۆزلەپ بەرسىڭىز؟

ئوسمانجان توختى (2005- يىللىقتىن): بەزىلەر ئىنگلىز تىلىغا «بېرىش» نىڭ قىسقا يولى يوق دەيدۇ، مېنىڭچە بىز ھازىر مېڭىۋاتقان يوللاردىن قىسقىراق يول بار، ئەمما «ئاسان» يولى يوق. ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىش جەريانىدا ھېس قىلغانلىرىمنىڭ بىرى: ئۇيغۇر تىلى كەسپىدە ئوقۇغىنىم بەك توغرا بولۇپتىكەن. كۆپۈنچە ئوقۇغۇچىلار ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىشتە خەنزۇ تىلىنى ۋاستە قىلىپ، بۇ ئارقىلىق «بىر چالمايدا ئىككى پاختەك» سوقماقچى بولىدۇ. مۇشۇنىڭ ئۆزىلا بىر تۇيۇق يولغا باشلايدۇ. سىز ئۆزىڭىز تازا بىلىپ كەتمىگەن بىر تىل بىلەن يەنە بىر يات تىلنى قانداقمۇ تېگى - تەككىگە يېتىپ ئۆگىنەلەيسىز؟!

گرامماتىكا جەھەتتە، قېلىپقا سالغىلى بولمايدىغان خەنزۇ تىلى گرامماتىكىسى ئىنگلىز تىلى گرامماتىكىسىنى سىزگە چۈشەندۈرۈپ بېرىشتىن كۆرە، مۇرەككەپلەشتۈرۈپ، چۈشىنىشىڭىز بىر نەرسىگە ئايلاندۇرۇپ بېرىدۇ. ئەگەر سىز ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىۋاتقان بولسىڭىز، ئۇيغۇر تىلىنى ياخشى بىلىشىڭىز سىزنىڭ تەلپىڭىز. «ئىنگلىز تىلى گرامماتىكىسىنىڭ سىرى» نى يېشىپ بېرىدىغان گرامماتىكا كىتابلىرىنى ئاز كۆرۈپ، ئۆزىڭىز تەتقىق قىلىپ بېقىڭ. بۇ ئاسان ئەمەس، ئەمما سىزنى بىرمۇنچە ئەگرى يولدىن ساقلايدۇ.

پانتگۈل (2004- يىللىقتىن، ھازىر شىنجاڭ پىداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى ئاسپىرانتى): مەن ئاسپىرانتلىق ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلىشتا بەك كۆپ ۋاقىت سەرپ قىلدىم. ئەتراپىمىزدىكى باشقا مىللەتلەرگە قارايدىغان بولساق، ئۇلار 2010- يىللىق ئاسپىرانتلىق ئىمتىھانغا قاتناشماقچى بولسا 2009- يىللىق ئاسپىرانتلىق ئىمتىھاننى تېخى ئاخىرلاشماي تۇرۇپ 2010- يىللىق ئاسپىرانتلىق ئىمتىھانغا تەربىيەلەش سىنىپلىرىغا تىزىملىتىدۇ. مەيلى چەتئەل تىلى ماتېرىيالى ياكى سىياسەت ئوقۇشلۇقى بولسۇن، ئۇلار ھەرخىل نەشرىياتلاردىكى يىڭى نۇسخىسىنى سېتىۋالىدۇ. لېكىن، مەن ئۇنداق قىلمىدىم. مەن ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئالدىدا تۇرغانلارنىڭ ماڭا لازىم بولىدىغان ماتېرىياللىرىنى ئەرزىم باھادا سېتىۋالدىم ھەم ھېچقانداق تەربىيەلەش سىنىپلىرىغا قاتناشمىدىم. پەقەت سېتىۋالغان ماتېرىياللىرىمغا تايىنىپ ئالدى بىلەن چەتئەل تىلى ۋە سىياسەتنى ياخشى تەكرار قىلدىم. چەتئەل تىلىنى ئۆگەنگەن ۋاقىتىمدا ئۆزۈمنىڭ كۈچى يېتىدىغان ھەم نومۇر ئالغىلى بولىدىغان سوئاللارنى ئالدى بىلەن ئىشلىدىم. سىياسەتنى كۆرگەن ۋاقىتىمدا ئەڭ ئاۋۋال ئاساسلىق نەزەرىيەۋى بىلىملەرنى ئۆگەندىم. ئۇنىڭدىن كېيىن يىللىق تەقلىدى ئىمتىھان سوئاللىرىنى ئىشلىدىم. بۇ ئىككى پەندە ئاز تولا بىر نەرسە ئۆگەنگەندىن كېيىن كەسپى پەننىمۇ قوشۇپ ئۈچ پەننى تەڭ تەكرار قىلدىم. ئىمتىھانغا 20 كۈن قالغاندا «20 كۈندە 20 سوئال» دەيدىغان سىياسەتنىڭ تەكرارلاش ماتېرىيالى نەشرىدىن چىقتى. سىياسەتنى تەكرارلاشتا مۇشۇ ماتېرىيالنى ئاساس قىلدىم. چەتئەل تىلىدا 导航 ۋە 启航 نىڭ ئاخىرقى تۆت نۇسخا، ئاخىرقى ئۈچ نۇسخا ۋە مۆلچەرلەنگەن ماقالىلەر ئارقا-ئارقىدىن نەشرىدىن چىقتى. بۇ ۋاقىتتا كۆرىدىغان دائىرە كىچىكلەپ مۇھىم نۇقتىلارنى ئاساسلىق قىلىپ كۆردۈم. ئاخىرىدا مىنىڭ

بىلەن تۈپتىن پەرقلىنىدۇ. سۆزنىڭ ئىسمى، سۈپەت،

بىرىنچى قىسىمدىن ئالتىنچى قىسىمغىچە كۆرىشىڭىزنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق. ھەممىمىز يەنىلا ئىزدىنىۋاتىمىز، ئۆگەنگۈچىلەرگە ھەقىقىي ئەسقاتىدىغان نەرسىلەرنى كىيىنكى كۈنلەردە بىرلىكتە رويپاچقا چىقارغۇمىز.

سادا: ئالىي مەكتەپ ھاياتى تولىمۇ رەڭدار ھەم گۈزەلدۇر. ئەمما، بۇ رەڭدار ھەم گۈزەل ھايات بىزنىڭ تىرىشچانلىقىمىز بولمىسا، نېسىپ بولماسلىقى مۇمكىن. سىز دەل بۇ خىل ھايات پەيزىنى سۈرگۈچى، تىرىشچانلىقىڭىز ئارقىلىق نەتىجىگە ئېرىشكۈچىدۇر. ھەر يىلقى ئوقۇش مۇكاپات پۇلى ۋە باشقا پائالىيەتلەردە ئىسمىڭىزنى ئاڭلاپ تولىمۇ ھەۋەس قىلىمىز. بۇ نەتىجىلەرنىڭ قولغا كېلىشىدىكى سىز زادى نېمە؟

ئاسمە ئىلھام (2006 - يىللىقتىن): ئەمەلىيەتتە بۇنىڭدا ھېچقانداق بىر سىرىمۇ يوق. ئەگەر بار دېيىلسە، ئۇ مەنىدىكى ئۆگىنىشكە بولغان ئوتتەك قىزغىنلىق ۋە مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشقا بولغان كۈچلۈك ئىنتىلىش، ئۆزۈمگە ئىشىنىش، ئەڭ مۇھىمى مەنىدىكى ئىزچىللىق. مېنىڭچە ھەر بىر ئوقۇغۇچىدا ئۆگىنىشكە نىسبەتەن قىزغىنلىق، بىلىم ئېلىشقا نىسبەتەن ئوتتەك ئىشتىياق بولىدۇ. لېكىن، مۇشۇ قىزغىنلىق ئىچىدىن مۇۋەپپەقىيەتكە قاراپ مېڭىش ۋە نەتىجە قازىنىش ئۈچۈن سىزدە چوقۇم قەتئىي داۋاملاشتۇرۇش روھى بولۇش كېرەك.

ھېلىمۇ ئېنىق ئېسىمدە، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىمدا ئەدەبىيات مۇئەللىمىمىز داۋاملىق: «ئادەمنىڭ غايىسى قانچە ئۇلۇغۋار بولسا، ئىرادىسى شۇنچە مۇستەھكەم بولىدۇ. تىرىشچانلىقىمۇ شۇنچە كۈچلۈك بولىدۇ» دەيدىغان. بەلكىم مۇئەللىمنىڭ بۇ سۆزلىرى ماڭا قاتتىق تەسىر قىلغان بولسا كېرەك،

سۆزلۈك ئۆگىنىش جەھەتتە، ئىنگىلىز تىلى ئېلىپبەلىك يېزىق بولۇش سۈپىتى بىلەن، خەنزۇ تىلى يېنىل شەكىللىرى ئېنىق، ياسىغۇچى قوشۇمچىلىرىمۇ ئېنىق، ئۇيغۇر تىلى بىلىگىنىڭىز ئۈچۈن، مۇشۇ نوقتىدا سىز باشقىلاردىن ئون باراۋەر تەلەپلىكىسىز. ئۇنىڭدىن باشقا، نۇرغۇن سۆزلەرنىڭ كۆچمە مەنىدە ئىشلىتىلىشى ئۇيغۇرچىغا يېقىن كېلىدۇ. ئېنگىلىزچە بىر سۆزنىڭ خەنزۇچىدا ئۈچ-تۆت مەنىسى چىقىشى مۇمكىن، ئۇيغۇرچىدىكى باراۋەر بىر سۆز بىلەن ئاشۇ سۆزنى تۇلۇق چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيسىز، قالغان «ئىككى-ئۈچ» مەنىسى كۆچمە مەنىدە ئىشلىتىلگەن بۇلۇپ، ئۇيغۇرچىدىمۇ باراۋەر كۆچمە مەنىدە ئىشلىتەلەيسىز.

يۇقىرىقىلارنى يىغىنچاقلىسام، «بىر چالمدى ئىككى پاختەك» سوقماقچى بولماڭ، «پاختەك» نى بىردىن-بىردىن، ئايرىم-ئايرىم سوقۇڭ. قوللىڭىزدا بىر ئېنگىلىزچە-ئۇيغۇرچە لۇغەت، يەنە بىر ئېنگىلىزچە-ئېنگىلىزچە لۇغەت بولغىنى ياخشى. مەن بىلىدىغان بىر گرامماتىكا كىتابى: «شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى» (2004-يىل 5-ئاي) نەشر قىلغان، مۇھەممەد ئابدۇللا ئابدۇقادىر بىلەن بۇيۇنۇر بەكرىنىڭ «ئىنگىلىز تىلى گرامماتىكىسى» دېگەن كىتابى پايدىلىنىشىڭىزغا ئەرزىيدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا، مەن پايدىسىنى كۆرگەن ياخشى ئۇسۇللاردىن: ئۆزىڭىز ياقىتۇرغان بىرەر پارچە ياكى ھېكايىنى تېپىپ، ھەر بىر جۈملە، سۆز، چىكىت-پەشكىچە قايتا-قايتا ئۆگىنىڭ، تەتقىق قىلىڭ. بىرەر ئاڭلاش ماتېرىيالىنى تېپىپ، تېكىستىنى كۆرمەستىن قايتا-قايتا ئاڭلاڭ. يۈز قېتىم، مىڭ قېتىم ئاڭلاڭ. ئەمما بۇنىڭ بىلەن چەكلىنىپ قالماي، كەڭ دائىرىلىك ماتېرىيال كۆرۈڭ، سىستېمىلىق ئۆگىنىمەن دەپ بىر خىل كىتابنى



ئۇنۋېرسىتېتنىڭ قەلبىدە ھۆرمەتلىك ئورۇن ئالغان ئۇيغۇر تىل-ئەدەبىياتى كەسپىگە كېلىپ، ئوقۇشقا مۇيەسسەر بولدۇم.

پايتەختتىكى بۇ بىلىم-مەرىپەت باغچىسىغا قەدەم ئالغان كۈنۈم تېغىرقاش ۋە تەنتەربىيە تۇيغۇسىغا ئارىلىشىپ كەتكەن بىر خىل، كۈچلۈك سۆيۈنۈش تۇيغۇسىنىڭ ئىلھامى بىلەن مەكتەپ قورۇسىنىڭ ئىچىنى بىر قېتىم ئايلىنىپ چىققاندىم. شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە مەن نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئويلىدىم. ئويلىغىنىم قانداقتۇر يېڭى مۇھىت توغرىسىدىكى شەخسى ھېسسىياتىملا ئەمەس، يۇرتۇمدىن ئايرىلىشى ئالدىدا ئاتا-ئانىم، دوست-بۇرادەر، قېرىنداشلىرىمنىڭ ماڭا قىلغان ئوتلۇق نىدالىرى ۋە قەلبىدە ئارزۇ دەرىخىمنى ئىلھام شەرىپىتى بىلەن سۇغۇرۇپ بۈيۈك نىشانلىرىمنىڭ رېئاللىققا ئايلىنىشى ئۈچۈن ئەقىل-ئىدراك، غەيرەت-جاسارەت ئاتا قىلىدىغان خاسىيەتلىك ماكان دەپ ئورۇن ئالغان بۇ يېڭى مەكتەپنىم ئۈستىدىكى مۇرەككەپ تەھلىللىرىم بولدى. ئىشىنىمەنكى شۇ ۋاقىتتا ساۋاقداشلىرىمۇ ماڭا ئوخشاش غايىۋى تۇيغۇلارغا چۆمگەندى... شۇ خىل مۇرەككەپ تۇيغۇلار ئىچىدە 39 نەپەر ساۋاقداشم بىلەن بىللە ئالىي مەكتەپتىكى ئوقۇش ھاياتىغا كىرىشىپ كەتتىم.

كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە كەلگىنىمىزگىمۇ بىر يىل بولاي دېدى، بۇ جەرياندا مەن خۇشال بولاي ياكى خاپا بولاي ھەر بىر كۈنۈمنىڭ يەنىلا كۈچلۈك ئۈمىدۋارلىق ۋە ئىنتىلىش كەيپىياتىدا ئۆتكىنى ئېنىق، چۈنكى مەن ئەزەلدىن ئۆزۈمگە شۇنداق خىتاب قىلىپ كەلدىم: «مەن ئۆز كەسپىم بولغان ئۇيغۇر تىل-ئەدەبىياتىنى چىن قەلبىدىن سۆيگەن بەختلىك ئۇيغۇر پەرزەنتى، مەن ھەقىقەتەن بەختلىك! چۈنكى مەن پايتەختتە تۇرۇپ، ئۇيغۇر ئالىملىرىنىڭ ئاقىل ئۇستازلىرى ۋە بىلىم ئىگىلىرىنىڭ تەربىيىلىشىگە مۇيەسسەر بولغۇچىدۇرمەن!».

شۇنىڭدىن باشلاپ مەندە تىرىشىپ بىلىم ئىگىلەپ داغلىق ئالىم بولۇش ئارزۇسى تۇغۇلدى. شۇ ئارزۇ بىلەن تولۇقسىز ۋە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەرنى ياخشى نەتىجىلەر بىلەن ئوقۇپ تۈگەتتىم ھەمدە خېلى ياخشى نەتىجە بىلەن بۇ مەكتەپكە قوبۇل قىلىندىم.

ھەر كۈنى ئۆتۈلگەن دەرسلەرنى تەكرار قىلغاندىن سىرت مۇئەييەن ۋاقىت چىقىرىپ ئىنگلىز تىلى ئۆگەندىم. ئۆزۈم ياقىتۇرىدىغان كىتابلارنى ئوقۇدۇم. بۇلاردىن باشقا مەكتەپ ۋە فاكولتېت ئۇيۇشتۇرغان ھەرخىل ئەدەبىيات-سەنئەت ۋە تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىگىمۇ ئاكتىپلىق بىلەن قاتناشتىم. گەرچە كۈنلىرىم ئىنتايىن ئالدىراشلىق ئىچىدە ئۆتكەن بولسىمۇ، لېكىن مەن ئىنتايىن خۇشال ئىدىم. شۇ ئارقىلىق بۈگۈنكىدەك نەتىجىلەرگە ئېرىشتىم. ۋاقىت ھەقىقەتەنمۇ تىز ئۆتۈلدى. مانا كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئۈچ يىل ئۆتۈپ بويۇپتۇ. ئۆتكەن كۈنلىرىمنى ئويلىسام، مەن قىلىپ بولالمىغان يەنە نۇرغۇن ئىشلار بار ئىكەن. بۇلارنى ئويلاپ كۆڭلۈم يىرىم بولۇپ قالىدۇ. شۇڭا، ساۋاقداشلىرىمغا، مەكتەپداشلىرىمغا شۇنداق مۇراجىئەت قىلغۇم كېلىدۇ: گۈل تۈزسا يەنە قايتا ئېچىلىدۇ. لېكىن، ياشلىق كەتسە قايتىپ كەلمەيدۇ. ھەممىمىز ياشلىقىمىزنىڭ گۈلدەك مەنۇتلىرىنى بىلىم ئىگىلەشكە سەرپ قىلايلى! بىز ماڭىدىغان يول تېخى ئۇزۇن، مەنزىلىمىز تېخى يىراق!

سادا: مەكتەپىمىزگە كەلگەندىن كىيىن، قانداق ھىسسىياتقا كەلدىڭىز؟ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ بىلەن ئالىي مەكتەپ ھاياتىڭىزدىكى بۇ ئۆتكۈنچى باسقۇچقا قانداق مۇئامىلىدە بولدىڭىز؟

مەھرىللا تەۋەككۈل (2008-يىللىقتىن): مەن پەن بىلىمىگە بولغان ئوتتەك ئىشتىياقم، پايتەخت بېيجىڭغا بولغان يۈكسەك قىزغىنلىقىمنىڭ تۈرتكىسىدە، ئۇزۇن مەزگىللىك تىرىشچانلىق كۆرسىتىش ئارقىلىق ئاخىر بۇ يىل، ئالىي بىلىم يۇرتى مەركىزى مىللەتلەر

شۇئارىمىز شۇكى: ئانا تىلىمىز ۋە مىللىي مەدەنىيىتىمىز ئۈچۈن ئاتالغان بۇ شەرەپلىك مۇساپىمىزدە مەڭگۈلۈك ئۇتۇق ۋە نۇسرەت بىزلەرگە مەنسۇپ! ئانا مەكتىپىمىز ۋە مۆھتەرەم ئۇستازلىرىمىز بىزلەردىن مەڭگۈ ئىپتىخارلىنىدۇ، بىزنىڭ نەتىجىلىرىمىز مىللەت پەخرى سەھنىسىدە مەڭگۈ جۇلالىنىدۇ!

بىلىم ئاسماندا پارلىغاندا ئاي،  
بولغايمىز بىز ئۇنىڭ نۇرلۇق چولپانى!  
ئىلىم كۈردىگە چاپتۇرۇلسا تاي،  
بولغايمىز بۇ يولدا ئەلنىڭ پالۋانى!

راست، بىز ھەقىقەتەن بەختلىك، بۇ ھەم بىزنىڭ بەختىمىزنى ھېس قىلىشىمىز ۋە ئۇنىڭ قەدرىگە يېتىپ ئارزۇلىشىمىزغا باغلىق.

ئالىي مەكتەپ تولۇق ئوتتۇرا ھاياتىغا سېلىشتۇرغاندا ھەقىقەتەنمۇ ئالاھىدە ۋە خىسلەتلىك ھايات باسقۇچى، چۈنكى مەن ئالىي مەكتەپ قوينىدىكى ئەركىن ھايات قوينىدا ئۆز خاسىيىتىمنى تېخىمۇ يارقىن ئىپادە قىلالايمەن، كۈچلۈك رىقابەت ئىچىدە بەھۇش نېرۋىلىرىمنى ئويغىتىپ ئىقتىدارىمنى مەردانە ھالدا نامايەن قىلالايمەن. ئەلۋەتتە 39 نەپەر ساۋاقدىشىمۇ بۇ خىل تۇيغۇلاردىن مۇستەسنا ئەمەس، چۈنكى ھەممەيلىن تاللانغان، خىللانغان نادىر ئوقۇغۇچىلارمىز. بىزنىڭ ئورتاق بەخت تۇيغۇسى ئىچىدىكى ئورتاق غايە ۋە



سۈرەتلەرنى 2005 - يىللىقتىن نۇردۇن گەينىدىن تارتقان

## تۈزگە ئىشنىشنىڭ قىممىتى

خەنزۇچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى :  
گۈلجەننەت ياسىن (2008 - يىللىق ئاسپىرانتى)

كېرەك بولۇۋاتىدۇ. مەندە ئاتا-بوۋامدىن قالغان مۇشۇنداق قۇرۇق دەرەخلەرنى كېسىشكە باپ كېلىدىغان پالتىدىن بىرسى بار. ئەگەر قىزىقسىڭىز مۇشۇ خەتتىكى ئادرېس بويىچە جاۋاب قايتۇرۇڭ. دەپ خەت يازدىم، كېيىن ئۇ ماڭا 15 دوللار ئەۋەتىپتۇ. «  
بېرجىنىسى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئوردىن تارقىتىش مۇراسىمىدا مۇنداق نۇتۇق سۆزلەنگەن: ئالتۇن ئۆتۈك مۇكاپاتى تەسىس قىلىنغانغا 26 يىل بولدى. بۇ 26 يىلدا جەمئىيىتىمىز مەڭلىغان - ئون مەڭلىغان پىركازچىكلارنى تەربىيەلەپ، كۆپلىگەن مىليونېرلارنى يېتىشتۈرۈپ چىقتى، بىراق بىز ئىزچىل جورج روبېرتقا ئوخشاش ئادەمنى ئىزدەپ كەلدۇق. بۇ ئادەم — باشقىلارغا ئوخشاش بىراۋ يەتكىلى بولمايدۇ دېسلا، نىشانىدىن ئاسانلا ۋاز كەچمەيدۇ، شۇنداقلا بەزى ئىشلاردا ۋۇجۇدقا چىقىرىش تەس بولسىلا ئىشەنچسىزنى يوقىتىپ قويمايدۇ. شۇڭا «ئالتۇن ئۆتۈك» مۇكاپاتى باشقىلارغا بېرىلمەي جورجقا بېرىلدى. بۇ جەمئىيەتنىڭ تور بېكىتىگە مۇنداق بىر ھېكمەتلىك سۆز يېزىلغان: بەزى ئىشلار تەس بولغانلىقتىن ئىشەنچىمىز يوقاپ كەتمەيدۇ، ئەكسىچە ئىشەنچىمىز يوقاپ كەتكەچكە تەسلىشىپ كېتىدۇ.

1927 - يىلى قۇرۇلغان، دۇنيادىكى ئەڭ مۇنەۋۋەر پىركازچىكلارنى تەربىيەلەپ شۆھرەت قازانغان بېرجىنىسى ئىلمىي جەمئىيىتى، 2001 - يىلى 5 - ئاينىڭ 20 - كۈنى «ئەڭ داڭلىق پىركازچىك» دېگەن خەتلەر ئۇيۇلغان ئالتۇن ئۆتۈكنى جورج روبېرت ئىسمىلىك پىركازچىققا تەقدىم قىلدى. چۈنكى، ئۇ بىر تال پالتىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا زۇڭتۇڭ بوشقا سېتىپ بەرگەن ئىدى.  
ئۇ بۇ پالتىنى قانداق قىلىپ ساتالدى؟ شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى، زۇڭتۇڭ بوشنىڭ ھېچ نەرسىسى كەم ئەمەس. بىرەر نەرسىگە ئېھتىياجلىق بولسىمۇ ئۆزى بېرىپ سېتىۋېلىشنىڭ ھاجىتى يوق، سېتىۋالغان تەقدىردىمۇ، سىزنىڭ دۇكىنىڭىزدىن سېتىۋېلىشى ناتايىن - دە.  
مۇخبىرنىڭ سوئالىغا جورج مۇنداق جاۋاب بەردى: «مېنىڭچە، پالتىنى زۇڭتۇڭ بوشقا سېتىپ بېرىشنىڭ مۇمكىن بولمايدىغان يېرى يوق. چۈنكى، كىچىك بوشنىڭ تېكىساس شىتاتىدا بىر دېھقانچىلىق مەيدانى بار بولۇپ، ئۇ يەردە نۇرغۇنلىغان دەرەخلەر ئۆستۈرۈلگەن. شۇنىڭ بىلەن، مەن بوشقا «دېھقانچىلىق مەيدانىڭىزدا نۇرغۇن ياۋا دەرەخلەر ئۆسۈپ كېتىپتۇ، يەنە تېخى بەزى دەرەخلەر قېرىپ غوللىرى كاۋاكلىشىپ كېتىپتۇ، سىزگە چوقۇم بىر دانە گالراق پالتا

«你能改变命运» ناملىق كىتابتىن تەرجىمە قىلىندى

## بارىش مانچونىڭ نەق مەيدان تېلېۋىزىيە زىيارىتىدە فىرانسۇز رىياسەتچىگە بەرگەن دەرس

تۈركچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى: توختىگۈل (2005)

- بارىش مانچو فىرانسىيىدە بىر تېلېۋىزىيە قانىلىنىڭ نەق مەيدان زىيارىتىگە مېھمان سۈپىتىدە تەكلىپ قىلىندۇ. بۇ پروگراممىنىڭ رىياسەتچىسى ئەدەبىيەتچىلىك قىلىپ ئۇنىڭ چىشىغا تىگىدىغان چاقچاقلارنى قىلىدۇ، ئارقىمۇ-ئارقىدىن ئۇنىڭغا «تۈرك دىگەن زالىم، زومىگەر، ۋەھشى كىلىدۇ... ۋە ھاكازالار» دەيدۇ، بارىش مانچو بۇ گەپكە چىدىماي ئاخىر رىياسەتچىگە «يېنىڭىزدا قەغەز پۇل بارمۇ؟» دەپ سورايدۇ، بۇ گەپكە رىياسەتچى ناھايىتى ھەيران قالىدۇ ۋە «بار، لىكىن نىمىگە ئىشلىتىسىز؟» دەپ سورايدۇ. بارىش مانچو چىڭ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن رىياسەتچى ئامال يوق يېنىدىن بىر قانچە قەغەز پۇل چىقىرىدۇ، بارىش مانچو رىياسەتچىدىن سورايدۇ:
- بۇ پۇلدا رەسمى بار كىشى كىم؟
- گېنېرال.
- بارىش مانچو باشقا پۇللاردىكى رەسمى بار كىشىلەرنىمۇ سورايدۇ، رىياسەتچىنىڭ بەرگەن جاۋابىنىڭ ھەممىسى ئوخشاش بولۇپ گېنېرال، ئوفتسىر، قوماندان، رىياسەتچىنىڭ بۇ «پالانچى گېنېرال، پالانچى ئوفتسىر، پالانچى قوماندان» جاۋابىدىن كېيىن، بارىش مانچو ئۆزىنىڭ يېنىدىكى تۈرك پۇللىرىنى چىقىرىدۇ ۋە رىياسەتچىگە مۇنداق دەيدۇ:
- بۇ پۇلدا رەسمى بار كىشى مەھمەت ئاكىف ئەرسوي، داڭلىق شائىرىمىزدۇر.
- بۇ پۇلدا رەسمى بار كىشى مەۋلان، داڭلىق مۇتەپەككۈرىمىزدۇر.
- بۇ پۇلدا رەسمى بار كىشى فاتىخ سۇلتان مەھمەت، ئادالەتنىڭ سىمۋولىدۇر.
- بۇ پۇلدا رەسمى بار كىشى بولسا ئاتا تۈرك، «مەھلىكەتتە تىنچلىق بولسا، دۇنيادا تىنچلىق بولىدۇ» دېگەن ئادەم.
- بىزنىڭ پۇللىرىمىز مۇشۇلار... ، بىز ئەدەب-ئەخلاقلىق، ئالىجاناپ، تەربىيىلىك، مەدەنىي كىشىلەردىن بولغانلىقىمىز ئۈچۈن، پۇلىمىزنىڭ ئارقىسىغا شائىرلىرىمىزنىڭ، مۇتەپەككۈرلىرىمىزنىڭ، ئالىملىرىمىزنىڭ رەسمىنى باستۇق، سىلەر فىرانسۇزلار ئۆزۈڭلار زالىم، زومىگەر، ۋەھشى بولغانلىقىڭلار ئۈچۈن پۇلۇڭلارنىڭ ئارقىسىغا ئۇرۇش مەيدانىدىكى قانخورلارنىڭ رەسمىنى باستىڭلار، - دەيدۇ.
- بارىش مانچونىڭ بۇ مۇكەممەل جاۋابىنى ئاڭلىغان رېژىسسورلار نەق مەيدان كۆرۈنىشىنى ئۆزۈپتەندۇ ۋە رىياسەتچىنى سەھنىدىن چۈشۈرۈپتەنپ يېڭى رىياسەتچى ئالماشتۇردى ۋە كۆرۈنۈش قايتىدىن باشلىنىدۇ، يېڭى رىياسەتچى بارىش مانچودىن ۋە تۈركلەردىن نەق

مەيداندىلا كەچۈرۈم سورايدۇ، پروگرامما قايتىدىن داۋاملىشىدۇ.

## كەم - كۈتسىز مۇھەببەت

ئېنگىلىزچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى: ئەلانۇر ئەسقەر (2006)

بالىنى مەجرۇھلارغا سېلىشتۇرغاندا ئۇنى قامەتلىك دېيىشكە بولاتتى. ئۇ ساۋاقداشلىرىنىڭ ئەڭ ئامراق ئادىمى ئىدى، ئەگەر ئاشۇ «ئەيىبى» نى دېمىسە ئۇ سىنىپ باشلىقىمۇ بوپ قالغان بولاتتى، بىراق شۇ...

بارا - بارا ئۇنىڭ مۇزىكا ۋە ئەدەبىيات جەھەتتىكى تالانتى كۆزگە كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ئەمما، ئۇ ئۆزىنى باشقىلاردىن قاجۇرۇپ يۈرەتتى.

«سەن باشقا ياشلار بىلەن كۆپرەك يولۇقۇپ تۇرساڭ بولاتتى...» دەپ غودۇراپ قوياتتى ئانا مۇنداق ۋاقتلاردا ئوغلىغا كۆيۈنگەن ئاھاڭدا.

ئوغلىنىڭ بۇ ھالىغا چىدىمىغان دادا دوختۇرۇنى ئىزدەپ بېرىپ، ئوغلىنى بۇ ئەھۋالدىن قۇتۇلدۇرۇشنىڭ ئامالى بار يوقلۇقى توغرىسىدا سورىدى.

دوختۇر: «پەقەت بىرچۇپ قۇلاق ئۇنىڭغا كۆچۈرۈلسە ئىش پۈتدۇ» دېدى. شۇنىڭ بىلەن دادا ۋە ئانا، تەرەپ - تەرەپتىن سۈرۈشتۈرۈپ بىر ياش ئۇچۇن قۇربانلىق بېرىشنى خالايدىغان ئاق كۆڭۈل كىشىنى ئىزدەشكە كېرىشتى.

ئىككى يىل ئۆتتى. بىر كۈنى دادا ئوغلىغا: «ئوغلۇم، ساڭا خۇش خەۋەر، ساڭا قۇلقىنى تەقدىم قىلىشنى خالايدىغان كىشىنى تاپتۇق. بىراق، ئۇنىڭ كىملىكى ھازىرچە مەخپىي...» دېدى ۋە مەنىلىك كۈلۈپ قويدى.

ئوپراتسىيە ئوڭۇشلۇق بولدى. يېڭى، پۈتۈنلەي يېڭىچە بىر ھايات بالغا قاراپ كۈلۈمسىرىمەكتە ئىدى. شۇندىن كېيىن بالىنىڭ ھەممە ئىشلىرى ئوڭۇشلۇق

«قوزامنى كۆرۈپ باقسام بولامدۇ؟!» مانا بۇ، دۇنياغا يېڭىدىن كۆز ئاچقان بوۋىقىنى كۆرۈشكە تەشنا ياش ئانىنىڭ دوختۇردىن ئۆتىشى ئىدى.

دوختۇر يېڭى تۇغۇلغان ئوماققىنە بوۋاقتى ئانىنىڭ قۇچىقىغا سېلىپ بەرگەندىن كېيىن ئانا - بالغا بەخت تىلەپ چىقىپ كەتتى. ئانا ئەمدىلا بوۋاقتىنىڭ يۈزىگە يېپىلغان داكىنى ئېلىۋېتىپ، ئۇنىڭ كىچىكىگە، ئوماق يۈزلىرىگە خۇشاللىق بىلەن سەپ سېلىشقا باشلىدى، بىراق، ئۇشتۇمتۇت ئەندىكىپ كەتتى. بۇ نېمە ئىش؟ ئەسلىدە بالىنىڭ بىر جۈپ قۇلقى تۇغۇلۇشىدىنلا يوق بولۇپ، دوختۇر بۇنى ئۇنىڭغا ئېيتىمىغان ئىدى...

ئانا بالىسىنىڭ كەلگۈسىدىن قاتتىق ئەنسىرىدى، بەختىگە يارىشا، كېيىنچە ئۇلار بالىنىڭ ئاڭلاش سېزىمىنىڭ ئىنتايىن يۇقىرى ئىكەنلىكىنى، قۇلقىنىڭ يوقلۇقى پەقەت تاشقى كۆرۈنۈش جەھەتتىكىلا يوقلۇق ئىكەنلىكىنى بايقاشتى.

بالا ئاستا - ئاستا چوڭ بولدى. بىر كۈنى، ئۇ مەكتەپتىن قايتىپ كەلگەنچە يۈگۈرۈپ بېرىپ ئانىسىنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتتى. ئانا ئېغىر ئۇھ تارتتى، ئۇ ئوغلىنىڭ تۇرمۇشىنىڭ ھەددى - ھېسابسىز كۆڭۈلسىزلىكلەرگە تولغانلىقىنى بىلەتتى. شۇ ئارىدا بالا ئانىسىنىڭ قۇچىقىدا تۇرۇپ ئېسەدگىنچە «بىر ئوغلۇق بالا... چوڭ بىر ئوغلۇق بالا... مېنى غەلىتە مەخلۇق دەپ مەسخىرە قىلدى...» دېدى.

كۈنلەرنىڭ ئايلارنى، ئايلارنىڭ يىللارنى قوغلاپ ئۆتۈشى بىلەن بالىمۇ ئوتتۇرا مەكتەپكە چىقىپ قالدى.

ساندۇقى ئالدىدا تۇراتتى، بۇ دەم دادا، ئانا ياتقان جەسەت ساندۇقىغا قوللىرىنى ئاستا-ئاستا ئۇزارتتى ۋە ئانىنىڭ قېنىق قوڭغۇر چاچلىرىنى قايرىپ ئوغلغا كۆرسەتتى. ھەممە ئىش ئايدىڭلاشقان ئىدى. دەرۋەقە سىز پەرەز قىلغاندەك ئانىنىڭ بىرجۈپ قۇلغى كۆرۈنمەيتتى.

«ئاپاڭ دائىم ئەمدى چاچ ياستىشىنىڭ ھاجىتى قالمىغانلىقىدىن خۇشال ئىكەنلىكىنى دەيتتى» دېدى دادا يېنىك پىچىرلاپ: «ئەزەلدىن ھېچ كىم ئۇنىڭ گۈزەللىكىدە زەررىچىلىك كەمتۈكلۈك بار دەپ قارمايتتى، شۇنداقمۇ؟!»

ھەقىقىي مۇھەببەت تاشقى كۆرۈنۈشتە ئەمەس، بەلكى گۈزەل قەلبىڭىزدە، چىن سۆيگۈ پەقەت ئاشۇ ئۇن-تىنىسىز بېغىشلاشتا.

سىزگە كېرەك بولغان مۇنداق كەم-كۈتسىز مۇھەببەتنى بەلكىم، پەقەت ئاشۇ قەدىردانلىرىڭىزلا سىزگە ئانا قىلالشى مۇمكىن.

ئاتا-ئانىلار ھايات ۋاقتىدا ئۇلارنى قەدىرلەشنى بىلەيلى! ئۇلارنىڭ بىز ئۈچۈن قاپارغان شۇ قوللىرىغا بىرەر قېتىم بولسىمۇ مېھرىمىز بىلەن سۆيۈپ قويايلى!

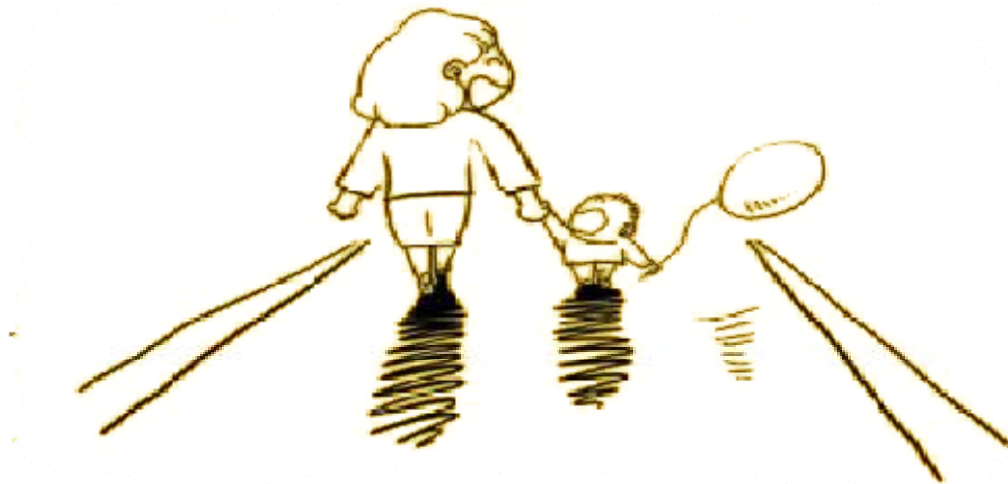
بولدى، ئالىي مەكتەپنى ئەلا نەتىجە بىلەن تاماملىدى، ئىناق بىر ئائىلىسىمۇ بولدى، تېخى يەنە، ئۇنىڭ تالانتى ۋە تىرىشچانلىقى ئارقىسىدا، ئۇ بىر داڭلىق دىپلوماتىيە مىنىستىرى بولۇپ قالدى. يۇقىرىقى بەختلەرنىڭ ساھىبى بولغان بالا ئۆزىگە بىر جۈپ قۇلاق، ياق، ياق يېڭى بىر دۇنيانى ئانا قىلغان ئاشۇ شاپائەتچىسىنى بىلىشكە شۇنچىلىك ئىنتىزار ئىدى. دادىسىدىن ئۇ كىشىنىڭ زادى كىم ئىكەنلىكىنى توختىماستىن سورايتتى: «مەيلى قانداقلا بولمىسۇن مېنىڭ ئۇنىڭغا ئازراق بولسىمۇ جاۋاب قايتۇرغۇم بار...» دەيتتى بالا.

«مەنچە سەن ئۇنىڭغا قايتۇرۇپ بولالمايسەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ ساڭا ئۆزى ھەققىدە ھېچنەم ئېيتماستىن جىپكىلىگەن، ھازىر دەيدىغان ۋاقتى ئەمەس» دەيتتى دادا بۇنداق چاغلاردا.

يىللار بۇ سىرنى ئۆز قويندا يۇشۇرۇپ كېتىۋەردى، ئەمما، ئۇزاق ۋاقىتلار ئۆتۈپ، بۇ سىر ئاشكارىلىنىدىغان كۈنمۇ كەلدى. بىر پەرزەنت بېشىدىن ئۆتكۈزۈلىدىغان ئەڭ قارا كۈن يېتىپ كەلگەن ئىدى.

بالا دادىسى بىلەن بىرگە ئانىسىنىڭ جەسەت

### (Immortal Love) ناملىق كىتابتىن تەرجىمە قىلىندى.



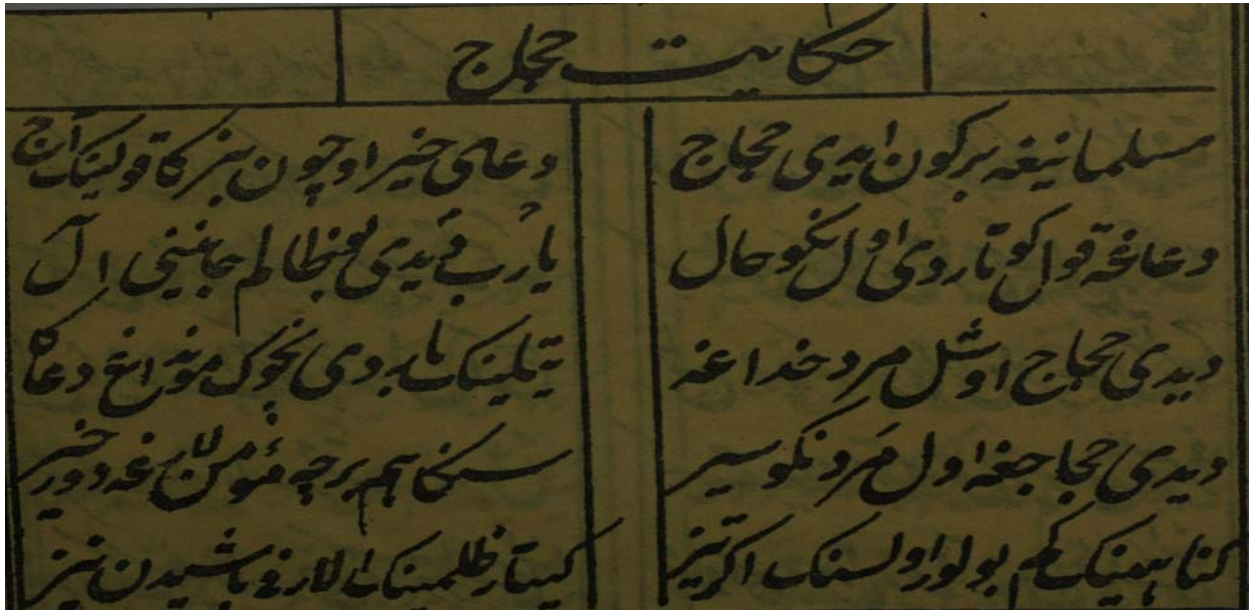


## «سوفى ئاللاھ يار» ھېكايەتلىرىدىن ئۈچ پارچە

چاغاتاي ئۇيغۇر تىلىدىن ئۆزىڭگۈچى: نەبىجان تۇردى (2006)

ھېكايەتى ھەججاج ①

(ھەججاج ھەققىدە ھېكايەت)



مۇسۇلمانغا بىر كۈن ئايدى ھەججاج،

دۇئايى خەير ئۈچۈن بىزگە قولۇڭ ئاچ.

يېشىمى: بىر كۈنى ھەججاج (بىر) مۇسۇلمانغا ئېيتتى: «بىزگە ياخشىلىق تىلەپ دۇئا قىلغىن».

دۇئاغا قول كۆتۈردى ئول نىكۇھال،

يارەب دەدى بۇ زالىم جاننى ئال.

يېشىمى: ئۇ خوشاللىق بىلەن دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ دېدى: «خۇدايا، بۇ زالىمنىڭ جېنىنى ئالغىن.»

دەدى ھەججاج ئوشۇل مەرد خۇداغا،

تىلىڭ باردى نەچۈك مۇنداغ دۇئاگە.

يېشىمى: ھەججاج ئېيتتى: «ئەشۇ سېخى خۇداغا بۇنداق دۇئا قىلىشقا قانداق تىلىڭ باردى؟»

ددى ھەججاجغا ئول مەرد نىكۇ سەير،

ساڭا ھەم بارچە مۇئمىنلارغادۇر خەير.

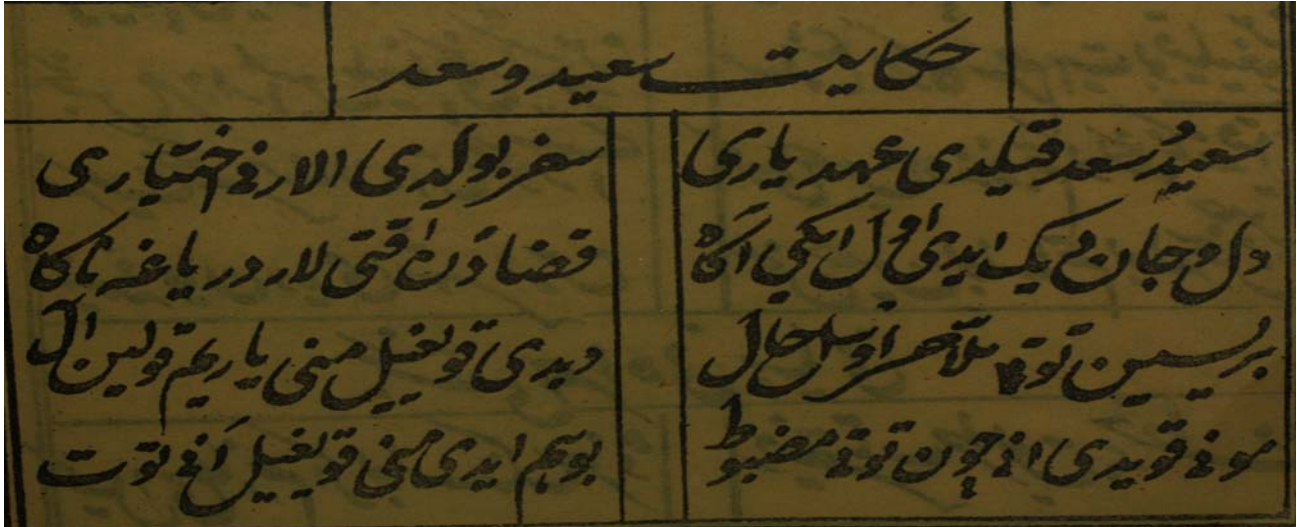
يېشىمى: ھەججاجغا ئېيتتى: «بۇ ھەممەتلىك، خۇش بىر سەپەركى، ساڭا ۋە بارچە مۇسۇلمانلارغا خەيرلىكتۇر.»

گۇناھنىڭ كەم بولۇر ئۆلسەڭ ئەگەر تىز،

كەتەر زۇلمنىڭ ئۇلارنى باشىدىن تىز.

يېشىمى: ئەگەر تېزىرەك ئۆلسەڭ زۇلمنىڭ ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن تېز كۆتۈرۈلىدۇ ۋە گۇناھىڭمۇ كەم بولىدۇ.

ھېكايەتى سەئىد ۋە سەئىدى  
(سەئىد ۋە سەئىدنىڭ ھېكايىسى)



سەئىد ۋە سەئىدى قىلدى ئەھدى يارى،

سەفەر بولدى ئۇلارنى ئىختىيارى.

يېشىمى: سەئىد بىلەن سەئىدى دوست بولۇشقا ۋەدە قىلشتى. سەپەر قىلىشنى ئىختىيار قىلشتى.

دىل ۋە جاندىك ئىدى ئول ئىككى ئاگاھ،

قەزادىن ئاقتىلار دەرياغا ناگاھ

يېشىمى: ئىككىسى قەلب ۋە جاندىك شۇنداقلا زېرەك ئىدى، خۇدانىڭ تەقدىرى بىلەن تۇيۇقسىز دەرياغا چۈشۈپ

كەتتى.

بىرىدىن تۇتتى مەللاھى ئوشۇل ھال،

دىدى قويغىل مەنى يارىم قولنى ئال.

يېشىمى: شۇ چاغدا كېمىچى بىرىنى تۇتۇۋالدى، ئۇ دېدى: «مېنى قويغىن دوستۇمنىڭ قولىدىن ئالغىن (دوستۇمنى

قۇتقۇزغىن).»

مۇنى قويدى ئانى چۈن تۇتتى مەزبۇت،

بۇ ھەم ئايدى مەنى قويغىل ئانى تۇت.

يېشىمى: (كېمىچى) بۇنى قويۇپ يەنە بىرىنى تۇتتى. ئۇمۇ مەنى قويۇپ ئۇنى قۇتقۇز دەيتتى.

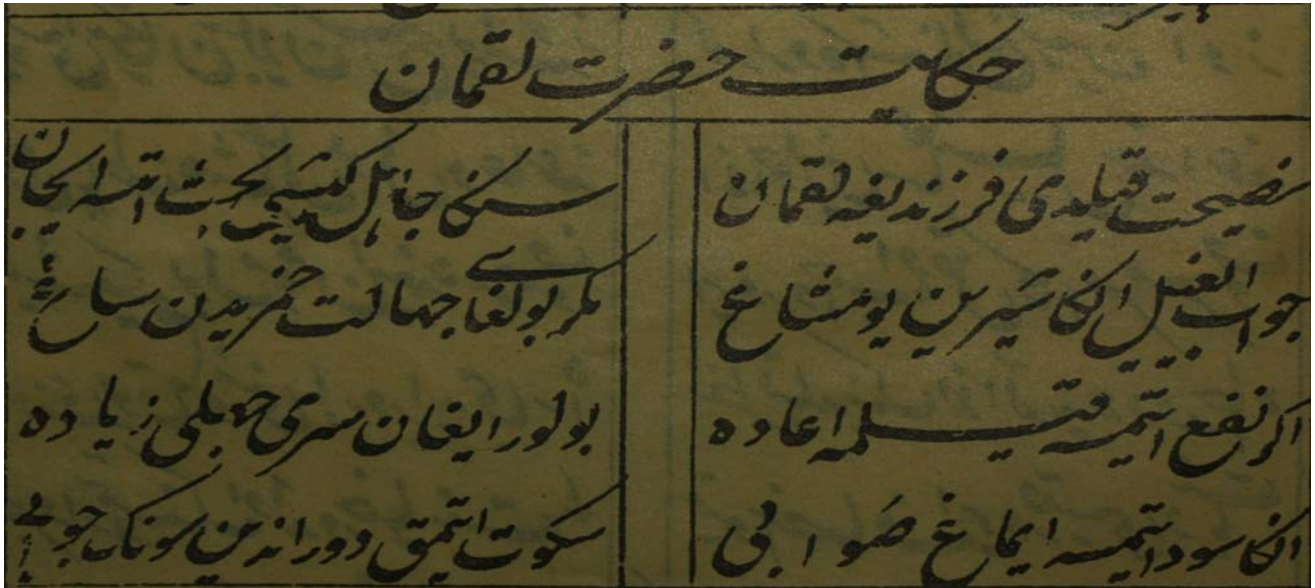
تەماشى قىل ئۇلاردىن ئەھدى يارى،

ئەنە قەۋلى دۇرۇست ئەرلەنى كارى.

يېشىمى: دوستلۇققا ئەھدىلەشكەنلەر ئۇلارنى تاماشا قىلغىلار (كۆرۈڭلار)، بۇ سۆز راستچىل ئەرلەرنىڭ ئىشىدۇر.



ھېكايەتى ھەزرەتى لوقمان ②  
(ھەزرەتى لوقمان ھەققىدە ھېكايەت)



نەسھەت قىلدى ھەزرەتتىن لوقمان،

سائجا جاھل كىشى بەھس ئەتسە ئەي جان.

يېشىمى : لوقمان پەرزەنتىگە نەسھەت قىلدى : «ئەي جان، جاھل كىشى بىلەن مۇنازىرە قىلىشساڭ...»

جەۋاب ئايغىل ئاڭا شىرىن يۇمشاق،

مەگەر بولغاى جەھالەت خەمىردىن ساغ.

يېشىمى : ئۇنىڭغا شىرىن يۇمشاق جاۋاب بەرگەن، بەلكىم نادانلىق شارابىدىن ساق بولۇر.

ئەگەر نەفئە ئەتمەسە قىلما ئەئادە،

بولۇر ئايغانسىرى جەھلى زىيادە.

يېشىمى : ئەگەر (سۆز) پايدا قىلمىسا، ئارتۇق سۆزلىمە. (بولمىسا) سۆزلىگەنسىرى جاھىللىقى زىيادە بولىدۇ.

ئاڭا سۈد ئەتمەسە ئايماغ سەۋابى،

سۈكۈت ئەتماكدۇر ئاندىن سوڭ جەۋابى.

يېشىمى : سۆزلىمەكتىن ئۇنىڭغا نەپ تەگمەسە، كېيىنكى جاۋاب سۈكۈت قىلماقتۇر.

ئىزاھات :

① ھەججاج — ھەججاج ئىبنى يۈسۈپ، خەلىپە ئابدۇلمەلىك دەۋرىدە ئىراقنىڭ تەفت شەھىرىگە ھاكىم بولغان

زالىم ئەمەلدار.

② لوقمان — لوقمان ھەكىم

سوفى ئاللاھ يارىنىڭ «سەباتىل ئاجىزىن» دىن تاللاپ ئۆرۈلدى.

## يىللىق قىسقا خەۋەرلەر

△ 2008-يىلى 7-ئاينىڭ 25-كۈنى فاكۇلتېتىمىز 2006-يىللىق سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى ئابدۇرەئوپ پولات تەكلىماكانىي مۇئەللىمنىڭ يېتەكچىلىكىدە مەھمۇد كاشغەرىي مەقبەرىسىنى زىيارەت قىلدى ۋە بۇ جەرياندا ئوپال خەلقى ۋە ساياھەتچىلەرنى زىيارەت قىلىپ، كاشغەرىي قەبرىسىنىڭ قوغدىلىشىغا مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇرلارنى توپلىدى. ئۇنىڭدىن باشقا كىچىك گۇرۇپپىلارغا بۆلىنىپ، يۈسۈپ خاس ھاجىپ، سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان مەقبەرىلىرىنى زىيارەت قىلىپ مىللىي مەدەنىيەتكە بولغان تونۇشىنى ئاشۇردى.

△ 2008-يىلى 9-ئاينىڭ 12،13-كۈنلىرى يېڭى ئوقۇغۇچىلارنى تىزىمغا ئېلىش كۈنى، شىنجاڭنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن فاكۇلتېتىمىز تولۇق كۇرس سىنىپىغا قوبۇل قىلىنغان 40 نەپەر ئوقۇغۇچى 2007-يىللىق سىنىپتىكى ئاكا-ھەدىلىرىنىڭ ياردىمىدە، مەكتەپكە كېلىپ تىزىمغا ئالدۇردى ۋە مۇناسىۋەتلىك رەسمىيەتلەرنى بېجىردى.

△ 2008-يىلى 9-ئاينىڭ 27-كۈنى فاكۇلتېت رەھبەرلىرىنىڭ كۆڭۈل بۆلىشى ئاستىدا، 2008-يىلى ئەلا نەتىجە بىلەن قوبۇل قىلىنغان يېڭى ئوقۇغۇچىلار سەددىچىن سېپىلى، شىسەنلىك سۇ ئامبىرى قاتارلىق داڭلىق مەنزىرە رايونلىرىدا ساياھەتتە بولدى. بۇ قېتىمقى ساياھەت ئارقىلىق يېڭى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوقۇش ئالدىدىكى ئازادە كەيپىياتى شەكىللەندۈرۈلدى.

△ 2008-يىلى 11-ئاينىڭ 3-كۈنى مەدەنىيەت بىناسىدا، فاكۇلتېت 5-نۆۋەتلىك ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ رەئىسى، مۇئاۋىن رەئىسى ۋە بۆلۈم باشلىقلىرى سايلاپ چىقىلىپ رەسمىي خىزمەت باشلاش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى.

△ 2008-يىلى 11-ئاينىڭ 10-كۈنى 2008-يىللىق ئوقۇغۇچىلىرى «يېڭى ئوقۇغۇچىلار ماھارەت كۆرسىتىش مۇسابىقىسى» دە ئۆزلىرىنىڭ شوخ، شادىيانە ئۇسسۇلى بىلەن تاماشىبىنلار ۋە باھالىغۇچىلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشىپ 3-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

△ 2008-يىلى 11-ئاينىڭ 20-كۈنى كەچتە، ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ تەكلىپىگە ئاساسەن، مەركىزى گۈزەل-سەنئەت ئىنىستىتوتى لايىھىلەش فاكۇلتېتى 2007-يىللىق ئوقۇغۇچىسى كامىلجان نەسىمى «ئۇيغۇر خەتتاتلىقى» دېگەن تېمىدا لېكسىيە سۆزلىدى. ئۇ لېكسىيەسىدە، ئۇيغۇر خەتتاتلىقىنىڭ كېلىپ چىقىشى، تەرەققىياتى، تۈرلىرى ۋە خەتتاتلىرىمىز ھەققىدە تەپسىلىي ئىزاھلارنى بېرىپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ خەتتاتلىق ھەققىدىكى بىلىمىنى چوڭقۇرلاشتۇردى.

△ 2008-يىلى 11-ئاينىڭ 21-كۈنى فاكۇلتېتىمىز ئوقۇغۇچىلىرىدىن ئاسمە، مىجىت قاتارلىق يىگىرمە يەلەن يىفۇ تەنتەربىيە سارىيىدا «بەدەن گۈزەللەشتۈرۈش گېمناستىكا مۇسابىقىسى» گە قاتنىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئەڭ زور تىرىشچانلىقىنى كۆرسىتىش ئارقىلىق، «كوللېكتىپ مۇنەۋۋەر كوماندا» شەرىپىگە نائىل بولدى. بۇ نەتىجە فاكۇلتېتىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيانقى مۇشۇ خىل مۇسابىقىدە ئېرىشكەن ئەڭ ياخشى نەتىجە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

△ 2008-يىلى 11-ئاينىڭ 24-كۈنىدىن 26-كۈنىگىچە «مەھمۇد كاشغەرىي يىلى» نى خاتىرىلەش ئۈچۈن جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى بىلەن تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى تۈرك تىلى جەمئىيىتى بېيجىڭدا بىرلىكتە «مەھمۇد كاشغەرىي تۇغۇلغانلىقىنىڭ 1000 يىللىقىنى خاتىرىلەش خەلقئارا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى» نى ئۆتكۈزدى. يىغىن ئۈچ كۈن داۋام قىلدى، 120 نەپەر رەسمىي ۋەكىل قاتناشتى. ۋەكىللەر ئۈچ گۇرۇپپىغا بۆلۈنۈپ، مەھمۇد كاشغەرىي ۋە ئۇنىڭ ئابىدە ئەسىرى «دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» نى چۆرىدىگەن ھالدا 110 پارچە ئىلمىي ماقالە ئوقۇدى.

△ 2008-يىلى 11-ئاينىڭ 28-كۈنى فاكۇلتېتىمىزدىن ئابلىمىت، مەريەمگۈل تۇرسۇن قاتارلىق 19 نەپەر ئوقۇغۇچى مەكتەپ بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن «قىشلىق ئۇزۇنغا يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى» گە قاتنىشىپ، 5-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشىپ فاكۇلتېتىمىز ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ يۈگۈرۈش تۈرى جەھەتتىكى ئاجىزلىقىغا خاتىمە بەردى.

△ 2008-يىلى 11-ئاينىڭ 29-كۈنى كەچتە، شىنجاڭ پىداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پىروفېسسورى، ماگىستىر ئاسپىرانتلار يېتەكچىسى، ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى تەتقىقاتچىسى ئابدۇبەسىر شۈكۈرى ئەپەندىم «بىز دۇچ كېلىۋاتقان خىرىسلار» تېمىسىنى چۆرىدەپ لېكسىيە سۆزلىدى. لېكسىيە سۇئال سوراش شەكلىدە ئېلىپ بېرىلىپ كۆزلىگەن مەقسەتكە يەتتى. لېكسىيە ئارقىلىق ئوقۇغۇچىلار ئاسپىرانتلىق ئىمتىھانى ۋە خىزمەتكە ئورۇنلىشىش قاتارلىق مەسىلىلەردە ئۆز سوئاللىرىغا قانائەتلىنەرلىك جاۋابقا ئېرىشتى.

△ 2008-يىلى 12-ئاينىڭ 7-كۈنى 2007-يىللىق سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى «تارىخىي رومان «مەھمۇد كاشغەرىي» ۋە كاشغەرىي شۇناسلىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى» ئۆتكۈزۈپ بوۋىمىز مەھمۇد كاشغەرىي ۋە ئۇنىڭ ئۆلمەس ئەسىرى «دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» غا بولغان ھۆرمىتى ۋە مۇھەببىتىنى ئىپادىلىدى.

△ 2008-يىلى 12-ئاينىڭ 10-كۈنى پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ قۇربان ھېيتى. قۇربان ھېيت كۈنى كەچتە فاكۇلتېتىمىز بىلەن تەييارلىق مائارىپ ئىنستىتوتى ئوقۇغۇچىلىرى بىرلەشمە كۆڭۈل ئېچىش سەنئەت كېچىلىكى ئۆتكۈزدى. ئاسپىرانتلار پائالىيەت مەركىزىدە ئېلىپ بېرىلغان بۇ پائالىيەت ئوقۇغۇچىلارغا شىنجاڭدا تۇرۇپ بايرام ئۆتكۈزگەندەك تۇيغۇ بېغىشلىدى.

△ 2008-يىلى 12-ئاينىڭ 12-كۈنى فاكۇلتېت ئوقۇغۇچىلىرى مەكتىپىمىز يىغۇ تەنتەربىيە سارىيىدا ئۆتكۈزۈلگەن ئارقان تارتىش، تەپكۈچ تېپىش مۇسابىقىسىگە قاتنىشىپ «مۇنەۋۋەر مۇكاپاتى» غا ئېرىشتى.

△ 2008-يىلىنىڭ ئاخىرىدا، مەكتىپىمىزدە ئۆتكۈزۈلگەن «پايتەخت ئوقۇغۇچىلىرى ۋالىبول مۇسابىقىسى» دە فاكۇلتېت ئوغۇللار ۋە قىزلار كوماندىسى ئايرىم-ئايرىم ھالدا، بىرىنچى ۋە ئىككىنچىلىكنى قولغا كەلتۈردى. بۇ فاكۇلتېتىمىز تارىخىدىكى تۇنجى بۆسۈش خاراكتېرلىك نەتىجە بولدى.

△ 2009-يىلى 3-ئاينىڭ 15-كۈنى فاكۇلتېتىمىز ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ باشچىلىقىدا، «ئۇلۇغ شائىر تېيىپجان ئېلىيوف تۇغۇلغانلىقىنىڭ 80 يىللىقىنى خاتىرىلەش ۋە ئانا تىل مەدەنىيىسى» دېگەن تېمىدا نۇتۇق سۆزلەش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلدى. فاكۇلتېتىمىزدىكى ھەر قايسى يىللىقلاردىن 14 نەپەر ئوقۇغۇچى ئۆزلىرى يېزىپ چىققان سەر خىل

ئەسەرلىرى بىلەن مۇسابىقىگە قاتنىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ يېزىقچىلىق ۋە نۇتۇق جەھەتتىكى رولىنى ياخشى جارى قىلدۇردى. ئاخىرىدا ئالتە نەپەر ئوقۇغۇچى ماددى ۋە مەنىۋى جەھەتتىن مۇكاپاتلاندى. بۇ قېتىمقى پائالىيەت ئارقىلىق ئوقۇغۇچىلارنىڭ كەسىپكە بولغان قىزغىنلىقى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

△ 2009-يىلى 3-ئاينىڭ 19-كۈنى مەدەنىيەت بىناسى شەرقىي 0101-سېنىپتا، تۈركىيە يىلدىز پەن-تېخنىكا ئۇنىۋېرسىتېتى تۈرك تىل-ئەدەبىياتى فاكولتېتىنىڭ مۇدىرى مەھمەد ئۆلمەز ئەپەندى «قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىنىش ۋە تەتقىق قىلىش توغرىسىدا» توغرىسىدا سىستېمىلىق لېكسىيە سۆزلەپ بەردى. بۇنىڭدىن باشقا يەنە ئىككى قېتىم قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى تەتقىقاتى توغرىسىدا فاكولتېتىمىز ئوقۇتقۇچى-ئوقۇغۇچىلىرىغا ئىلمىي دوكلات بەردى.

△ 2009-يىلى 3-ئاينىڭ 21-كۈنى تۈركىيە مىللەتلەرنىڭ ئەنئەنىۋى بايراملىرىدىن بىرى بولغان «نەۋرۇز بايرىمى» نى تەبرىكلەش يۈرۈشلۈك پائالىيەتلىرى ئىلىپ بېرىلدى. بۇ پائالىيەت مىللەتلىرىمىزنىڭ ئەنئەنىۋى ئۇسسۇللىرىدىن بىرى بولغان «ساما» بىلەن باشلاندى ھەمدە بىر تۈركۈم ئوقۇغۇچىلار «ئابدۇرەشىد ئوقۇش مۇكاپات پۇلى» بىلەن مۇكاپاتلاندى. ئارقىدىنلا ئارقان تارتىشىش مۇسابىقىسى، پۈتۈل مۇسابىقىسى ئىلىپ بېرىلدى. كەچتە مەكتەپ چوڭ زالىدا چوڭ تىپتىكى سەنئەت كېچىلىكى ئۆتكۈزۈلدى. ئەنئەنىۋىلىك ۋە زامانىۋىلىق بىرلەشتۈرۈلگەن مول سەنئەت نومۇرلىرى تاماشىبىنلارنىڭ ياقتۇرۇپ كۆرۈشىگە مۇيەسسەر بولدى. ئۇيغۇر تىل-ئەدەبىياتى فاكولتېتى ۋە تەييارلىق بۆلۈم ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ بىرلىكتە كۈچ چىقىرىشى شۇنداقلا ھەر ساھە زاتلارنىڭ يېقىندىن قوللاپ قۇۋۋەتلىشى نەتىجىسىدە، بۇ پائالىيەت ناھايىتى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتكۈزۈلدى.

△ 2009-يىلى 4-ئاينىڭ 2-كۈنى ئاز سانلىق مىللەتلەر تىل-ئەدەبىياتى ئىنستىتوتى بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن تەنھەرىكەت يىغىنىدا، فاكولتېتىمىز يۇقىرى نومۇر بىلەن كولىپكتىپ ئىككىنچىلىككە ئېرىشتى.



△ 2009-يىلى 4-ئاينىڭ 5-كۈنى فاكۇلتېتىمىز مۇستەقىل ھالدا «ئۇيغۇر تىل-ئەدەبىيات فاكۇلتېتى» بولۇپ قۇرۇلغانلىقىنىڭ بەش يىللىقىنى تەبرىكلەش يىغىنى ئېچىلدى. يىغىندا فاكۇلتېت مۇدىرى لىتىپ توختى فاكۇلتېتىمىزنىڭ تارىخى، قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرى، ئەۋزەللىكلىرى ۋە ساقلىنىۋاتقان مەسىلىلەر توغرىسىدا نۇتۇق سۆزلەپ ئۆتتى. يىغىنغا پايتەختتىكى ھەر قايسى ئورگانلاردىن ۋەكىللەر قاتناشتى.

△ 2009-يىلى 4-ئاينىڭ 28-كۈنى فاكۇلتېتىمىز 2005-يىللىق ئوقۇغۇچىلىرى «ئەدەبىي ئەسەرلەردىن تاللانمىلار» تېمىسىدا بىر قېتىملىق جانلىق پائالىيەت ئېلىپ باردى. ئۇلار ئۆز تالانتلىرىنى زور دەرىجىدە جارى قىلدۇرۇپ، ئەدەبىي پارچىلارنى جانلىقلاشتۇرۇپ چىقتى ۋە ئوقۇتقۇچى-ئوقۇغۇچىلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى. ئاخىرىدا ئوقۇتقۇچىلار ئايرىم-ئايرىم ھالدا سۆز قىلىپ، ئۆز قولى بىلەن مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلەرگە مۇكاپات بۇيۇمى تارقىتىپ بەردى.

△ 2009-يىلى 5-ئاينىڭ 6-كۈنى ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن «6-نۆۋەتلىك خەنزۇتىلىدا نۇتۇق سۆزلەش مۇسابىقىسى» ئېلىپ بېرىلدى. مۇسابىقىگە جەمئىي 12 نەپەر ماھىر قاتناشقان بولۇپ مەۋلان قاتارلىق ساۋاقداشلار نەتىجىگە ئېرىشىپ مۇكاپاتلاندى. مۇسابىقە ئارقىلىق ئوقۇغۇچىلارنىڭ تىل ئۆگىنىشىگە بولغان قىزغىنلىقى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

△ 2009-يىلى 5-ئاينىڭ 17-كۈنى فاكۇلتېتىمىز 2005-يىللىق سىنىپ كولىپكتىپى باش بولۇپ ئۇيۇشتۇرغان «تۇنجى نۆۋەتلىك تۈرك تىلىدا نۇتۇق سۆزلەش مۇسابىقىسى» مەدەنىيەت بىناسىدا ئۆتكۈزۈلدى. مۇسابىقىگە ھەر قايسى سىنىپلاردىن تاللانغان 13 نەپەر ماھىر قاتناشقان بولۇپ، ئۇلار ئۆز ماھارىتىنى نامايەن قىلدى. تۈرك تىلىدا كامالەتكە يەتكەن ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئەستايىدىل باھالاپ چىقىشى نەتىجىسىدە، ئەڭ ياخشى تەلەپپۇز مۇكاپاتى قاتارلىق مۇكاپات تۈرلىرى بويىچە ماھىرلارنى تارتۇقلىدى. مۇسابىقە ئارقىلىق تېخىمۇ كۆپ ئوقۇغۇچىلارنىڭ تۈرك تىلى ئۆگىنىشىگە ئىلھام بېرىلدى.

△ 2009-يىلى 5-ئاينىڭ 30-كۈنى مەدەنىيەت بىناسى ئاسپىرانتلار پائالىيەت مەركىزىدە بۇ يىل ئوقۇش پۈتتۈرىدىغان 2004-يىللىقنى ئۈزۈش كېچىلىكى ئۆتكۈزۈلدى. كېچىلىككە فاكۇلتېتىمىز رەھبەرلىرى ۋە ئوقۇتقۇچىلار تەكلىپ بىلەن قاتناشتى. كېچىلىك ناخشا-ئۇسسۇل، قوشاق ئېيتىش، ئەقلى ئويۇنلار، دىكلاماتسىيە قاتارلىق كۆپ خىل شەكىللەر بىلەن ئىلىپ بېرىلىپ، ئوقۇش پۈتتۈرىدىغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ بۇنىڭدىن كىيىنكى ئىشلىرىغا ئامەت تىلەپ مۇۋەپپەقىيەتلىك ئاخىرلاشتى.

خەۋەرلەرنى توپلاپ رەتلىگۈچىلەر: ئۆمەر جان ئىسمائىل ئارتۇچى

گۈلنار مەجىت

# 心声

(内刊)

## 目录

### 灿烂的历程

- 在我系成立五周年庆祝大会上的讲话..... 力提甫·托乎提 1  
伟大的学者麻赫穆德·喀什噶里诞辰 1000 周年..... 艾尔肯·阿热孜 7

### 辛勤的园丁

- 硕果累累的导师阿布都鲁甫·普拉提塔拉玛干尼简介..... 美合日阿依 13

### 论文集粹

- 论图尤克..... 努润古丽·马木提 20  
浅谈著名诗人 T. Iliyof 诗歌中的爱国主义精神..... 米合热拉·台外库 2 4

### 努力与成果

- 当今大学生面临的一些问题..... 迪丽阿热木·外力 2 6  
走进古城-喀什..... 热比古丽·阿吉买买提 29

### 故事天地

政



府.....

..... 麦尔艳木·苏力堂 3 1

离别.....肖克热提·阿不拉 33

我 们 院 里 的 桑

树.....图地

古 丽 · 热 依 木 4 5

父 与

子.....

..... 玛 依 热 木 · 吐 尔 逊 1 9

亚 洲 之

旅.....

..... 阿 不 拉 江 4 8



散文园地

学习是成功之源.....阿不都鲁甫·普拉提 50

母

语.....

..... 阿 依 努 尔 克 孜 5 2

诗歌之园

离 别 之

痛.....



阿 卜 杜 米 吉 提 · 杰 力 力 5 3

悲

惨.....

..... 阿 衣 努 热 · 牙 生 2 3

快 乐 之

逝.....

..... 米 娜 瓦 尔 · 艾 合 买 提 5 4

维 吾 尔 的 缺

陷..... 吾

买 尔 江 · 斯 马 依 力 5 5

诗与诗人 ..... 库 尔 班 · 瓦 哈 甫 5 6

致 我 的 良

心.....

..... 托 合 提 · 努 尔 5 3

茶吧

心 腹 之

言.....

..... 吾 买 尔 江 ， 古 丽 娜 尔 5 8

译丛

自 信 的 价

值.....

古 丽 加 乃 提 · 亚 森 译 7 6

巴 尔 斯 · 曼 楚 的 答  
案.....托

合 提 古 丽 译 7 7

完 美 的  
爱.....

..... 艾 拉 努 尔 译 7 8

《苏菲安拉亚尔》之选三篇.....

乃 比 江 · 图 尔 迪 译 注 8 0

初

恋.....

.....

.....

.....

.....

.....

阿 不 都 米 吉

提 · 阿 不 都 拉

译 5 7



年 度 简

讯.....

..... 吾 买 尔 江 ， 古 丽 娜 尔 8 3

# 心声

(内刊)

顾问： 力提甫 . 托乎提  
艾尔肯 . 阿不杜拉

指导老师： 阿不都鲁甫 . 普拉提  
依马木 . 毛拉洪

主编： 肖克热提 . 阿不拉  
吾买尔江 . 斯马依力

编委成员： 肖克热提， 吾买尔江  
艾拉努尔， 迪丽阿热木  
阿依努尔克孜， 古丽娜尔  
库尔班江， 米合热拉

电子排版和封面设计： 肖克热提 . 阿不拉

中央民族大学维吾尔语言文学系  
《心声》杂志编辑部